

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Міністерство освіти і науки України

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

СІРИК МАКСИМ ВІТАЛІЙОВИЧ

УДК 338.45.011.05:[655.1/.3:658.2](477)(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ВИРОБНИЧИМИ ЗАСОБАМИ
ПОЛІГРАФІЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ М. В. Сірик

Науковий керівник

Круш Петро Васильович,
кандидат економічних наук, професор

Київ – 2018

АНОТАЦІЯ

Сірик М. В. Управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Дисертацію виконано у Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» МОН України. Захист відбудеться у спеціалізованій вченій раді у Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» МОН України, Київ, 2018.

Дисертація присвячена розв'язанню наукових задач, що полягають у поглибленні теоретичних засад і науково-методичному обґрунтуванні напрямів підвищення ефективності управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств.

У результаті проведеного дослідження вдосконалено: концептуальні положення управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств, які, на відміну від існуючих, базуються на поєднанні системного, цільового, процесного та функціонального підходів і виявлених детермінантах ефективності управління, що дозволило сформулювати повноциклову модель управління, орієнтовану на трансформацію та підтримку раціональної структури основних виробничих засобів; науково-методичний підхід до оцінювання ефективності управління основними виробничими засобами, який, на відміну від існуючих, передбачає використання нової композиції показників оцінювання відносної ефективності управління основними виробничими засобами та дозволяє виявляти резерви її зростання з урахуванням динаміки стану, результативності використання, структури основних виробничих засобів підприємства, змін у ринковому середовищі; дістали подальшого розвитку:

понятійний апарат теорії управління основними засобами підприємства уточненням змістовного наповнення поняття «управління основними виробничими засобами підприємства», яке розглядається як процес формування та реалізації політики забезпечення їх раціональної структури та стану, підвищення економічної ефективності використання відповідно до можливостей підприємства, динаміки змін у ринковому середовищі для досягнення стратегічних цілей діяльності; методичне забезпечення оцінювання ефективності управління основними виробничими засобами, що базується на запропонованій матриці визначення ефективності такого управління і передбачає побудову вектора ефективності управління та дозволяє ідентифікувати напрям зміни типу управління, обґрунтувати доцільність введення та виведення основних виробничих засобів поліграфічних підприємств; елементна структура організаційно-економічного механізму управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств, що, на відміну від існуючих, доповнена структурними складовими у частині результативної та забезпечувальної підсистем, що дозволяє обирати інструменти економічної політики управління структурою, станом і використанням основних виробничих засобів у процесі досягнення цілей економічної діяльності поліграфічних підприємств.

На основі аналізу й узагальнення теоретичних та емпіричних досліджень встановлено, що основні виробничі засоби у структурі активів підприємств є об'єктом управлінського впливу та повинні розглядатись як джерело забезпечення процесів акумулювання, розподілу, ефективного використання та загалом оптимального кругообігу їх капіталу, що виступає економічним підґрунтям процесів розвитку, реалізації відповідних структурних змін і забезпечення виконання покладених на підприємства функцій у процесі суспільного відтворення.

На підставі виявлення характерних особливостей структурних змін основних виробничих засобів обґрунтовано, що вони є результатом реалізації

управління основними виробничими засобами та безпосередньо визначають ефективність такого управління, закладають основу вдосконалення відповідної політики не лише по відношенню до основних засобів, але й управління розвитком підприємств у цілому. Було обґрунтовано, що управління основними виробничими засобами може набувати екстенсивного та інтенсивного характеру, що визначається врахуванням та реагуванням на динаміку факторного впливу у процесі управління, здійсненням відповідних структурних змін при їх необхідності, де структурні зміни мають забезпечувати системну ефективність діяльності підприємств.

За результатами аналізу та систематизації методичних підходів і методів до оцінювання ефективності управління основними виробничими засобами, їх мети, об'єктів, задач, результатів виявлено необхідність підвищення об'єктивності такого оцінювання, забезпечення відповідності вимогам комплексності та повноти подальшого аналізу, врахування галузевих особливостей підприємств, можливостей прогнозування наслідків і формування своєчасної та повної аналітичної бази для прийняття відповідних управлінських рішень. Це дозволило удосконалити науково-методичний підхід до оцінювання ефективності управління основними виробничими засобами, який передбачає здійснення оцінювання на основі даних фінансової звітності та побудови матриці ефективності управління, дозволяє виявляти вектор такого управління та формувати аналітичну базу для прийняття рішень у частині доцільності та способу здійснення змін у структурі основних виробничих засобів.

На основі ідентифікованих особливостей поліграфічних підприємств, їх виробничих процесів, було здійснено аналіз структури їх основних виробничих засобів. Результати аналізу показали тенденцію до погіршення структури основних виробничих засобів за участю у виробничому процесі, часткою активної частини. Це призводить до наростання кризових явищ і поглиблення структурних диспропорцій, зменшення потенціалу розвитку поліграфічних

підприємств та не дозволяє повною мірою забезпечувати як зростаючий попит на нові види поліграфічної продукції, так і наявний на традиційні.

На основі нової комбінації показників порівняльної ефективності управління основними виробничими засобами, серед яких коефіцієнти придатності основних виробничих засобів, активної частини основних виробничих засобів, фондівіддачі, фондоозброєності, продуктивності праці, було обґрунтовано найбільш раціональні напрями та резерви підвищення ефективності управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств із метою підвищення результативності їх використання з урахуванням вимог ринку.

На основі систематизації та аналізу факторного впливу на структурну динаміку, стан і ефективність управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств було ідентифіковано детермінанти підвищення його результативності.

У результаті детального аналізу процесу управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств було обґрунтовано концептуальні положення управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств, які базуються на методологічному базисі системного, процесного, цільового і функціонального підходів, поєднаних у якісній повноцикловій моделі управління.

Проведене дослідження дозволило поглибити та доповнити наукові положення реалізації організаційно-економічного механізму управління основними засобами поліграфічних підприємств у частині складових процесу управління саме основними виробничими засобами. На цій основі було обґрунтовано систему заходів економічного, організаційного, техніко-технологічного та соціального характеру.

У сукупності результати дослідження підтверджують, що реалізація запропонованих теоретичних засад, науково-методичних положень і прикладних рекомендацій забезпечить підтримку раціональної структури, оптимального стану основних виробничих засобів, створить умови для

ефективного їх використання у процесі досягнення цілей економічної діяльності поліграфічних підприємств.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання наукових розробок при вдосконаленні та розробці цільових програм управління розвитком поліграфічних підприємств, забезпеченні підвищення ефективності політики інвестування та перерозподілу інвестицій для оновлення основних виробничих засобів, удосконаленні політики управління основними виробничими засобами у процесі діяльності поліграфічних підприємств. Одержані результати впроваджено у практичній діяльності ПрАТ ЛКФ «Атлас» – впроваджено організаційно-економічний механізм управління основними засобами у частині підвищення ефективності планування змін у структурі основних виробничих засобів і ТОВ «Київська друкарня ВОЛЬФ» – використано концептуальні положення управління у частині застосування якісної повноциклової моделі управління змінами структури основних виробничих засобів при плануванні змін парку устаткування та модернізації обладнання для розширення спектру послуг і асортименту продукції.

Теоретичні положення роботи використовуються у навчальному процесі КПІ ім. Ігоря Сікорського.

Ключові слова: основні виробничі засоби, поліграфічні підприємства, організаційно-економічний механізм управління, ефективність управління основними виробничими засобами, структурні зміни основних виробничих засобів.

ABSTRACT

Siryk M. V. Management of fixed production assets of printing enterprises. – Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

The dissertation for the scientific degree of candidate of economic sciences (for the Ph.D.), specialty 08.00.04 – Economics and Company Management (with

respect to economic activity). – The dissertation was made at National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute» Ministry of Education and Science of Ukraine. The defense will take place at Specialized Academic Council D 26.002.23 at National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute» Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2018.

The thesis is devoted to solution of the scientific assignment, which lies in deepening the theoretical foundations and research and methodological substantiation of directions of raising the effectiveness of management of fixed production assets of printing enterprises of Ukraine.

As a result of the conducted research, the following things have been improved: conceptual provisions of management of fixed production assets of printing enterprises, which, unlike the existing ones, are based on the combination of systematic, purposive, process and functional approaches and detected determinants of the effectiveness of management, which allowed to form a full-cycle management model, directed at the transformation and support of rational structure of fixed production assets; research and methodological approach to estimation of the effectiveness of management of fixed production assets, which, unlike the existing ones, stipulates the appliance of a new composition of indicators of evaluation of the effectiveness of management of fixed production assets and allows to find reserves of its growth taking into account the dynamics of the state, the effectiveness of use, the structure of the fixed production assets of the enterprise, changes in the market environment; the following things got further development: the conceptual construct of the theory of management of fixed assets of an enterprise through the specification of the contextual content of the notion “management of fixed production assets” which is considered as a process of formation and realization of the policy ensuring their rational structure and status, increasing the economic efficiency of use in accordance with the possibilities of the enterprise, the dynamics of changes in the market environment for the achievement of strategic goals of the activity; the methodological provision of the

evaluation of the efficiency of management of fixed production assets based on the proposed matrix to determine the effectiveness of such management and provides for the construction of a management efficiency vector and allows identification of the direction of change in the type of management, justifying the feasibility of input and output of the fixed production assets of printing enterprises; the elemental structure of organizational and economic mechanism of management of fixed production assets of enterprises, which, unlike the existing ones, supplemented by structural components in terms of effective and supportive subsystems, which allows choosing the tools of economic policy for managing the structure, condition and use of the fixed production assets in the process of achieving the goals of the economic activity of printing enterprises.

It is established on the ground of the analysis and generalization of theoretical and empiric researches that fixed production assets in the structure of the assets of enterprises are the object of managerial influence and should be considered as a source of provision of processes of accumulation, allocation, effective usage and in general optimal circulation of their capital, which acts as an economic basement of the development processes, realization of relevant structural changes and provision of fulfilment of the functions placed on enterprises in the process of social reproduction.

It is substantiated on the ground of detection of outstanding characteristics of structural changes of fixed production assets that they are the result of realization of management of fixed production assets and directly determine the effectiveness of such management, lay the groundwork for improvement of the relevant policy not only as regards to primary facilities, but also the management of the development of enterprises in general. It has been substantiated that management of fixed production assets may gain extensional and intensive nature, which is determined by taking into account and reacting to the dynamics of factorial influence in the process of management, implementation of relevant structural changes if they are needed, where structural changes should provide systematic effectiveness of the activity of enterprises.

It is detected subsequent to the results of the analysis and systematization of methodological approaches and methods to the estimation of effectiveness of management of fixed production assets, their target, objects, assignments, results that it is necessary to raise the objectivity of such estimation, to provide the compliance with the requirements of complexity and completeness of further analysis, to take into account the industry characteristics of enterprises, the possibilities of prognosticating the consequences and formation of timely and complete analytic base for taking relevant managerial decisions. This allowed to improve the research and methodological approach to the estimation of effectiveness of management of fixed production assets, which stipulates the fulfilment of the estimation on the ground of financing reporting data and construction of the management effectiveness matrix, allows to detect a vector of such management and to form the analytic base for taking rational decisions with regard to the practicability and way of fulfilment of changes in the structure of fixed production assets.

On the ground of identified particularities of printing enterprises, their manufacturing processes, the structure of their fixed production assets was analyzed. The results of the analysis showed the tendency to the deterioration of the structure of fixed production assets with the participation in the manufacturing process – of the share of active part. This leads to the escalation of crisis phenomena and deepening of structural disproportions, diminishment of the potential of printing enterprises development and does not allow to provide both a growing demand to new kinds of polygraphic products and the existing one to traditional ones to the full extent.

On the ground of a new combination of indicators of comparative effectiveness of management of fixed production assets, among which there are coefficients of applicability of fixed production assets, active part of fixed production assets, capital productivity ratio, capital-labor ratio, labor productivity, the most rational directions and reserves of raising the effectiveness of management of fixed production assets of printing enterprises were substantiated

with the purpose of raising the results rating of their usage taking into account the demands of the market.

On the ground of systematization and analysis of factorial influence to the structural dynamics, condition and effectiveness of management of fixed production assets of printing enterprises the determinants of raising its results raising were identified.

As a result of a detailed analysis of the process of management of fixed production assets of printing enterprises, the conceptual provisions of management of fixed production assets of printing enterprises were substantiated. They are based on the methodological foundation of systematic, process, purposive and functional approaches united in qualitative full-cycle management model.

The conducted research allowed to deepen and complement scientific provisions of realization of organizational and economic mechanism of management of primary facilities of printing enterprises with regard to the constituents of the process of management of namely fixed production assets. Hereon, the system of events of economic, organizational, technical and technological and social nature was substantiated.

In the aggregate, the results of the research confirm that the realization of suggested theoretical foundations, research and methodological provisions and applicable recommendations will provide the support of rational structure, optimal condition of fixed production assets, create the circumstances for their effective usage in the process of achievement of targets of economic activity of printing enterprises.

The practical importance of the received results lies in the possibility of using scientific elaborations during improvement and elaboration of target-oriented programs of management of development of printing enterprises, provision of raising the effectiveness of investing policy and reallocation of investments for renewal of fixed production assets, improvement of the policy of management of fixed production assets in the process of the activity of printing enterprises. The received results are implemented in practical activities of PrJSC LBF “Atlas” – the

organizational and economic mechanism of management of primary facilities with regard to raising the effectiveness of planning the changes in the structure of fixed production assets was implemented and Kyiv Printing House WOLF LLC – the conceptual provisions of management with regard to appliance of qualitative full-cycle model of management of changes of the structure of fixed production assets during planning the changes of equipment stock and machinery modernization for the extension of range of services and assortment of products were used.

The theoretical provisions of the thesis are used in the educational process of Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute.

Key words: fixed production assets, printing enterprises, organizational and economic mechanism of management, effectiveness of management of fixed production assets, structural changes of fixed production assets.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

1. Сірик М. В. Сутність основного капіталу поліграфічного підприємства. *Наукові записки [Української академії друкарства]*. 2011. № 2 (35). С. 111–116. 0,38 авт. арк.
2. Сірик М. В. Еволюція поняття «ефективність» щодо функціонування економіки. *Теорії мікро-макроекономіки* : зб. наук. праць. Київ : Академія муніципального управління, 2013. С. 216–221. 0,39 авт. арк.
3. Сірик М. В. Аналіз стану і динаміки основних засобів державних поліграфічних підприємств України. *Вісник Одеського національного університету* : наук. журнал. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2014. Том 19, випуск 2. С. 65–69. 0,48 авт. арк.
4. Сірик М. В. Аналіз практики управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Херсон : Гельветика, 2017. Вип. 23. Ч. 2 С. 102–106. 0,56 авт. арк. (Наукометрична база: Index Copernicus).
5. Сірик М. В., Мельников О. В. Оцінка ефективності управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств. *Наукові праці*

НДФІ. Київ : Академія фінансового управління, 2017. Вип. 2. С. 118–131. 0,84/0,56 авт. арк. (Наукометричні бази: Index Copernicus, ResearchBible). (Особистий внесок автора: здійснено оцінювання порівняльної ефективності управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств).

6. Круш П. В., Сірик М. В. Формування організаційно-економічного механізму управління основними виробничими засобами поліграфічного підприємства [Електронний ресурс]. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 21. С. 305–308. URL : <http://global-national.in.ua/archive/21-2018/61.pdf>. 0,42/0,21 авт. арк. (Наукометрична база: Index Copernicus). *(Особистий внесок автора: розкрито принципи системного управління та розроблено організаційно-економічний механізм управління основними виробничими засобами).*

7. Сірик М. В. Методологічні підходи до визначення ефективності впровадження нового друкарського обладнання. *Технологія і техніка друкарства* : зб. наук. праць. 2008. № 3–4. С. 150–159. 0,57 авт. арк.

8. Газетне виробництво України / Ю. О. Барнич, М. В. Сірик, Ю. Фенько. *Технологія і техніка друкарства* : зб. наук. праць. 2008. № 3–4. С. 168–179. 0,72/0,48 авт. арк. *(Особистий внесок автора: проаналізовано та виявлено тенденції розвитку газетного ринку України, а також структуру пропозиції обладнання для поліграфічних підприємств).*

9. Состояние и тенденции развития издательско-полиграфической отрасли в Украине / Котляревский Я. В., Штангрет А. М., Сирок М. В. *Общество и экономика постсоветского пространства : междунар. сб. науч. статей*. Липецк : Изд. центр «Гравис», 2014. Вып. VI. Ч. I. С. 81–90. 0,53/0,35 авт. арк. *(Особистий внесок автора: проаналізовано показники фінансово-економічного стану, виявлено тенденції розвитку поліграфічних підприємств та можливості задоволення попиту на поліграфічну продукцію).*

10. Круш П. В., Сірик М.В. Державна підтримка як фактор підвищення ефективності управління основними виробничими засобами підприємств

видавничо-поліграфічної галузі України. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва* : зб. наук. праць. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2017. Вип. 20. С. 13–22. 0,58/0,29 авт. арк. (*Особистий внесок автора: виявлено та систематизовано детермінанти підвищення ефективності управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств, обґрунтовано роль державної нормативно-правової підтримки*).

11. Сірик М. В. Амортизаційні відрахування як джерело оновлення основних засобів поліграфічних підприємств. *Друкарство молоде* : тези доп. 11-ї міжнар. наук.-техн. конф. студ. і асп., м. Київ, 20 квіт. 2011 р. Київ : ВПІ НТУУ «КПІ», 2011. Кн. 2. С. 4–5. 0,04 авт. арк.

12. Сірик М. В. Стан і тенденції розвитку підприємств видавничо-поліграфічної галузі України. *Друкарство молоде* : тези доп. 12-ї міжнар. наук.-техн. конф. студ. і асп., м. Київ, 19 квіт. 2012 р. Київ : ВПІ НТУУ «КПІ», 2012. Кн. 2. С. 4–5. 0,06 авт. арк.

13. Сірик М. В. Сутність управління основними засобами на поліграфічних підприємствах України. *Економіка та підприємництво: формування інноваційних моделей розвитку* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Херсон, 7–8 черв. 2013 р. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2013. С. 90–91. 0,08 авт. арк.

14. Сірик М. В. Методи підвищення ефективності використання основних засобів поліграфічних підприємств. *Актуальні питання економічних наук* : зб. матеріалів I міжнар. наук.-практ. конф., м. Донецьк, 28–29 черв. 2013 р. Донецьк : ГО «СІЕУ», 2013. С. 76–79. 0,16 авт. арк.

15. Сірик М. В. Сутність зносу основних засобів поліграфічних підприємств. *Актуальні проблеми економіки та управління сучасної України* : матеріали доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Ужгород, 16–17 трав. 2014 р. / За заг. ред.: М. М. Палінчак, В. П. Приходько. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2014. С. 151–152. 0,16 авт. арк.

16. Сірик М. В. Аналіз структури основних засобів поліграфічних підприємств. *Проблеми обліку, контролю та аналізу в економіці на сучасному етапі* : зб. тез наук. робіт учасн. міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 23–24 трав. 2014 р. / ГО «Центр економічних досліджень та розвитку». У 2-х ч. Одеса : ЦЭИР, 2014. Ч. 2. С. 26–27. 0,11 авт. арк.

17. Сірик М. В. Класифікація основних засобів поліграфічних підприємств. *Фінансово-економічні пріоритети розвитку економіки: стратегія і перспективи* : зб. тез наук. робіт учасн. міжнар. наук.-практ. конф. для студ., асп. та молодих учених, м. Київ, 23–24 трав. 2014 р. У 3-х ч. Київ : Аналітичний центр «Нова економіка», 2014. Ч. 2. С. 82–84. 0,12 авт. арк.

18. Сірик М. В. Аналіз джерел фінансування оновлення основних засобів державних поліграфічних підприємств. *Соціально-економічний розвиток країн: досвід та перспективи* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 30–31 трав. 2014 р. / ГО «Львівська економічна фундація». У 3-х ч. Львів : ЛЕФ, 2014. Ч. 3. С. 54–56. 0,11 авт. арк.

19. Сірик М. В. Аналіз динаміки структури активної частини основних засобів поліграфічного підприємства. *Конкурентоспроможність економіки України в процесі глобалізації* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 7–8 трав. 2015 р. Дніпропетровськ : НГУ, 2015 р. С. 58–60. 0,13 авт. арк.

20. Сірик М. В. Аналіз стану активної частини основних засобів поліграфічних підприємств. *Ефективні соціально-економічні механізми розвитку в умовах кризового стану: зарубіжний та вітчизняний досвід* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Миколаїв, 27–28 трав. 2015 р. Дніпропетровськ : НГУ, 2015. С. 20–21. 0,08 авт. арк.

21. Сірик М. В. Ефективність використання основних засобів державних поліграфічних підприємств. *Актуальні напрями забезпечення ефективності економіки країни* : зб. матеріалів II міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя,

10–11 черв. 2016 р. / Східноукраїнський інститут економіки та управління. У 2-х ч. Запоріжжя : ГО «СІЕУ», 2016. Ч. 2. С. 106–108. 0,11 авт. арк.

22. Сірик М. В. Стан та динаміка основних засобів державних поліграфічних підприємств України. *Перспективи розвитку сучасної науки* : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 24–25 черв. 2016 р. Київ : МЦНД, 2016. С. 13–16. 0,19 авт. арк.

23. Сірик М. В. Сутність амортизаційної політики підприємства. *Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки* : матеріали XV міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 16 листоп. 2016 р. Київ : ІВЦ Вид-во «Політехніка», 2016. С. 220. 0,10 авт. арк.

24. Сірик М. В. Проблематика інноваційного управління основними засобами поліграфічних підприємств України. *Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність* : зб. праць XIII (XXV) всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Київ, 16–17 берез. 2017 р. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2017. С. 74. 0,13 авт. арк.

25. Сірик М. В. Аналіз впливу факторів на фондівдачу поліграфічних підприємств. *Друкарство молоде* : тези доп. 17-ї міжнар. наук.-техн. конф. студ. і асп., м. Київ, 6 квіт. 2017 р. Київ : ВПК «Політехніка», 2017. С. 127–128. 0,05 авт. арк.

26. Сірик М. В. Книговидавнича діяльність Київської міської державної адміністрації. *Друкарство молоде* : тези доп. 18-ї міжнар. наук.-техн. конф. студ. і асп., м. Київ, 18 квіт. 2018 р. Київ : ВПК «Політехніка», 2018. С. 192. 0,05 авт. арк.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	17
ВСТУП	18
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ВИРОБНИЧИМИ ЗАСОБАМИ ПІДПРИЄМСТВА	26
1.1 Економічна сутність основних виробничих засобів підприємства як об'єкта управління	26
1.2 Теоретичні підходи до змісту управління основними виробничими засобами	48
1.3 Науково-методичні підходи та методи оцінювання рівня ефективності управління основними виробничими засобами	64
Висновки до розділу 1	81
РОЗДІЛ 2 ДІАГНОСТИКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ВИРОБНИЧИМИ ЗАСОБАМИ ПОЛІГРАФІЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ	84
2.1 Аналіз структури основних виробничих засобів поліграфічних підприємств	84
2.2 Діагностування стану основних виробничих засобів поліграфічних підприємств	104
2.3 Оцінювання ефективності управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств	121
Висновки до розділу 2	147
РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ВИРОБНИЧИМИ ЗАСОБАМИ ПОЛІГРАФІЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ	150
3.1 Ідентифікація детермінант ефективного управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств	150
3.2 Повноциклова модель управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств	165
3.3 Удосконалення організаційно-економічного механізму управління основними виробничими засобами	174
Висновки до розділу 3	189
ВИСНОВКИ	191
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	196
ДОДАТКИ	223

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ПАТ – публічне акціонерне товариство

ПрАТ – приватне акціонерне товариство

ПДВ – податок на додану вартість

ПК – поліграфічний комбінат

П(С)БО – положення (стандарт) бухгалтерського обліку

ТОВ – товариство з обмеженою відповідальністю

ЛКФ – Львівська книжкова фабрика

ХКФ – Харківська книжкова фабрика

ВСТУП

Актуальність теми. Посилення конкуренції на ринку поліграфічних послуг, поява нових способів друку, зміна структури попиту на друковану продукцію, пов'язані з масштабним використанням новітніх цифрових технологій, призводять до необхідності вдосконалення економічної політики поліграфічних підприємств, зокрема за якісними та кількісними характеристиками обладнання, критеріями та показниками їхнього використання. Саме тому важливого значення набуває ефективне управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств, що закладає засади нарощення їх конкурентних переваг як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Вагомий внесок у розвиток теоретико-методологічних основ управління основними засобами зробили українські та зарубіжні науковці: І. Ансофф, В. Й. Бакай, Д. О. Баюра, О. В. Бедін, М. В. Василовська, С. В. Войтко, О. А. Гавриш, В. Г. Герасимчук, А. Г. Гончарук, В. В. Дергачова, Н. О. Дугієнко, В. Г. Захаров, М. З. Згуровський, В. Е. Кантор, Е. Л. Кантор, Ю. В. Колесник, І. М. Крейдич, П. В. Круш, І. Л. Лебединський, Б. В. Наконечний, П. М. Павлов, С. Ф. Покропивний, Є. О. Помилуйко, С. О. Солнцев, Л. М. Солодовник, Д. М. Стеченко, Г. М. Тарасюк, А. Файоль, Р. В. Шедловський. Питаннями управління поліграфічними підприємствами займалися В. Б. Базилюк, Л. І. Воротіна, З. В. Григорова, Л. Є. Довгань, Б. В. Дурняк, А. В. Кваско, Я. В. Котляревський, О. В. Мельников, Л. А. Швайка, А. М. Штангрет.

Віддаючи належне вагому науковому доробку цих учених, варто зазначити, що питання управління основними засобами розглядались без акцентування уваги на доцільності здійснення змін у структурі основних виробничих засобів поліграфічних підприємств, удосконалення економічної політики щодо модернізації та підвищення ефективності їх використання в умовах посилення конкурентної боротьби. Зазначене вимагає розвитку

теоретичних засад та поглиблення науково-методичних положень управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств. Недостатня розробленість і практична значимість зазначених питань обумовили вибір теми, об'єкта і предмета дисертаційної роботи, мети та основних задач.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана згідно з планом науково-дослідних робіт кафедри економіки і підприємництва Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» у межах тем: «Сучасні проблеми економіки та управління підприємствами і шляхи їх вирішення» (номер державної реєстрації 0116U004579), в межах якої особисто автором розроблено концептуальні положення управління основними виробничими засобами та розвинуто елементну структуру організаційно-економічного механізму управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств; «Економічна діагностика в системі управління суб'єктів господарювання в ринкових умовах» (номер державної реєстрації 0116U004578), в межах якої особисто автором удосконалено науково-методичний підхід до оцінювання ефективності управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств і здійснено аналіз структури, стану та ефективності їх використання.

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є поглиблення теоретичних засад, удосконалення методичних підходів та надання практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств.

Для досягнення поставленої мети у роботі визначено та вирішено такі **задачі**:

- досліджено економічну сутність основних виробничих засобів як об'єкта управління в структурі активів підприємства;
- розкрито теоретичні підходи до управління основними виробничими засобами підприємства;

- розглянуто науково-методичні підходи та виокремлено ключові методи оцінювання ефективності управління основними виробничими засобами;
- здійснено аналіз структури основних виробничих засобів поліграфічних підприємств;
- проведено діагностування стану основних виробничих засобів поліграфічних підприємств;
- здійснено оцінювання ефективності управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств;
- ідентифіковано детермінанти підвищення ефективності управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств;
- розроблено повноциклову модель управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств;
- сформовано елементну структуру організаційно-економічного механізму управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств і надано практичні рекомендації щодо підвищення ефективності його реалізації.

Об'єктом дослідження є основні виробничі засоби поліграфічних підприємств.

Предметом дослідження є теоретичні, науково-методичні положення та практичні рекомендації щодо управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Зокрема, у роботі використано методи *наукової абстракції, історичний, логічний монографічний* – для визначення сутності понять «основні виробничі засоби» та «управління основними виробничими засобами підприємства» (п. 1.1, 1.2); *системний підхід, методи аналізу, групування* – для систематизації науково-методичних підходів, обґрунтування ключових методів і показників оцінювання ефективності управління основними

виробничими засобами підприємства, детермінант ефективного управління ними (п. 1.3, 3.1); *економіко-математичні, графоаналітичні методи* – для аналізу та виявлення динаміки показників структури, діагностування показників стану та ефективності використання основних виробничих засобів, оцінювання ефективності управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств (п. 2.1, 2.2, 2.3); *методи логічного моделювання, формалізації, положення системного, процесного, цільового та функціонального підходів* – для обґрунтування концептуальних положень управління основними виробничими засобами, побудови повноциклової моделі управління та формування елементної структури організаційно-економічного механізму управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств (п. 3.2, 3.3); *наукового узагальнення, прогнозування* – для обґрунтування прикладних рекомендацій і виявлення напрямів підвищення ефективності управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств (п. 3.3).

Теоретичну основу дослідження становлять праці вітчизняних та іноземних авторів, присвячені питанням управління основними засобами поліграфічних підприємств. Інформаційною базою дослідження стали закони та підзаконні нормативно-правові акти України й інших держав, дані Державної служби статистики України, Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України, фінансова звітність поліграфічних підприємств, інформація аналітичних видань, ресурси мережі Інтернет. Оброблення статистичної інформації, розрахунки, побудова таблиць, рисунків, моделювання здійснювались із використанням апарату статистичних і математичних функцій MS Excel.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в удосконаленні теоретико-методичних положень підвищення ефективності управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств. Основними результатами дослідження, що характеризують наукову новизну, є такі:

удосконалено:

- концептуальні положення управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств, які, на відміну від існуючих, базуються на поєднанні системного, цільового, процесного та функціонального підходів і виявлених детермінантах ефективності управління, що дозволило сформувати повноциклову модель управління, орієнтовану на трансформацію та підтримку раціональної структури основних виробничих засобів;

- науково-методичний підхід до оцінювання ефективності управління основними виробничими засобами, який, на відміну від існуючих, передбачає використання нової композиції показників оцінювання відносної ефективності управління основними виробничими засобами та дозволяє виявляти резерви її зростання з урахуванням динаміки стану, результативності використання, структури основних виробничих засобів підприємства, змін у ринковому середовищі;

дістали подальшого розвитку:

- понятійний апарат теорії управління основними засобами підприємства уточненням змістовного наповнення поняття «управління основними виробничими засобами підприємства», яке розглядається як процес формування та реалізації політики забезпечення їх раціональної структури та стану, підвищення економічної ефективності використання відповідно до можливостей підприємства, динаміки змін у ринковому середовищі для досягнення стратегічних цілей діяльності;

- методичне забезпечення оцінювання ефективності управління основними виробничими засобами, що базується на запропонованій матриці визначення ефективності такого управління і передбачає побудову вектора ефективності управління та дозволяє ідентифікувати напрям зміни типу управління, обґрунтувати доцільність введення та виведення основних виробничих засобів поліграфічних підприємств;

- елементна структура організаційно-економічного механізму управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств, що, на відміну від існуючих, доповнена структурними складовими у частині результативної та забезпечувальної підсистем, що дозволяє обирати інструменти економічної політики управління структурою, станом і використанням основних виробничих засобів у процесі досягнення цілей економічної діяльності поліграфічних підприємств;

- теоретичні положення аналізу структури та стану основних виробничих засобів, які, на відміну від існуючих, враховують специфіку поліграфічних підприємств (види послуг, рівень спеціалізації, розмір підприємств тощо), їх виробничо-технологічних процесів і дозволяють виявляти відповідність основних виробничих засобів поліграфічних підприємств ринковим вимогам.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання наукового доробку при вдосконаленні та розробці цільових програм управління розвитком поліграфічних підприємств, забезпеченні підвищення ефективності політики інвестування та перерозподілу інвестицій для оновлення основних виробничих засобів, удосконаленні політики управління основними виробничими засобами у процесі діяльності поліграфічних підприємств. Одержані результати використано у практичній діяльності ПрАТ ЛКФ «Атлас» – впроваджено організаційно-економічний механізм управління основними засобами у частині підвищення ефективності планування змін у структурі основних виробничих засобів (довідка № 14/1/18 від 01.02.2018 р.); ТОВ «Київська друкарня ВОЛЬФ» – використано концептуальні положення управління у частині застосування повноциклової моделі управління змінами структури основних виробничих засобів при плануванні змін парку устаткування та модернізації обладнання для розширення спектра послуг і асортименту продукції (довідка № 274/17 від 20.09.2017 р.).

Результати роботи використовуються у навчальному процесі КПІ ім. Ігоря Сікорського при викладанні дисциплін «Економіка та організація виробництва» для студентів освітнього ступеня бакалавр спеціальностей «Видавництво та поліграфія» і «Галузеве машинобудування»; «Економіка видавництва і поліграфічних підприємств» для студентів освітнього ступеня бакалавр спеціальності «Видавництво та поліграфія»; «Стратегічне управління підприємством» для студентів освітнього ступеня бакалавр спеціальності «Менеджмент» Видавничо-поліграфічного інституту (акт впровадження № 1800/3-1 від 25.01.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові результати, викладені в дисертації, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використані лише ті ідеї, положення та розрахунки, які є результатом особистої роботи автора та становлять його індивідуальний внесок.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертаційної роботи оприлюднені та отримали позитивну оцінку на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема, «Друкарство молоде» (м. Київ, 2011, 2012, 2017, 2018 рр.), «Економіка та підприємництво: формування інноваційних моделей розвитку» (м. Херсон, 2013 р.), «Актуальні питання економічних наук» (м. Донецьк, 2013 р.), «Актуальні проблеми економіки та управління сучасної України» (м. Ужгород, 2014 р.), «Проблеми обліку, контролю та аналізу в економіці на сучасному етапі» (м. Одеса, 2014 р.), «Фінансово-економічні пріоритети розвитку економіки: стратегія і перспективи» (м. Київ, 2014 р.), «Соціально-економічний розвиток країн: досвід та перспективи» (м. Львів, 2014 р.), «Ефективні соціально-економічні механізми розвитку в умовах кризового стану: зарубіжний та вітчизняний досвід» (м. Миколаїв, 2015 р.), «Конкурентоспроможність економіки України в процесі глобалізації» (м. Запоріжжя, 2015 р.), «Актуальні напрями забезпечення ефективності економіки країни» (м. Запоріжжя, 2016 р.), «Перспективи розвитку сучасної

науки» (м. Київ, 2016 р.), «Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки» (м. Київ, 2016 р.), Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність (м. Київ, 2017 р.).

Публікації. Основні результати та положення дисертації, що виносяться на захист, опубліковано у 26 наукових працях загальним обсягом 7,15 авт. арк. (особисто автору належить 5,95 авт. арк.), у тому числі 6 статей у наукових фахових виданнях (з них 3 у виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз), 4 статті в інших наукових виданнях, 16 тез доповідей у збірниках матеріалів конференцій.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 244 сторінки, зокрема основний зміст викладено на 178 сторінках друкованого тексту. Робота містить 28 таблиць (з них 2 на 2 повних сторінках), 19 рисунків (1 на повній сторінці), 5 додатків на 21 сторінці, список використаних джерел налічує 250 найменувань на 27 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ВИРОБНИЧИМИ ЗАСОБАМИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Економічна сутність основних виробничих засобів підприємства як об'єкта управління

Уточнення понятійного апарату зумовлено необхідністю визначення дефініції поняття «управління основними виробничими засобами». Розглянемо виникнення терміну «основні виробничі засоби». Оскільки в сучасній економічній літературі для визначення засобів праці найчастіше використовуються поняття «основні фонди», «основні виробничі фонди», «основні засоби», «основні виробничі засоби», «основний капітал», необхідно дослідити їх еволюцію.

У наукових працях західних учених, в яких відображені процеси відтворення, вживається термін «капітал» [92, 94, 101, 134, 139, 172, 196, 198].

Вперше цілісне вчення про капітал створив А. Сміт у XVIII ст., згідно якого це надлишок виробництва за відшкодуванням витрат, що не споживається виробником, а спрямовується на розширення виробництва [172, с. 58]. Тому, на думку вченого, основною визначальною ознакою капіталу є здатність приносити дохід власнику, а цінність його визначається способом використання. Видатний економіст розрізняв грошову, товарну та виробничу форми існування капіталу. Крім того, вивчаючи особливості функціонування капіталу на різних рівнях, він першим застосував поняття «постійний» та «оборотний» капітал [166, с. 111–112].

Жан-Батіст Сей визначає капітал як суму цінностей, за допомогою якої підтримується виробництво. На його думку, величина капіталу визначається його міноюю цінністю (капітал надає корисну послугу, забезпечуючи

власника доходами). За визначенням ученого, капітал – це певні цінності та послуги, за участю яких створюється всякий новий дохід [183].

Д. Рікардо [134] та Дж. Ст. Мілль [101] у своїх працях поглибили ідеї А. Сміта, який відносив до складу капіталу будівлі, споруди, засоби виробництва, матеріали та засоби існування працюючих, приділяючи особливу увагу вивченню особливостей обігу капіталу у виробничій сфері. Він наголошував на необхідності виробничого споживання заощаджень, тобто використання їх у якості капіталу.

Поняття «капітал» найбільш глибоко проаналізував К. Маркс. Він розглядав сутність капіталу на основі вчення про додану вартість і підкреслював соціально-економічну природу, ототожнюючи його з виробничими відносинами капіталістичного способу виробництва, коли капітал та праця відокремлені один від одного власністю на засоби виробництва. Капітал же представлено як згусток неоплаченої праці, що існує лише завдяки їй. За його баченням, капітал – не лише сам предмет, скільки деякі уречевлені виробничі відносини, що належать певній історичній суспільній формації, і надають цьому предмету специфічний суспільний характер. Видатний економіст розрізняв два види капіталу (постійний та змінний), що кардинально вирізняє його вчення серед інших. Цей розподіл пов'язаний із різною роллю частин капіталу в процесі створення доданої вартості. Сутнісна характеристика капіталу була фундаментально доповнена дослідженнями особливостей функціонування різних його форм [92].

Дискусійною в марксизмі є суспільно-економічна форма капіталу. За переконанням К. Маркса, поняття капіталу характерне лише приватновласницькому способу виробництва, коли певні матеріальні блага, перш за все засоби виробництва, служать знаряддям експлуатації, і використовуються капіталістами для привласнення частини неоплаченої праці пролетаріату. Таким чином, обов'язковими умовами функціонування капіталу визначалися: а) приватна власність на засоби виробництва;

б) експлуатація трудящих [92]. Йому опонують представники класичної школи, які вважають, що нагромаджена праця використовується постійно і поняття капіталу властиве всім суспільно-економічним формаціям.

Будь-який елемент багатства, що приносить його власнику систематичний дохід протягом тривалого періоду часу, може розглядатись як капітал. Такого визначення з деякими уточненнями дотримуються видатні представники неокласичного напрямку І. Фішер, Ф. Найт, А. Маршалл [94]. Тут капітал не обов'язково виступає у формі грошей. Наприклад, Дж. Хікс визначає капітал просто як сукупність товарів виробничого призначення [199]. Американські економісти (зокрема, Д. Хайман, П. Хейне, П. Самуельсон та ін.) визначають капітал як ресурс довготривалого використання, що створюється з метою виробництва більшої кількості товарів і послуг. При цьому в матеріальному плані капітал розглядається як машини, будівлі, споруди, передавальні пристрої, запаси сировини та людський капітал. Сучасні вчені стверджують, що капітал є головним елементом процесу виробництва товарів і послуг, який може набувати різних форм [139, 196, 198].

Починаючи виробництво, необхідно володіти певною грошовою сумою, тобто мати капітал у грошовій формі [74, с. 11].

Якщо оминати соціальну гостроту визначення капіталу К. Маркса, то слід зазначити, що представники всіх наведених вище течій розглядають одні й ті ж елементи натурально-речового складу виробничого капіталу. Отже, є підстави більш конкретно зупинитися на розгляді категорії «основний капітал», під якою будемо розуміти частину капіталу (постійного капіталу – у термінології К. Маркса), що авансується у засоби праці з метою одержання доходу від виробничої діяльності.

Основний капітал переноситься на кінцевий продукт (відтворюється у ньому) частинами протягом тривалого строку за допомогою механізму амортизації. До основного капіталу відноситься та частина капіталу, яка авансується для придбання засобів праці: основних засобів (машин,

обладнання, споруд, будівель, транспортних засобів тощо), нематеріальних активів, довгострокових фінансових інвестицій, довгострокової дебіторської заборгованості, відстрочених податкових активів та інших необоротних активів.

Оборотний капітал, на відміну від основного, повністю переноситься на кінцевий продукт протягом одного виробничого циклу, в кінці якого повністю відтворюється в цьому продукті. До оборотного капіталу відноситься капітал, який авансується на купівлю предметів праці (сировини, палива, напівфабрикатів тощо) та робочої сили.

Речовим складом основного капіталу є основні засоби (за виключенням об'єктів соціально-культурного призначення) і нематеріальні активи. Нематеріальні активи підприємства видавничо-поліграфічної галузі займають незначну частину в структурі основного капіталу – менше 3 %. Це зазвичай комп'ютерні програми для здійснення додрукарських процесів, управління підприємством, об'єкти інтелектуальної власності.

За джерелами формування капітал підприємства поділяється на власний і запозичений. Власний капітал створюється переважно за рахунок нерозподіленого прибутку, тобто валового прибутку за вирахуванням сплачених податків, відсотків за кредит і дивідендів. Він звичайно включає статутний, пайовий та резервний фонди. Запозичений капітал формується на тимчасовій основі у вигляді довгострокової або (та) короткострокової позики, яка здійснюється у формі банківського кредиту [118].

Науковцями для позначення засобів праці також тривалий час використовувалося поняття «основні фонди». Визначимо його зміст.

Поява різних тлумачень одних і тих же категорій зумовили протистояння між капіталістичною та соціалістичною політичними системами. В економічній науці радянського часу поширеним було поняття «основні фонди» для позначення засобів праці як виробничого ресурсу довготривалого використання. Спочатку основні фонди розглядалися, за визначенням Є. О. Іванова, як «сукупність матеріально-речових цінностей,

які багаторазово повністю і в незмінній натуральній формі застосовуються у виробничій та невиробничій сферах і поступово втрачають свою вартість» [70, с. 6]. Проте таке визначення було занадто широким, і тому вимагало уточнення. Згодом цей же вчений визначає основні фонди як «вартісний вираз засобів праці, що є продуктами праці, багаторазово беруть участь у виробничих процесах, поступово зношуються і в міру цього зносу переносять свою вартість на готову продукцію» [71, с. 4]. Порівняння цих двох визначень дає підстави стверджувати, що відбулося уточнення цього поняття, а також вказується на рух вартості засобів праці у процесі відтворення.

Вчений С. Ф. Покропивний стверджує, що вартість основних фондів переноситься не лише на готову продукцію, а й на платні послуги: «основні фонди – це засоби праці, які мають вартість і функціонують у виробництві тривалий час у своїй незмінній споживній формі, а їхня вартість переноситься конкретною працею на вартість продукції, що виробляється (на платні послуги), частинами в міру спрацювання» [118].

У законодавстві України термін «основні фонди» застосовувався до 1 січня 2011 р., коли набрав чинності Податковий кодекс України [117] і значення цього терміну наводилося у Законі України «Про оподаткування прибутків підприємств»: основні фонди – це матеріальні цінності, що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку протягом періоду, який перевищує 365 календарних днів з дати введення в експлуатацію таких матеріальних цінностей, та вартість яких перевищує 1000 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом [132].

Економічну природу виробничих фондів економісти визначають по різному. Одні ототожнюють їх із засобами виробництва, інші – з основними виробничими фондами, треті, розмежовуючи засоби підприємства на основні та оборотні, зовсім не розглядають виробничі фонди як самостійну категорію [73, с. 6].

У науковому обігу тривалий час одночасно вживались поняття «основні виробничі фонди», «основні промислові фонди» та «основні промислово-виробничі фонди». Визначимо ці дефініції:

- «основні промислові фонди – складова частина функціональної форми виробничих фондів підприємства, яка зафіксована в засобах праці, що зберігають свою натуральну форму протягом багатьох виробничих циклів і частинами переносять свою вартість на товар, утворюючи фонд відшкодування» (В. Г. Захаров [66, с. 12]);

- «основні виробничі фонди народного господарства – ті засоби виробництва, які знаходяться в процесі праці і використовуються поступово протягом кількох виробничих циклів, частинами переносять свою вартість на готовий продукт і частинами ж відшкодовуються в готовому продукті певного виробничого циклу» (П. М. Павлов [111, с. 46]);

- «основні фонди, які функціонують в промисловості, сфері матеріального виробництва, називають основними виробничими фондами промисловості (основними промислово-виробничими фондами)» (І. Л. Лебединський [89, с. 5]).

Можна виділити такі особливості основних виробничих фондів, що наведені у вищезазначених визначеннях:

- у процесі виробництва основні виробничі фонди зберігають свою натуральну форму і цим відрізняються від предметів праці – сировини та матеріалів;

- основні виробничі фонди беруть участь у багатьох виробничих циклах і період їх експлуатації складає від року до кількох десятків років;

- оскільки кожен елемент основних виробничих фондів є втіленням минулої праці (результатом виробничого процесу), він має вартість, що є основою для економічного аналізу;

- у процесі виробництва усі види основних виробничих фондів поступово зношуються, а їх вартість по мірі зносу переноситься на вартість готової продукції (наданих послуг).

Основними виробничими фондами народного господарства є частина засобів виробництва, які, знаходячись у процесі праці, використовуються поступово, протягом кількох виробничих циклів, частинами переносячи свою вартість на готовий продукт, тому їх вартість поступає в обіг у кожний момент частинами і частинами ж відшкодовується в готовому продукті даного виробничого циклу [73, с. 13].

Дефініції понять «основні фонди» та «основні засоби» часто ототожнюються, хоча вони мають певні відмінності. Пащенко Н. В. зазначає, що на об'єкти основних засобів, які фізично і морально не зношуються, поняття основних фондів не поширюється [112, с. 59]. Іншою відмінністю є те, що основні фонди є грошовим вираженням засобів праці, є джерелом формування основних і оборотних засобів. У той же час основні засоби – це сукупність матеріально-речових цінностей.

Тому подальшого дослідження потребує взаємозв'язок між засобами виробництва і виробничими фондами.

Покропивний С. Ф. подає таке пояснення. Засоби виробництва за своїм матеріально-речовим складом становлять виробничі фонди підприємства, усю сукупність яких поділяють на основні та оборотні. Проте засоби виробництва як сукупність засобів і предметів праці не можна ототожнювати з виробничими фондами, що зумовлено двома обставинами. По-перше, елементи засобів виробництва стають виробничими фондами лише з моменту їхнього безпосереднього використання у виробничому процесі. По-друге, виробничі фонди на відміну від засобів виробництва є виключно вартісною економічною категорією. Це означає, що до виробничих фондів відносять не всі елементи засобів виробництва взагалі, а ті з них, які мають вартість [118].

Економічна визначеність форми виробничих фондів витікає із кругообігу засобів підприємства. У ході свого руху одна частина засобів підприємства завжди знаходиться в сфері виробництва, інша – у сфері обігу. Та частина, яка знаходиться у сфері виробництва, і є виробничими фондами.

Функціональне призначення виробничих фондів полягає в тому, що вони в результаті конкретної праці беруть участь у створенні споживчої вартості товару та в утворенні його вартості.

Виробничі фонди поділяються на основні та оборотні частини, що залежить від характеру обороту, способу перенесення вартості на заново створюваний продукт, а також від способу відшкодування перенесеної вартості.

Щодо визначення поняття «основні засоби» у науковців немає єдиної думки. У словнику сучасних економічних термінів подається таке визначення основних засобів: «основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів і послуг, надання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних функцій, очікуваний термін корисного використання (експлуатації) яких більше ніж один рік (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [63, с. 243].

У Податковому кодексі України, який набув чинності 1 січня 2011 р. (зі змінами станом на 27 липня 2017 р.), подано таке визначення основних засобів – «матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 6000 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 6000 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік)» [117], а поняття основних фондів вилучено. Замість терміну «основні фонди» у Податковому кодексі України вживається термін «основні засоби», який використовувався у бухгалтерському обліку, хоча

визначення має певні відмінності. У подальшому є доцільним детальне дослідження поняття «основні засоби», оскільки показника відповідного поняттю «основний капітал» у вітчизняній практиці не існує, а в податковому та бухгалтерському обліку використовується поняття «основні засоби».

Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство / установа утримує з метою використання їх у процесі виробництва / діяльності або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [121]. У процесі використання об'єктів основних засобів економічні вигоди, що втілені у них, використовуються підприємством, у результаті чого зменшується балансова вартість основних засобів і це відображається шляхом нарахування амортизації.

У Міжнародному стандарті фінансової звітності IAS 16 «Property, Plant and Equipment» («Майно, завод і обладнання») основні засоби визначаються як матеріальні активи, які використовуються у виробництві або для постачання товарів і послуг, здавання в оренду іншим особам чи для адміністративних цілей, очікуваний термін корисного використання яких більший, ніж один звітний період [231].

Поняття основних засобів ширше в порівнянні з основними фондами, яке використовувалося раніше.

Отже, характерними рисами основних засобів є:

- наявність матеріальної форми.;
- тривалий термін використання (більше 1 року);
- здатність приносити економічні вигоди від їх використання;
- перенесення вартості на вартість виготовленої продукції (наданих послуг) шляхом нарахування амортизації;
- властивість зношуватись [166, с. 114].

Засоби виробництва стають основними засобами, якщо споживаються поступово, частинами переносячи на готовий продукт свою вартість, яка відшкодовується в готовому продукті [73, с. 6–7].

З іншого боку не всі елементи основних засобів відіграють однакову роль у виробництві і вплив різних видів засобів праці на результати роботи підприємства теж неоднаковий.

У зв'язку з цим необхідно розглянути структуру основних засобів, яка відіграє важливу роль серед показників, що характеризують рівень економічного розвитку видавничо-поліграфічних підприємств.

Структура основних засобів – це виражене у відсотках співвідношення між окремими групами основних засобів (видова структура), а також між активною та пасивною їх частинами (технологічна структура) [193, с. 560].

Основні засоби складаються з великої кількості різноманітних натурально-речових об'єктів, які відрізняються за виробничо-технічним призначенням, терміном служби, ступенем впливу на роботу підприємства. Кількість об'єктів, які належать до основних засобів, налічує на кожному підприємстві тисячі найменувань. Але відтворення основних засобів у натуральному вигляді відбувається за окремими конкретними об'єктами, інтенсивність зносу і терміни служби яких неоднакові, тому й різні терміни їх відтворення. З метою планування, обліку й аналізу господарської діяльності для обчислення амортизації, для перспективного планування капітального будівництва, оновлення устаткування, основні засоби повинні бути об'єднані за певними ознаками.

В основу класифікації основних засобів покладено завдання, які стоять перед економікою країни та окремими галузями. Вона періодично змінюється залежно від технічного прогресу і розвитку продуктивних сил.

Всі основні засоби класифікуються за економічними ознаками, найважливішими з яких є функціональне призначення, інтенсивність зносу та термін служби, ступінь впливу на роботу підприємства, технічна новизна,

ступінь мобільності (рухомі чи нерухомі) та ін. Велике значення має також групування за галузями (галузева структура).

Основні засоби можна згрупувати залежно від виробничого призначення та терміну служби для цілей амортизації.

У свій час К. Маркс [93, с. 191] поділяв засоби праці на три групи, кожна з яких може бути поділена на окремі види залежно від конкретного цільового призначення, характеру участі у виробничому процесі, терміну служби тощо. До першої групи належить активна частина основних засобів, яка найбільше визначає виробничу потужність підприємств, їх технічний рівень (робочі та енергетичні машини, інструменти, прилади а також передавальні пристрої). Ця група швидко реагує на зміну об'єму і характеру виробництва, піддається як інтенсивному, так і екстенсивному зносу. До другої групи належать апарати, транспортні засоби і різноманітний виробничо-господарський інвентар. Третя група включає виробничі будівлі та всі види споруд нерухомого характеру.

За ступенем пов'язаності з виробничим процесом основні засоби підрозділяються на виробничі і невиробничі. Невиробничі основні засоби не є засобами праці. Виробничі основні засоби діють у сфері матеріального виробництва [73, с. 8].

За своїм складом, цільовим призначенням та функціями, які виконуються в процесі праці, основні засоби відповідно до класифікації, викладеної у Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» [121] та Податковому кодексі України [117] поділяються на наступні групи: земельні ділянки; капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом; будівлі, споруди, передавальні пристрої; машини та обладнання; транспортні засоби; інструменти, прилади, інвентар (меблі); тварини; багаторічні насадження; інші основні засоби [155, с. 82].

За станом використання у виробничо-господарській діяльності основні засоби поділяються на такі, які знаходяться в запасі, експлуатації, консервації, оренді [155, с. 82].

Основні засоби можуть належати до активної або пасивної частини [73, с. 18]. До активної частини належать основні засоби, які визначають виробничу потужність підприємств, їх технічний рівень, «створюють» продукцію. На основі функцій окремих елементів основних засобів можна вважати найбільш прогресивною таку структуру, при якій переважає їх активна частина. З усіх груп основних засобів найважливіше значення в роботі кожного підприємства належить робочим машинам [155, с. 82].

Виробнича потужність підприємства визначається переважно виробничим обладнанням. Механізація виробничих процесів також визначається, головним чином, упровадженням машин. Більша частина робочих машин у загальній масі основних засобів означає, звичайно, й більш високу техніку виробництва. Впровадження машин активно реагує на зміну характеру виробництва. В різних виробництвах застосовуються різні види робочих машин. У зв'язку з цим підвищення питомої ваги машин у загальній вартості основних засобів вигідне для виробництва. Проте доволіно встановлювати та змінювати структуру основних засобів неможливо. Цьому перешкоджають об'єктивні вимоги того чи іншого виробництва [155, с. 82]. Для здійснення виробничої діяльності необхідне приміщення, різноманітні джерела енергії, транспортні засоби – тому довести частку активної частини основних засобів до 100 % на практиці неможливо.

До пасивної частини можна віднести основні засоби, які створюють умови для виробництва, але безпосередньо не є «виробниками» продукції. Це приміщення і споруди, передавальні пристрої, а також інвентар та ін [155, с. 82].

Зростання активної частини основних засобів має прямий ефект – збільшення продукції та покращення показників економічної діяльності підприємства. З прискоренням науково-технічного прогресу посилюється загальна тенденція до збільшення активної частини основних засобів як у цілому в промисловості, так і в окремих галузях [155, с. 82]. Це зумовлено тим, що зменшуються як розміри основних засобів, так і спрощуються технологічні процеси, внаслідок чого окремі операції вилучаються

з технологічного процесу. Також відбувається збільшення функціональності обладнання і, як наслідок, технологічні процеси, які раніше виконувалися на кількох робочих місцях, зараз можуть виконуватися на одній машині.

В окремих випадках пасивна частина може зростати. Це можливо при переході на випуск такої продукції, яка вимагає особливих умов виробництва (наприклад, по чистоті, вологості, температурі повітря), що різко збільшує затрати на створення нових виробничих споруд. Зростання пасивної частини основних засобів іноді відбувається за рахунок значних капіталовкладень у реконструкцію діючих підприємств для створення умов праці, які б відповідали сучасним соціальним вимогам. Проте за рівних умов необхідно намагатися підвищувати активну частину основних засобів шляхом встановлення найпрогресивнішого устаткування, покращення організації будівельно-монтажних робіт, раціональнішого проектування тощо [155, с. 82].

Зростання активної частини основних засобів – важливий резерв підвищення продуктивності праці й ефективності виробництва [73, с. 16–17].

Проте одностайної думки науковців щодо розподілу основних засобів на активну та пасивну частину немає. Одні науковці відносять до пасивної частини лише будинки, споруди та передавальні пристрої, а інші до активної включають машини та обладнання, інструменти, транспортні засоби. На нашу думку, враховуючи технологічну специфіку поліграфічного виробництва, до активної частини основних засобів слід віднести машини та обладнання [155, с. 82].

За належністю до підприємства основні засоби поділяються на власні та орендовані, а за джерелами фінансування – на основні засоби, що занесені до статутного фонду, придбані підприємством і безоплатно отримані [202].

Важливим показником ефективності основних засобів є їхня структура, яка виражає співвідношення основних засобів за окремими групами у відсотковому відношенні до їх загальної вартості. На структуру основних засобів може впливати, перш за все, технічний рівень підприємства. Механізація виробничих процесів, оснащення підприємств передовою

технікою не лише збільшує кількість засобів праці, але й підвищує питому вагу робочих машин і устаткування в загальній вартості основних засобів.

Процес зміни співвідношення за групами основних засобів із метою приведення їх у відповідність до запитів споживачів продукції є структурними змінами основних засобів. Він повинен відбуватися постійно для своєчасного врахування зміни попиту для задоволення потреб споживачів у повному обсязі.

Основні засоби, як уже зазначалося, характеризуються тим, що функціонують протягом тривалого часу і багатьох виробничих циклів. Проте з роками в зв'язку з багаторазовою участю в процесі виготовлення продукції засоби праці значно змінюються, ці зміни знижують продуктивність машини, погіршують якість її роботи та в кінцевому результаті роблять її зовсім непридатною [165, с. 151].

Основні засоби повністю втрачають свою вартість, коли стають непридатними для функціонування як засоби праці [165, с. 151]. Ця поступова втрата основними засобами своєї вартості одночасно з втратою споживчої вартості називається зносом. Слід зазначити, що поняття зносу не обмежується втратою вартості. Воно одночасно передбачає перенесення втраченої вартості на кінцевий продукт. Тому під зносом основних засобів слід розуміти поступову втрату ними своєї вартості з відповідним перенесенням її на продукт [73, с. 53].

Знос основних засобів відбувається як в процесі праці, коли основні засоби знаходяться під безпосереднім впливом людини, беруть активну участь у перетворенні предмету праці, так і в сфері виробництва поза впливом людської праці: виробництво часто вимагає фізико-хімічних і біологічних процесів, в яких людина безпосередньо не бере участі. В обох цих випадках засоби праці виходять з ладу в результаті механічного, теплового зносу, або так званої втоми металу. В подальшому, під час бездіяльності підприємства основні засоби зношуються під впливом сил природи – відбувається корозія металу, гниття деревини тощо і, нарешті, від

стихійного лиха [165, с. 151]. Тому підприємствам доцільно використовувати усі наявні основні засоби у виробничому процесі, оскільки це дасть змогу відшкодувати їх вартість шляхом амортизації. Натомість якщо основні засоби не використовуються – то їх старіння відбувається без відшкодування вартості, вимагає площ для зберігання.

У всіх цих випадках відбувається втрата споживчої вартості, а разом з нею і вартості. Іншими словами, тут відбувається матеріальний, або фізичний, знос основних засобів, який виникає в процесі їх експлуатації, або під впливом на них природних, кліматичних факторів [165, с. 151].

Види зносу основних засобів наведено на рис. 1.1:

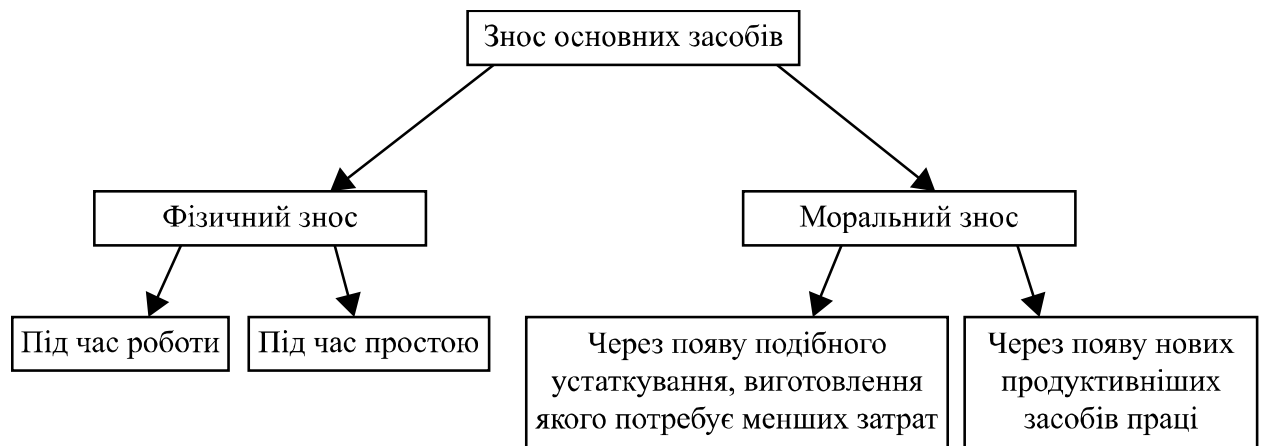

Рисунок 1.1 – Класифікація видів зносу основних засобів
(наведено за [74, с. 43])

Фактори, які викликають матеріальний знос основних засобів поділяються на дві специфічні групи: знос під час роботи та знос під час простою [165, с. 151].

Матеріальний знос першого роду називають виробничим, знос другого роду – природнім, коли основні засоби піддаються природнім впливам, дії сил природи. Оскільки матеріальний знос першого роду відбувається в процесі виготовлення продукції, доцільно змінювати співвідношення між окремими видами зносу на користь зносу першого роду, так як це сприяє збільшенню кількості продукції за одиницю часу і призводить до зниження

собівартості продукції. Але не можна безмежно змінювати це співвідношення і доводити знос другого роду до нуля, оскільки основні засоби практично не можуть активно діяти 365 днів на рік і 24 години на добу. Перерви в процесі виробництва неминучі. Тому необхідно оптимальне співвідношення за визначеними факторами, які знаходяться як в самій організації виробництва, так і за межами підприємства [165, с. 151].

Фізичний знос може бути усувним та неусувним. Якщо основний засіб зазнав неусувного фізичного зносу, то його необхідно замінити на новий. Якщо ж фізичний знос усувний – то він усувається шляхом ремонтів, які можуть бути поточними та капітальними. Окрім того, капітальний ремонт може поєднуватися із модернізацією з метою покращення характеристик.

Крім матеріального або фізичного зносу, основні засоби піддаються так званому моральному зносу [73, с. 49]. Моральний знос полягає в тому, що засоби праці знецінюються, втрачають свою вартість до закінчення терміну своєї фізичної служби з причин, що не пов'язані з втратою споживчої вартості. Це відбувається тоді, коли в галузях, які виробляють засоби праці, в результаті зростання продуктивності праці здешевлюється виробництво машин (та інших засобів праці), подібних діючим. Засоби праці втрачають свою вартість і тоді, коли з діючим устаткуванням вступають в конкуренцію нові машини кращих конструкцій, які більш продуктивні, економічно більш вигідні. В результаті виготовлена продукція має відносну меншу собівартість [165, с. 151].

Виділяють дві форми морального зносу. Перша виникає при появі подібного устаткування, виготовлення якого потребує менших затрат. Виготовлення продукції на старому устаткуванні буде менш рентабельним, оскільки амортизаційні відрахування для нього вищі, ніж для нової машини. Моральний знос другої форми виникає при появі нових, продуктивніших засобів праці [204].

Як моральний, так і матеріальний знос може бути повним і частковим. Повний знос настає тоді, коли діюче устаткування не може більше

використовуватися у виробництві за своїм прямим призначенням і вимагає заміни на нове устаткування. Частковий знос усувається шляхом капітального ремонту або модернізації діючих засобів праці [165, с. 152]. Повний знос усувається шляхом заміни основного засобу на новий.

Відмінність між матеріальним і моральним зносом лише в причинах, які спричиняють втрату вартості засобів праці. Матеріальний і моральний знос можуть сумуватися, так як обидва мають вартісний вимір [165, с. 152].

Грошовим виразом зносу є амортизація. Відповідно до законодавства України амортизація – систематичний розподіл вартості основних засобів, інших необоротних та нематеріальних активів, що амортизується, протягом строку їх корисного використання (експлуатації) [117].

Слід зазначити, що амортизація нараховується лише на ті основні засоби, що перебувають в експлуатації. На законсервовані основні засоби амортизація не нараховується, тому для підприємств важливим є мати якомога більшу частку основних засобів, які перебувають в експлуатації, оскільки законсервований основний засіб всеодно зазнає морального та фізичного зносу, проте його вартість за цей період не відшкодовується. Проте амортизація не повною мірою відображає ступінь зносу основних засобів, оскільки це лише розподіл вартості основних засобів на виготовлену продукцію [165, с. 152].

Однією зі складових управління основними засобами поліграфічного підприємства є управління його амортизаційною політикою. Серед науковців існує два підходи до визначення амортизаційної політики. Вчені Дугієнко Н. О., Соколова О. розглядають амортизаційну політику як дії держави з регулювання процесу перенесення вартості основних засобів на готовий продукт з метою забезпечення нормального режиму відтворення основних засобів [42, 173]. Помилуйко Є. О., Бакай В. Й., Бедін О. В., Солодовник Л. М., Колесник Ю. В. під амортизаційною політикою розуміють управління процесом відтворення основних засобів підприємства з метою підвищення технічного рівня виробництва, запобігання надмірному зносу

основної його частини, вдосконалення видової, технологічної і вікової структури основних засобів, нарощування обсягу випуску продукції, підвищення продуктивності праці і зниження собівартості продукції, максимізації прибутку і активізації інвестиційної діяльності підприємства шляхом вибору та застосування одного з можливих методів амортизації, встановленням термінів служби основних засобів [10, 123, 174]. Тобто один підхід розглядає амортизаційну політику як дії держави, а інший – як дії підприємства з вибору методу нарахування амортизації та встановлення термінів служби основних засобів із метою нарахування амортизації.

До 2011 року у податковому обліку законодавчо було встановлено визначені норми амортизаційних відрахувань залежно від належності основних засобів до однієї з чотирьох груп, а також можливість вибору звичайного, бонусного або прискореного методу нарахування амортизації, що значно обмежувало підприємства у проведенні амортизаційної політики. У бухгалтерському обліку було передбачено 5 різних методів нарахування амортизації, проте вони не відповідали податковому обліку. З 1 січня 2011 року вступив у дію Податковий кодекс України, який змінив принципи нарахування амортизації. Так, новим Податковим кодексом України [117] було визначено 16 груп основних засобів і надано свободу підприємствам у виборі одного з 5 методів нарахування амортизації, наведених у П(С)БО 7 [121] (табл. 1.1). Окрім цього, було значно наближено податковий та бухгалтерський облік амортизації.

Отже, відповідно до Податкового кодексу України [117] визначено 16 груп основних засобів і мінімальні терміни корисного використання об'єктів основних засобів. Підприємство може самостійно визначати терміни служби устаткування відповідним наказом, виходячи з очікувань підприємства з урахуванням потужності або продуктивності основного засобу, фізичного та морального зносу, що передбачається, правових або інших обмежень щодо терміну корисного використання об'єкта основних засобів тощо, що матиме вагомий вплив на величину амортизаційних відрахувань. Проте терміни

служби не можуть бути меншими, ніж встановлені [117] та наведені у табл. А.1 додатку А [164, с. 220]. Для таких груп основних засобів, як земельні ділянки та природні ресурси, мінімальні терміни корисного використання не встановлено, оскільки на них амортизація не нараховується. Також не встановлено мінімальних термінів корисного використання для малоцінних необоротних матеріальних активів і бібліотечних фондів – вони амортизуються або повністю в перший місяць використання об’єкта, або в розмірі 50 % в перший місяць використання та 50 % у місяці вилучення з активів.

Таблиця 1.1 – Порівняння нарахування амортизації до 2011 р. за Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств» та після 2011 р. відповідно до Податкового кодексу України*

	До 2011 р.	Після 2011 р.
1	2	3
Групи основних засобів	1. Будівлі, споруди, їх структурні компоненти та передавальні пристрої, в тому числі жилі будинки та їх частини (квартири і місця загального користування), вартість капітального поліпшення землі. 2. Автомобільний транспорт та вузли (запасні частини) до нього; меблі; побутові електронні, оптичні, електромеханічні прилади та інструменти, інше конторське (офісне) обладнання, устаткування та приладдя до них. 3. Будь-які інші основні фонди, не включені до груп 1, 2 і 4.	1. Земельні ділянки. 2. Капітальні витрати на поліпшення земель, не пов’язані з будівництвом. 3. Будівлі, споруди, передавальні пристрої. 4. Машини та обладнання. 5. Транспортні засоби. 6. Інструменти, прилади, інвентар, меблі. 7. Тварини. 8. Багаторічні насадження. 9. Інші основні засоби. 10. Бібліотечні фонди, збереження Національного архівного фонду України.

Кінець таблиці 1.1

1	2	3
	4. Електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичного оброблення інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, інші інформаційні системи, комп'ютерні програми, телефони (у тому числі стільникові), мікрофони і рації, вартість яких перевищує вартість малоцінних товарів (предметів).	11. Малоцінні необоротні матеріальні активи. 12. Тимчасові (нетитульні) споруди. 13. Природні ресурси. 14. Інвентарна тара. 15. Предмети прокату. 16. Довгострокові біологічні активи.
Методи нарахування амортизації	1. Звичайний. 2. Бонусний. 3. Прискорений.	1. Прямолінійний. 2. Зменшення залишкової вартості. 3. Прискореного зменшення залишкової вартості. 4. Кумулятивний. 5. Виробничий.
Норма амортизаційних відрахувань	Точно визначений відсоток залежно від належності основного засобу до певної групи.	Визначено лише мінімальний термін служби основного засобу залежно від групи. Термін служби, який буде покладено в основу розрахунку норми амортизаційних відрахувань, визначається підприємством по кожному основному засобу на свій розсуд.

* Розроблено автором на основі [117, 132].

Окрім цього, у вищезазначеному документі підприємствам дається право вибору одного з п'яти методів нарахування амортизації, проте це дозволяється не для всіх груп основних засобів. Дозволені методи нарахування амортизації за групами основних засобів наведено у додатку А. Обравши той чи інший метод нарахування амортизації, підприємство

самостійно визначає динаміку амортизації основних засобів: чи використати методи, які дадуть змогу накопичувати більшу частину амортизаційних відрахувань в перші роки терміну служби основних засобів, чи нараховувати амортизацію рівномірними частинами протягом терміну служби основних засобів [164, с. 220].

Застосування прискорених методів амортизації основних засобів дає можливість швидше накопичити грошові кошти для подальшої модернізації підприємства, проте й збільшує собівартість продукції в перші роки експлуатації основних засобів [164, с. 220]. Тому підприємствам потрібно шукати компроміс між швидкістю відшкодування вартості основних засобів і зростанням собівартості продукції.

Процес оновлення основних засобів впливає на їх віковий склад. Для поліграфічних підприємств загалом характерними є низькі темпи оновлення основних засобів, що пов'язано з труднощами фінансування технічного переозброєння та з ситуацією, яка склалася на ринку поліграфічного устаткування. Більшість поліграфічних підприємств не має достатніх фінансових ресурсів для придбання нового обладнання (особливо гострою є ця проблема для регіональних підприємств, що перебувають у комунальній власності) [204, с. 158].

Процес відтворення основних засобів має бути безперервним і відбуватися на окремих підприємствах, в галузях, здійснюючи кругообіг: виробниче споживання – амортизація – оновлення.

Відтворення основних засобів планується відповідно до їх класифікації та структури в натуральних показниках і грошовому виразі. При цьому необхідною умовою управління процесом основних засобів і їх обліку є забезпечення єдиного принципу їхньої оцінки.

У зв'язку з тривалістю функціонування основних засобів, їхнім поступовим зносом та зміною умов їх відтворення існує кілька основних методів вартісної оцінки:

- за первісною вартістю;

- за залишковою вартістю;
- за переоціненою вартістю;
- за справедливою вартістю;
- за ліквідаційною вартістю;
- за чистою вартістю реалізації [121].

Первісна вартість основних засобів – це фактична їх вартість, яку підприємство сплатило або витратило на придбання, будівництво, виготовлення, включаючи витрати на транспортування і монтаж. Залишкова вартість основних засобів – це різниця між первісною вартістю та сумою зносу. Ліквідаційна вартість – сума коштів, які підприємство очікує отримати від продажу засобів за вирахуванням витрат, пов'язаних із його продажем. Чиста вартість реалізації – це справедлива вартість необоротного активу за вирахуванням очікуваних витрат на його реалізацію.

Переоцінена вартість основних засобів – це вартість необоротних активів після їх переоцінки. Переоцінка основних засобів здійснюється у тих випадках, коли залишкова вартість об'єкта істотно відрізняється від його справедливої вартості. Переоцінена первісна вартість і сума зносу основних засобів визначається множенням відповідної первісної вартості та суми зносу основних засобів на індекс переоцінки, який встановлюється діленням справедливої вартості об'єкта на його залишкову вартість. Згідно з податковим обліком, переоцінка проводиться лише, якщо вартість основного засобу зросла на більше ніж 10 %. Справедлива вартість – це вартість, за якою об'єкт основних засобів може бути реалізований, або сума зобов'язань, яка може бути погашена цим об'єктом за звичайних умов на певну дату. Всебічне висвітлення питань, пов'язаних із різноманітними видами оцінки основних засобів знаходить відображення в Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку № 7 «Основні засоби» [121].

Основне виробниче устаткування поділяється на наявне, встановлене, працююче. Наявним вважається устаткування, яке обліковується на балансі основної діяльності підприємства та внесене до його інвентарних списків

незалежно від стану та місцезнаходження. Встановленим є обладнання, що розташоване у виробничих приміщеннях, діюче і недіюче, резервне і законсервоване. Устаткування, що знаходиться на капітальному ремонті, несправне, в очікуванні ремонту, відноситься до встановленого. Не належить до встановленого устаткування, яке перебуває на складі, не змонтоване та не здане в експлуатацію. Працююче – це устаткування, задіяне у виробництві продукції. Підприємства мають прагнути максимально збільшити частку працюючого устаткування, яке вироблятиме продукцію, на яке нараховуватиметься амортизація і, таким чином, відшкодовуватиметься його вартість.

Вищезазначені види основних виробничих засобів беруть безпосередньо повну чи часткову участь у основній діяльності, або сприяють її виконанню. Подальшого дослідження потребує вплив чинників на ефективність управління основними виробничими засобами підприємств.

1.2 Теоретичні підходи до змісту управління основними виробничими засобами

Подальшого вивчення потребує дослідження поняття «управління» та уточнення дефініції «управління основними виробничими засобами».

В економічній літературі процес управління розглядається як послідовність дій, які логічно пов'язані, щоб забезпечити досягнення поставлених цілей шляхом перетворення ресурсів на «вході» системи в продукцію чи послуги на «виході». Під процесом управління слід розуміти також серію взаємопов'язаних дій, які втілюють функції менеджменту. В цих визначеннях наголошено на безперервному і цілеспрямованому характері процесу управління, який здійснюється апаратом менеджменту організації, а також його зв'язок з функціями, цілями та ресурсами, необхідними для їхньої реалізації. Управління, за словами Ф. Друкера [220, с. 159–160], це

«особливий вид діяльності, який перетворює неорганізований натовп в ефективну цілеспрямовану і продуктивну групу».

У системі управління розрізняють організацію управління, управлінський процес, інструменти управління, стиль управлінської роботи. Організація управління складається з організації підрозділів в області управління та їх взаємозв'язком із підлеглими підрозділами та між собою. Управлінський процес – це послідовність взаємопов'язаних актів управлінської діяльності. Взаємопов'язані види діяльності утворюють єдині функції, ланцюги яких створюють ланцюги окремих управлінських процесів. Стиль управлінської роботи пов'язаний з особистісними якостями працівників апарату управління.

За визначенням А. Файоля управляти – значить вести підприємство до мети, намагаючись найкращим чином використати його ресурси [191]. Науковець також розробив чотирнадцять принципів управління.

Управління – це процес планування, організації, мотивації і контролю, які необхідні для того, щоб сформулювати і досягти цілі організації [107]. Процес управління складається з чотирьох взаємопов'язаних функціональних підходів:

а) планування – передбачає рішення про те, якими повинні бути цілі організації, і що повинні робити члени організації, щоб досягти цих цілей. Планування – це один із способів, за допомогою якого керівництво забезпечує єдине спрямування зусиль усіх членів організації для досягнення її загальних цілей;

б) організації – означає створення певної структури, визначення того, хто саме повинен виконувати кожне конкретне завдання;

в) мотивації – це створення внутрішньої мотивації до дій, є результатом складної сукупності потреб, які постійно змінюються. Для того, щоб мотивація своїх працівників відбувалася ефективно, керівнику необхідно визначити, які ж насправді потреби, і полегшити спосіб для працівників задовольняти їх хорошою роботою;

г) контролю – це процес забезпечення того, що організація дійсно досягає своїх цілей.

Взаємозв'язок вищенаведених підходів наведено на рис. 1.2.

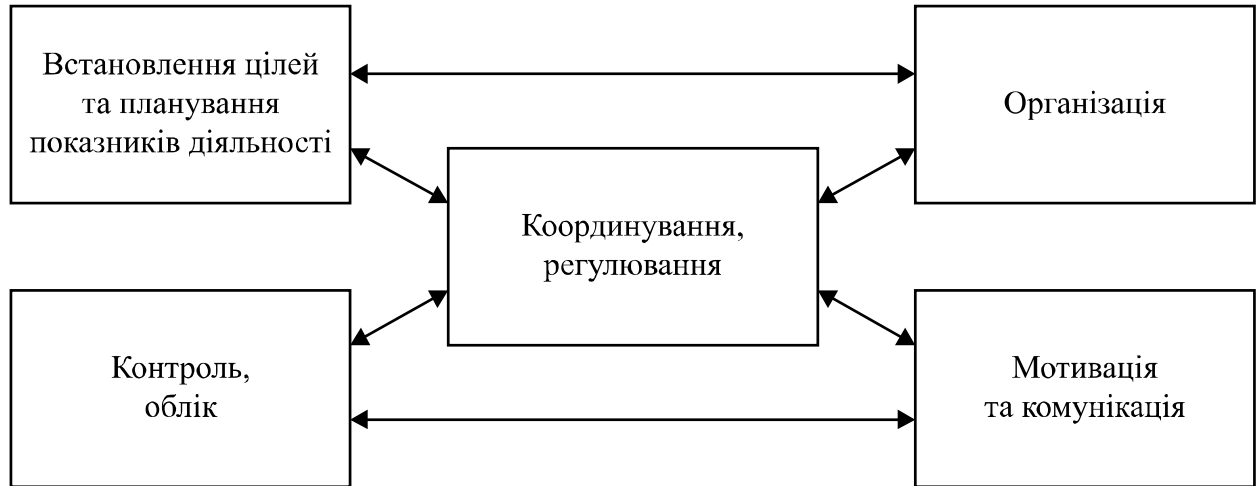

Рисунок 1.2 – Схема взаємозв'язку функцій управління
(розширено автором на основі [206])

Об'єкт управління – це виробничі ресурси підприємства. Суб'єкт – трудовий колектив підприємства і органи управління, які виконують різні функції. Процес управління включає вироблення керівних впливів на об'єкт управління, виходячи з критеріїв ефективності діяльності. Ціль системи – досягнення раціонального рівня виробничо-економічних показників діяльності підприємства.

Прийняття і реалізація системи управління можлива на основі діючої структури управління через служби, які виконують відповідні функції управління: облік – бухгалтерія, планування – планово-економічний відділ, виробництво і оперативне управління – виробничі підрозділи на чолі з керівниками.

Процес управління і контролю відображено на рис. 1.3.

Управлінське рішення – це сконцентрований показ процесу управління на заключному етапі. Таке рішення – своєрідна формула управлінського впливу на певний об'єкт, що відповідає ряду вимог. Головними

є обґрунтованість, чіткість формулювань, реальність здійснення, своєчасність, економічність, ефективність. Важливою умовою позитивного впливу рішення на роботу організації є узгодженість із тими рішеннями, які приймалися раніше – як по вертикалі, так і по горизонталі управління.

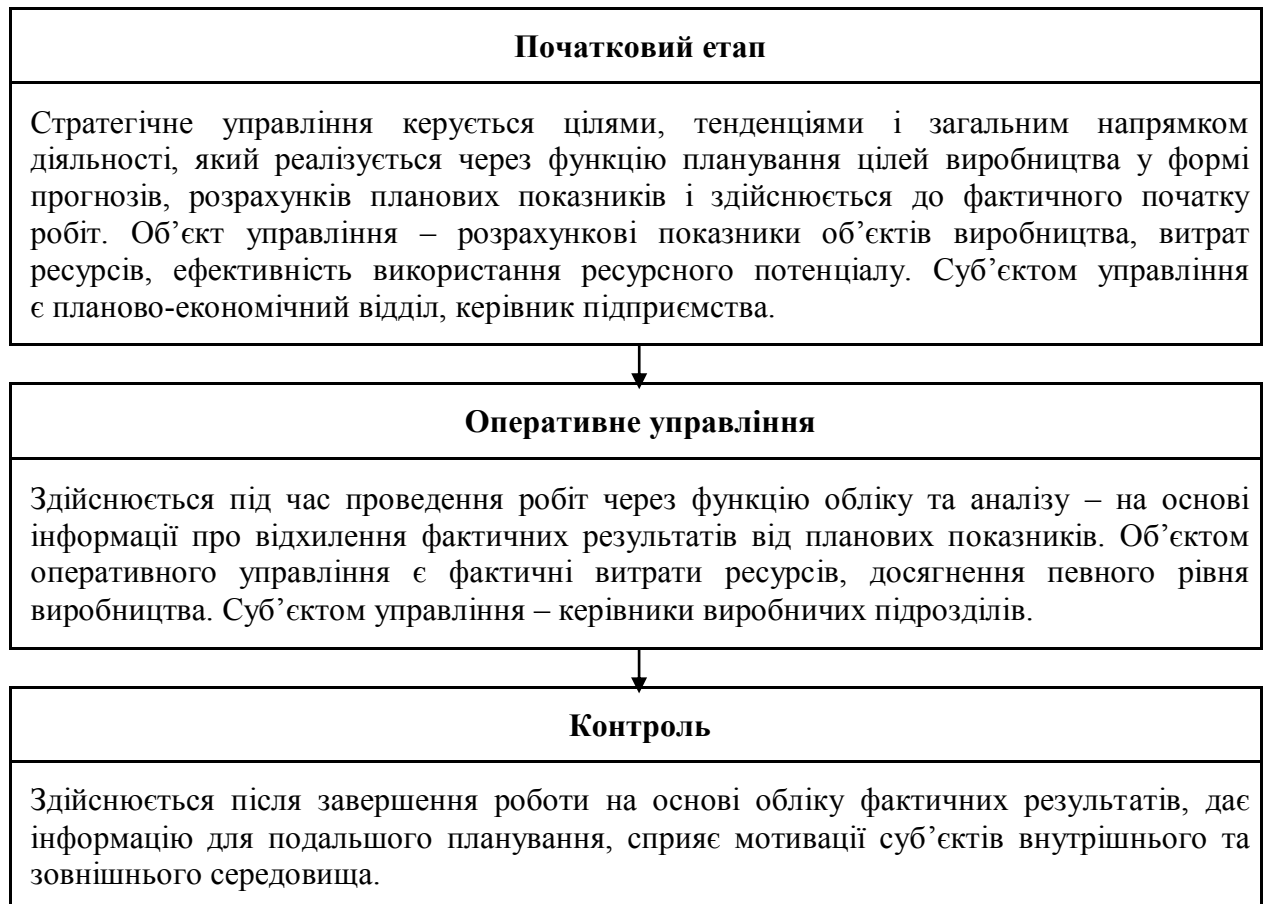

Рисунок 1.3 – Схема взаємозв'язку стратегічного та оперативного управління
(складено автором)

Одноставної думки серед науковців щодо визначення поняття «управління основними засобами» немає. Проаналізуємо, що в це поняття вкладають різні науковці (табл. 1.2).

У визначенні Шедловського Р. В. не зазначено, з якою метою має формуватися політика, Колесов О. розглядає під управлінням лише збільшення виробничої потужності без закупівель нового устаткування, Наконечний Б. В. особливу увагу приділяє моральному зносу, Кунц Г. та

О’Доннел С. зосередили увагу на мінімізації витрат на утримання та обслуговування основних засобів, а Фальцман В. К. і Крилатих Е. М. розглядають лише обсяг і структуру з метою вибору оптимального варіанту оновлення.

Таблиця 1.2 – Аналіз поняття «управління основними засобами»*

Визначення	Автор та джерело
Формування політики інтересів використання і відтворення основних засобів	Шедловський Р. В. [207]
Методологія, яка дає можливість збільшити виробничу потужність підприємства виключно за рахунок використання передових інформаційних технологій, не вдаючись до закупівель нового устаткування	Колесов О. [80]
Зводиться до того, щоб забезпечити своєчасне відновлення і підвищення ефективності їхнього використання. При цьому необхідно враховувати, що основні засоби піддаються не тільки фізичному зносу, а й, що особливо важливо, моральному зносу, коли практично ще нові машини чи устаткування дають нижчі показники порівняно із щойно створеними. Моральний знос насамперед стосується активної частини основних виробничих засобів і меншою мірою пасивної частини	Наконечний Б. В. [103]
Метою є забезпечення максимально ефективного використання при мінімальних витратах на їх утримання та обслуговування	Кунц Г., О’Доннел С. [88]
Створення необхідних обсягу і структури основних засобів і забезпечення вибору оптимального варіанту їх оновлення	Фальцман В. К., Крилатих Е. М. [192]

* Складено автором

Система управління основними засобами включає такі елементи (рис. 1.4) [124]:

1. Об’єктивні закони управління підприємством, виробництвом та окремими ресурсами, що залучаються у виробництво. Принципи управління основними засобами: цілеспрямованість, системність, безперервність,

взаємозалежність, постійність, єдиновладдя, врахування в управлінні потреб та інтересів працівників, економічність, постійний розвиток організації.

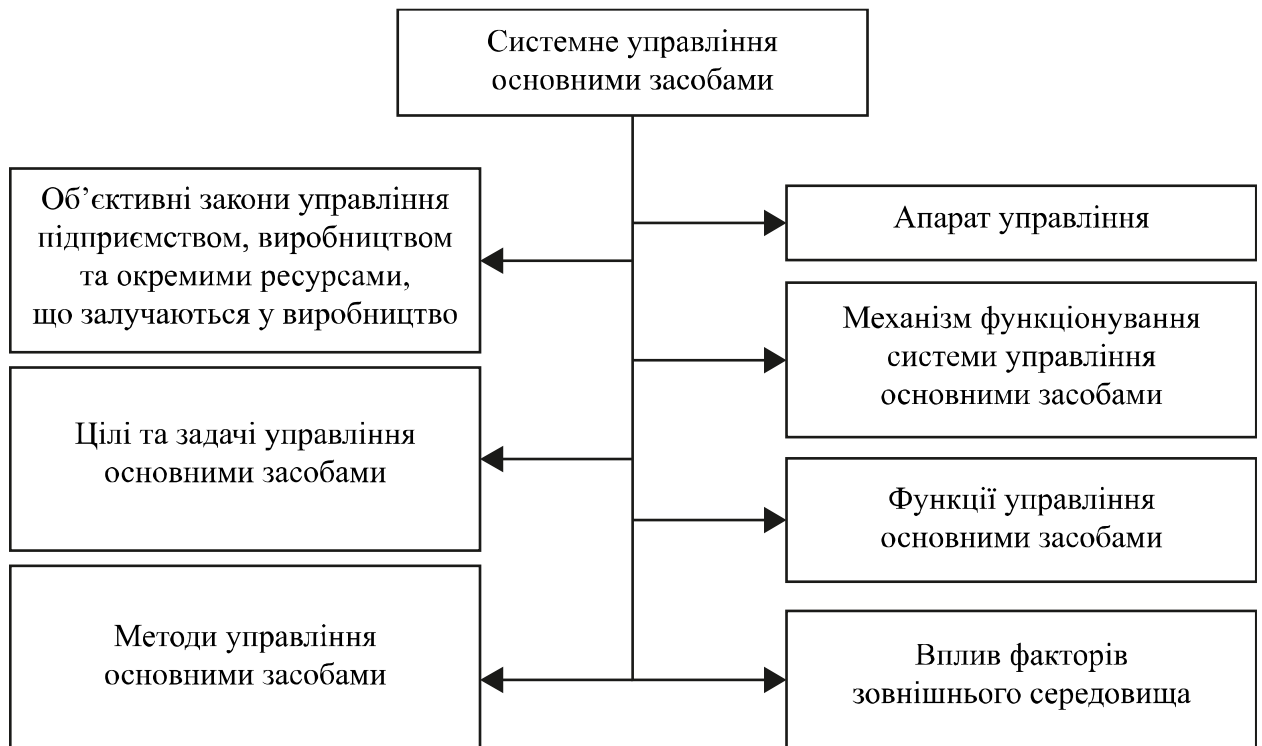

Рисунок 1.4 – Елементи системи управління основними засобами
(побудовано автором на основі [124])

2. Апарат управління (персонал). На більшості поліграфічних підприємств, як правило, не призначають співробітників, діяльність яких повністю присвячена управлінню основними засобами, через що цим займаються працівники зі значно ширшими посадовими обов'язками, що призводить до відволікання від своєчасного вирішення нагальних проблем з основними засобами та унеможлиблює їх вирішення.

3. Цілі та задачі управління основними засобами. До цілей управління основними засобами належить випуск конкурентоспроможної продукції, своєчасна заміна фізично або морально застарілого обладнання.

4. Функції управління основними засобами передбачають виконання управлінцями певних керівних дій, а саме планування, організацію діяльності, мотивацію та контроль.

5. Методи управління основними засобами: економічні, соціологічні, організаційні.

6. Вплив факторів зовнішнього середовища, найбільш впливові з яких правові, інноваційно-інвестиційна активність, наявність і вартість фінансових ресурсів, інформаційна прозорість ринку тощо.

7. Механізм функціонування системи управління основними засобами.

Найбільш часто використовуються такі процедури та технології аналізу виникнення негативних подій для розуміння їх основних причин:

1. Аналіз «5-ти чому». Дана стратегія включає розгляд проблеми та з'ясування «чому» і «що викликало цю проблему». Часто відповідь на перше «чому» викликає наступне питання «чому» і так далі – забезпечуючи основу для аналізу «5-ти чому» [241].

2. Бар'єрний аналіз. Метод дослідження, який включає відслідковування напрямів, за якими об'єкт зазнає негативного впливу і знаходиться в небезпеці, включаючи ідентифікацію будь-яких невдалих або недостатніх заходів протидії, які могли або повинні були попередити небажаний результат [222].

3. Аналіз змін. Систематично здійснюється пошук можливого впливу ризику та відповідних стратегій управління ризиком у ситуаціях, в яких відбуваються зміни. Цей підхід використовується тоді, коли змінюється конфігурація системи, переглядається операційна діяльність або політика, будуть виконуватися нові або різноманітні види діяльності тощо [222].

4. Причинний аналіз дерева факторів. Технологія аналізу, заснована на фіксації та відображенні причинних факторів у логічній деревовидній ієрархії, де відображаються усі заходи та умови, які необхідно і достатньо виконати для отримання даного результату [222].

5. Аналіз характеру та наслідків відмов. Технологія оцінки ризику, яка систематично виявляє потенційні недоліки (відмови) в системі, продуктах або процесах [248].

6. Діаграма причини та ефекту або діаграма Ісікави. Вона виникла в процесі управління якістю для визначення причин відхилень і являє собою інструмент аналізу, який забезпечує систематичний спосіб вивчення ефектів (результатів) і причин, які викликають або впливають на них. Зовнішній вигляд діаграми дуже нагадує скелет риби – звідси впливає її інша назва «рибною кісткою» [248].

7. Аналіз Парето. Статистична технологія в прийнятті рішень, яка використовується для відбору обмеженої кількості завдань, які мають значний вплив. Використовується принцип Парето, ідея якого полягає в тому, що 20 % роботи забезпечують 80 % всього корисного ефекту від неї, або в термінах управління якістю – переважна більшість проблем (80 %) викликані невеликою кількістю причин (20 %) [248].

8. Аналіз дерева відмов. Небажана подія розміщується в корені логічного дерева. Потім кожна ситуація, яка могла викликати такий ефект, додавалася до дерева у вигляді логічних виразів. Коли в дерева відмови позначені фактичними числами, які характеризують їх імовірність, як часто недоступні витрати на випробування, комп'ютерні програми можуть розрахувати імовірність відмови за деревом відмов [226].

9. Байєсовський висновок. Статистичний висновок, в якому факти або спостереження використовуються для того, щоб поновити або заново вивести імовірність того, що гіпотеза може бути вірогідною. Назва походить від частого використання теореми Байєса при підготовці висновків [226].

Усі ці підходи та методи сприяють виявленню, усуненню та запобіганню недоліків, втрат і надлишків в організації виробництва, управління персоналом, технічному обслуговуванні, системі контролю за якістю, що забезпечує поліграфічним підприємствам значну економію часу й ресурсів, сприяє прискоренню оборотності активів, покращенню фінансової результативності та зростання економічного ефекту.

Отже, на нашу думку, управління основними виробничими засобами – це процес формування та реалізації політики забезпечення їх раціональної

структури та стану, підвищення економічної ефективності використання відповідно до можливостей підприємства, динаміки змін у ринковому середовищі для досягнення стратегічних цілей діяльності [167, с. 90–91].

Зміни в організаційній структурі підприємства, реалізацій функцій, нормативно-правового забезпечення призводять до змін процесу управління основними виробничими засобами, тобто впливають на його ефективність. Сама ефективність управління основними виробничими засобами результатом має зміни в структурі основних виробничих засобів і дозволяє, таким чином, впливати на їх стан та ефективність використання.

Структурні зміни на рівні підприємства призводять до зміни організаційної та виробничої структури з метою задоволення попиту споживачів на продукцію. Вони є важливим фактором впливу на ефективність управління основними виробничими засобами, оскільки адаптують підприємство до зміни умов функціонування.

Структурні зміни підприємства зумовлюють формування його складових управління для вирішення конкретної проблеми, а також вони враховуються при зіставленні альтернативних варіантів управлінського рішення.

Таким чином, доцільно уточнити еволюцію поняття ефекту та ефективності, а також зміст поняття ефективність управління основними виробничими засобами.

Дослідженню управління ефективністю повинно передувати вивчення загального поняття ефективності, яке охоплює найрізноманітніші сфери людської діяльності. Це продиктовано не лише методологічними міркуваннями, але й тим, що вищезазначене поняття поки що не отримало однозначного трактування.

Поняття «ефект» в широкому значенні означає результат якого-небудь процесу, користь [239].

Ефект може мати будь-яка взаємодія в процесі досягнення певного результату. В цьому широкому понятті ефект можна розглядати як

абсолютний засіб, що характеризує результат будь-якої взаємодії або процесу.

Під економічним ефектом розуміють результат виробництва, предметнену споживчу вартість, національний дохід, валовий дохід, валову продукцію, зростання прибутку, зниження витрат тощо. Але сам по собі він не дає уявлення про результати виробництва, оскільки не показує, з використанням яких ресурсів досягнутий [153, с. 217].

Поняття «ефективність» – комплексний багатовимірний показник. У літературі існує багато точок зору щодо визначення даного поняття і зроблена спроба систематизувати їх у наукових роботах.

Поняття «ефективність» – це властивість або характеристика певних сутностей та / або явищ, що виражається в сумірності результатів (наприклад, діяльності) з витратами (наприклад, на здійснення діяльності) [239]. Ефективність – це відносна величина, результативність, викликана витратами ресурсів, відношенням отриманого ефекту до витрат на його досягнення. З цього випливає, що вона показує кінцевий корисний ефект від застосування засобів виробництва та живої праці, віддачу сукупних вкладень і виступає економічною та виробничою категорією, включаючи в себе три складові – ефективність як економічна категорія, критерій ефективності та показники її кількісної оцінки [153, с. 217].

Термін «ефективність» початково з'явився в науковому доробку вчених-економістів: одного із засновників політекономії В. Петті, меркантиліста Т. Мена та голови школи фізіократів Ф. Кене [29]. Проте як самостійне економічне поняття ефективність ними не розроблялась. Вони вживали цей термін у значенні результативності. Інший класик політекономії Д. Рікардо розвинув поняття ефективності і зробив спробу оцінки ефективності капіталу [135]. Зокрема, він показав, що чим менш довговічний капітал, тим більшою є потреба в постійних затратах праці для збереження початкової ефективності. Д. Рікардо вперше використав термін «ефективність» не в значенні результативності, а як відношення результату

до певного виду затрат. Із цього часу поняття «ефективність» набуває статусу економічної категорії. У подальшому розвитку теорії ефективності важлива роль належить працям К. Маркса [91]. Спеціально не використовуючи критерії і показники ефективності, К. Маркс вказав на взаємозв'язок економічної ефективності виробництва з результативністю використання в ньому всіх відтворювальних ресурсів, важливість економії цих ресурсів із розрахунку на одиницю корисного ефекту. У «Капіталі» зазначено, що результативність функціонування капіталу визначається нормою торгового прибутку, який розраховується як відношення торгового прибутку до авансованого торгового капіталу або як відношення прибутку до суми чистих і додаткових витрат обігу [91].

На початку XX століття додаються інші аспекти оцінки різноманітних дій. Цьому сприяє зростаюче машинне виробництво, яке змінило завдання, функції та сфери відповідальності керівників підприємств. Поняття «ефективність» почало формуватися в процесі рефлексії над проблемою ефективного використання робочої сили і техніки в промисловому виробництві. Фундаментальні положення класичної школи отримують розвиток через включення економічних систем граничного аналізу і нових методів вивчення питань ефективності виробництва А. Маршаллом, Дж. Б. Кларком, В. Парето та іншими представниками неокласичної школи. Зокрема, американський вчений Дж. Б. Кларк у теорії граничної продуктивності праці і капіталу ефективність визначає як досягнення максимуму задоволення потреб людей (або максимуму доходу підприємця) за умови мінімальних витрат виробничих ресурсів [79].

Ідея аналізу граничних економічних величин створила у неокласиків основу в дослідженні факторів підвищення економічної ефективності виробництва, яка полягала в об'єднанні сфери виробництва і сфери споживання в обсязі цілісного системного аналізу. Отже, необхідні товари виробляються за рахунок необхідних ресурсів. Виробництво спрямоване на ті товари і послуги, які відповідають запитам споживачів [153, с. 217].

У роботах Дж. М. Кейнса [77], на відміну від класиків і неокласиків, простежується думка про недоцільність надмірного накопичення, головним визначається можлива користь витрат засобів як фактору підвищення ефективності економічних процесів, так як засоби можуть набувати неефективної грошової форми. Тому важливу роль в ефективності ринкової економіки Дж. М. Кейнс надавав інвестиціям, реальний розмір яких залежить від норми відсотку і граничної ефективності капіталу [153, с. 218].

Гранична ефективність капіталу визначалась ним як «відношення між очікуваним доходом, який приносить додаткова одиниця даного майна, і ціною виробництва цієї одиниці» [77].

Коли до витрат стали відносити забруднення навколишнього середовища, невідновлюване споживання природних ресурсів, прискорений знос організму людини в умовах інтенсифікації виробництва та багато інших факторів, які раніше не розглядалися, то вихідною і основною категорією суспільного виробництва стали розглядати соціально-економічну ефективність [141].

Створення радянської теорії ефективності як «результативності виробництва, співвідношення між результатами господарської діяльності і затратами праці» [181] в кінці 40-х рр. XX ст. відбувалося після публікації праць С. Струмліна. Він ввів у науку поняття абсолютної ефективності виробництва як відношення вартості продукції на одиницю сукупної праці [182]. У цей же час Т. Хачатуров пропонує при розробці ефективності капітальних вкладень приймати в якості ефекту чисту продукцію або національний дохід [197] у зв'язку зі зростаючим обсягом виробництва і капітального будівництва.

Поглиблене вивчення ефективності виробництва як самостійної проблеми економіки відбулося лише з кінця 60-х рр. XX ст. і пов'язане з об'єктивними умовами розвитку суспільства. Зміст поняття «ефективність» значно розширився. Відбувся поступовий перехід від розрізнених досліджень ефективності окремих факторів виробництва до комплексного вивчення

дефініції ефективності суспільного відтворення як єдиного цілого [140]. Теорія ефективності збагачується такими висновками й положеннями: відбувається наукове розмежування загальноекономічних, соціальних і економічних аспектів ефективності; розширюється вивчення її взаємозв'язків із відносинами суспільної власності; основним економічним законом, законами планомірного розвитку і економії часу; розробляються проблеми ефективності функціонування різноманітних структурних ланок народного господарства; обґрунтовуються ключові напрямки і фактори зростання ефективності виробництва; активізується розробка показників для використання в плануванні і управлінні економікою та критеріїв оцінки ефективності [41, 115].

У наукових працях 70–80-х рр. поняття «ефективність» трактується ширше. Зазначається, що «кількісно виражене певним чином співвідношення між ефектом і ресурсами є лише зовнішнім проявом ефективності. За ним значиться суспільний зміст, суть ефективності, яку необхідно виявити і вивчити» [115]. Пізніше Я. Зеленевський ототожнює поняття ефективності та доцільності й визначає ступінь першого як відношення сумарної цінності фактичних результатів діяльності до очікуваної сумарної цінності відповідних цілей [69]. Д. Синк ефективність ототожнює з результативністю та розглядає систему індикаторів та характеристик, які в сукупності відображають це поняття [143].

В економічній та управлінській науковій літературі можна зустріти різні підходи до визначення поняття «ефективність».

П. Хейне пов'язує поняття ефективності з економічністю (можливістю отримати як можна більше з доступних ресурсів) і ототожнює з показниками відношення цінності виходів до цінності входів, тобто відношення роботи, яка виконана машиною, до енергії, яку вона споживає [198]. Б. Болотін, Л. Громов, Е. Четиркін визначають ефективність економіки як відношення ефектів економічної діяльності і ресурсів (витрат) [19]. К. Макконелл і С. Брю пов'язують ефективність з отриманням заданого обсягу продукції за

найменших витрат [90]. С. Афонцев визначає ефективність народного господарства як найбільш повне задоволення суспільних потреб [177].

Існують і системні підходи до визначення досліджуваного поняття. Так, О. Єрохіна визначає ефективність економіки як «ступінь досягнення результату, заданого функцією національної економіки; ступінь відповідності отриманого результату (ефекту) тому, який мав би місце при всій повноті виконання національною економікою своїх функцій» і «оскільки економіка виконує багато функцій по відношенню до різних середовищ, слід говорити про різні типи ефективності...» [62].

У сучасному розумінні ефективність відображає комплекс природних, економічних, науково-технічних, соціальних і політичних умов функціонування виробничих сил і виробничих відносин. Тому вона може виражати результативність функціонування засобів праці, предметів праці та робочої сили як в рамках економіки країни в цілому, її галузей, підгалузей, так і в окремих її виробничих ланках [153, с. 219].

Підводячи підсумки ретроспективного огляду еволюції поняття «ефективність», можна відзначити, що ефективність виробництва зазвичай пов'язують з його метою та завданнями і розуміють як результативність, повноту в досягненні цілі, співвідношення отриманого результату й витрат. Таке розуміння ефективності, яке започатковане класичною школою, міцно вкоренилося в економічній теорії. Однак, оскільки цілей економіки може бути багато, то й ефективність стає поняттям неоднозначним та диференційованим [153, с. 219].

Таким чином, категорія ефективності за своєю складністю та багатогранністю має розглядатися як комплексне поняття, яке включає ряд функціональних складових (видів), сполучення і взаємозв'язок яких визначає його сутність. Це змушує розмежовувати ефективність на види і розкривати поняття кожного з них [153, с. 217].

Проблема структурних змін і підвищення економічної ефективності управління будь-якого виробництва в економічній науці – завжди важлива,

актуальна та вагома. У будь-якій соціально-економічній формації людина і суспільство в цілому постійно намагалися покращити стан справ в економіці, підвищити досягнуті показники розвитку, знайти шляхи найкращого використання виробничих ресурсів із метою отримання максимально можливих результатів.

На нашу думку, ефективність використання основних засобів поліграфічного підприємства залежить від таких факторів:

- питомої ваги активної частини в загальній вартості основних засобів підприємства, оскільки саме активна частина бере безпосередню участь у виготовленні продукції;
- початкових якісних характеристик обладнання, які визначають доцільність встановлення тих чи інших видів машин та обладнання (надійність, довговічність, ступінь автоматизації, складність ремонту, конструкційна досконалість тощо);
- рівня використання основних засобів на підприємстві (на скільки повно завантажено обладнання) [157, с. 76–77].

Для визначення стану та ефективності використання основних засобів доцільно використовувати такі методи:

- аналіз стану, динаміки та ефективності використання основних засобів;
- визначення потреби в збільшенні кількості або реконструкції основних засобів виходячи зі стратегії розвитку підприємства;
- визначення джерел фінансування збільшення кількості основних засобів [157, с. 77].

Із метою покращення використання основних засобів можна рекомендувати використовувати такі підходи:

- планування й забезпечення раціональної кількості елементів основних засобів і придбання їх за прийнятною ціною;
- забезпечення високих техніко-економічних характеристик;

- планування й забезпечення доцільної модернізації та заміни обладнання;
- планування, нормування і забезпечення необхідного обслуговування і ремонту основних засобів, застосування планово-попереджувальної системи;
- прогресивна оплата праці робітників, матеріальне стимулювання, покращення використання і стану обладнання;
- використання автоматизованих систем управління завантаженням обладнання [157, с. 77].

Сучасна література дає таке визначення економічної ефективності. Економічна ефективність – це досягнення найбільших результатів за найменших витрат живої й уречевленої праці [108].

Можна виділити такі основні види економічної ефективності суспільного виробництва [29, с. 23]:

- виробничо-економічна ефективність, яка передбачає отримання зростаючого ефекту споживчих вартостей на одиницю функціонуючих у відтворювальному процесі матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Вона виступає як відношення отриманого ефекту до цих ресурсів;
- соціально-економічна ефективність, що розкриває рівень задоволення потреб суспільства в матеріальних і культурних благах, ступінь духовного розвитку особистості. Вона характеризує результативність відтворювальних процесів способу виробництва, ступінь реалізації системи економічних інтересів;
- еколого-економічна ефективність, критерій якої полягає в максимально можливому забезпеченні суспільних потреб, виробництві при оптимальних питомих витратах виробництва і отриманні екологічно чистої продукції із збереженням відтворення навколишнього середовища [153, с. 220].

Отже, ми з'ясували дефініції понять «ефекти», «ефективність», «економічна ефективність». Подальшої деталізації потребує поняття «ефективність діяльності підприємства».

1.3 Науково-методичні підходи та методи оцінювання рівня ефективності управління основними виробничими засобами

Важливою умовою, яка забезпечує ефективну діяльність підприємства, є внутрішні власне його властивості. Основа ефективності діяльності закладена всередині самого об'єкта. Для того, щоб підвищити його ефективність необхідно, насамперед, удосконалити об'єкт зсередини. Підприємство може працювати ефективно, якщо воно швидко й адекватно реагує на ринкові регулятори і робить ставку на власні сили (на вміння самостійно прогнозувати ситуацію і вживати необхідні заходи).

В умовах централізованої економіки зміст поняття «ефективність» на рівні підприємств обмежувався тими рамками, в яких вони діяли як складові частини загальнонародної власності. Держава вирішувала практично всі питання, пов'язані із попитом і виробництвом, розподілом ресурсів і продукції, цінами і ринками збуту, капіталовкладеннями і системами оплати праці. Тому підприємства повинні були забезпечувати, перш за все, ефективне виробництво, тобто виконувати визначені зверху плани за умови максимальної економії виділених для цього ресурсів. У центрі уваги були шляхи, засоби і фактори виконання плану по валових кількісних показниках, підвищення продуктивності праці, зниження собівартості.

Перехід до ринкової економіки поставив нові вимоги – необхідність підвищення ефективності не лише виробництва, але й інших складових діяльності підприємств, а саме: вивчення ринків і задоволення потреб клієнтів, інновацій, управління персоналом і фінансами, захист навколишнього середовища тощо. Отже, йдеться про ефективну роботу всіх підсистем і підприємства в цілому, яку в умовах ринку повинна забезпечити система управління. Тому ефективність менеджменту – це таке управління, яке забезпечує ефективне функціонування та розвиток організації як цілісної системи.

Ефективність підприємства – це економічне поняття, яке відображає рівень його функціонування протягом тривалого періоду. Суть економічної ефективності полягає в поступальному розвитку поліграфічного виробництва в пропорціях, що забезпечують розширене відтворення в потрібному обсязі та асортименті продукції, які задовольняють потреби країни. Ефективність – невід’ємна вимога розвитку будь-якої галузі економіки.

Важливо, що ефективність виробництва з одного боку є метою виробничого, а з іншого – фактором економічного зростання.

Ефективність діяльності підприємства, як уже зазначалося, характеризує ступінь досягнення поставлених цілей. Існує багато теорій, пов’язаних із цілями підприємств. Спочатку визначимо основні базові категорії, на яких повинно базуватися управління економічною діяльністю підприємства. Ключовими є кінцева мета, завдання і критерії економічної діяльності.

Кінцеві (головні) цілі – чітко виражені наміри, якими підприємство керується в своїй діяльності. Цілі відрізняються не лише змістом, але й способом їх досягнення. Суть економічної ефективності поліграфічного підприємства може бути виражена через критерії та показники. Критерії – це ознаки, на основі яких здійснюється оцінка ефективності.

Галіахметов Р. А., Павлов К. В. в якості критерію господарської діяльності підприємства розглядають дохід [27]. Економічною основою такого підходу є твердження, що дохід виступає як основне джерело виробничого і соціального розвитку трудового колективу, включаючи оплату праці.

Підприємство може працювати ефективно за таких цілей, як:

- максимізація прибутку;
- максимізація обсягу продажів;
- мінімізація витрат.

На думку Б. Коласса [80], вони лежать в основі оцінки діяльності підприємства, яка є базою для прийняття управлінських рішень.

Як показує практика, цілі, які викладені вище, передбачають: економічну рівновагу, рентабельність, економічне зростання. Проте слід зауважити, що деякі автори, зокрема І. Ансофф, до трьох цілей додає четверту, яка об'єднує всі три: гнучкість (або маневреність), яка забезпечує підприємству можливість пристосуватися до складних обставин економічного життя (захисна гнучкість) або знайти можливості отримання прибутку та накреслити шляхи подальшого економічного зростання (наступальна гнучкість) [4].

Дослідження робіт Р. Коуза, О. Уільямсона, Г. Саймона, Ф. Махлупа довели, що найчастіше використовуються такі формулювання цілей діяльності підприємства:

- максимум фінансового результату;
- максимум корисної (виробничої) діяльності;
- максимум живучості (безпеки підприємства).

В економіці підприємства виділяється декілька видів ефективності залежно від того, які процеси чи підсистеми розглядаються. Функціональним підсистемам поліграфічного виробництва відповідають однойменні види ефективності: технологічна, економічна, соціальна. Перша характеризується використанням ресурсів виробництва, друга – ступенем реалізації виробничих відносин і ефективністю виробництва продукції і третя – ступенем досягнення високого рівня життя [153, с. 220].

Ефективність функціонування технологічної підсистеми визначається ступенем оптимізації її елементів між собою і узгодженим зв'язком з іншими підсистемами. Економічна підсистема забезпечує зв'язки з зовнішнім середовищем і всередині підприємства та створює умови для виробничого відтворення. Соціальна підсистема (рівень кваліфікації, умови праці) передбачає застосування оптимальної технології та організації виробництва підвищенням рівня розвитку інфраструктури [153, с. 220].

Крім цих видів, залежно від впливу різних факторів, деякі дослідники виділяють такі види ефективності: внутрішню, зовнішню,

загальну, фінансову. Внутрішня ефективність – це такий стан матеріально-речової та вартісної структури виробництва і реалізації продукції, і така її динаміка, яка забезпечує стабільно високий результат функціонування підприємства. В основі цього досягнення лежить принцип активного реагування на зміни внутрішніх і зовнішніх факторів. Зовнішня ефективність підприємства зумовлена стабільністю економічного середовища, де здійснюється його діяльність. Вона досягається відповідною системою управління ринковою економікою в масштабах усієї країни. Виділяють також управлінську ефективність, яка визначається наявністю відомого запасу міцності, який захищає підприємство від несприятливих дестабілізуючих факторів [153, с. 220].

Особливої уваги заслуговує поняття загальної ефективності. Підприємство в умовах ринку вимагає, перш за все, стабільного отримання виручки, причому достатньої за своїм розміром, щоб розраховатися з державою, постачальниками, кредиторами і працівниками. Отже, загальна ефективність – це такий рух грошових потоків, який забезпечує постійне перевищення надходження коштів (доходів) над їх витратами. У такому випадку складовими загальної ефективності є внутрішня і зовнішня ефективність [153, с. 220].

Кожен вид ефективності повинен мати відповідний напрямок в економічній науці, що визначає її значимість, фактори, критерії оцінки.

Категорії «ефект» і «ефективність» дуже близькі, проте їхнє значення відмінне. Ефективність властива лише цілеспрямованій взаємодії, тому цій категорії властивий управлінський характер, що відображає, перш за все, ступінь досягнення визначених цілей. Таким чином, на відміну від ефекту ефективність – це завжди визначене співвідношення (результатів і цілей або результату та витрат на його отримання), тобто величина відносна. Це і є вихідним положенням для розуміння поняття управління ефективністю.

Основними факторами підвищення ефективності виробництва є:

- підвищення ефективності праці;
- зниження матеріалоємності продукції та раціональне використання природних ресурсів;
- зниження фондомісткості продукції та активізація інвестиційної діяльності підприємств.

Особлива значущість проблеми ефективності управління основними виробничими засобами зумовлює необхідність використання певної системи показників для обліку та аналізу ефективності. Система показників має дати узагальнюючу оцінку як досягнутого рівня ефективності, так і змін в ефективності використання основних засобів.

Найважливішим результатом ринкової діяльності підприємства з урахуванням довготривалої перспективи його розвитку є отримання максимального прибутку на вкладений капітал [73]. У висококонкурентній видавничо-поліграфічній галузі досягти високих показників ефективності можна лише знижуючи собівартість. Досягти цього можна лише шляхом використання сучасного продуктивного автоматизованого устаткування, встановлення якого потребує значних капітальних вкладень. Для того, щоб обрати кращий із можливих варіантів інвестування, розраховують такий показник, як термін окупності (Ток) (1.1):

$$T_{ок} = \frac{K}{R}; \quad (1.1)$$

де K – капітальні вкладення;

R – щорічний прибуток.

Іншим показником, який використовується для оцінки економічної ефективності інвестицій є показник приведених витрат, який визначається за формулою (1.2):

$$C + E_n K = \min, \quad (1.2)$$

де C – собівартість продукції за рік;

E_n – нормативний коефіцієнт ефективності;

K – капітальні вкладення.

Даний показник доречно використовувати при порівнянні кількох варіантів, найбільш доречним варіантом буде той, сума приведених витрат за яким буде найменшою.

Показник чистої приведеної вартості NPV (Net Present Value) відображає дохід, який буде отримано внаслідок інвестування, з урахуванням дисконтування і розраховується за формулою (1.3):

$$NPV = \sum_{t=1}^T \frac{R_t}{(1+d)^t} - \sum_{t=1}^{t_k} \frac{K_t}{(1+d)^t}, \quad (1.3)$$

де T – період, протягом якого інвестиції забезпечують прибуток, років;

R_t – прибуток за період t , тис. грн,

t_k – період, протягом якого здійснюються інвестиції, роки;

K_t – інвестиції за період t , тис. грн;

d – норма дисконтування;

t – період аналізу, рік.

Також показником, який показує ефективність інвестування, є індекс дохідності (ID), який розраховується за формулою (1.4):

$$ID = \frac{\sum_{t=1}^T \frac{R_t}{(1+d)^t}}{\sum_{t=1}^{t_k} \frac{K_t}{(1+d)^t}}. \quad (1.4)$$

Показником, який безпосередньо показує рівень дисконтної ставки при нульовому значенні чистої зведеної вартості, є внутрішня норма дохідності.

З метою оцінки рівня ефективності управління основними виробничими засобами необхідно здійснити аналіз основних виробничих засобів за такою схемою (рис. 1.5).

Підвищення ефективності виробництва значною мірою залежить від рівня технічного оснащення та якості засобів праці.

Аналіз обсягу та динаміки основних виробничих засобів показує загальну вартість основних виробничих засобів підприємства та їх зміну і може характеризувати розмір підприємства.

Рисунок 1.5 – Структурно-логічна схема оцінювання ефективності управління основними виробничими засобами підприємств

(розроблено автором)

Структура основних виробничих засобів показує співвідношення різних груп. Доцільно збільшувати частку машин та обладнання, що безпосередньо здійснюють виробництво продукції, проте на практиці довести цю групу до 100 % неможливо через те, що необхідні виробничі

приміщення для розміщення засобів виробництва, транспортні засоби для транспортування тощо.

Аналіз структури основних виробничих засобів за участю у виробничому процесі показує, яка частка припадає на активну частину основних виробничих засобів, що здійснюють безпосередньо виробництво продукції, а яка на пасивну, яка хоч і не виробляє продукцію, але забезпечує умови для функціонування активної частини основних виробничих засобів. З метою підвищення рівня ефективності управління основними виробничими засобами потрібно збільшувати активну частину основних виробничих засобів.

У процесі діяльності підприємства основні виробничі засоби зазнають зносу. Одним із показників, який характеризує стан обладнання та вказує міру зносу основних виробничих засобів, є коефіцієнт зносу ($K_{\text{зн}}$), а обернений до нього – коефіцієнт придатності ($K_{\text{пр}}$). Дані коефіцієнти можуть розраховуватися як на основі нормативних та фактичних термінів служби обладнання, так і у грошовому виразі. Порядок розрахунку показників на основі грошового виразу наведено у формулах (1.5) та (1.6):

$$K_{\text{зн}} = \frac{OЗ_{\text{знос}}}{OЗ_{\text{перв}}}, \quad (1.5)$$

$$K_{\text{пр}} = \frac{OЗ_{\text{перв}} - OЗ_{\text{знос}}}{OЗ_{\text{перв}}}, \quad (1.6)$$

де $OЗ_{\text{перв}}$ – первісна вартість основних виробничих засобів;

$OЗ_{\text{знос}}$ – сума накопиченого зносу основних виробничих засобів.

Якщо при розрахунку вартість основних виробничих засобів замінити на вартість активної частини основних виробничих засобів, то отримаємо коефіцієнт зносу та придатності активної частини основних виробничих засобів, що більш точно характеризує стан основних виробничих засобів, оскільки показує стан саме активної їх частини.

Також стан обладнання характеризується його середнім віком, витратами на капітальні ремонти та показники динаміки основних

виробничих засобів – коефіцієнт оновлення $K_{\text{он}}$ (1.7) та коефіцієнт вибуття $K_{\text{виб}}$ (1.8):

$$K_{\text{он}} = \frac{OЗ_{\text{введ}}}{OЗ_{\text{кр}}}, \quad (1.7)$$

$$K_{\text{виб}} = \frac{OЗ_{\text{виб}}}{OЗ_{\text{пр}}}, \quad (1.8)$$

де $OЗ_{\text{введ}}$ – вартість внесених протягом року основних виробничих засобів;

$OЗ_{\text{кр}}$ – вартість основних виробничих засобів на кінець року;

$OЗ_{\text{виб}}$ – вартість вибутих протягом року основних виробничих засобів;

$OЗ_{\text{пр}}$ – вартість основних виробничих засобів на початок року.

Коефіцієнт реальної вартості основних виробничих засобів розраховується діленням залишкової вартості основних виробничих засобів на вартість майна підприємства (1.9). Значення коефіцієнта має перевищувати 0,5 [17, с. 250]:

$$K_{\text{реальн.варт.}} = \frac{OЗ_{\text{перв}} - OЗ_{\text{знос}}}{M}, \quad (1.9)$$

де M – вартість майна підприємства.

Показником, який характеризує ефективність використання основних виробничих засобів є фондovіддача, яка показує скільки випускається продукції на 1 грн вартості основних виробничих засобів. Обсяг випуску продукції для розрахунку показника може бути валовий, товарний, реалізований, як правило у грошовому виразі. Можливий розрахунок фондovіддачі в натуральних показниках, але для цього продукція має бути однорідною.

Показник фондovіддачі (Φ_v) розраховується за формулою (1.10):

$$\Phi_v = \frac{Д_{\text{ч}}}{OЗ_{\text{ср}}}, \quad (1.10)$$

де $Д_{\text{ч}}$ – чистий дохід від реалізації продукції;

$OЗ_{\text{ср}}$ – середньорічна вартість основних виробничих засобів.

Оберненим показником до фондovіддачі є фондомісткість (Φ_m), який показує, яка вартість основних виробничих засобів припадає на одиницю виробленої продукції та розраховується за формулою (1.11):

$$\Phi_m = \frac{OZ_{cp}}{D_{\text{ч}}}. \quad (1.11)$$

Під час дослідження стану обладнання його також розділяють за такими групами: придатне, яке не потребує капітального ремонту; таке, яке потребує капітального ремонту; непридатне, яке підлягає списанню.

Щоб визначити величину витрат, пов'язаних із споживанням основних засобів, використовується інший показник фондомісткості – амортизаційна місткість, яка розраховується відношенням суми зносу, яка нарахована за аналізований період до чистого доходу від реалізації продукції. Амортизаційна місткість показує величину нарахованого зносу основних виробничих засобів, що доводиться на одиницю чистого доходу від реалізації продукції [190, с. 90].

Фондоозброєність показує, яка вартість основних виробничих засобів припадає на одного працівника й розраховується за формулою (1.12):

$$\Phi_{\text{озбр}} = \frac{OZ_{cp}}{Ч}, \quad (1.12)$$

де $Ч$ – чисельність працівників.

Продуктивність праці показує вартість виробленої продукції працівником за одиницю часу. З метою аналізу розрахунок показника виконується за формулою (1.13):

$$\Pi_{\text{пр}} = \frac{D_{\text{ч}}}{Ч}. \quad (1.13)$$

Показник рентабельності основних виробничих засобів є узагальнюючим показником ефективності використання основних виробничих засобів і розраховується за формулою (1.14):

$$P_{\text{оз}} = \frac{\Pi_{\text{ч}}}{OZ_{cp}} \cdot 100\%, \quad (1.14)$$

де $\Pi_{\text{ч}}$ – чистий прибуток.

Показник прибутковості основних виробничих засобів є комплексним показником, що характеризує величину чистого прибутку (збитку), що одержаний від одиниці вартості основних виробничих засобів [190, с. 98].

Показник розраховується за формулою (1.15):

$$\Pi_{\text{оз}} = \frac{\Pi_{\text{ч}}}{\text{ОЗ}_{\text{ср}}} + \frac{A}{\text{ОЗ}_{\text{ср}}}, \quad (1.15)$$

де A – сума нарахованої амортизації основних виробничих засобів за звітний період.

Показники, які характеризують використання обладнання, поділяються на показники використання обладнання за кількістю та показники використання обладнання за часом [73].

Розраховують такі показники використання обладнання за кількістю.

Коефіцієнт використання наявного обладнання $K_{\text{наявн}}$ (1.16):

$$K_{\text{наявн}} = \frac{\text{ОЗ}_{\text{факт}}}{\text{ОЗ}_{\text{наявн}}}, \quad (1.16)$$

де $\text{ОЗ}_{\text{факт}}$ – кількість одиниць фактично працюючого устаткування;

$\text{ОЗ}_{\text{наявн}}$ – кількість одиниць наявного устаткування.

Коефіцієнт використання працюючого обладнання $K_{\text{прац}}$ (1.17):

$$K_{\text{прац}} = \frac{\text{ОЗ}_{\text{факт}}}{\text{ОЗ}_{\text{прид}}}, \quad (1.17)$$

де $\text{ОЗ}_{\text{прид}}$ – кількість одиниць придатного устаткування.

Коефіцієнт використання встановленого обладнання $K_{\text{встан}}$ (1.18):

$$K_{\text{встан}} = \frac{\text{ОЗ}_{\text{прид}}}{\text{ОЗ}_{\text{встан}}}, \quad (1.18)$$

де $\text{ОЗ}_{\text{встан}}$ – кількість одиниць встановленого устаткування.

За часом використання обладнання розраховують коефіцієнт використання режимного фонду часу $K_{\text{реж}}$ (1.19):

$$K_{\text{реж}} = \frac{\Phi}{\Phi_{\text{реж}}}, \quad (1.19)$$

де Φ – фактичний фонд часу;

$\Phi_{\text{реж}}$ – режимний фонд часу.

Режимний фонд часу – це кількість робочих годин на рік відповідно до встановленого режиму роботи. У разі наявності групи однорідного устаткування він збільшується пропорційно до кількості такого устаткування. Щороку режимний фонд часу змінюється у зв'язку з переносами святкових днів. Конкретне значення режимного фонду часу на кожний рік при однозмінній роботі залежно від тривалості робочого тижня розраховує Міністерство праці і соціальної політики України та розповсюджує цю інформацію у листі «Про розрахунок норми тривалості робочого часу».

Коефіцієнт змінності роботи обладнання $K_{\text{зм}}$ (1.20):

$$K_{\text{зм}} = \frac{Ч_{\text{ф}}}{N}, \quad (1.20)$$

де $Ч_{\text{ф}}$ – кількість фактично відпрацьованих обладнанням машинозмін за добу;

N – загальна кількість одиниць устаткування.

Коефіцієнт використання обладнання за потужністю розраховується як відношення фактично виробленого обсягу продукції за одиницю відпрацьованого часу до максимально можливого виробітку.

Покращення використання устаткування за незмінності інших факторів матиме наслідком збільшення випуску продукції підприємством.

Збільшення випуску продукції за рахунок покращення стану основних засобів може бути розраховане за формулою (1.21):

$$\Delta \text{ПР} = \Phi_{\text{н}} (\eta_2 - \eta_1) P, \quad (1.21)$$

де $\Delta \text{ПР}$ – приріст продукції підприємства;

$\Phi_{\text{н}}$ – нормативний фонд верстатного часу;

η_1 – частка фактичного верстатного часу в нормативному до проведення капітального ремонту;

η_2 – частка верстатного часу в нормативному після проведення капітального ремонту;

P – обсяг випуску продукції за одну машиногодину.

Збільшення обсягу випуску продукції за рахунок збільшення використання обладнання в часі може бути розраховано за формулою (1.22):

$$\Delta \text{ПР} = P \times t, \quad (1.22)$$

де t – збільшення кількості машино-годин роботи устаткування.

Аналіз впливу факторів на фондovіддачу основних виробничих засобів за допомогою методу ланцюгових підстановок. Оцінка буде здійснена на основі (1.23) – (1.26) та нижченаведеного алгоритму:

$$\Phi_{\text{в}} = d_{\text{а}} \cdot \Phi_{\text{ва}}; \quad (1.23)$$

$$D_{\text{ч}} = \text{ОЗ}_{\text{ср}} \cdot d_{\text{а}} \cdot \Phi_{\text{ва}}; \quad (1.24)$$

$$\Phi = D_{\text{ч}} \cdot \Phi_{\text{м}}; \quad (1.25)$$

$$d_{\text{а}} = \frac{\text{ОЗ}_{\text{а ср}}}{\text{ОЗ}_{\text{ср}}}, \quad (1.26)$$

де $\Phi_{\text{в}}$ – фондovіддача, грн/грн;

$d_{\text{а}}$ – частка активної частини основних виробничих засобів;

$D_{\text{ч}}$ – чистий дохід від реалізації продукції тис. грн;

$\text{ОЗ}_{\text{ср}}$ – середньорічна вартість основних виробничих засобів, тис. грн;

$\Phi_{\text{ва}}$ – фондovіддача активної частини основних виробничих засобів, грн/грн;

$\Phi_{\text{м}}$ – фондомісткість основних виробничих засобів, грн/грн;

$\text{ОЗ}_{\text{а ср}}$ – середньорічна вартість активної частини основних виробничих засобів, тис. грн [190, с. 91].

Дослідження впливу факторів на показники здійснюватиметься за нижченаведеним алгоритмом. Базується алгоритм на результатах досліджень А. А. Садекова та О. В. Воскобаєвої [190, с. 92].

Зміна фондovіддачі розраховується за формулами (1.27) – (1.29):

$$\Delta \Phi_{\text{в}} = \Delta \Phi_{\text{в}} (\Delta d_{\text{а}}) + \Delta \Phi_{\text{в}} (\Delta \Phi_{\text{ва}}); \quad (1.27)$$

$$\Delta \Phi_{\text{в}} (\Delta d_{\text{а}}) = (d_{\text{а}}^3 - d_{\text{а}}^{\text{Б}}) \cdot \Phi_{\text{ва}}^{\text{Б}}; \quad (1.28)$$

$$\Delta\Phi_{\text{в}}(\Delta\Phi_{\text{ва}}) = d_{\text{а}}^3 \cdot (\Phi_{\text{ва}}^3 - \Phi_{\text{ва}}^{\text{Б}}), \quad (1.29)$$

де $\Delta\Phi_{\text{в}}$ – зміна фондівддачі;

$\Delta d_{\text{а}}$ – зміна частки активної частини основних виробничих засобів;

$\Delta\Phi_{\text{ва}}$ – зміна фондівддачі активної частини основних виробничих засобів;

$\Delta\Phi_{\text{в}}(\Delta d_{\text{а}})$ – зміна фондівддачі за рахунок зміни частки активної частини основних виробничих засобів;

$\Delta\Phi_{\text{в}}(\Delta\Phi_{\text{ва}})$ – зміна фондівддачі за рахунок зміни фондівддачі активної частини основних виробничих засобів;

$d_{\text{а}}^3, d_{\text{а}}^{\text{Б}}$ – частка активної частини основних виробничих засобів відповідно звітнього і базового періодів;

$\Phi_{\text{ва}}^3, \Phi_{\text{ва}}^{\text{Б}}$ – фондівддача активної частини основних виробничих засобів відповідно звітнього і базового періодів.

Вплив факторів на зміну обсягів чистого доходу від реалізації розраховується за алгоритмом (1.30) – (1.33):

$$\Delta\text{Д}_{\text{ч}} = \Delta\text{Д}_{\text{ч}}(\Delta\text{ОЗ}_{\text{ср}}) + \Delta\text{Д}_{\text{ч}}(\Delta d_{\text{а}}) + \Delta\text{Д}_{\text{ч}}(\Delta\Phi_{\text{ва}}); \quad (1.30)$$

$$\Delta\text{Д}_{\text{ч}}(\Delta\text{ОЗ}_{\text{ср}}) = (\text{ОЗ}_{\text{ср}}^3 - \text{ОЗ}_{\text{ср}}^{\text{Б}}) \cdot d_{\text{а}}^{\text{Б}} \cdot \Phi_{\text{ва}}^{\text{Б}}; \quad (1.31)$$

$$\Delta\text{Д}_{\text{ч}}(\Delta d_{\text{а}}) = \text{ОЗ}_{\text{ср}}^3 \cdot (d_{\text{а}}^3 - d_{\text{а}}^{\text{Б}}) \cdot \Phi_{\text{ва}}^{\text{Б}}; \quad (1.32)$$

$$\Delta\text{Д}_{\text{ч}}(\Delta\Phi_{\text{ва}}) = \text{ОЗ}_{\text{ср}}^3 \cdot d_{\text{а}}^3 \cdot (\Phi_{\text{ва}}^3 - \Phi_{\text{ва}}^{\text{Б}}), \quad (1.33)$$

де $\Delta\text{Д}_{\text{ч}}$ – зміна чистого доходу від реалізації продукції;

$\Delta\text{Д}_{\text{ч}}(\Delta\text{ОЗ}_{\text{ср}})$ – зміна чистого доходу від реалізації продукції за рахунок зміни вартості основних виробничих засобів;

$\text{ОЗ}_{\text{ср}}^3, \text{ОЗ}_{\text{ср}}^{\text{Б}}$ – середньорічна вартість основних виробничих засобів відповідно звітнього і базового періодів;

$\Delta\text{Д}_{\text{ч}}(\Delta d_{\text{а}})$ – зміна чистого доходу від реалізації продукції за рахунок зміни частки активної частини основних виробничих засобів;

$\Delta\text{Д}_{\text{ч}}(\Delta\Phi_{\text{ва}})$ – зміна чистого доходу від реалізації продукції за рахунок зміни фондівддачі активної частини основних виробничих засобів.

Порядок визначення впливу факторів на зміну потреби в основних виробничих засобах наведено в формулах (1.34) – (1.36):

$$\Delta OЗ_{\text{ср}} = \Delta OЗ_{\text{ср}} (\Delta D_{\text{ч}}) + \Delta OЗ_{\text{ср}} (\Delta \Phi_{\text{м}}); \quad (1.34)$$

$$\Delta OЗ_{\text{ср}} (\Delta D_{\text{ч}}) = (D_{\text{ч}}^3 - D_{\text{ч}}^B) \cdot \Phi_{\text{м}}^B; \quad (1.35)$$

$$\Delta OЗ_{\text{ср}} (\Delta \Phi_{\text{м}}) = D_{\text{ч}} \cdot (\Phi_{\text{м}}^3 - \Phi_{\text{м}}^B); \quad (1.36)$$

де $\Delta OЗ_{\text{ср}}$ – загальна зміна потреби в основних виробничих засобах;

$\Delta OЗ_{\text{ср}} (\Delta D_{\text{ч}})$ – зміна потреби в основних виробничих засобах за рахунок зміни обсягу зміни чистого доходу від реалізації продукції;

$\Delta OЗ_{\text{ср}} (\Delta \Phi_{\text{м}})$ – зміна потреби в основних виробничих засобах за рахунок зміни фондомісткості.

Подальшого дослідження потребує визначення ефективності управління основними виробничими засобами. Використання основних виробничих засобів може бути як інтенсивним, так і екстенсивним. Інтенсивне використання передбачає збільшення доходу від реалізації продукції за рахунок якісного використання наявних ресурсів. При екстенсивному використанні основних виробничих засобів зростання обсягу доходу від реалізації продукції відбувається лише за рахунок кількісного збільшення ресурсів, які використовуються [190, с. 114].

Аналіз ефективності управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств здійснено за допомогою матриці значень використання основних виробничих засобів розмірності $(m \times n)$ [190, с. 114–119]. Для обґрунтування алгоритмів оцінки ефективності управління основними виробничими засобами m -мірним вектором використано річну фінансову звітність досліджуваних підприємств. Для виявлення чинників – емпіричних властивостей, притаманних підприємству, використано метод дворядкових матриць (табл. 1.3).

Оцінка екстенсивного або інтенсивного використання основних виробничих засобів досліджуваних поліграфічних підприємств здійснюється на підставі координат a_{2n} та a_{3n} .

Таблиця 1.3 – Матриця вектору використання основних виробничих засобів підприємства*

Показники	Позначення	Рік $n - 2$	Рік $n - 1$	Базовий рік n
Чистий дохід від реалізації	a_{1n}	a_{11}	a_{12}	a_{13}
Середньорічна вартість основних виробничих засобів	a_{2n}	a_{21}	a_{22}	a_{23}
Фондовіддача	a_{3n}	a_{31}	a_{32}	a_{33}

* [190, с. 115]

Алгоритм визначення екстенсивного або інтенсивного використання основних виробничих засобів має такий вигляд. Якщо фондовіддача сягає a_{32} , а вартість основних виробничих засобів – a_{22} , то чистий дохід від реалізації становитиме $(a_{32}a_{22})$. Якби фондовіддача залишилася на попередньому рівні a_{31} при новій вартості основних виробничих засобів a_{22} , то чистий дохід становив би $(a_{31}a_{22})$. Тоді приріст чистого доходу від реалізації становив би $(a_{32}a_{22} - a_{31}a_{22}) = a_{22}(a_{32} - a_{31})$, а економія коштів для придбання основних виробничих засобів при досягнутій фондовіддачі – $a_{32} > a_{31}$, становитиме (1.37):

$$\Delta\phi(a_{2n}) = \frac{a_{22}(a_{32} - a_{31})}{a_{32}} = a_{22}\left(1 - \frac{a_{31}}{a_{32}}\right) > 0. \quad (1.37)$$

Якщо $a_{31} > a_{32}$, то $\Delta\phi < 0$ і виникне потреба в імобілізації додаткових коштів на придбання основних виробничих засобів, щоб не зменшився чистий дохід від реалізації, що свідчить про екстенсивне використання основних виробничих засобів підприємства. При такому результаті купувати нове устаткування підприємству недоцільно, оскільки воно теж буде використовуватися неефективно.

Якщо $\Delta\phi > 0$ ($a_{32} > a_{31}$) виникає надлишок старого устаткування, яке можна здати в оренду або реалізувати, і витрачені кошти витратити на придбання нового устаткування та технологій. Це свідчить про ефективне використання основних виробничих засобів.

Інший алгоритм розрахунку ефективності використання основних виробничих засобів полягає в наступному. Якби їх вартість залишалася незмінною на рівні a_{21} , а фондоддача досягла б рівня a_{32} , то чистий дохід від реалізації становив би $(a_{32}a_{21})$. Якби вартість основних виробничих засобів зроста до a_{22} , а фондоддача залишилася на старому рівні a_{31} , то чистий дохід від реалізації становив би $(a_{32}a_{22})$. Тоді при досягнутій фондоддачі $a_{32} > a_{31}$ економія коштів на придбання основних виробничих засобів становитиме (1.38):

$$\Delta' \phi(a_{3n}) = \frac{a_{22}a_{21} - a_{31}a_{22}}{a_{32}} = a_{21} - a_{22} \frac{a_{31}}{a_{32}} > 0. \quad (1.38)$$

Якщо $a_{32} < a_{31}$, то, щоб зберегти обсяг чистого доходу від реалізації, необхідно буде забезпечити приріст основних виробничих засобів на суму $\Delta' \phi < 0$ [190, с. 114–119].

Одним із перспективних підходів для оцінки ефективності управління основними виробничими засобами є багатофакторний порівняльний аналіз. Для його здійснення формується матриця вихідних даних за показниками фондоддачі, продуктивності праці, коефіцієнта придатності основних виробничих засобів, коефіцієнта придатності активної частини основних виробничих засобів, рентабельності основних виробничих засобів та частки активної частини основних виробничих засобів. Наступним етапом є стандартизація коефіцієнтів шляхом ділення елементу графі на максимальне значення показника графі (1.39):

$$a_{ij} = \frac{x_{ij}}{\max x_i}, \quad (1.39)$$

де a_{ij} – стандартизований коефіцієнт;

x_i – елемент графі матриці;

$\max x_i$ – максимальне значення показника графі.

Після цього отримані стандартизовані коефіцієнти підносяться до квадрата і множаться на вагові коефіцієнти (k), які визначаються експертним

шляхом. Одержані значення по рядках додаються, а з одержаної суми визначається квадратний корінь (1.40).

$$R_j = \sqrt{k_1 a_{1j}^2 + k_2 a_{2j}^2 + \dots + k_n a_{nj}^2}. \quad (1.40)$$

За отриманим значенням здійснюється оцінювання відносної конкурентоспроможності поліграфічних підприємств у частині ефективності управління основними виробничими засобами.

Більшість учених і керівників підприємств використовують тільки прямі фінансові показники діяльності у прийнятті рішень, пов'язаних з управлінням основними виробничими засобами. Проведений пошук наукових підходів управління основними виробничими засобами виявив методи, які можна рекомендувати поліграфічним підприємствам для управління основними виробничими засобами, незважаючи на те, що вони також спрямовані на вдосконалення й інших аспектів діяльності підприємства. Проте при використанні цих методів на вітчизняних поліграфічних підприємствах необхідно враховувати їх специфіку та недоліки, а також форми власності й національні відмінності у нормативно-правовому забезпеченні, психологічних особливостях тощо.

Висновки до розділу

1. Опрацювання економічної літератури вітчизняних науковців за зазначеною темою дозволяє зробити висновок, що аналіз управління основними виробничими засобами підприємства та дослідження якості й ефективності даного процесу за допомогою розрахунку показників і коефіцієнтів становить основний зміст виробничого стану підприємства.

2. На основі дослідження літературних джерел виявлено, що ефективним методом оцінки виробничого стану підприємства є постійне проведення аналітичних досліджень, методика яких має бути наближеною до життєвих його потреб, відповідати повсякденним потребам управління, бути надійним економічним його інструментом.

Відсутність у вітчизняній практиці чітких методичних засад аналізу виробничого стану підприємства, адаптованих до сучасних умов господарського управління, чітко визначених методик розрахунку показників спричиняє не лише відмінності у їх назвах, а й належність їх до певних груп.

Переважає більшість науковців вважають, що найуніверсальніший і найбільш уживаний на практиці є коефіцієнтний аналіз, метою якого є вивчення структури активів, які є у розпорядженні підприємства, джерел їх утворення та співвідношень питомої ваги в загальній вартості саме за допомогою розрахунку коефіцієнтів.

3. У результаті критичного огляду аналітичних підходів та методів вітчизняних і зарубіжних науковців в економічній та спеціальній літературі до оцінки стану управління основними виробничими засобами підприємства за допомогою аналізу розрахункових коефіцієнтів можемо стверджувати, що методичне забезпечення для такої оцінки, яке успішно застосовується в країнах з розвинутою ринковою економікою, не може бути перенесеним у вітчизняну практику управлінської діяльності без урахування ряду особливостей, пов'язаних зі специфікою сучасної української економіки, особливостями процесів, що у ній відбуваються.

Якщо методика аналізу в світовій практиці в основному склалася, а відмінності існують лише у послідовності застосовуваних методів і прийомів, у переважанні тих чи інших напрямів аналізу, то вітчизняні розробки даної проблеми не лише в основному не відповідають вимогам комплексності та повноти аналізу, не враховують галузевих особливостей підприємств, але й не вичерпують питань, пов'язаних із категоріальною визначеністю, методичним підходом до відбору, розрахунків та інтерпретації значень коефіцієнтів.

Результативне управління основними виробничими засобами є наслідком ефективного використання та розвитку потенціалу підприємства, що характеризується на рівні створення, підтримки та реалізації матеріально-

фінансових, техніко-технологічних, організаційних, інформаційних, трудових і управлінських можливостей підприємства.

Переорієнтація економіки України на ринкові засади принципово змінює умови функцій управління основними виробничими засобами підприємств та порядок їх регулювання. Впровадження ефективної системи управління основними виробничими засобами підприємств сприятиме не лише адаптації окремого підприємства до ринкових перетворень, стабілізації його фінансового стану, стимулюванню інвестиційної активності, а й у кінцевому підсумку визначатиме результати функціонування в цілому видавничо-поліграфічної галузі.

Основні результати розділу було опубліковано автором у наступних наукових роботах: [153, 155, 158, 160, 164–167]. Отримані результати підтверджено довідками про впровадження. Окремі результати використані як матеріали для навчально-методичного забезпечення викладання навчальних дисциплін у КПІ імені Ігоря Сікорського.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ВИРОБНИЧИМИ ЗАСОБАМИ ПОЛІГРАФІЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1 Аналіз структури основних виробничих засобів поліграфічних підприємств

Джерелами інформації про розвиток видавничо-поліграфічної галузі України є Державна служба статистики України та наукові дослідження вчених Української академії друкарства. В основу аналізу покладені дані, отримані дисертантом особисто у Державній службі статистики України, а також результати досліджень науковців Базилюка В. Б., Воробйова В. І., Довгань Л. Є., Дурняка Б. В., Котляревського Я. В., Мельникова О. В., Штангрета А. М. [6, 9, 43–51, 82, 95–97, 104, 119, 205, 208, 210, 215, 218].

Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД) установлює основи для підготовки та поширення статистичної інформації за видами економічної діяльності. Основний принцип КВЕД полягає в об'єднанні підприємств, що виробляють подібні товари чи послуги або використовують подібні технологічні процеси в групі.

Після введення в Україні в дію в 2010 р. нової класифікації КВЕД, гармонізованої з Міжнародною стандартною галузевою класифікацією всіх видів економічної діяльності та з Класифікацією видів економічної діяльності Європейського Союзу видавнича справа входить до секції J «Інформація та телекомунікації», розділ 58 «Видавнича діяльність», група 58.1 «Видання книг, періодичних видань та інша видавнича діяльність». Поліграфічна діяльність обліковується за секцією С «Переробна промисловість», розділ 18 «Поліграфічна діяльність, тиражування записаної інформації», група 18.1 «Поліграфічна діяльність і надання пов'язаних із нею послуг». Слід зазначити, що до 2010 року за статистичним обліком

видавнича та поліграфічна діяльність входили до групи галузей обробної промисловості.

Видавничо-поліграфічна галузь – це складна кластероутворююча соціально-економічна система, яка включає сукупність пов’язаних між собою елементів, що утворюють цілісну єдність і мають спільну мету. В найбільш загальному розумінні видавничо-поліграфічну галузь слід розглядати як підсистему суспільства, в якій здійснюється виробництво, розподіл і споживання матеріальних і духовних цінностей. У конкретнішому значенні видавничо-поліграфічна галузь – це кластероутворююча соціально-економічна система, яку можна розглядати як процес матеріального виробництва видавничої та друкованої продукції.

Сучасна видавничо-поліграфічна галузь України включає такі структурні елементи: державні органи влади, видавництва і видавничі організації, поліграфічні підприємства, організації гуртової книжкової торгівлі, галузеві науково-дослідні та освітні установи, фахові та громадські профільні організації, постачальників матеріально-технічного забезпечення. Усі перераховані елементи системи незалежно від організаційно-правової форми господарювання та власності певною мірою пов’язані між собою і функціонують у спільному для всіх зовнішньому та специфічному для галузі макроструктурному середовищі [104, с. 122].

Видавничо-поліграфічна галузь складається з таких складових [204, с. 10–11].

Видавництво – це створене у відповідній організаційно-правовій формі підприємство, основним видом діяльності якого є редакційна підготовка, випуск і реалізація різноманітних видів друкованих, електронних та комбінованих видань.

Видавнича організація – спеціалізований видавничий підрозділ у складі промислового підприємства, організації, закладу, що має право здійснювати видавничу діяльність без самостійного юридичного статусу.

Поліграфічне підприємство – самостійний господарюючий поліфункціональний об'єкт, який має право юридичної особи і здійснює виробничу діяльність із розмноження (тиражування) видань і друкованої продукції, брошурувально-палітурних та оздоблювальних робіт; науково-дослідну, комерційну діяльність, спрямовану на отримання прибутку чи соціального ефекту. Поліграфічне підприємство має самостійний баланс, рахунки в банках, печатку з назвою, товарний знак і не має у своєму складі інших юридичних осіб.

Друкарня – самостійний господарюючий статутний суб'єкт, який має право юридичної особи і здійснює комплекс робіт із поліграфічного відтворення видавничого оригіналу, тиражування, брошурувально-палітурної та оздоблювальної обробки друкованої продукції.

Поліграфічна галузь забезпечує продукцією багато інших галузей країни. Прикладом може бути виготовлення книг, газет та журналів, що забезпечує інформаційну та наукову сферу; пакування для виробників продукції; банкнот для Національного банку України та урядів інших країн; друк на текстилі для підприємств легкої промисловості; виготовлення рекламних матеріалів для усіх видів бізнесу тощо.

Предметом нашого дослідження буде управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств.

Проведемо аналіз динаміки розвитку видавничо-поліграфічної галузі України.

Динаміка кількості поліграфічних підприємств та видавництв наведена на рис. 2.1. Кількість видавництв зростала протягом 2010–2011 рр. та 2012–2013 рр. відповідно на 7,5 % та 2,8 % і зменшувалася протягом 2011–2012 рр. на 8,7 %, 2013–2017 рр. на 41 %. Загалом же за аналізований період 2010–2017 рр. скорочення кількості видавництв склало 1546 одиниць або 40 %. Прогнозується скорочення кількості підприємств і в подальшому до 1714 одиниць у 2018 р.

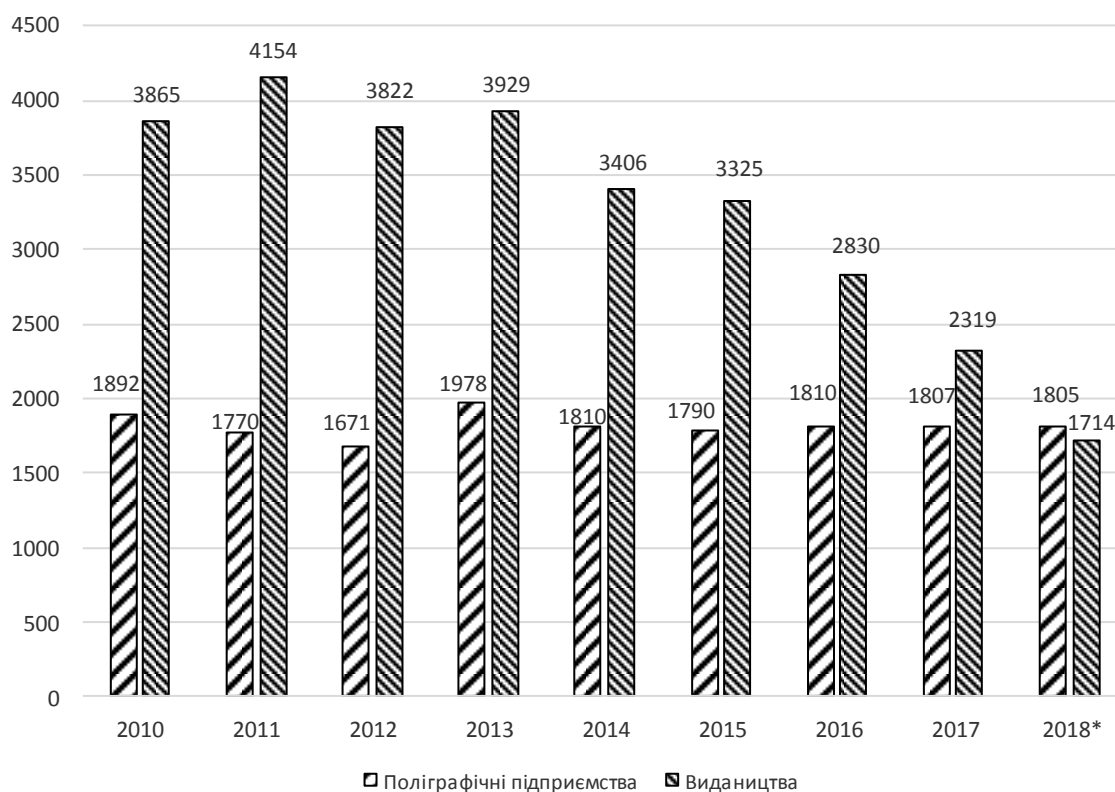

Рисунок 2.1 – Динаміка кількості поліграфічних підприємств та видавництв України протягом 2010–2018 рр. (2018 р. – прогноз шляхом екстраполяції), одиниць (побудовано автором за даними [82, с. 138–147])

Кількість же поліграфічних підприємств спадала двома хвилями протягом 2010–2012 рр. та 2013–2015 рр. Відповідно у 2013 р. відбулося зростання кількості підприємств і досягло максимального значення у 1978 од. Найменша кількість була у 2012 р. – 1671 одиниця. У 2017 р. кількість поліграфічних підприємств становила 1807 одиниць. У майбутньому суттєвих зміни не очікується.

У поліграфічній діяльності зайнято 0,28 % від усіх штатних працівників країни, а у видавничій – 0,31 %. Загалом на підприємствах видавничо-поліграфічної галузі працює 0,59 % штатних працівників України.

Кількість працівників на видавництвах та поліграфічних підприємствах наведено на рис. 2.2. Аналіз динаміки показав, що кількість співробітників видавництв постійно зменшувалася за аналізований період і становила 58,7 % у 2017 р. порівняно з 2010 р. Прогнозується подальше зниження кількості

співробітників ще на 23,3 % протягом 2017–2018 рр. На поліграфічних же підприємствах з 2010 по 2013 р. кількість працівників зросла на 22,4 %, після чого знизилася на 12 % до 2015 р. і прогнозується подальше незначне скорочення ще на 4 % до 2018 р.

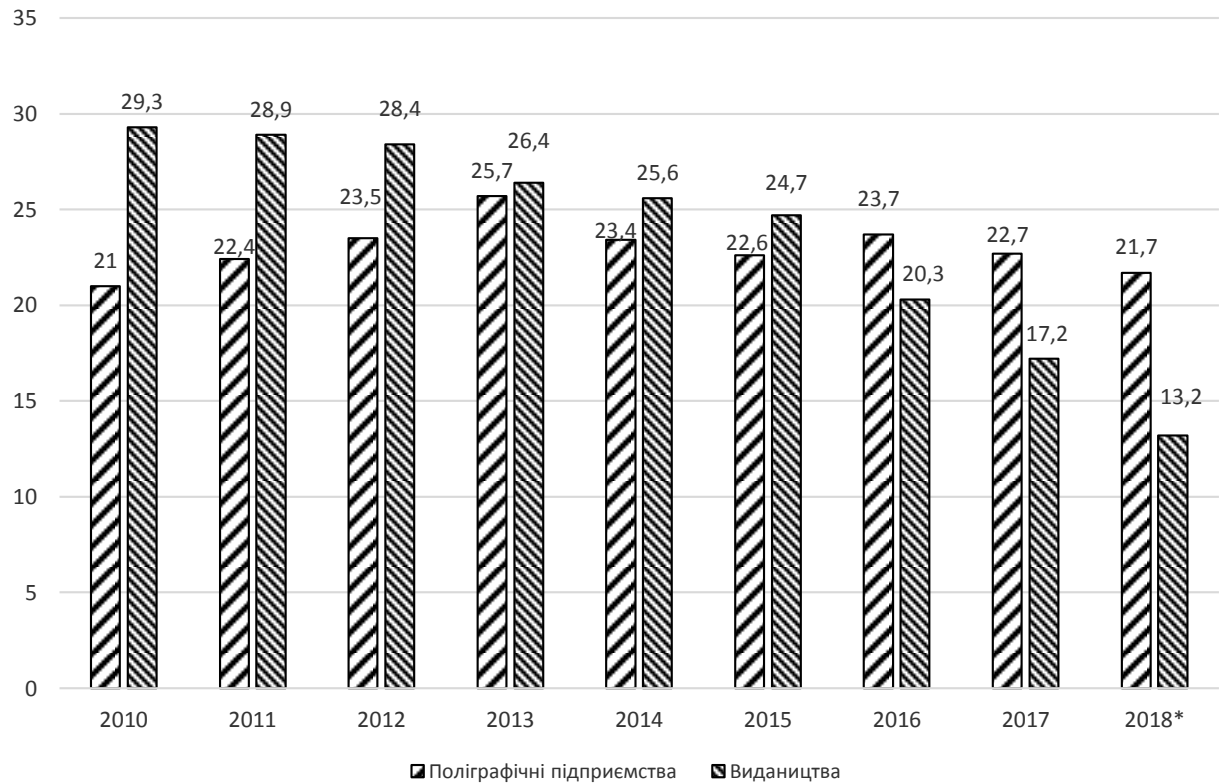

Рисунок 2.2 – Динаміка кількості зайнятих працівників на поліграфічних підприємствах та видавництвах України протягом 2010–2018 рр.

(2018 р. – прогноз шляхом екстраполяції), тис. осіб

(побудовано автором за даними [82, с. 138–147])

На рис. 2.3 відображено динаміку кількості працівників у розрахунку на одне підприємство. В розрахунку на одне видавництво кількість працівників коливається в межах 6,7–7,6 особи, в той час як у поліграфічних підприємств кількість працівників зросла з 2010 по 2012 р. на 27 %, а після цього знизилася на 11,9 % у порівнянні з 2015 р. Це пояснюється кризою в економіці після 2012 року. В подальшому прогнозується продовження

скорочення чисельності працівників у розрахунку на одне поліграфічне підприємство до 12,0 особи у 2018 р., що пов'язано з науково-технічним прогресом, автоматизованим сучасним обладнанням тощо, в то й же час значення показника для видавництв суттєво не зміниться.

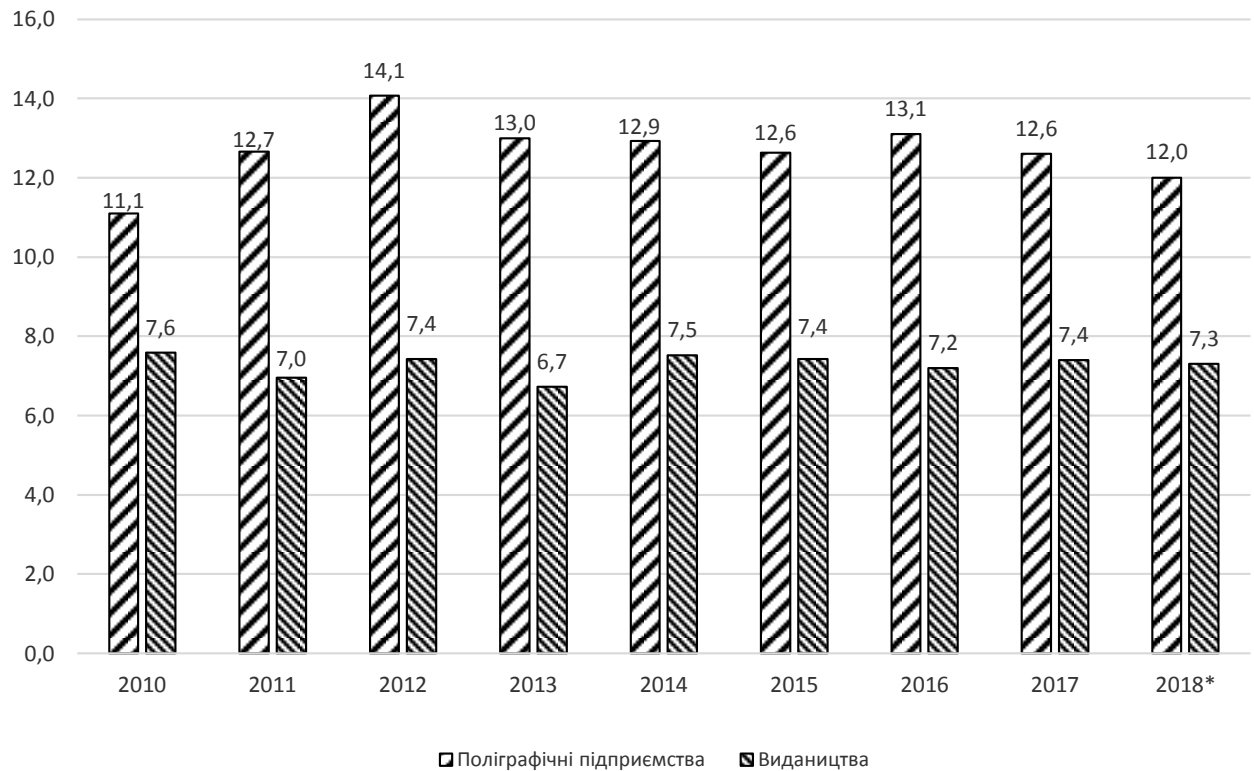

Рисунок 2.3 – Середня кількість працівників на одному поліграфічному підприємстві та видавництві України протягом 2010–2018 рр. (2018 р. – прогноз шляхом екстраполяції), осіб
(побудовано автором за даними [82, с. 138–147])

Динаміку випуску книг та брошур в Україні відображено на рис. 2.4. З 2010 по 2013 рр. кількість видань зросла на 16,7 %, річний тираж зріс на 55,6 %, а також середній тираж одного видання збільшився з 1995 до 2659 примірників, або ж на 33,3 %. Такі дані свідчать про бурхливий розвиток видавничо-поліграфічної галузі. На жаль, з 2013 по 2015 рр. відбувся суттєвий спад усіх показників із прогнозом на подальше зменшення, що

негативно відобразилося на галузі. Кількість видань у 2015 р. впала до мінімуму за досліджуваний період, як і наклади. Кількість видань зменшилася на 32 %, річні тиражі – на 94 % (майже вдвічі), а середній тираж одного видання впав з 2659 до 1804 примірників або на 47,4 %. У 2016 р. відбулося зростання як кількості видань, так і накладів з прогнозом на подальше їх зростання.

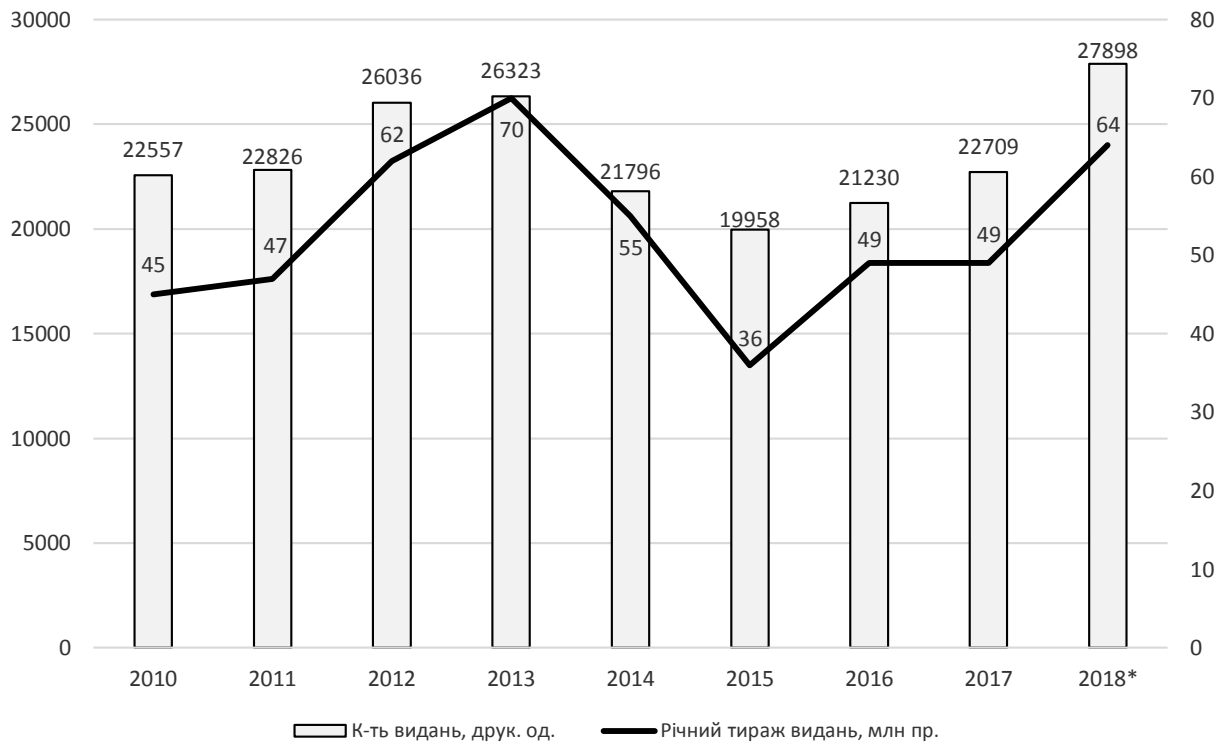

Рисунок 2.4 – Динаміка випуску книжок і брошур в Україні протягом 2010–2018 рр. (2018 р. – прогноз шляхом екстраполяції)
(побудовано автором за даними [82, с. 138–147, 196])

Також слід відзначити, що падіння тиражів з 2013 р. по 2015 р. відбувалося швидшими темпами, ніж падіння кількості видань, що свідчить про скорочення середніх накладів одного видання, проте з 2016 р. прогнозується незначне збільшення середніх накладів одного видання. Такі зміни збільшують конкуренцію на ринку, зменшують прибутки підприємств і вимагають модернізації обладнання, вдосконалення управління основними виробничими засобами з метою задоволення потреб споживачів. Якість,

асортимент і терміни виготовлення поліграфічної продукції на застарілому обладнанні не влаштовують сучасних вимогливих споживачів, а, відповідно, і замовників поліграфічної продукції, тому відсутність модернізації або заміни на сучасне поліграфічне устаткування веде до втрати клієнтів та, зрештою, до банкрутства підприємства. Окрім того, на застарілому устаткуванні вищий відсоток технічних відходів, випуску бракованої продукції, нижча швидкість роботи та, зазвичай, значно більше часу потрібно для переналагодження, що суттєво знижує виробничу потужність і, як наслідок, підвищує собівартість продукції.

Оцінка динаміки випуску періодичних і продовжуваних видань (крім газет) (рис. 2.5) показала, що кількість видань зросла з 2010 по 2012 р. на 4,4 %, а з 2012 по 2013 р. мав місце значний приріст ще на 10,7 %, після чого показник знизився на 14,5 % до 2015 р. Річні накладі зменшилися з 2010 по 2011 р. на 7 %, після чого зросли на 62 % до 2014 р. й зазнали стрімкого падіння у 2015 р. на 220 % (тобто скоротилися у 2,2 разу), досягнувши значення у 233 млн примірників. Середній же наклад однієї назви зріс з 2010 по 2014 р. з 119,8 тис. примірників до 164,4 тис. примірників, або на 37,2 %. Проте вже 2015 р. показник впав до 81,8 тис. примірників, тобто вдвічі. У подальшому прогнозується зменшення кількості видань і накладів, деякі видання перейдуть повністю на електронну форму. Отже, з одного боку зростає конкуренція на ринку через зменшення обсягу замовлень, а з іншого зменшуються й тиражі замовлень.

Причини зменшення попиту на поліграфічну продукцію мають різне походження. До зменшення кількості видавничої продукції призводить розвиток електронних медіа, а до зменшення кількості невидавничої продукції, окрім зростання ролі реклами в мережі інтернет, також призвело зменшення платоспроможності населення і, як наслідок, зменшення доходів підприємців, що призвело до скорочення витрат на рекламу. Ті ж підприємці, які продовжують замовляти поліграфічну продукцію, хочуть, щоб вона була унікальною, недорогою, якісною й, зазвичай, невеликим накладом. Виконати

ці вимоги на застарілому устаткуванні вкрай складно, тому поліграфічні підприємства з метою залучення нових та збереження існуючих замовників змушені модернізувати існуюче обладнання, здійснювати пошук та закупівлю нового, що дасть змогу випускати продукцію з унікальними характеристиками, раніше недоступними на ринку.

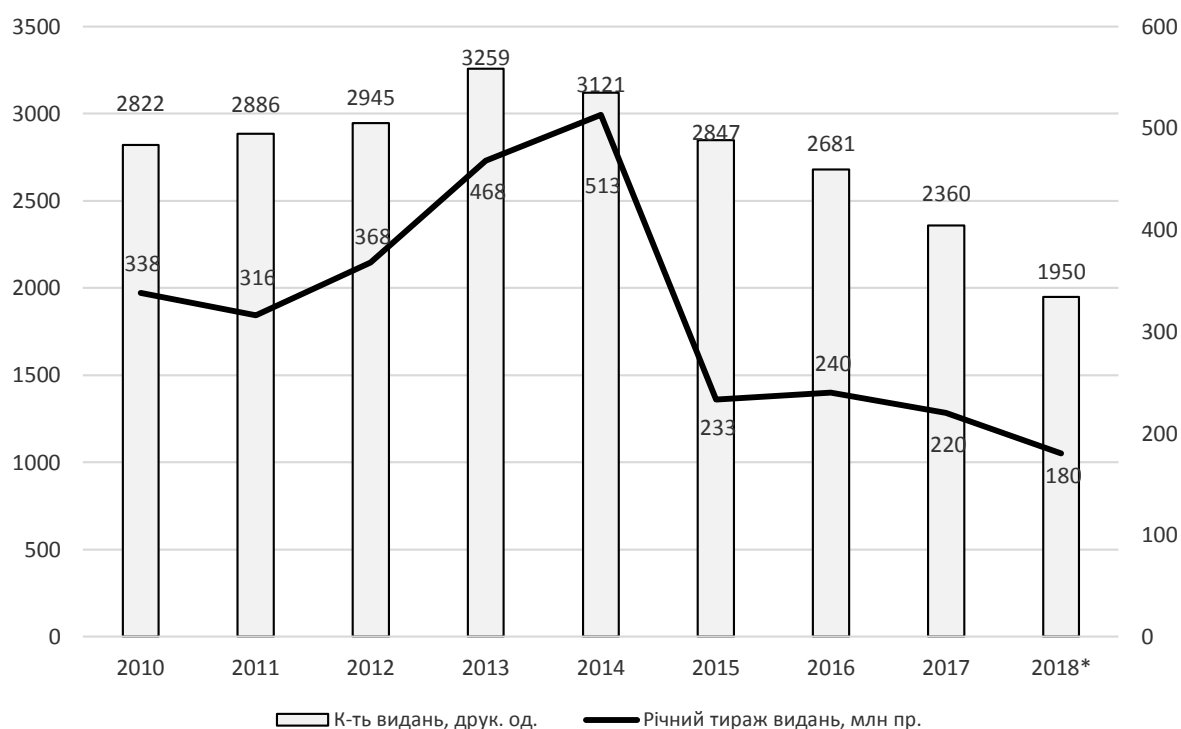

Рисунок 2.5 – Динаміка випуску періодичних і продовжуваних видань (крім газет) в Україні протягом 2010–2018 рр. (2018 р. – прогноз шляхом екстраполяції) (побудовано автором за даними [82, с. 138–147])

Динаміка випуску газет в Україні (рис. 2.6) протягом 2010–2015 рр. негативна, що за кількістю видань, що за накладом. Так, кількість видань скоротилася на 27 %, а тиражі – на 37,5 %, що свідчить ще й про скорочення накладів однієї назви, що спостерігається за всіма видами друкованої продукції, як було визначено вище. В подальшому прогнозується продовження негативної динаміки кількості назв і накладів.

У 2008, 2012 та 2016 рр. проходила найбільша поліграфічна виставка в Німеччині Dupa, на якій традиційно представляються новинки поліграфічного обладнання та відбувається підписання багатьох контрактів на його постачання. У 2008 р. українські підприємства теж придбали нове обладнання в очікуванні подальшого зростання ринку. Проте підприємцями не було проведено ґрунтовного техніко-економічного обґрунтування придбання нових друкарських машин, не було детально досліджено ризику, не передбачалося зменшення обсягу замовлень на поліграфічну продукцію і, як наслідок, після початку кризи неможливість сплачувати підприємствами взяті кредити. Це спричинило відчуження певних основних засобів постачальниками обладнання. Також частина підприємств визнана банкрутами – це, наприклад, такі, як Дніпропетровська та Краматорська друкарні.

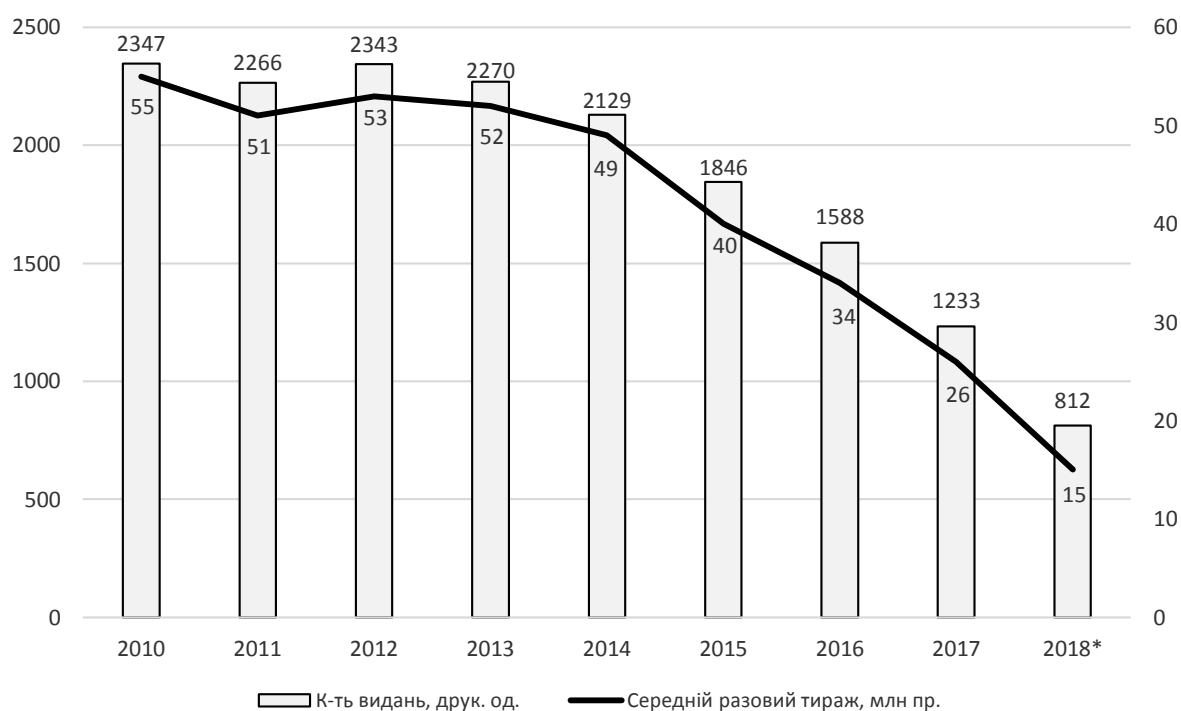

Рисунок 2.6 – Динаміка випуску газет
в Україні протягом 2010–2018 рр.
(2018 р. – прогноз шляхом екстраполяції)
(побудовано автором за даними [82, с. 138–147])

Після сумного досвіду 2008 р. на наступних виставках українськими поліграфістами не відбувалися помітні закупівлі нового устаткування. Також через кризу в економіці виникло перенасичення ринку виробничими потужностями, що призвело до падіння цін на поліграфічну продукцію та зменшення прибутків поліграфічних підприємств через загострення конкуренції.

Остання ж виставка Dgura 2016 показала значний прогрес нових цифрових технологій друкування та відсутність значного прогресу в традиційному офсетному друкарському обладнанні. За словами директора друкарні ПрАТ «Сьогодні мультимедіа» О. Величко [116] вже навіть друкована версія швейцарської щоденної газети Walliser Bote, яка видається з 1840 р. й на сьогодні має наклад близько 20 тис. примірників, друкується повністю на цифровому обладнанні. Поки що Україна такого обладнання не має, проте друкарня ПрАТ «Сьогодні мультимедіа» вивчає питання можливості придбання цифрового устаткування для друку газет із метою подальшого розвитку.

Значний розвиток цифрових технологій знайшов своє відображення й на ринку України, проте здебільшого в невеликих друкарнях, які закуповують сучасне цифрове устаткування, але середнього класу.

На думку експерта Вінса Малларді, поліграфічний ринок США у 2018 р. зросте на 3 % і збільшиться до 199,5 млрд дол. США. Цей ріст буде зумовлено збільшенням рекламних витрат з метою активізації харчової, банківської та фінансової галузей [1, с. 54]. Щоб успішно розвиватися, поліграфічним підприємствам США необхідно враховувати сучасні тенденції розвитку поліграфічного ринку: конвергенція друкарських та комунікаційних технологій; зростатиме популярність інтеграційної поліграфії; зросте диференціація та конкуренція в зростаючих сегментах ринку; незважаючи на подальший розвиток цифрових технологій, масової заміни аналогових технологій цифровими поки що немає; продовжиться тенденція до зменшення тиражності видань; отримають розвиток індивідуальне

пакування, одяг, декорування, що стане можливим завдяки розвитку цифрових технологій; зросте роль технологій у творчості; відбуватиметься більше маркетингових заходів, які поліграфісти повинні вміти грамотно обслуговувати; впровадження великих даних у процеси проектування пакувань.

За даними Державної служби статистики України, найбільш фондоозброєними є такі підприємства, як видавництво «Преса України», ПК «Україна», зразкова друкарня «Бліц принт», друкарня «Тріада принт», Харківська книжкова фабрика «Глобус», ТОВ «Укрполіграфмедіа» та інші.

Для управління 27 державними поліграфічними, видавничими, книготорговельними, постачальницькими підприємствами та трьома спеціалізованими науково-дослідними та проектними інститутами створено Державну акціонерну компанію «Українське видавничо-поліграфічне об'єднання» (скорочена назва ДАК «Укрвидавполіграфія»). До складу компанії входить ряд найбільших державних поліграфічних підприємств, переважно із застарілими основними засобами. Це зумовлює потребу вдосконалення управління ними [151, с. 65].

Проте корпоратизація підприємств себе не виправдала, що призвело до припинення діяльності деяких з них. Окрім підприємств, які за часів незалежності не змогли налагодити свою ефективну роботу, припинили діяльність і відомі потужні підприємства, такі, як ПрАТ Видавництво «Зоря» та ПрАТ ХКФ ім. М. В. Фрунзе, які ще до 2009–2010 рр. мали значний обсяг випуску продукції.

Київські підприємства ПрАТ Поліграфкнига та ПрАТ Видавництво «Київська правда» протягом останніх років практично припинили видавничо-поліграфічну діяльність та почали надавати послуги з оренди приміщень, оскільки володіють значними за площею будівлями, а застаріле обладнання віком понад 30 років зробило їх неконкурентоздатними на ринку. Спроби оновлення основних виробничих засобів через відсутність модернізації

структури управління були неуспішними та не змогли врятувати підприємства.

Слід зазначити, що в Україні діють також спеціалізовані поліграфічні підприємства, які виготовляють лише певний спектр продукції, наприклад фабрика поштових конвертів та пакетів «Конві» виготовляє конверти та пакети, ПК «Україна» цінні папери та документи суворої звітності з багаторівневим захистом, Банкотно-монетний двір Національного банку України друкує грошові банкноти, державні цінні папери та знаки поштової оплати.

З метою аналізу стану та визначення шляхів підвищення ефективності управління основними засобами було обрано 9 провідних поліграфічних підприємств України. Частина з них входять до ДАК «Укрвидавполіграфія» – це такі підприємства, як ПрАТ ЛКФ «Атлас» (м. Львів), ПрАТ «Волинська обласна друкарня» (м. Луцьк), ПрАТ ХКФ «Глобус» (м. Харків), ПрАТ Видавництво «Закарпаття» (м. Ужгород), ПрАТ Видавництво «Харків» (м. Харків). Вибір даних підприємств зумовлений тим, що основний напрям їх діяльності надання саме послуг з поліграфічного відтворення оригіналів.

Досліджувані підприємства було поділено на три групи за кількістю працівників та величиною чистого доходу від реалізації продукції. Розподіл за критеріями розмірів, які наведено в Господарському кодексі України [31], для обраних підприємств є недоцільним, оскільки за критерієм кількості працівників майже усі вони потраплять до групи середніх, а за величиною річного доходу – до мікропідприємств. Тому нами запропоновано розподіл підприємств на великі, середні та малі з метою подальшого дослідження, який наведено в табл. 2.1. Критерії розподілу підібрано виходячи з показників обраної сукупності підприємств та принципів визначення меж показників, які застосовано у Господарському кодексі України [168, с. 122].

Внаслідок розподілу до групи малих та великих підприємств увійшли приватні акціонерні товариства, а група середніх підприємств складається з публічних акціонерних товариств [168, с. 122].

Таблиця 2.1 – Розподіл підприємств на групи за розміром*

Підприємство	Група	Кількість працівників, осіб		Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	
		Критерій віднесення до групи	Значення показника	Критерій віднесення до групи	Значення показника
ПрАТ ХКФ «Глобус»	Великі	> 150	288	> 50000	54677
ПрАТ Видавничий дім «Високий замок»			228		60638
ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря»	Середні	75–150	121	10000–50000	36056
ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика			130		29994
ПАТ «ВІПОЛ»			119		11893
ПрАТ ЛКФ «Атлас»	Малі	< 75	73	< 10000	6339
ПрАТ Волинська обласна друкарня			71		5786
ПрАТ Видавництво «Закарпаття»			69		3178
ПрАТ Видавництво «Харків»			56		2485

* Розподіл здійснено особисто автором на основі середніх значень показників за 2011–2016 рр.

Обрані підприємства випускають різну поліграфічну продукцію. ПрАТ ХКФ «Глобус», ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика, ПАТ «ВІПОЛ», ПрАТ ЛКФ «Атлас» спеціалізуються на випуску книжкових видань. ПрАТ Видавничий дім «Високий замок», ПрАТ Волинська обласна друкарня, ПрАТ Видавництво «Закарпаття» та ПрАТ Видавництво «Харків» випускають газетну продукцію. ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря» зорієнтована на випуск сувенірної, рекламної, пакувальної, етикеточної продукції, а також документів зі спеціальними ступенями захисту від підробки.

Проаналізуємо структурні зміни основних виробничих засобів обраних поліграфічних підприємств України. Питому вагу різних груп основних виробничих засобів у їх загальному обсязі характеризує табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Аналіз зміни структури основних виробничих засобів поліграфічних підприємств за 2011–2016 рр., %*

Групи основних засобів	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1	2	3	4	5	6	7
Великі підприємства						
ПрАТ ХКФ «Глобус»						
Інвестиційна нерухомість	—	—	—	—	—	—
Будинки, споруди та передавальні пристрої	17,8	18,2	25,7	25,3	25,2	24,2
Машини та обладнання	81,4	80,9	73,0	73,5	73,7	74,0
Транспортні засоби	0,4	0,5	0,7	0,6	0,6	1,3
Інші основні засоби	0,4	0,4	0,6	0,6	0,5	0,5
ПрАТ Видавничий дім «Високий замок»						
Інвестиційна нерухомість	—	—	—	—	—	—
Будинки, споруди та передавальні пристрої	39,9	40,1	33,4	44,9	41,8	41,2
Машини та обладнання	55,4	55,3	62,7	49,9	53,7	54,1
Транспортні засоби	3,2	3,1	2,6	2,6	2,1	2,2
Інші основні засоби	1,5	1,5	1,3	2,6	2,4	2,5
Середні підприємства						
ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря»						
Інвестиційна нерухомість	20,8	20,7	25,1	25,1	23,2	22,5
Будинки, споруди та передавальні пристрої	44,2	44,2	41,2	41,3	38,8	37,9
Машини та обладнання	24,8	26,1	25,4	25,4	30,4	33,5
Транспортні засоби	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	0,7
Інші основні засоби	9,3	8,1	7,5	7,4	6,8	5,4
ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика						
Інвестиційна нерухомість	—	—	—	—	—	—
Будинки, споруди та передавальні пристрої	14,8	14,7	14,8	14,6	14,7	14,4
Машини та обладнання	77,1	76,1	76,1	76,3	76,5	77,1
Транспортні засоби	1,7	2,7	2,7	2,7	3,3	3,2

Кінець таблиці 2.2

1	2	3	4	5	6	7
Інші основні засоби	6,4	6,5	6,4	6,4	5,5	5,3
ПАТ «ВІПОЛ»						
Інвестиційна нерухомість	8,4	8,2	8,6	8,7	8,7	8,7
Будинки, споруди та передавальні пристрої	22,4	23,4	25,2	25,3	25,3	25,5
Машини та обладнання	63,3	62,7	62,4	62,3	62,6	62,3
Транспортні засоби	3,2	3,1	2,1	2,1	2,0	1,9
Інші основні засоби	2,7	2,6	1,7	1,6	1,4	1,6
Малі підприємства						
ПрАТ ЛКФ «Атлас»						
Інвестиційна нерухомість	—	—	—	—	—	—
Будинки, споруди та передавальні пристрої	27,8	27,7	27,7	27,7	28,5	29,8
Машини та обладнання	63,3	63,1	63,1	63,0	63,0	59,1
Транспортні засоби	3,5	3,6	3,6	3,7	3,6	4,4
Інші основні засоби	5,4	5,6	5,6	5,6	4,9	6,7
ПрАТ Волинська обласна друкарня						
Інвестиційна нерухомість	—	—	—	—	—	—
Будинки, споруди та передавальні пристрої	65,0	64,4	64,0	50,6	51,7	51,1
Машини та обладнання	27,7	28,3	28,3	41,1	40,4	40,9
Транспортні засоби	2,8	2,7	2,8	2,8	2,7	2,9
Інші основні засоби	4,5	4,6	4,9	5,5	5,2	5,1
ПрАТ Видавництво «Закарпаття»						
Інвестиційна нерухомість	—	—	—	—	—	—
Будинки, споруди та передавальні пристрої	64,2	64,4	64,6	64,6	64,8	65,3
Машини та обладнання	31,5	31,7	31,7	31,6	31,4	30,8
Транспортні засоби	1,0	0,9	0,8	0,8	0,8	0,9
Інші основні засоби	3,3	3,0	2,9	3,0	3,0	3,0
ПрАТ Видавництво «Харків»						
Інвестиційна нерухомість	—	—	—	—	—	—
Будинки, споруди та передавальні пристрої	59,2	67,5	79,1	87,6	87,6	95,4
Машини та обладнання	38,1	29,4	19,0	10,4	10,4	2,3
Транспортні засоби	0,6	0,7	0,8	0,9	0,9	1,0
Інші основні засоби	2,1	2,4	1,1	1,1	1,1	1,3

* Розраховано особисто автором на основі річної фінансової звітності підприємств

Найбільшу частку у досліджуваних підприємствах мають такі групи основних засобів: будинки, споруди та передавальні пристрої, машини та обладнання, проте співвідношення між цими групами в різних підприємств суттєво відрізняється. Найбільшу частку будинків, споруд та передавальних пристроїв у структурі основних засобів мають малі підприємства, такі як ПрАТ Видавництво «Харків» (95,4 %), ПрАТ Видавництво «Закарпаття» (65,3 %), та ПрАТ Волинська обласна друкарня (51,1 %), що пояснюється специфічною спрямованістю підприємств саме на видавничу діяльність, яка не потребує дорогих машин та обладнання. В той же час значні за площею будинки та споруди залишилися в цих видавництвах із радянських часів.

Деякі підприємства середнього розміру, такі як ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря», ПАТ «Віпол» окремо облікують також інвестиційну нерухомість, яка призначена для здачі в оренду з метою отримання доходу і її частка становить 22,5 % та 8,7 % відповідно. Таким чином, вказані підприємства отримують дохід із надлишкових виробничих площ, в яких при сучасному розвитку технологій та обсягах виробництва немає потреби. Сумарна частка інвестиційної нерухомості, будинків, споруд та передавальних пристроїв у названих вище підприємств становить відповідно 60,3 % та 34,2 %, що виводить ПАТ «Віпол» до групи підприємств з часткою нерухомості понад 60 %.

Підприємства з найбільшою часткою машин та обладнання у структурі основних засобів належать до групи середніх та великих. Понад 60 % основних засобів цієї групи у таких підприємств, як ПрАТ ХКФ «Глобус», ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря» та ПАТ «Віпол», що свідчить про значну частку саме виробничого обладнання у структурі основних засобів.

За досліджуваний період 2011–2016 рр. відбулися незначні зміни в структурі основних виробничих засобів великих підприємств: у ПрАТ ХКФ «Глобус» та ПрАТ Видавничий дім «Високий замок» зросла кількість будинків, споруд та передавальних пристроїв відповідно на 6,4 в. п. та

1,9 в. п., натомість зменшилася частка машин та обладнання відповідно на 7,4 в. п. та 1,3 в. п.

У підприємств, що входять до групи середніх, деякі зміни відбулися у ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря» – за рахунок того, що частину приміщень було виділено в інвестиційну нерухомість, у 2011 р. відбувся розподіл групи будинків, споруд і передавальних пристроїв на інвестиційну нерухомість із часткою 20,8 % та будинки, споруди і передавальні пристрої з часткою 44,2 %. Частка машин і обладнання збільшилася на 8,6 в. п. та інші основні засоби зменшилися на 3,9 в. п.

У ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика відбулося зростання частки транспортних засобів на 1,5 в. п. та скорочення інших основних засобів на 1,1 в. п. У ПАТ «ВІПОЛ» зросла частка будинків, споруд і передавальних пристроїв на 3,1 в. п., а машин та обладнання скоротилася на 1 в. п., транспортних засобів на 1,1 в. п.

У групі малих підприємств у ПрАТ Волинська обласна друкарня зменшилася частка будинків, споруд і передавальних пристроїв на 13,9 в. п. та зросла машин і обладнання на 13,2 в. п., що є позитивним.

У решти підприємств відбулося незначне зростання частки будинків, споруд та передавальних пристроїв, окрім ПрАТ Видавництво «Харків», де зростання становило 36,2 в. п. і зменшення частки машин та обладнання у ПрАТ ЛКФ «Атлас» на 4,2 в. п., а у ПрАТ Видавництво «Харків» на 35,8 в. п. і досягла рівня 2,3 %, що є негативним результатом управління основними виробничими засобами.

Для ефективного функціонування поліграфічних підприємств важливе значення має збільшення питомої ваги активної частини основних виробничих засобів. Також важливим є максимальне завантаження наявних виробничих потужностей. Проте особливістю поліграфічного виробництва є велика кількість операцій, для якої потрібно відповідне обладнання. Але частина з цих операцій виконується рідко, що призводить до простоїв частини устаткування. Підприємства не можуть реалізувати це обладнання через те, що неможливість

виконання певних операцій може призвести до втрати частини клієнтів, тому що вони надають перевагу тим підприємствам, які виробляють якнайширший спектр продукції. Залучення до виконання певних операцій підрядників призводить до збільшення часу на виготовлення замовлень та до нестабільної якості й неможливості її контролю. Тому підприємства, які прагнуть зберегти та збільшити кількість своїх клієнтів, мають забезпечувати якомога ширший комплекс поліграфічних послуг, маючи для цього все необхідне обладнання. При цьому необхідно знайти компроміс між кількістю обладнання та спектром послуг, які надає поліграфічне підприємство [148, с. 58].

Динаміка структури основних виробничих засобів аналізованих підприємств за участю у виробничому процесі наведена у табл. 2.3.

Протягом аналізованого періоду у трьох аналізованих підприємствах зміни структури основних виробничих засобів майже не відбувалося – у ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика, ПАТ «ВІПОЛ», ПрАТ Видавництво «Закарпаття».

Зменшення активної частини основних виробничих засобів відбулося у ПрАТ ХКФ «Глобус» на 7 в. п. та у ПрАТ Видавництво «Харків» на 28 в. п. У ПрАТ ЛКФ «Атлас» зміни відбулися лише в 2016 р. – зменшилася частка активної частини основних засобів на 4 в. п.

Зростання активної частини основних виробничих засобів мало місце у ПрАТ Волинська обласна друкарна на 13 в. п. У ПрАТ Видавничий дім «Високий замок» протягом 2011–2013 рр. мало місце зростання активної частини основних виробничих засобів, наступного року відбулося зниження активної частини основних виробничих засобів на 13 в. п., а у 2015 р. зростання на 4 в. п.

Найбільша частка активної частини основних виробничих засобів (понад 54 %) станом на 2015 р. у великих та середніх підприємств, за винятком ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря». Частка менше 40 % у малих підприємств, за винятком ПрАТ ЛКФ «Атлас».

Таблиця 2.3 – Динаміка зміни структури основних виробничих засобів за участю у виробничому процесі, %*

Підприємство	Активна частина						Пасивна частина					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Великі підприємства												
ПрАТ ХКФ «Глобус»	81	81	73	73	74	74	19	19	27	27	26	26
ПрАТ Видавничий дім «Високий замок»	55	55	63	50	54	54	45	45	37	50	46	46
Середні підприємства												
ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря»	25	26	25	25	30	33	75	74	75	75	70	67
ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика	77	76	76	76	77	77	23	24	24	24	23	23
ПАТ «ВІПОЛ»	63	63	62	62	63	62	37	37	38	38	37	38
Малі підприємства												
ПрАТ ЛКФ «Атлас»	63	63	63	63	63	59	37	37	37	37	37	41
ПрАТ Волинська обласна друкарня	28	28	28	41	40	41	72	72	72	59	60	59
ПрАТ Видавництво «Закарпаття»	31	32	32	32	31	31	69	68	68	68	69	69
ПрАТ Видавництво «Харків»	38	29	19	10	10	2	62	71	81	90	90	98

* Розраховано особисто автором на основі річної фінансової звітності підприємств

Значна частка пасивної частини основних виробничих засобів пояснюється тим, що підприємства створювалися ще за часів СРСР і були великими видавничо-поліграфічними комплексами, для забезпечення функціонування яких побудовано значні за площею виробничі та складські

приміщення з наявністю залізничних під'їзних шляхів, автотранспортні підприємства тощо [168, с. 124].

Отже, системно-структурний аналіз поліграфічних підприємств надає можливість розглядати їх складові частини, що являють собою сукупності якісно однорідних груп господарських одиниць. Знання економічної структури на рівні підприємств, їх властивостей дає змогу передбачати тенденції розвитку і свідомо впливати на них.

2.2 Діагностування стану основних виробничих засобів поліграфічних підприємств

Перебудова управління економікою країни від планової до ринкової вплинула також на зміну цього процесу на рівні підприємства. Особливо це стосується поліграфічних підприємств, оскільки за радянських часів переважали потужні підприємства, які забезпечувалися державою замовленнями на випуск друкованої продукції великими накладками. Із переходом до ринкової економіки підприємствам довелося перебудовуватися – було втрачено держзамовлення в тих обсягах, які були за радянських часів, різко зменшилися накладки, що потребувало трансформації технологічних процесів і заміни та модернізації обладнання, щоб зберегти конкурентоспроможність на ринку. Поліграфічним підприємствам довелося формувати таку систему управління, яка б давала можливість забезпечувати високу ефективність роботи, конкурентоспроможність, стійкий стан на ринку.

Управління основними засобами поліграфічних підприємств у нових умовах функціонування значно ускладнилося.

Управління – це процес планування, організації, мотивації і контролю, які необхідні для того, щоб сформулювати і досягти цілі організації [107]. Воно передбачає постановку цілей, координацію, регламентацію, стимулювання, контроль та оцінку діяльності.

Щоб досягти поставлених цілей, організації необхідно започаткувати та координувати чітку взаємодію усіх суттєвих елементів виробництва. Особливо це стосується основних виробничих засобів поліграфічних підприємств, оскільки вони визначають спектр продукції, яку вони можуть випускати для задоволення потреб замовників необхідної якості з дотриманням визначених термінів виготовлення. Зважаючи на проведені дослідження [25, с. 103–104], основними проблемами поліграфічних підприємств є саме недостатній рівень комплексності послуг, який залежить від технологічних можливостей конкретного підприємства, недотримання термінів виготовлення, низький рівень якості. Отже, вдосконалення управління основними виробничими засобами є важливим фактором підвищення конкурентоспроможності поліграфічного підприємства у ринковій економіці [161].

Технологія виготовлення поліграфічної продукції умовно поділяється на три стадії – додрукарська підготовка, друкування та післядрукарська обробка. На етапі додрукарської підготовки здійснюється опрацювання вихідної текстової та графічної інформації, готується оригінал-макет, здійснюється спуск шпальт (розміщення зображення майбутньої друкованої продукції на друкарському аркуші в певному порядку), виготовлення друкарських форм. Існує також технологія, коли зображення, сформоване комп'ютером, переноситься безпосередньо на папір, вона набула останнім часом значного поширення, проте використовується при накладах до 500 примірників. Опрацювання текстової та графічної інформації, а також створення оригінал-макету зазвичай виконуються у видавництві. Спуск шпальт і виготовлення друкарських форм – на поліграфічному підприємстві. Другий етап – друкарський. На цьому етапі здійснюється встановлення друкарських форм на друкарську машину, налагодження друкарської машини та власне друк накладу. При післядрукарській обробці здійснюється розрізування віддрукованих аркушів, фальцювання, підбір, скріплення, висічка та виготовлення готового виробу тощо [161].

Управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств має забезпечити ефективне їх використання у взаємодії, безперебійність роботи, надати замовникам поліграфічної продукції широкий асортимент та якість [161].

Впровадження автоматизованих систем управління завантаженням обладнання та швидкого налагодження на основі вхідних параметрів продукції, яку необхідно виготовити, є важливим фактором реалізації стратегії бізнесу для середніх і великих друкарень як із технічної, так і з організаційно-господарської точок зору [161].

Більшість замовлень на поліграфічних підприємствах є унікальними за технологією виготовлення і потребують постійного переналагодження устаткування, що вимагає значних витрат часу, нерідко навіть більше половини режимного часу роботи устаткування. В тому числі певний обсяг часу витрачається на введення технологічних параметрів виробництва продукції, до того ж під час цього процесу можливі технічні помилки, які можуть призвести до випуску бракованої продукції [157, с. 77].

Тому провідні виробники поліграфічного обладнання на початку 90-х років об'єдналися в консорціум із інтеграції додрукарських, друкарських та післядрукарських процесів (CIP3) з метою створення спеціального порядку робіт і стандартизації для функціональної взаємодії на різних стадіях поліграфічного виробництва. Результатом роботи CIP3 стало створення формату файлу Print Production Format (PPF), який був прийнятий як виробниками поліграфічного обладнання, так і розробниками програмного забезпечення. Запровадження даного формату дало змогу збільшити завантаження виробництва, скоротити час на наладку обладнання для виконання нового замовлення, зменшити технологічні витрати матеріалів [161].

У 2000 році на зміну CIP3 прийшов CIP4 – міжнародний консорціум в галузі інтеграції процесів у додрукарській, друкарській та післядрукарській стадіях. Результатом роботи новоствореного консорціуму CIP4 стало

створення формату файлу Job Definition Format (JDF), здебільшого завдяки зусиллю таких фірм, як Adobe, Agfa, Heidelberg та MAN Roland [161].

На відміну від формату PPF, який передавав інформацію про технологічні процеси виробництва друкованої продукції, формат JDF також може містити інформацію для електронної комерції та передачі економічної інформації на верхні рівні управління підприємством [161].

Завдяки стандартизації системи управління обладнанням від різних виробників поліграфічні підприємства можуть поєднувати в єдиний інформаційний простір різноманітне обладнання, вироблене різними компаніями [161].

Провідні виробники поліграфічного устаткування пропонують для друкарень власні системи автоматизації виробництва, які охоплюють процеси управління обладнанням, приймання та контроль за ходом виконання замовлення, керують закупівлею матеріалів тощо. До таких систем відносяться Heidelberg Prinect, MAN Roland Printnet та інші [161].

Отже, впровадження автоматизованих систем управління дає можливість скоротити час на переналагодження устаткування, уникнути помилок операторів при введенні технологічних параметрів замовлення, здійснювати автоматизоване планування оптимального завантаження устаткування, планувати та контролювати порядок здійснення технологічних операцій і відслідковувати менеджерам підприємства хід виконання конкретного замовлення, передавати економічну інформацію на вищі щаблі управління підприємством та формувати всі параметри замовлення на етапі його оформлення [161].

З метою управління забезпеченням безперебійної роботи устаткування і зменшення імовірності порушення термінів випуску продукції й уникнення серйозних виходів із ладу обладнання й економії значних коштів на ремонт, необхідно здійснювати заходи з планово-попереджувального ремонту. До сьогодення існує Положення про технічне обслуговування і ремонт обладнання поліграфічних підприємств, яке видане

ще 1990 року [120]. Поліграфічні підприємства досі ним користуються, хоча воно вже не відповідає сучасному рівню розвитку техніки та технологій. Отже, важливим є розроблення нового сучасного положення з планово-попереджувального ремонту устаткування поліграфічних підприємств [161].

В Україні діє декілька наукових установ, які займаються науковими розробками у видавничо-поліграфічній галузі. Це, зокрема, ПрАТ «УкрНДІ спеціальних видів друку» (м. Київ), ПрАТ «УкрНДІ поліграфічної промисловості ім. Т. Г. Шевченка» (м. Львів), Видавничо-поліграфічний інститут КПІ ім. Ігоря Сікорського (м. Київ), Українська академія друкарства (м. Львів), Державна наукова установа «Книжкова палата України ім. Івана Федорова (м. Київ) та технічний комітет ТК № 101 «Технологія поліграфії». Саме вони могли б розробити актуальне положення про планово-попереджувальні ремонти, проте наразі така діяльність не ведеться [161].

Також важливим в управлінні основними виробничими засобами є нормування праці. За часів СРСР діяли Єдині норми часу та виробітку на процеси поліграфічного виробництва для обласних і міських друкарень видання 1988 року [52]. У 2000-х роках УкрНДІПП ім. Т. Г. Шевченка та Українською академією друкарства розроблено ряд норм витрат часу і виробітку на процеси поліграфічного виробництва. Застаріле обладнання, яке використовується на багатьох українських поліграфічних підприємствах, потребує значних витрат часу на підготовчо-заклучні роботи, що при зменшенні середніх накладів призводить до значного зменшення виробничої потужності виробництва. Модернізація обладнання значно зменшує час на підготовчо-заклучні роботи і збільшує час корисного використання устаткування. Проте модернізація та заміна обладнання на сучасне здійснюється нерівномірно стосовно стадій поліграфічного виробництва. Так, сучасне додрукарське устаткування встановлено на більшості поліграфічних підприємств. Воно має порівняно невелику вартість і значно зменшує час на додрукарські процеси, підвищує якість і зменшує брак, що й зумовило активну заміну додрукарського устаткування на поліграфічних підприємствах.

Друкарське обладнання має значно вищу вартість і на багатьох підприємствах використовуються друкарські машини віком понад 20–30 років, які давно потребують заміни, не забезпечують належної якості продукції, вимагають значних витрат часу на підготовчо-заклучні роботи, працюють на знижених обертах, потребують значних витрат на поточний ремонт, мають значні технологічні відходи матеріалів. Офсетне друкарське устаткування досить дороге, тому дуже невелика кількість підприємств може оплатити його придбання. В той же час цифрові друкарські машини мають значно нижчу вартість, що зумовлює їх популярність серед поліграфічних підприємств оперативного друку. В деяких містах кількість встановленого цифрового друкарського устаткування перевищує потреби ринку, що призводить до значного загострення конкуренції та зниження цін. Тому для отримання конкурентних переваг останнім часом підприємства купують цифрове друкарське устаткування з додатковими технологічними можливостями, які дають змогу випускати поліграфічну продукцію з унікальними властивостями, створюючи додаткову вартість, за яку споживачі готові платити додаткові кошти. Наприклад, це друк білим кольором, що дає можливість друкувати на прозорій плівці, друк прозорим кольором, що дає ефект вибіркового лакування, друк неоновими кольорами тощо. Післядрукарське устаткування на поліграфічних підприємствах останніми роками зазнає деякого оновлення, але здебільшого за рахунок недорогих рішень невеликої продуктивності. Також серед післядрукарського устаткування помітне місце посідає продукція китайського виробництва [161].

Необхідно зазначити, що оновлення устаткування не завжди відбувається з ініціативи з боку поліграфічних підприємств, коли в них виникає потреба в певному обладнанні і його придбання має належне обґрунтування. Часто до придбання спонукають постачальники поліграфічного устаткування, переконуючи підприємців у вигідності придбання того чи іншого обладнання, а також пропонуючи прийнятні схеми фінансування, що є дуже важливим в умовах відсутності вільних коштів

у підприємств та складністю й дороговизною отримання банківських кредитів [161]. Модель формування попиту на види поліграфічної продукції, що зумовлює необхідність забезпечення поліграфічних підприємств певним устаткуванням, наведено на рис. 2.7.

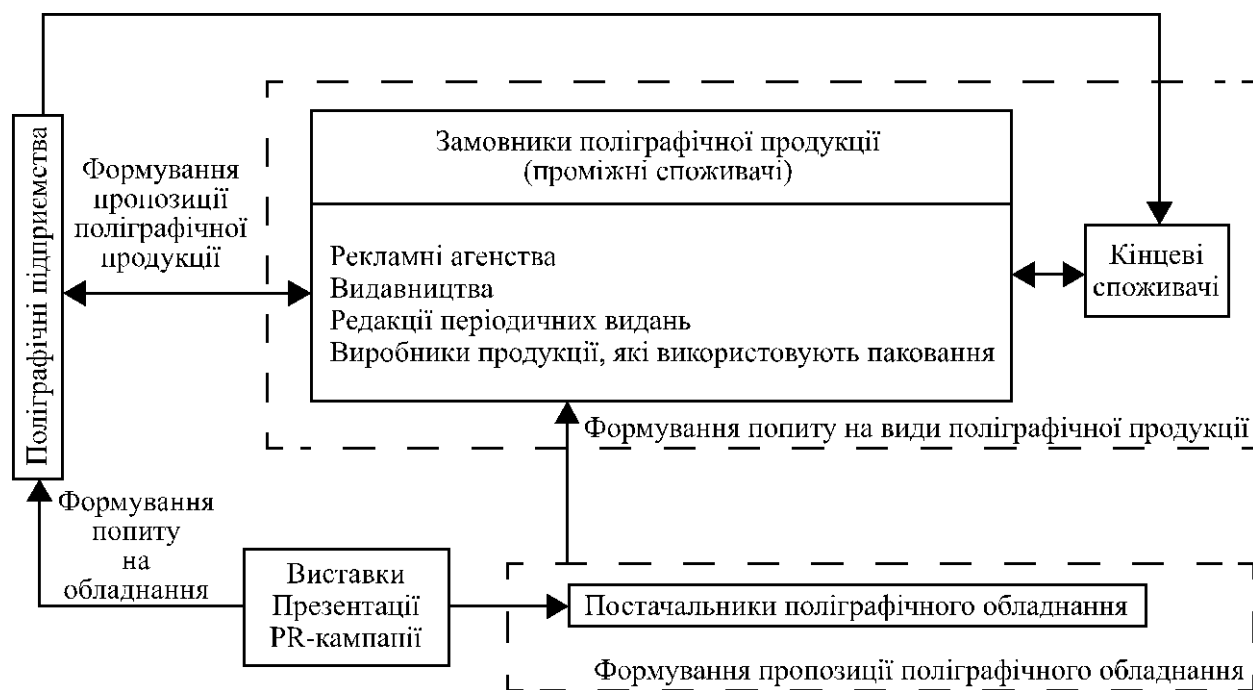

Рисунок 2.7 – Модель формування попиту на види поліграфічної продукції
(побудовано автором)

Одним із важливих факторів підвищення ефективності діяльності поліграфічного підприємства є зниження матеріальних витрат, а саме зниження технологічних відходів, які при тенденції на зменшення середніх накладів мають тенденцію до зростання, оскільки у поліграфічному виробництві є постійна частина технологічних відходів, яка не залежить від накладу (наприклад, для приладки аркушної друкарської машини з повноколірним друком необхідно близько 300 аркушів паперу, а для рулонної – еквівалент близько 2000 відбитків). Сучасне поліграфічне обладнання за рахунок автоматизації, інтеграції обладнання в робочий потік, технологічних нововведень зменшує необхідну кількість технологічних відходів (найсучасніші зразки друкарських аркушних машин на приладку

використовують менше 50 аркушів паперу, рулонні – близько 100). У зв'язку з цим УкрНДІПП ім. Т. Г. Шевченка протягом 2000-х років розроблено ряд сучасних нормативів витрат матеріалів на усі стадії процесів поліграфічного виробництва з урахуванням розвитку сучасної техніки та технології і переглянуто норми для застарілого обладнання [161].

У зв'язку зі значною зношеністю обладнання більшості поліграфічних підприємств потребує заміни на нове. Проте дана проблема ускладнюється тим, що в Україні майже не виробляється поліграфічне устаткування. В Україні є лише кілька виробників деяких видів поліграфічного обладнання: Київполіграфмаш, Ходорівполіграфмаш, Одесполіграфмаш, Інтер-Бор, Ява-Ін, Аверс, Меттехно-білдінг. Більшість же обладнання для поліграфічних підприємств імпортується. Найбільш якісне і популярне обладнання виробництва Німеччини, Японії. Це такі відомі марки, як Heidelberg, Man Roland, KBA, Kolbus, Shinohara, Screen. Саме німецьке обладнання працює в українських друкарнях понад 30 років, доводячи свою високу якість. На вторинному ринку найбільш популярне устаткування німецького виробництва. Також на ринку України продається обладнання чеських, індійських та китайських виробників, яке користується популярністю через низьку ціну, проте має невисокий ступінь автоматизації, невисоку якість виготовлення і, як наслідок, невеликий термін служби, високі відходи матеріалів, забезпечують нижчу якість продукції, ніж обладнання німецьких та японських виробників [161].

Протягом останніх десятиліть сучасна наука оновилася за рахунок наукових підходів і практичних прикладів вдалої реалізації методів і стратегій, розроблених і впроваджених у великих корпораціях. Це дало змогу розширити методологію управління основними засобами поліграфічних підприємств за рахунок нових методів, а також підвищити ефективність використання основних виробничих засобів. До таких методів можна віднести:

1. Концепція ощадливого виробництва – Lean Manufacturing.

2. Система безперервного вдосконалення організації – Kaizen.
3. Система загального догляду за обладнанням – Total Productive Maintenance.
4. Обслуговування, засноване на надійності – Reliability Centered Maintenance [161].

Концепція Lean Manufacturing має на меті усунення будь-яких втрат і надлишків у будь-яких формах, як-от надлишкові виробничі запаси, простої, втрати від браку тощо. Lean Manufacturing – це система, орієнтована на задоволення потреб клієнта. Вона передбачає створення додаткової вартості на всіх стадіях виробничого процесу. Будь-який елемент виробництва, який не створює додаткової вартості або не задовольняє потреби клієнта, має бути оптимізований. До елементів, які можуть потребувати оптимізації, належать:

- перевиробництво продукції, на яку немає достатнього попиту або недостатній випуск продукції за високого попиту;
- затримки при передаванні напівфабрикатів на іншу стадію виробництва, затримки в поставках сировини та матеріалів;
- непотрібне зайве переміщення матеріалів, персоналу та транспорту;
- зайва робота, яка не створює доданої вартості;
- зайві товарно-матеріальні запаси, які перевищують мінімально необхідний рівень;
- випуск бракованої продукції;
- зайві рухи робітників під час виконання операцій та недостатнє використання потенціалу навичок і умінь робітників [228].

Усуваючи перераховані вище втрати, зростатиме продуктивність та ефективність виробництва.

Система безперервного вдосконалення організації Kaizen дає змогу керувати потоками цінностей підприємства так, щоб постійно підвищувати прибуток [232].

Головна ідея Kaizen полягає в тому, що в будь-якому технологічному процесі є побічні неефективні витрати, зменшення або усунення яких створює справжню споживчу цінність [161].

Kaizen – це система безперервного поліпшення якості, технологій, процесів, корпоративної культури, результату праці, надійності, лідерства та інших аспектів [161].

Система Kaizen складається з інтенсивних дій щодо вдосконалення, які спрямовані на певні області бізнесу:

- стандартизація операцій;
- оцінка стандартизованих операцій;
- порівняння результатів вимірювань із вимогами;
- виконання дій, інновацій, спрямованих на виконання вимог і зростання продуктивності;
- стандартизація нових, покращених операцій.

Головні принципи Kaizen полягають у тому, щоб виробляти лише те, що необхідно клієнту, в потрібний йому час та в необхідній кількості. Ця система дає змогу без суттєвих капіталовкладень забезпечити скорочення тривалості виробничого процесу, різке зменшення незавершеного виробництва, а також відходів та браку [235].

В Україні систему Kaizen запровадили такі поліграфічні підприємства, як ПрАТ «Елопак-Фастів» та ТОВ «Юнівест-принт» [161].

Система загального догляду за устаткуванням (Total Productive Maintenance, TPM) поєднує американську систему профілактичного обслуговування з японськими концепціями комплексного управління якістю (Total Quality Control) та повної участі працівників (Total Employee Involvement). У результаті цього виникла нова система для обслуговування обладнання, яка оптимізує ефективність, усуває несправності та сприяє щоденному самостійному обслуговуванню оператором [238].

Основні завдання, які вирішує система загального догляду за устаткуванням:

- максимізація ефективності устаткування;
- підвищення продуктивності та ефективності технічного обслуговування;
- оперативне управління устаткуванням та попереджувальне технічне обслуговування;
- навчання з метою підвищення кваліфікації усіх залучених робітників; активне залучення усіх робітників;
- залучення працівників-операторів до щоденного технічного обслуговування за допомогою мотиваційного менеджменту [249].

Система загального догляду за устаткуванням має на меті підвищення ефективності виробничої системи за рахунок ліквідації усіх втрат, які заважають підвищенню ефективності роботи як людини, так і використання обладнання, енергії, сировини та інструментів.

Система загального догляду за устаткуванням намагається усунути аварії, поломки, дефекти, пил і бруд [250]. Перші три недоліки можна подолати за допомогою поетапного, систематичного та безперервного здійснення таких заходів:

- створення базових умов для нормальної роботи устаткування;
- дотримання умов експлуатації устаткування;
- підвищення майстерності операторів, фахівців із ремонту та обслуговування, інженерів-проектувальників.

Основне поняття системи загального догляду за устаткуванням – Life Cycle Cost (LCC) – вартість протягом усього життєвого циклу, яка складається з вартості устаткування та витрат на його експлуатацію за весь час служби. Вибір обладнання здійснюється з урахуванням мінімізації LCC [250].

Обслуговування, засноване на надійності (Reliability Centered Maintenance, RCM) – це методологія для визначення найбільш ефективного системного підходу до технічного обслуговування. Ефективність визначається, враховуючи як надійність, так і загальну вартість.

Обслуговування, засноване на надійності, зосереджується на тих діях, які гарантують підприємству, що:

- обладнання та техніко-технологічні системи досягнуть необхідних робочих характеристик надійності та безпеки;
- встановлені необхідні нормативи для відновлення устаткування до функціональної потужності при виникненні зносу;
- буде отримана інформація з покращення конструкції, коли фактична надійність перестає відповідати функціональним вимогам;
- усе це буде забезпечено за мінімальної LCC [236].

Обслуговування, засноване на надійності включає три основних етапи, які часто комбінують:

- 1) виявлення обладнання, яке вимагає профілактичного ремонту;
- 2) встановлення різноманітних видів робіт із профілактичного ремонту та завдань, з метою включення процедур попереджувального ремонту, які необхідно виконати на встановленому устаткуванні;
- 3) забезпечення своєчасного та повного виконання завдань із профілактичного ремонту, які було встановлено на попередній стадії [225].

Обслуговування, засноване на надійності – це процес, який використовується для систематичного та наукового визначення того переліку робіт, які необхідно виконати для гарантованого забезпечення виконання основними засобами своїх функцій тією мірою, якою цього очікують від них користувачі [237].

Даний метод було розроблено в 1970-х роках працівниками американської компанії United Airlines як процес, який використовується для визначення оптимальних вимог до технічного обслуговування авіаційної техніки. Після публікації у 1978 р. оціночного звіту принципи цього методу здобули прихильників. Процес обслуговування, заснованого на надійності, який описано у вищезазначеному звіті, визначав три основних ризики, які призводять до відмов у роботі устаткування:

- загрози для безпеки;

- загрози для технологічних процесів;
- загрози для бюджету матеріально-технічного забезпечення [240].

Сучасна система обслуговування, заснована на надійності, виділяє також загрози для навколишнього середовища, які керуються аналогічно до загроз для безпеки. Вона пропонує чотири основних варіанти стратегій управління ризиками:

- завдання на технічне обслуговування з підтримки працездатності;
- заплановане відновлення або завдання на технічне обслуговування браку (зносу);
- завдання на технічне обслуговування з визначення поломок;
- одночасні зміни в «системі» (змінюється конструкція обладнання, технологічні операції та ін.).

Система обслуговування, заснована на надійності, пропонує певні критерії вибору стратегії управління ризиком для системи, яка є небезпечною при виході з ладу. Деякі з них є за своєю природою технічними, інші – цілеспрямованими [225].

Зазначена система обслуговування, заснована на надійності, є універсальною методологією управління експлуатацією, яка забезпечує комбінацію різних методів і засобів, об'єднаних системним підходом, на основі управління ризиками для прийняття оптимальних рішень з експлуатації. Вона отримала широке визнання фахівців із технічного обслуговування виробництва як найбільш ефективний метод розвитку стратегії обслуговування світового класу. Він призводить до швидких, неперервних і суттєвих покращень працездатності та надійності роботи підприємства, якості продукції, безпеки й екологічної чистоти.

Останнім часом набула популярності співпраця поліграфічних підприємств із постачальниками устаткування за схемою клік-контракту. Вона передбачає фіксовану оплату постачальнику за кожен віддрукований аркуш, за вирахуванням вартості паперу. Таким чином, постачальники беруть на себе зобов'язання зі вчасного й в повному обсязі постачання витратних

матеріалів, технічного обслуговування та ремонту обладнання. Це взаємовигідна співпраця, оскільки постачальник обладнання отримує гарантований збут оригінальних витратних матеріалів, запасних частин та завантаження сервісного відділу, а поліграфічне підприємство зосереджується на наданні послуг клієнтам, у яких є потреба у виготовленні друкованої продукції – проблеми ж ремонту, сервісного обслуговування та витратних матеріалів повністю вирішує постачальник устаткування [161].

Недоліком такої співпраці є вища ціна відбитку, ніж коли поліграфічне підприємство купує неоригінальні витратні матеріали та запасні частини й самостійно здійснює обслуговування обладнання. Проте для невеликих підприємств утримання власного сервісного відділу є не вигідним, а використання неоригінальних витратних матеріалів і запасних частин призводить до появи браку та скорочення ресурсу, до можливого виходу з ладу обладнання й високої вартості подальшого ремонту [161].

Тому продаж друкарського обладнання за клік-контрактом є популярним на ринку України в сегменті цифрового друку. Використання ж такої схеми в офсетному друкуванні в Україні поки що не практикується, проте в Німеччині провідний світовий виробник офсетного друкарського устаткування Heidelberg запровадив пробну співпрацю за схемою клік-контракту з однією з місцевих друкарень [161].

Слід зазначити, що друкарські машини Heidelberg вже давно мають електронну систему дистанційного відслідковування параметрів роботи встановленого в друкарнях обладнання та за його результатами рекомендують друкарням провести ті чи інші регламентні роботи, але досі це не було оформлено як зобов'язання компанії Heidelberg в автоматичному режимі вчасно усувати всі виявлені недоліки роботи обладнання, постачати запчастини та витратні матеріали [161].

Проаналізуємо стан основних виробничих засобів досліджуваних поліграфічних підприємств. Динаміка зміни рівня зносу і придатності основних виробничих засобів поліграфічних підприємств наведена в табл. 2.4.

Таблиця 2.4 – Стан основних виробничих засобів поліграфічних підприємств*

Підприємство	Коефіцієнт зносу основних виробничих засобів						Коефіцієнт придатності основних виробничих засобів					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Великі підприємства												
ПрАТ ХКФ «Глобус»	0,74	0,76	0,88	0,88	0,89	0,87	0,26	0,24	0,12	0,12	0,11	0,13
ПрАТ Видавничий дім «Високий замок»	0,32	0,36	0,34	0,38	0,38	0,40	0,68	0,64	0,66	0,62	0,62	0,60
Середні підприємства												
ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря»	0,47	0,51	0,55	0,61	0,62	0,65	0,53	0,49	0,45	0,39	0,38	0,35
ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика	0,64	0,69	0,73	0,77	0,80	0,83	0,36	0,31	0,27	0,23	0,20	0,17
ПАТ «ВІПОЛ»	0,66	0,66	0,69	0,71	0,74	0,77	0,34	0,34	0,31	0,29	0,26	0,23
Малі підприємства												
ПрАТ ЛКФ «Атлас»	0,71	0,74	0,77	0,79	0,80	0,79	0,29	0,26	0,23	0,21	0,20	0,21
ПрАТ Волинська обласна друкарня	0,49	0,52	0,55	0,58	0,58	0,60	0,51	0,48	0,45	0,42	0,42	0,40
ПрАТ Видавництво «Закарпаття»	0,66	0,68	0,69	0,70	0,71	0,72	0,34	0,32	0,31	0,30	0,29	0,28
ПрАТ Видавництво «Харків»	0,48	0,54	0,59	0,54	0,56	0,54	0,52	0,46	0,41	0,46	0,44	0,46

* Розраховано особисто автором на основі річної фінансової звітності підприємств

У групі великих підприємств у ПрАТ ХКФ «Глобус» найвищий рівень зносу основних виробничих засобів – 0,87, а у ПрАТ Видавничий дім

«Високий замок» – найнижчий – 0,40. У групі середніх підприємств спостерігається значний рівень зносу основних виробничих засобів – від 0,65 до 0,83. У групі малих підприємств теж значний рівень зносу основних виробничих засобів, проте показники дещо кращі – від 0,56 до 0,79.

Щодо динаміки зміни рівня зносу основних виробничих засобів у всіх досліджуваних підприємств має місце зростання рівня зносу основних виробничих засобів.

Із метою більш детального аналізу стану основних виробничих засобів, розглянемо рівень зносу активної частини основних виробничих засобів (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Стан активної частини основних виробничих засобів поліграфічних підприємств*

Підприємство	Коефіцієнт зносу активної частини основних виробничих засобів						Коефіцієнт придатності активної частини основних виробничих засобів					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Великі підприємства												
ПрАТ ХКФ «Глобус»	0,74	0,77	0,93	0,92	0,94	0,91	0,26	0,23	0,07	0,08	0,06	0,09
ПрАТ Видавничий дім «Високий замок»	0,40	0,45	0,34	0,52	0,48	0,51	0,60	0,55	0,66	0,48	0,52	0,49
Середні підприємства												
ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря»	0,67	0,70	0,77	0,83	0,68	0,68	0,33	0,30	0,23	0,17	0,32	0,32
ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика	0,66	0,72	0,76	0,81	0,85	0,87	0,34	0,28	0,24	0,19	0,15	0,13
ПАТ «ВІПОЛ»	0,75	0,75	0,80	0,83	0,84	0,87	0,25	0,25	0,20	0,17	0,16	0,13

Кінець таблиці 2.5

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Малі підприємства												
ПрАТ ЛКФ «Атлас»	0,82	0,86	0,89	0,84	0,84	0,86	0,18	0,14	0,11	0,16	0,16	0,14
ПрАТ Волинська обласна друкарня	0,89	0,90	0,93	0,67	0,68	0,70	0,11	0,10	0,07	0,33	0,32	0,30
ПрАТ Видавництво «Закарпаття»	0,92	0,93	0,94	0,95	0,96	0,96	0,08	0,07	0,06	0,05	0,04	0,04
ПрАТ Видавництво «Харків»	0,44	0,60	0,87	0,76	0,80	0,95	0,56	0,40	0,13	0,24	0,20	0,05

* Розраховано особисто автором на основі річної фінансової звітності підприємств

Станом на 2016 р. рівень зносу активної частини основних виробничих засобів у більшості підприємств становить понад 0,80, що свідчить про значний знос і необхідність модернізації. В окремих підприємств рівень зносу досягає 0,91–0,96 – у ПрАТ ХКФ «Глобус» із групи великих підприємств, ПрАТ Видавництво «Закарпаття» та ПрАТ Видавництво «Харків» із групи малих.

Найнижчий рівень зносу основних виробничих засобів у ПрАТ Видавничий дім «Високий замок», що належить до групи великих підприємств, й становить 0,51.

В усіх аналізованих підприємств 100 % основних виробничих засобів належать до власних, орендовані основні засоби відсутні.

Розглянуті методи і стратегії можуть бути рекомендовані до запровадження на поліграфічних підприємствах України з урахуванням особливостей вітчизняного бізнесу, адже на безвідмовність роботи устаткування, якість продукції, терміни виготовлення мають вплив не лише наявність сучасного устаткування, а й належна організація його обслуговування та експлуатації.

Проведений аналіз структури основних виробничих засобів показав, що у великих і середніх підприємствах більше половини складають машини та обладнання, а у більшості підприємств малого розміру – будинки, споруди та передавальні пристрої.

2.3 Оцінювання ефективності управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств

Подальшого дослідження потребує аналіз показників ефективності використання основних виробничих засобів.

Для отримання прибутку в майбутньому поліграфічним підприємствам потрібно вкладати кошти в основні виробничі засоби сьогодні. Ефективне управління основними виробничими засобами сприятиме отриманню прибутку підприємствами.

Ефективне використання основних виробничих засобів призводить до стабілізації та покращення фінансово-господарських показників діяльності поліграфічного підприємства: збільшення обсягу реалізації, зростання продуктивності праці, збільшення прибутку та рентабельності.

Динаміка коефіцієнта реальної вартості основних виробничих засобів характеризується даними табл. 2.6.

Таблиця 2.6 – Динаміка коефіцієнта реальної вартості основних виробничих засобів поліграфічних підприємств*

Підприємство	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1	2	3	4	5	6	7
Великі підприємства						
ПрАТ ХКФ «Глобус»	0,45	0,36	0,12	0,12	0,12	0,11
ПрАТ Видавничий дім «Високий замок»	0,74	0,51	0,59	0,50	0,56	0,49
Середні підприємства						
ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря»	0,39	0,42	0,36	0,33	0,39	0,36

Кінець таблиці 2.6

1	2	3	4	5	6	7
ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика	0,49	0,42	0,40	0,41	0,32	0,34
ПАТ «ВІПОЛ»	0,46	0,47	0,46	0,47	0,45	0,42
Малі підприємства						
ПрАТ ЛКФ «Атлас»	0,48	0,35	0,29	0,36	0,37	0,38
ПрАТ Волинська обласна друкарня	0,46	0,45	0,51	0,52	0,53	0,47
ПрАТ Видавництво «Закарпаття»	0,81	0,80	0,81	0,78	0,75	0,74
ПрАТ Видавництво «Харків»	0,80	0,85	0,76	0,79	0,79	0,75

* Розраховано особисто автором на основі річної фінансової звітності підприємств

У 2013 році у ПрАТ ХКФ «Глобус» до критичного рівня знизився показник коефіцієнта реальної вартості та в подальшому продовжив знижуватися, проте протягом наступних років ніяких заходів вжито не було. У решти аналізованих підприємств за період, що аналізується, критичних значень показника не спостерігалось.

Проведений аналіз використання основних виробничих засобів показав незадовільний стан основних виробничих засобів, що зумовлено неефективним управлінням основними виробничими засобами та наявністю багатьох проблем у досліджуваних підприємств із використання основних виробничих засобів.

Фондовіддача у великих підприємств зростає з 2011 р. (табл. 2.7). У підприємств середнього розміру ПАТ «ВІПОЛ» має падіння фондовіддачі зі зростанням з 2015 р. У підприємств малого розміру найнижчі показники – на рівні 0,09–0,36 грн/грн у 2016 р. Зростання фондовіддачі відбулося в останній рік у ПрАТ ЛКФ «Атлас» та ПрАТ Видавництво «Харків». Незважаючи на те, що це позитивна динаміка, абсолютне значення невелике, особливо в останнього підприємства. У ПрАТ Волинська обласна друкарня падіння показника у 2016 р. у порівнянні з 2015 р. становило 2,3 разу, що є негативним явищем і вимагає запровадження негайних заходів із метою підвищення фондовіддачі основних виробничих засобів.

Таблиця 2.7 – Фондовіддача основних виробничих засобів*

Підприємство	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Великі підприємства						
ПрАТ ХКФ «Глобус»	0,66	0,64	0,64	0,81	1,38	2,42
ПрАТ Видавничий дім «Високий замок»	0,96	1,12	1,17	1,29	1,31	1,29
Середні підприємства						
ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря»	1,25	1,27	1,30	1,59	1,56	2,02
ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика	1,14	1,11	1,07	1,02	1,26	1,54
ПАТ «ВІПОЛ»	0,97	0,90	0,90	0,69	0,86	0,99
Малі підприємства						
ПрАТ ЛКФ «Атлас»	0,78	1,33	1,16	0,34	0,30	0,36
ПрАТ Волинська обласна друкарня	0,86	0,84	0,66	0,75	0,75	0,33
ПрАТ Видавництво «Закарпаття»	0,09	0,10	0,09	0,09	0,18	0,18
ПрАТ Видавництво «Харків»	0,33	0,06	0,07	0,05	0,03	0,09

* Розраховано особисто автором на основі річної фінансової звітності підприємств

Фондомісткість є оберненим показником до фондovіддачі, тому стан та тенденції цього показника обернені до фондovіддачі (табл. 2.8).

Таблиця 2.8 – Фондомісткість основних виробничих засобів*

Підприємство	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1	2	3	4	5	6	7
Великі підприємства						
ПрАТ ХКФ «Глобус»	1,52	1,55	1,56	1,23	0,73	0,41
ПрАТ Видавничий дім «Високий замок»	1,04	0,89	0,85	0,78	0,76	0,77
Середні підприємства						
ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря»	0,80	0,79	0,77	0,63	0,64	0,50
ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика	0,87	0,90	0,93	0,98	0,79	0,65
ПАТ «ВІПОЛ»	1,03	1,11	1,12	1,44	1,16	1,01
Малі підприємства						
ПрАТ ЛКФ «Атлас»	1,28	0,75	0,86	2,92	3,30	2,74

Кінець таблиці 2.8

1	2	3	4	5	6	7
ПрАТ Волинська обласна друкарня	1,16	1,19	1,51	1,34	1,33	3,01
ПрАТ Видавництво «Закарпаття»	10,72	10,41	11,61	11,04	5,57	5,53
ПрАТ Видавництво «Харків»	3,06	15,57	13,58	19,31	37,14	10,84

* Розраховано особисто автором на основі річної фінансової звітності підприємств

Показники фондомісткості та фондovіддачі враховують усі наявні в балансі підприємства основні виробничі засоби незалежно від їх ролі у випуску продукції. Показником, який більш точно відображає величину вартості основних виробничих засобів у вартості виготовленої продукції, є фондovіддача активної частини основних виробничих засобів, оскільки в частини аналізованих поліграфічних підприємств дуже незначна частка основних виробничих засобів належить до активної частини (табл. 2.9).

Таблиця 2.9 – Фондовіддача активної частини основних виробничих засобів*

Підприємство	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Великі підприємства						
ПрАТ ХКФ «Глобус»	0,81	0,79	0,83	1,11	1,87	3,28
ПрАТ Видавничий дім «Високий замок»	1,86	2,02	1,97	2,28	2,53	2,39
Середні підприємства						
ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря»	5,24	5,00	5,03	6,28	5,58	6,32
ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика	1,49	1,45	1,41	1,34	1,65	2,00
ПАТ «ВІПОЛ»	1,53	1,43	1,43	1,11	1,38	1,59
Малі підприємства						
ПрАТ ЛКФ «Атлас»	1,23	2,10	1,85	0,54	0,48	0,60
ПрАТ Волинська обласна друкарня	3,02	3,01	2,34	2,15	1,84	0,82
ПрАТ Видавництво «Закарпаття»	0,30	0,30	0,27	0,29	0,57	0,58
ПрАТ Видавництво «Харків»	0,86	0,19	0,30	0,35	0,26	1,38

* Розраховано особисто автором на основі річної фінансової звітності підприємств

Найбільший показник фондovіддачі активної частини основних виробничих засобів має місце в ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря» на рівні 6,32 грн/грн. У решти великих і середніх підприємств фондovіддача знаходиться в межах 1,59–3,28 грн/грн. У групі ж малих підприємств лише у ПрАТ Видавництво «Харків» показник становить 1,38 грн/грн, у решти менше ніж 0,82 грн/грн. Велике значення фондovіддачі активної частини основних виробничих засобів пояснюється дуже малою вартістю основних виробничих засобів, а не ефективністю управління.

Тренд цього показника позитивний або нейтральний у підприємств великого та середнього розміру. У підприємств же малого розміру тренд негативний, окрім ПрАТ Видавництво «Закарпаття» та ПрАТ Видавництво «Харків», у яких тренд показника позитивний.

Показник амортизаційної місткості характеризує частку амортизаційних відрахувань, яка міститься у чистому доході від реалізації продукції (табл. 2.10).

Таблиця 2.10 – Амортизаційна місткість основних засобів*

Підприємство	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Великі підприємства						
ПрАТ ХКФ «Глобус»	0,045	0,038	0,030	0,022	0,014	0,006
ПрАТ Видавничий дім «Високий замок»	0,049	0,046	0,044	0,035	0,036	0,035
Середні підприємства						
ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря»	0,055	0,052	0,049	0,039	0,038	0,030
ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика	0,058	0,057	0,050	0,048	0,036	0,031
ПАТ «ВІПОЛ»	0,031	0,034	0,036	0,045	0,036	0,027
Малі підприємства						
ПрАТ ЛКФ «Атлас»	0,035	0,020	0,024	0,079	0,091	0,082
ПрАТ Волинська обласна друкарня	0,042	0,046	0,071	0,130	0,044	0,094
ПрАТ Видавництво «Закарпаття»	0,198	0,179	0,202	0,142	0,063	0,062
ПрАТ Видавництво «Харків»	0,098	0,477	0,386	0,366	0,773	0,222

* Розраховано особисто автором на основі річної фінансової звітності підприємств

У більшості досліджуваних підприємств значення амортизаційної місткості за досліджуваний період не перевищує 0,1. Лише у ПрАТ Видавництво «Закарпаття» значення показника знаходилося в межах 0,063–0,202 та у ПрАТ Видавництво «Харків» значення показника зростало в період 2011–2015 рр. з 0,054 до 0,773, що є ознакою великої амортизаційної місткості, проте у 2016 р. знизилося до 0,222, що зумовлено зростанням доходу від реалізації.

Наступним показником, який характеризує ефективність використання основних виробничих засобів, є фондоозброєність праці, який показує, яка вартість основних виробничих засобів припадає на одного працівника підприємства. Результати аналізу даного показника занесено до табл. 2.11.

Таблиця 2.11 – Фондоозброєність досліджуваних підприємств, тис. грн*

Підприємство	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Великі підприємства						
ПрАТ ХКФ «Глобус»	182,6	196,7	172,0	153,3	196,2	210,8
ПрАТ Видавничий дім «Високий замок»	197,1	162,8	190,5	207,3	283,1	309,3
Середні підприємства						
ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря»	230,8	159,1	169,1	171,7	231,6	249,8
ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика	161,5	177,6	173,3	200,1	236,7	235,9
ПАТ «ВІПОЛ»	91,2	96,4	103,4	119,4	140,9	148,4
Малі підприємства						
ПрАТ ЛКФ «Атлас»	60,5	74,3	133,7	159,5	505,5	320,1
ПрАТ Волинська обласна друкарня	71,1	84,4	121,2	150,9	166,7	209,3
ПрАТ Видавництво «Закарпаття»	307,1	371,7	392,6	404,1	422,7	434,5
ПрАТ Видавництво «Харків»	187,0	528,2	439,4	542,8	514,0	771,3

* Розраховано особисто автором на основі річної фінансової звітності підприємств

Найвищий рівень фондоозброєності у малих підприємств (окрім ПрАТ Волинська обласна друкарня) – на рівні від 320,1 до 771,3 тис. грн.

Серед великих підприємств у ПрАТ ХКФ «Глобус» показник зростав з 2011 по 2012 р., потім спадав до 2014 р. і далі зростав до 210,8 тис. грн у 2016 р. У ПрАТ Видавничий дім «Високий замок» було дві хвили зростання фондоозброєності – з 2010 по 2011 р. та з 2012 по 2016 р., і показник досяг рівня 309,3 тис. грн.

Серед групи середніх підприємств у ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря» показник зростав з 2012 до 2016 р. й досяг значення 249,8 тис. грн. У ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика та ПАТ «ВІПОЛ» показник зростав протягом усього досліджуваного періоду й досяг рівня 235,9 та 148,4 тис. грн відповідно.

У двох малих підприємств – ПрАТ Видавництво «Закарпаття» та ПрАТ Волинська обласна друкарня протягом досліджуваного періоду спостерігалось зростання фондоозброєності й досягла рівня 434,5 та 209,3 тис. грн відповідно. У ПрАТ Видавництво «Харків» показник постійно змінюється й у 2016 р. збільшився до 771,3 тис. грн. У ПрАТ ХКФ «Атлас» відбувалося зростання до 2015 р. до рівня 505,5 тис. грн, а у 2016 р. зниження до 320,1 тис. грн.

Суттєві зміни продуктивності праці характерні для підприємств усіх трьох груп (табл. 2.12).

Продуктивність праці загалом зростає з 2013 р. у великих і середніх підприємств, за винятком ПАТ «ВІПОЛ», і досягла рівня від 363,0 до 510,3 тис. грн у 2016 р. У ПАТ «ВІПОЛ» із групи середніх показник різнонаправлено змінювався в межах 82,8–147,2 тис. грн. У ПрАТ ЛКФ «Атлас» та ПрАТ Волинська обласна друкарня продуктивність праці в 2016 році зменшилася до 116,7 та 69,6 тис. грн відповідно. У ПрАТ Видавництво «Закарпаття» показник загалом зростав і досяг рівня 78,6 тис. грн у 2016 р, а у ПрАТ Видавництво «Харків» мав різноспрямовану динаміку й зріс у 2016 р. до 71,1 тис. грн.

Таблиця 2.12 – Продуктивність праці досліджуваних підприємств, тис. грн*

Підприємство	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Великі підприємства						
ПрАТ ХКФ «Глобус»	120,4	126,5	110,3	124,5	270,0	510,3
ПрАТ Видавничий дім «Високий замок»	189,5	182,1	223,1	266,5	371,5	399,3
Середні підприємства						
ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря»	289,2	202,6	219,2	273,5	361,1	504,4
ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика	184,8	196,7	185,5	204,9	298,6	363,0
ПАТ «ВІПОЛ»	88,5	87,1	92,6	82,8	121,1	147,2
Малі підприємства						
ПрАТ ЛКФ «Атлас»	47,2	98,5	155,7	54,6	153,1	116,7
ПрАТ Волинська обласна друкарня	61,5	71,1	80,3	112,6	125,1	69,6
ПрАТ Видавництво «Закарпаття»	28,7	35,7	33,8	36,6	75,9	78,6
ПрАТ Видавництво «Харків»	61,2	33,9	32,4	28,1	13,8	71,1

* Розраховано особисто автором на основі річної фінансової звітності підприємств

Проведений факторний аналіз за допомогою методу ланцюгових підстановок впливу факторів на фондовіддачу основних виробничих засобів і результати впливу чинників на фондовіддачу наведено в табл. 2.13.

У групі великих підприємств фондовіддача зросла у ПрАТ ХКФ «Глобус» здебільшого за рахунок зміни віддачі активної частини основних виробничих засобів. У ПрАТ Видавничий дім «Високий замок» фондовіддача зменшилася загалом на 0,022 грн/грн за рахунок зміни віддачі активної частини основних виробничих засобів на 0,072 грн/грн та збільшилася за рахунок зміни структури основних виробничих засобів на 0,05 грн/грн.

Чистий дохід від реалізації у групі великих підприємств найбільш зріс за рахунок зростання віддачі активної частини основних виробничих засобів у ПрАТ ХКФ «Глобус» на 48199,8 тис. грн, за рахунок зміни вартості основних виробничих засобів на 1452,6 тис. грн та за рахунок зміни частки активної частини у вартості основних виробничих засобів на 223,7 тис. грн.

А у ПрАТ Видавничий дім «Високий замок» – за рахунок зміни вартості основних виробничих засобів на 4925 тис. грн і частки активної частини у вартості основних виробничих засобів на 3075,3 тис. грн, натомість до зниження показника на 4390,3 тис. грн призвела зміна віддачі активної частини основних виробничих засобів.

Таблиця 2.13 – Аналіз впливу факторів на ефективність використання основних виробничих засобів, 2015–2016 рр.*

Підприємство	Зміна фондовіддачі за рахунок, грн/грн			Зміна чистого доходу від реалізації за рахунок, тис. грн				Зміна потреби в основних виробничих засобах за рахунок, тис. грн		
	зміни структури основних виробничих засобів	зміни віддачі активної частини основних виробничих засобів	Сумарна зміна	зміни вартості основних виробничих засобів	частки активної частини у вартості основних виробничих засобів	віддачі активної частини основних виробничих засобів	Сумарна зміна	зміни суми чистого доходу від реалізації	зміни фондомісткості	Сумарна зміна
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Великі підприємства										
ПрАТ ХКФ «Глобус»	0,005	1,039	1,044	1452,6	223,7	48199,8	49876	36242	–35186	1056
ПрАТ Видавничий дім «Високий замок»	0,050	–0,072	–0,022	4925,0	3075,3	–4390,3	3610	2750	1002	3752
Середні підприємства										
ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря»	0,221	0,238	0,459	2258,9	5809,0	6254,1	14322	9184	–7735	1449
ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика	0,007	0,270	0,277	491,5	167,4	7016,2	7675	6082	–5693	389

Кінець таблиці 2.13

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
ПАТ «ВІПОЛ»	0,000002	0,132	0,132	-32,7	0,3	1748,3	1716	1996	-2034	-38
Малі підприємства										
ПрАТ ЛКФ «Атлас»	-0,008	0,070	0,062	-373,0	-61,9	517,9	83	274	-1506	-1232
ПрАТ Волинська обласна друкарня	-0,001	-0,417	-0,418	26,3	-9,7	-3490,6	-3474	-4628	4663	35
ПрАТ Видавництво «Закарпаття»	-0,0024	0,0036	0,0012	-25,2	-61,2	93,4	7	39	-179	-140
ПрАТ Видавництво «Харків»	-0,0097	0,0750	0,0653	-34,4	-172,6	1330,9	1124	41750	-43028	-1278

* Розраховано особисто автором на основі річної фінансової звітності підприємств

Потреба в основних виробничих засобах у ПрАТ ХКФ «Глобус» зросла на 36242 тис. грн за рахунок зміни суми чистого доходу від реалізації та зменшилася на 35187 тис. грн за рахунок зміни фондомісткості. У ПрАТ Видавничий дім «Високий замок» і зміна чистого доходу від реалізації, і зміна фондомісткості сприяли зростанню показника зміни потреби в основних виробничих засобах.

У групі середніх підприємств усі чинники позитивно впливали на зростання фондівіддачі, проте лише у ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря» фактори мали приблизно однаковий вплив. Зміна структури основних виробничих засобів призвела до зростання на 0,221 грн/грн, а зміна віддачі активної частини основних виробничих засобів на – на 0,238 грн/грн. У решти підприємств групи вагомий вплив мала лише зміна віддачі активної частини основних виробничих засобів.

У групі середніх підприємств у ПАТ «ВІПОЛ» негативний вплив на зростання чистого доходу від реалізації продукції мала зміна вартості основних виробничих засобів величиною 32,7 тис. грн, а вагомий позитивний

вплив – віддача активної частини основних виробничих засобів. У решти підприємств групи всі фактори мали позитивний вплив на зростання чистого доходу від реалізації продукції. Найбільш вплинула зміна віддачі активної частини основних виробничих засобів – на 6254,1 тис. грн для ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря» та 7016,2 тис. грн для ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика. Частка активної частини у вартості основних виробничих засобів мала вплив у розмірі 5809 тис. грн та 167,4 тис. грн відповідно, а зміна вартості основних виробничих засобів призвела до збільшення показника на 2258,9 та 491,5 тис. грн відповідно.

Зміна потреби в основних засобах у ПАТ «ВІПОЛ» із групи середніх знизилася загалом на 38 тис. грн за рахунок зміни фондомісткості на –2034 тис. грн і зміни суми чистого доходу від реалізації на 1996 тис. грн. У решти підприємств групи зміна потреби позитивна і найбільший позитивний вплив мала зміна суми чистого доходу від реалізації, а негативний вплив мала зміна фондомісткості.

У групі малих підприємств у ПрАТ ЛКФ «Атлас» фондовіддача зросла на 0,062 грн/грн за рахунок зміни віддачі активної частини основних виробничих засобів на 0,07 грн/грн та за рахунок зміни структури основних виробничих засобів на –0,008 грн/грн. У ПрАТ Волинська обласна друкарня фондовіддача зменшилася на 0,418 грн/грн здебільшого за рахунок зміни віддачі активної частини основних виробничих засобів. У ПрАТ Видавництво «Харків» показник зріс на 0,0653 грн/грн також головним чином за рахунок зміни віддачі активної частини основних виробничих засобів і зазнав незначного зменшення на 0,0097 грн/грн за рахунок зміни структури основних виробничих засобів. А у ПрАТ Видавництво «Закарпаття» зміна показника склала лише 0,0012 грн/грн – зростання на 0,0036 грн/грн за рахунок зміни віддачі активної частини основних виробничих засобів і зменшення на 0,0024 грн/грн за рахунок зміни структури основних виробничих засобів.

На зниження чистого доходу від реалізації у ПрАТ Волинська обласна друкарня найбільше вплинула зміна віддачі активної частини основних виробничих засобів – на –3490,6 тис. грн, значно менший вплив мала зміна частки активної частини у вартості основних виробничих засобів – на –9,7 тис. грн. Позитивний же вплив мала зміна вартості основних виробничих засобів – на 26,3 тис. грн.

У решти підприємств групи чистий дохід від реалізації зріс головним чином за рахунок зміни віддачі активної частини основних виробничих засобів. Негативний же вплив мали зміна вартості основних виробничих засобів і частка активної частини у основних виробничих засобах.

У ПрАТ Волинська обласна друкарня збільшилася потреба в основних виробничих засобах за рахунок зміни фондомісткості на 4663 тис. грн і зменшилася за рахунок зміни суми чистого доходу від реалізації на 4628 тис. грн.

У решти малих підприємств потреба в основних засобах загалом скоротилася за рахунок зміни фондомісткості, а збільшувалася за рахунок зміни суми чистого доходу від реалізації.

Проведений факторний аналіз показав вплив факторів на фондовіддачу аналізованих поліграфічних підприємств.

Проаналізуємо ефективність управління основними виробничими засобами підприємств та визначимо величину можливого вивільнення основних виробничих засобів або потрібних коштів на імобілізацію в основні виробничі засоби (табл. 2.14).

Проведений аналіз показав, що в групі великих підприємств ПрАТ ХКФ «Глобус» мав місце приріст чистого доходу від реалізації за рахунок ефективного використання основних виробничих засобів, а в ПрАТ Видавничий дім «Високий замок» приріст чистого доходу від реалізації у 2015 р. змінився зменшенням доходу від реалізації у 2016 р., що свідчить про неефективне використання основних виробничих засобів.

Таблиця 2.14 Оцінка ефективності використання основних виробничих засобів за допомогою матриці значень використання основних виробничих засобів розмірності $(m \times n)$, 2015/2016 рр., тис. грн*

Підприємство	$\Delta\phi(a_{2n})$				$\Delta'\phi(a_{3n})$	
	приріст чистого доходу за рахунок ефектив- ного викорис- тання основних виробничих засобів	скорочення чистого доходу за рахунок неефектив- ного викорис- тання основних виробничих засобів	економія імобілізов- аних коштів ($\Delta\phi(a_{2n}) > 0$)	потрібна додаткова імобілі- зація коштів для придбання основних засобів ($\Delta\phi(a_{2n}) < 0$)	економія імобілі- зованих коштів ($\Delta'\phi(a_{3n}) > 0$)	потрібна додаткова імобілі- зація коштів для придбання основних засобів ($\Delta'\phi(a_{3n}) < 0$)
1	2	3	4	5	6	7
Великі підприємства						
ПрАТ ХКФ	25568,1	—	18579,0	—	18160,5	—
«Глобус»	48423,4	—	20008,2	—	18952,7	—
ПрАТ Видавничий	1572,2	—	1197,7	—	—	-2485,8
дім «Високий	—	-1315,0	—	-1018,6	—	-4770,6
замок»						
Середні підприємства						
ПАТ Київська	—	-840,8	—	-539,2	—	-1626,7
поліграфічна	12063,1	—	5973,6	—	4525,1	—
фабрика «Зоря»						
ПАТ	6069,9	—	4810,4	—	4457,9	—
Білоцерківська	7183,5	—	4668,8	—	4279,3	—
книжкова фабрика						
	2206,7	—	2566,6	—	2579,1	—
ПАТ «ВІПОЛ»	1748,7	—	1762,5	—	1800,5	—
Малі підприємства						
ПрАТ ЛКФ	—	-340,6	—	-1125,0	—	-627,5
«Атлас»	456,0	—	1250,3	—	2482,3	—

Кінець таблиці 2.14

1	2	3	4	5	6	7
ПрАТ Волинська обласна друкарня	39,5 —	— –3500,3	52,6 —	— –10527,9	17,1 —	— –10562,9
ПрАТ Видавництво «Закарпаття»	2333,0 32,2	— —	12987,3 178,2	— —	13042,8 318,7	— —
ПрАТ Видавництво «Харків»	— 1158,4	–472,9 —	— 12561,4	–17564,3 —	— 13838,9	–17040,3 —

* Розраховано особисто автором на основі річної фінансової звітності підприємств

У групі середніх підприємств у ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря» мало місце скорочення чистого доходу від реалізації у 2015 р., що свідчить про неефективне використання основних виробничих засобів, яке змінилося зростанням у 2016 р., що свідчить про ефективне використання основних виробничих засобів. У решти підприємств групи за досліджуваний період мало місце зростання чистого доходу за рахунок ефективного використання основних виробничих засобів.

У групі малих підприємств у ПрАТ Волинська обласна друкарня приріст чистого доходу від реалізації у 2015 р. змінився скороченням у 2016 р., що свідчить про неефективне використання основних виробничих засобів. У ПрАТ Видавництво «Закарпаття» за досліджуваний період мав місце приріст чистого доходу від реалізації і, як наслідок, ефективне використання основних виробничих засобів. У решти підприємств групи скорочення чистого доходу від реалізації у 2015 р., що свідчило про неефективне використання основних виробничих засобів, змінилося у 2016 р. на приріст чистого доходу й ефективне використання основних виробничих засобів.

За результатами аналізу побудуємо матрицю ефективності управління основними виробничими засобами досліджених поліграфічних підприємств (рис. 2.8).

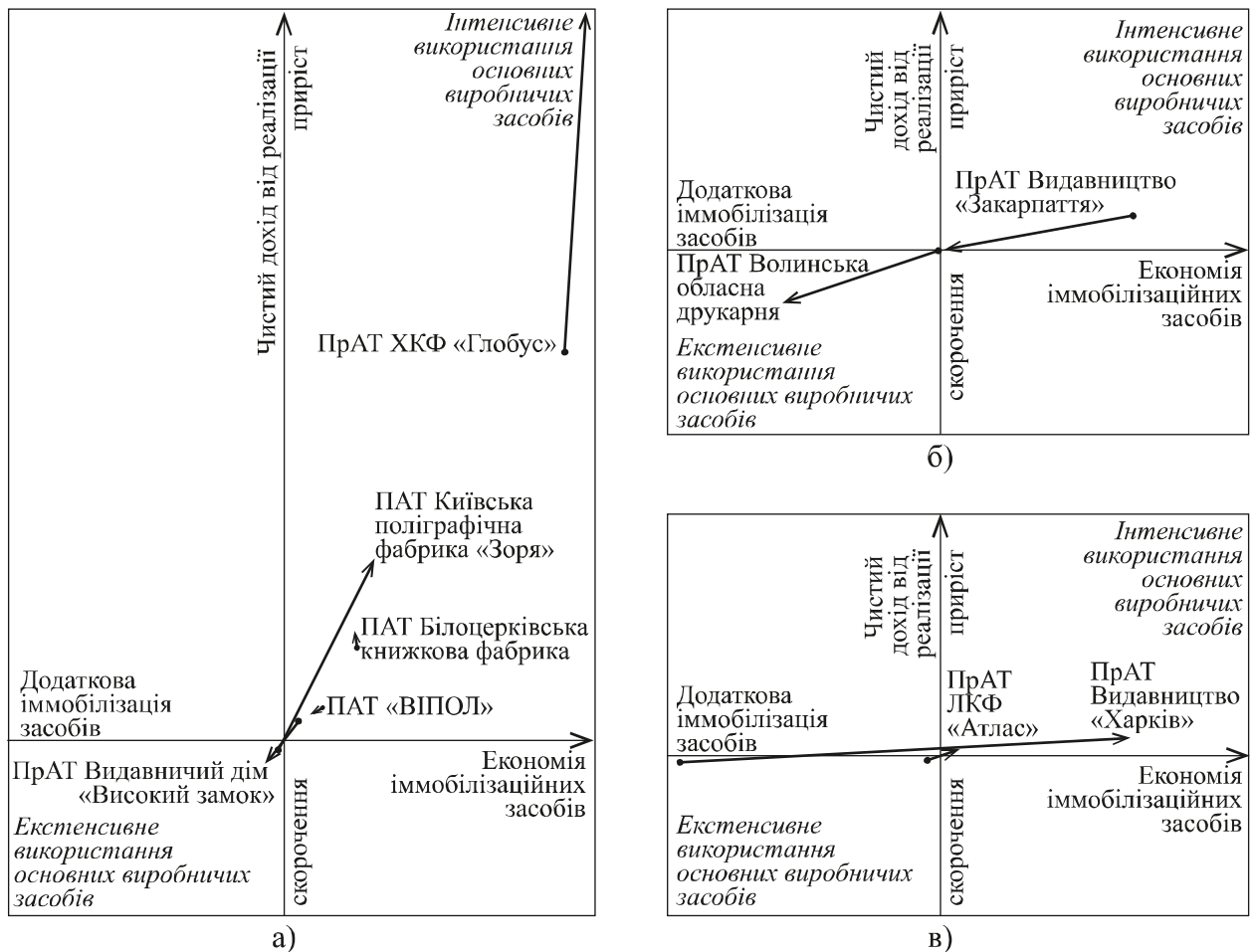

Рисунок 2.8 – Матриця ефективності управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств:

а) – великі та середні підприємства; б), в) – малі підприємства

(Побудовано автором на основі власних розрахунків)

У результаті оцінювання ефективності управління основними виробничими засобами було здійснено розподіл підприємств на ті, що мають інтенсивний (ПрАТ ХКФ «Глобус», ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря», ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика, ПАТ «ВІПОЛ», ПрАТ ЛКФ «Атлас», ПрАТ Видавництво «Харків») та екстенсивний (ПрАТ Видавничий дім «Високий замок», ПрАТ Волинська обласна друкарня) типи управління. Для ПрАТ Видавництво «Закарпаття» характерний поступовий вихід із зони інтенсивного типу управління до екстенсивного. Останній є наслідком неефективного використання на рівні створення, підтримки та реалізації матеріально-фінансових, техніко-технологічних, організаційних,

інформаційних, кадрових та управлінських можливостей поліграфічних підприємств у частині реалізації політики управління основними виробничими засобами.

Одним із узагальнюючих показників ефективності використання основних виробничих засобів є рентабельність основних виробничих засобів (табл. 2.15).

Таблиця 2.15 – Аналіз рентабельності основних виробничих засобів поліграфічних підприємств, %*

Підприємство	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Великі підприємства						
ПрАТ ХКФ «Глобус»	-3,00	-3,11	0,00	-10,76	-6,12	4,30
ПрАТ Видавничий дім «Високий замок»	1,20	11,03	7,53	3,09	0,55	3,20
Середні підприємства						
ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря»	-0,79	-2,99	-2,63	3,11	-1,67	10,87
ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика	0,37	0,69	0,56	-3,36	8,27	1,93
ПАТ «ВІПОЛ»	2,07	0,48	0,04	-5,99	-5,90	-3,97
Малі підприємства						
ПрАТ ЛКФ «Атлас»	-32,21	0,26	-15,80	-11,55	-4,93	0,07
ПрАТ Волинська обласна друкарня	-4,44	-6,37	-9,05	-13,88	-2,80	-0,32
ПрАТ Видавництво «Закарпаття»	-2,40	-1,78	-2,17	0,03	0,02	-0,98
ПрАТ Видавництво «Харків»	-2,68	-19,02	-10,36	-2,22	-1,58	0,26

* Розраховано особисто автором на основі річної фінансової звітності підприємств

Аналіз рентабельності основних виробничих засобів великих підприємств показав, що протягом досліджуваного періоду лише у ПрАТ Видавничий дім «Високий замок» показник не набував від'ємного значення (єдине підприємство серед усіх досліджуваних), що свідчить про ефективне використання основних виробничих засобів, проте загалом із 2011 р. показник знижується, хоча й в останній рік зріс до 3,2 %. У ПрАТ ХКФ «Глобус» загалом показник знижувався з 2011 по 2014 р., показуючи

збитковість основних виробничих засобів, після чого почав зростати, але позитивного значення набув лише у 2016 р. на рівні 4,3 %. Це свідчить про зростання ефективності використання основних виробничих засобів.

Із групи середніх у ПАТ «ВІПОЛ» показник зменшувався до 2014 р., досягнувши від'ємного значення –5,99 %, після чого почав зростати, проте на рентабельний рівень не вийшов, досягнувши у 2016 р. –3,97 %. У решти підприємств групи показник загалом зростає, досягнувши у ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря» найвищого рівня серед усіх досліджуваних підприємств у 2016 р. – 10,87 %. У ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика» в останній рік показник знизився до 1,93 %.

У групі малих тренд рентабельності основних виробничих засобів позитивний у ПрАТ ЛКФ «Атлас», де показник досяг позитивного значення у 2016 р. на рівні 0,07 %, та у ПрАТ Видавництво «Закарпаття», проте у 2016 р. показник зменшився до збиткового рівня у –0,98 %. У решти підприємств групи мало місце зниження показника в середині досліджуваного періоду з подальшим його зростанням. Так, у ПрАТ Волинська обласна друкарня рентабельність основних виробничих засобів знижувалася 2014 р. й досягла збитковості у –13,88 %, після чого відбулося зростання до –0,32 % у 2016 р. У ПрАТ Видавництво «Харків» показник знизився до –19,02 % у 2012 р., після чого зростав, досягнувши рентабельного рівня 0,26 % у 2016 р. Це свідчить про покращення використання основних виробничих засобів.

Аналіз показника прибутковості основних виробничих засобів, який характеризує ефективність використання основних виробничих засобів, подано в табл. 2.16.

Серед групи великих підприємств у ПрАТ Видавничий дім «Високий замок» протягом досліджуваного періоду мав позитивне значення показник прибутковості основних виробничих засобів, проте його динаміка негативна – значення зменшилося з 16,1 % у 2012 р. до 7,8 % у 2016 р. У ПрАТ ХКФ «Глобус» прибутковість основних виробничих засобів

зменшувалася з 8,9 % у 2010 р. до –9,0 % у 2014 р., після чого почалося зростання й показник досяг значення у 5,8 % в 2016 р., що свідчить про появу позитивної динаміки.

Таблиця 2.16 – Аналіз прибутковості основних виробничих засобів поліграфічних підприємств, %*

Підприємство	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Великі підприємства						
ПрАТ ХКФ «Глобус»	0,0	–0,7	1,9	–9,0	–4,2	5,8
ПрАТ Видавничий дім «Високий замок»	5,9	16,1	12,7	7,6	5,3	7,8
Середні підприємства						
ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря»	6,0	3,6	3,7	9,3	4,2	16,9
ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика	7,0	7,0	5,9	1,6	12,9	6,7
ПАТ «ВІПОЛ»	5,1	3,6	3,2	–2,8	–2,8	–1,3
Малі підприємства						
ПрАТ ЛКФ «Атлас»	–29,5	2,9	–13,1	–8,8	–2,2	3,1
ПрАТ Волинська обласна друкарня	–0,8	–2,5	–4,3	–4,2	0,5	2,8
ПрАТ Видавництво «Закарпаття»	–0,6	–0,1	–0,4	1,3	1,1	0,1
ПрАТ Видавництво «Харків»	0,5	–16,0	–7,5	–0,3	0,5	2,3

* Розраховано особисто автором на основі річної фінансової звітності підприємств

У групі середніх підприємств прибутковість основних виробничих засобів позитивна, за винятком ПАТ «ВІПОЛ» у 2014 та 2015 рр., коли значення показника знизилося до –2,8 %, а в 2016 р. зросло до –1,3 %. У ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря» прибутковість основних виробничих засобів знижувалася з 6,1 % у 2010 р. до 3,6 % у 2012 р., після чого почався ріст і в 2016 р. показник сягнув 16,9 %. У ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика протягом 2011–2013 рр. показник тримався на рівні 5,9–7,0 %, знизившись у 2014 р. до 1,6 % та досягнувши в 2015 р. рівня у 12,9 % знизився до 6,7 % у 2016 р. .

У групі малих підприємств прибутковість основних виробничих засобів здебільшого мала від’ємне значення, що є негативним явищем, проте

в останні роки показник набув позитивного значення, що свідчить про зростання ефективності управління основними виробничими засобами. У ПрАТ ЛКФ «Атлас» значення прибутковості основних виробничих засобів досягло рівня $-29,5\%$ у 2011 р., вийшовши на позитивне значення $2,9\%$ у 2012 р., після чого відбулося різке падіння до $-13,1\%$ у 2013 р. із подальшим зростанням до $3,1\%$ у 2016 р. У ПрАТ Волинська обласна друкарня показник знижувався з $-0,8\%$ у 2011 р. до $-4,3\%$ у 2013 р., після чого почалося зростання й досягло рівня $2,8\%$ у 2016 р. У ПрАТ Видавництво «Закарпаття» протягом 2011–2013 рр. значення показника було від’ємне в діапазоні $-0,1\ldots-0,6\%$, а найвище значення у 2014 р. на рівні $1,3\%$, після чого знизилося до $0,1\%$ у 2016 р. У ПрАТ Видавництво «Харків» найнижче значення показника досягло у 2012 р. на рівні $-16,0\%$, після чого почалося зростання й досягло рівня в $2,3\%$ у 2016 р. Отже, серед малих підприємств відбулося зростання показника прибутковості основних виробничих засобів у 2016 р., окрім ПрАТ Видавництво «Закарпаття».

Проведений аналіз стану та ефективності використання основних виробничих засобів показав, що становище аналізованих підприємств є складним, основні виробничі засоби використовуються неефективно, проте є резерви, які можна активізувати, підвищивши ефективність управління основними виробничими засобами.

Управління основними виробничими засобами має на меті підтримку їх у робочому стані, запобігання виходу з ладу за рахунок технічного обслуговування та ремонтів, оновлення основних виробничих засобів і мінімізацію витрат на їх утримання. Для поліграфічних підприємств, особливо тих, які друкують газетну продукцію, вкрай важливим є стабільна безперебійна робота обладнання, адже вихід із ладу друкарської машини на газетному виробництві призведе до неотримання читачами свіжого випуску газети, оскільки віддрукований наклад частинами в міру друкування передається до Державного підприємства «Преса» для поширення територією України. Зрив графіка передачі віддрукованих примірників до ДП «Преса»

приведе до неотримання читачами газети. Для виробників інших видів поліграфічної продукції раптовий вихід із ладу основних виробничих засобів несе менш катастрофічні наслідки, проте теж може призвести до затримки термінів випуску поліграфічної продукції [151, с. 67].

Основні засоби аналізованих підприємств потребують термінового оновлення через значний рівень зносу та негативну динаміку зношення. Джерелами грошових коштів для інвестицій у нові основні виробничі засоби можуть бути власні та позикові кошти підприємств. До власних коштів підприємства належать прибуток від основної діяльності й амортизаційні відрахування. Сума амортизаційних відрахувань залежить від вартості основних виробничих засобів і прийнятої амортизаційної політики.

Динаміку амортизаційних нарахувань наведено в табл. 2.17.

Таблиця 2.17 – Аналіз нарахування амортизаційних відрахувань поліграфічних підприємств, тис. грн*

Підприємство	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Великі підприємства						
ПрАТ ХКФ «Глобус»	1895	1552	1023	796	859	709
ПрАТ Видавничий дім «Високий замок»	1683	2260	2508	2392	2720	2786
Середні підприємства						
ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря»	1516	1506	1473	1462	1459	1584
ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика	1627	1569	1332	1239	1177	1231
ПАТ «ВІПОЛ»	408	425	435	418	408	354
Малі підприємства						
ПрАТ ЛКФ «Атлас»	246	242	249	247	236	221
ПрАТ Волинська обласна друкарня	297	320	388	803	278	261
ПрАТ Видавництво «Закарпаття»	488	455	457	338	295	291
ПрАТ Видавництво «Харків»	832	777	625	370	396	363

* Наведено за даними річної фінансової звітності підприємств

До введення в дію Податкового кодексу України на більшості підприємств застосовувався прямолінійний метод нарахування амортизації,

окрім ПрАТ ХКФ «Глобус», де амортизацію нараховували податковим методом, а також ПрАТ ХКФ «Атлас», де застосовувався метод зменшення залишкової вартості. У 2011 році всі підприємства перейшли на прямолінійний метод нарахування амортизації.

У великих підприємств динаміка нарахування амортизації основних засобів є різноспрямованою. Якщо у ПрАТ ХКФ «Глобус» спостерігається падіння нарахувань у 2,7 разу за аналізований період, то у ПрАТ Видавничий дім «Високий замок» мало місце постійне зростання амортизаційних відрахувань (за винятком незначного зменшення у 2014 р.), які зросли за аналізований період у 1,7 разу.

У ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря» з 2011 по 2015 р. амортизаційні нарахування зменшилися на 3,8 % та зросли у 2016 р. на 8,5 %. У ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика показник теж зменшився з 2011 по 2015 р. на 27,7 %, після чого зріс у 2016 р. на 4,6 %. У ПАТ «ВІПОЛ» амортизаційні нарахування зросли протягом 2011–2013 рр. на 6,6 %, після чого зменшились на 18,6 % у 2016 р.

У групі підприємств малого розміру у ПрАТ ЛКФ «Атлас» амортизаційні нарахування за досліджуваний період були майже незмінними, проте в останні роки має місце зниження на 4,4 % у 2015 р. та 6,4 % у 2016 р. У ПрАТ Волинська обласна друкарня амортизаційні нарахування збільшилися з 2011 р. до 2013 р. на 31 % з різким збільшенням у 2 рази в 2014 р. і різким падінням у 2015 р. у 2,9 разу, в наступному році падіння склало 6 %. У ПрАТ Видавництво «Закарпаття» за аналізований період амортизаційні нарахування зменшилися в 1,7 разу. У ПрАТ Видавництво «Харків» протягом досліджуваного періоду відбулося падіння у 2,3 разу з незначним зростанням у 2015 р. Отже, у групі малих підприємств в останні роки амортизаційні нарахування скорочувалися.

Збільшення сум нарахованої амортизації є позитивним явищем в управлінні основними засобами, оскільки дає змогу за рахунок цих коштів

здійснювати модернізацію та придбання нових основних виробничих засобів, проте негативним явищем є зростання собівартості продукції.

За аналізований період кредитні ресурси для придбання основних виробничих засобів залучали великі підприємства ПрАТ ХКФ «Глобус» у 2008 та 2011 роках, ПрАТ Видавничий дім «Високий замок» у 2014 р. Серед підприємств середнього розміру ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика брала кредит у 2012 р. [151, с. 68].

Отже, основними джерелами для оновлення основних виробничих засобів на досліджуваних підприємствах є амортизаційні відрахування та залучені кредитні ресурси [147, с. 56].

Процес управління основними виробничими засобами здійснюється за допомогою таких функцій, як планування, організація, контроль.

Планування на аналізованих поліграфічних підприємствах здійснюється планово-економічним відділом.

Проаналізуємо диференціацію діяльності досліджуваних поліграфічних підприємств (табл. 2.18).

Таблиця 2.18 – Показники диференціації в діяльності досліджуваних поліграфічних підприємствах за 2011 та 2016 рр.*

Показник диференціації	Коеф. придатності основних виробничих засобів		Коеф. придатності активної частини основних виробничих засобів		Фондовіддача, грн/грн		Фондоозброєність, тис. грн		Продуктивність праці, тис. грн.	
	2011	2016	2011	2016	2011	2016	2011	2016	2011	2016
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Середнє значення показника	0,43	0,31	0,30	0,19	0,78	1,03	165,44	321,04	118,99	251,14
Найменше значення показника серед досліджуваних підприємств	0,26	0,13	0,08	0,04	0,09	0,09	60,52	148,40	28,65	69,58

Кінець таблиці 2.18

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Найбільше значення показника серед досліджуваних підприємств	0,68	0,60	0,60	0,49	1,25	2,42	307,09	771,33	289,24	510,25
Варіаційний розмах	0,42	0,47	0,53	0,45	1,16	2,33	246,57	622,93	260,59	440,68
Відхилення максимального значення показника від середнього	0,26	0,29	0,30	0,30	0,47	1,39	141,66	450,29	170,25	259,11
Відхилення мінімального значення показника від середнього	0,16	0,18	0,22	0,15	0,69	0,93	104,91	172,64	90,34	181,56
Відношення максимального значення показника до мінімального	2,60	4,65	7,85	12,08	13,43	26,24	5,07	5,20	10,10	7,33
Відношення максимального значення показника до середнього	1,61	1,92	2,00	2,60	1,60	2,36	1,86	2,40	2,43	2,03
Відношення мінімального значення показника до середнього	0,62	0,41	0,26	0,22	0,12	0,09	0,37	0,46	0,24	0,28
Коефіцієнт варіації за варіаційним розмахом	0,99	1,51	1,75	2,38	1,48	2,27	1,49	1,94	2,19	1,75

* Розраховано особисто автором на основі фінансової звітності підприємств

Показник варіаційного розмаху зріс за всіма показниками, окрім коефіцієнта придатності активної частини основних виробничих засобів. Коефіцієнт варіації за варіаційним розмахом також зріс за усіма показниками, окрім продуктивності праці.

Отже, за підсумками роботи підприємств за 2016 р. визначимо їх місце за результатами управління основними виробничими засобами за допомогою багатфакторного порівняльного аналізу.

Із метою проведення дослідження було обрано такі показники, які характеризують ефективність управління основними виробничими засобами: фондівдача основних виробничих засобів, продуктивність праці, коефіцієнт придатності основних виробничих засобів, коефіцієнт придатності активної частини основних виробничих засобів, рентабельність основних виробничих засобів, активна частина основних виробничих засобів. Вихідні дані для аналізу занесено до табл. 2.19 [149, с. 102].

Таблиця 2.19 – Показники ефективності управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств, 2016 р.*

Підприємство	Значення показників					
	Фондовіддача, грн/грн	Продуктивність праці, тис. грн	Коефіцієнт придатності основних виробничих засобів	Коефіцієнт придатності активної частини основних виробничих засобів	Рентабельність основних виробничих засобів, %	Активна частина основних виробничих засобів, %
Великі підприємства						
ПрАТ ХКФ «Глобус»	2,42	510	0,13	0,09	4,3	74
ПрАТ Видавничий дім «Високий замок»	1,29	399	0,60	0,49	3,2	54
Середні підприємства						
ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря»	2,02	504	0,35	0,32	10,9	33
ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика	1,54	363	0,17	0,13	1,9	77
ПАТ «ВІПОЛ»	0,99	147	0,23	0,13	-4,0	62
Малі підприємства						
ПрАТ ЛКФ «Атлас»	0,36	117	0,21	0,14	0,1	59
ПрАТ Волинська обласна друкарня	0,33	70	0,40	0,30	-0,3	41
ПрАТ Видавництво «Закарпаття»	0,18	79	0,28	0,04	-1,0	31
ПрАТ Видавництво «Харків»	0,09	71	0,46	0,05	0,3	2

* Розраховано особисто автором за даними річної фінансової звітності підприємств

Побудуємо матрицю стандартизованих коефіцієнтів, визначивши в кожній графі матриці максимальне значення й поділивши на нього усі елементи даної графі. Отримана матриця стандартизованих коефіцієнтів наведена у табл. 2.20.

Таблиця 2.20 – Матриця стандартизованих коефіцієнтів показників ефективності управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств, 2016 р.*

Підприємство	Значення показників					
	Фондовіддача	Продуктивність праці	Коефіцієнт придатності основних виробничих засобів	Коефіцієнт придатності активної частини основних виробничих засобів	Рентабельність основних виробничих засобів	Активна частина основних виробничих засобів
Великі підприємства						
ПрАТ ХКФ «Глобус»	1,000	1,000	0,215	0,191	0,395	0,960
ПрАТ Видавничий дім «Високий замок»	0,533	0,783	1,000	1,000	0,295	0,702
Середні підприємства						
ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря»	0,834	0,989	0,575	0,663	1,000	0,434
ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика	0,636	0,711	0,282	0,256	0,178	1,000
ПАТ «ВІПОЛ»	0,410	0,289	0,379	0,264	-0,365	0,808
Малі підприємства						
ПрАТ ЛКФ «Атлас»	0,151	0,229	0,349	0,285	0,006	0,767
ПрАТ Волинська обласна друкарня	0,137	0,136	0,665	0,622	-0,030	0,531
ПрАТ Видавництво «Закарпаття»	0,075	0,154	0,468	0,083	-0,090	0,399
ПрАТ Видавництво «Харків»	0,038	0,139	0,759	0,102	0,024	0,030

* Розраховано особисто автором за даними річної фінансової звітності підприємств

Піднесемо до квадрату усі елементи матриці стандартизованих коефіцієнтів і просумуємо їх по рядках, візьмемо з отриманих значень квадратний корінь та отримаємо рейтингові оцінки. Методика може передбачати додання вагових коефіцієнтів до аналізованих значень перед операцією сумування, визначені експертним шляхом. Прийmemo вагові коефіцієнти рівними одиниці.

За підсумковим значенням рейтингових оцінок проведемо диференціацію підприємств за критерієм відносної ефективності управління основними виробничими засобами (табл. 2.21).

Таблиця 2.21 – Диференціація підприємств за критерієм відносної ефективності управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств, 2016 р.*

Підприємство	Значення показників						Сумарний показник	Місце підприємства
	Фондовіддача	Продуктивність праці	Коефіцієнт придатності основних виробничих засобів	Коефіцієнт придатності активної частини основних виробничих засобів	Рентабельність основних виробничих засобів	Активна частина основних виробничих засобів		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Великі підприємства								
ПрАТ ХКФ «Глобус»	1,0000	1,0000	0,0462	0,0364	0,1562	0,9217	1,78	3
ПрАТ Видавничий дім «Високий замок»	0,2846	0,6124	1,0000	1,0000	0,0868	0,4933	1,86	2
Середні підприємства								
ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря»	0,6962	0,9772	0,3307	0,4400	1,0000	0,1883	1,91	1

Кінець таблиці 2.21

1	2	3	4	5	6	7	8	9
ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика	0,4042	0,5061	0,0793	0,0657	0,0315	1,0000	1,44	4
ПАТ «ВІПОЛ»	0,1681	0,0833	0,1436	0,0697	-0,1332	0,6537	0,99	6
Малі підприємства								
ПрАТ ЛКФ «Атлас»	0,0227	0,0523	0,1221	0,0812	0,0000	0,5881	0,93	7
ПрАТ Волинська обласна друкарня	0,0189	0,0186	0,4427	0,3865	-0,0009	0,2821	1,07	5
ПрАТ Видавництво «Закарпаття»	0,0056	0,0237	0,2192	0,0069	-0,0081	0,1596	0,64	9
ПрАТ Видавництво «Харків»	0,0015	0,0194	0,5758	0,0104	0,0006	0,0009	0,78	8

* Розраховано особисто автором за даними річної фінансової звітності підприємств

За підсумками аналізу можна зробити висновок, що підприємства, які належать до групи великих, посіли друге та третє місця – відповідно ПрАТ Видавничий дім «Високий замок» та ПрАТ ХКФ «Глобус». Підприємства середнього розміру посіли 1, 4 та 6 місця, відповідно – це ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря», ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика, ПАТ «ВІПОЛ». Серед малих підприємств представлені аутсайдери, окрім ПрАТ Волинська обласна друкарня, яка посіла 5 місце рейтингу. ПрАТ ЛКФ «Атлас» знаходиться на 7 місці, ПрАТ Видавництво «Харків» на 8 місці та ПрАТ Видавництво «Закарпаття» на 9 місці.

Отже, найбільш ефективно управління основними виробничими засобами на підприємствах великого та середнього розміру, а найменш ефективно – у підприємств, які належать до групи малих.

Висновки до розділу

1. У результаті проведеного аналізу обґрунтовано підвищення ефективності діяльності залежно від безперебійного та багаторівневого функціонування різного виду підприємств видавничо-поліграфічної галузі,

інтелектуального зростання та ефективного використання кадрового потенціалу, прискореної реалізації всього виробничо-технічного циклу.

2. Проведений аналіз статистичних та економічних показників свідчить про необхідність організаційних заходів в управлінні основними виробничими засобами і показав зниження кількості поліграфічних підприємств і видавництв, а також їх працівників у період 2011–2017 рр. У цей період також зменшились обсяги випуску книжок і брошур. Зазначені зміни посилили конкуренцію на ринку, що зумовлює необхідність модернізації обладнання та вдосконалення управління основними виробничими засобами з метою задоволення потреб споживачів і зменшення собівартості продукції та послуг у нових ринкових умовах.

3. Дослідження нових умов управління стратегічними можливостями поліграфічних підприємств вимагає їх економічної діагностики. На основі аналізу стану та тенденцій функціонування поліграфічних підприємств і видавництв (зменшення кількості поліграфічних підприємств у період 2010–2017 рр. на 4,5 %, у той же період зменшення видавництв відбулося на 40 %) у ринкових умовах назріла необхідність започаткувати постановку цілей, координацію, регламентацію, стимулювання, контроль та оцінку діяльності підприємств видавничо-поліграфічної галузі. З метою управління забезпечення безперебійної роботи устаткування та зменшення імовірності порушення термінів випуску продукції й уникнення серйозних виходів із ладу обладнання й економії значних коштів на ремонт, необхідно здійснювати заходи з планово-профілактичного ремонту устаткування поліграфічних підприємств.

4. Проведене дослідження показало, що на багатьох підприємствах використовується офсетне друкарське устаткування віком понад 20–30 років. Практика показує, що воно не забезпечує належної якості продукції, потребує великих витрат на поточний ремонт, характеризується значними технологічними відходами матеріалів і часу на переналагодження. Тому

серед поліграфічних підприємств набувають популярності цифрові друкарські машини з додатковими технологічними можливостями.

5. Аналіз ринкового середовища показав, що поліграфічні підприємства поступово переорієнтовуються на нові ринки, що дозволяє прогнозувати зростання попиту на продукцію для своєчасного управлінського реагування на зміни зовнішнього та внутрішнього середовищ. Важливим фактором підвищення ефективності в діяльності поліграфічного підприємства є зниження матеріальних витрат, а саме технологічних відходів. Це може бути за рахунок автоматизації, інтеграції обладнання в робочий потік, технологічних нововведень. Так, сучасні зразки друкарських машин значно скоротили технологічні відходи паперу.

6. Проведене оцінювання показало, що для ефективного функціонування поліграфічних підприємств вагомим фактором є збільшення частки активної частини основних виробничих засобів, яка безпосередньо бере участь у виробництві продукції. Тому пропонується знаходити компроміс між кількістю обладнання та спектром послуг, які надає поліграфічне підприємство.

8. На основі проведених розрахунків побудовано матрицю ефективності управління основними виробничими засобами та здійснено багатофакторний порівняльний аналіз, який дозволив диференціювати поліграфічні підприємства за критерієм відносної ефективності управління основними виробничими засобами.

Основні результати розділу було опубліковано автором у наступних наукових роботах: [26, 145–152, 154, 157, 162, 163, 168, 175]. Отримані результати підтверджено довідками про впровадження. Окремі результати використані як матеріали для навчально-методичного забезпечення викладання навчальних дисциплін у КПІ ім. Ігоря Сікорського.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ВИРОБНИЧИМИ ЗАСОБАМИ ПОЛІГРАФІЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1 Ідентифікація детермінант ефективного управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств

Видавничо-поліграфічний комплекс забезпечує культурний розвиток населення країни, його національну самосвідомість, освіту тощо. В Україні протягом тривалого періоду часу на одного мешканця випускається близько однієї книжки на рік, що є вкрай низьким показником. У розвинених країнах Європи цей показник перевищує 10 примірників. Тому для розвитку видавничо-поліграфічної галузі важливою є державна підтримка, яка має сприяти розвитку й є складовою державної політики розвинених країн.

Важлива роль в управлінні модернізацією основних виробничих засобів поліграфічних підприємств належить економічним інститутам розвитку. Поки що нема чіткого розуміння, що варто відносити до цієї інституційної форми. Одні вбачають у ній форми організації державно-приватного партнерства, інші – спосіб прямого фінансування державою проектів, що стимулюють економічний ріст. Ми дотримуємося точки зору вчених, які визначають інститути розвитку як дискретні «правила гри», тобто рішень державної влади в економічній сфері, що впливають не на весь економічний простір, а на конкретних суб'єктів господарської діяльності.

Інститути розвитку в найбільш поширеному розумінні, як правило, ототожнюються з особливими організаціями, які відрізняються від інших тим, що сприяють поширенню ресурсів на користь проектів реалізації нового потенціалу економічного росту підприємства, галузі, країни в цілому.

Інститут розвитку – це стала норма взаємодії між економічними агентствами, результатом застосування якої є зміна стану системи. Більш того, державні органи влади розглядають інститути розвитку як джерело

додаткових ресурсів для реалізації антикризових заходів, фінансування вже започаткованих проектів.

В Україні в останньому десятиріччі створено досить багато інститутів розвитку, однак зв'язки не розвинені, відсутня координація.

Інститути розвитку – це інструменти державної політики, у них мають бути досить чітко визначені правила. Визначальним напрямком розвитку економічних інститутів є підтримка малого і середнього підприємництва, стимулювання входу на ринок нових компаній, формування інфраструктури інновацій.

В Україні діяльність інформаційної сфери, складовою якої є підприємства видавничо-поліграфічного комплексу, регулюють закони України «Про друковані засоби масової інформації», «Про рекламу», «Про видавничу справу», «Про авторське право та суміжні права» тощо.

Органом, який забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері телебачення і радіомовлення, інформаційній та видавничій сфері, є Державний комітет телебачення і радіомовлення України [122]. Проте діяльність цього органу є незадовільною, не в останню чергу через брак фінансування. Також є певні проблеми у взаємодії Держкомтелерадіо із Міністерством інформаційної політики України та іншими суб'єктами інституційного середовища державного регулювання інформаційної сфери України [83].

Державно-приватне партнерство у світовій практиці з підприємствами видавничо-поліграфічного комплексу реалізується шляхом підтримки експорту книжкової продукції, пропаганди за кордоном іміджу країни, формування державного замовлення на видання підручників і дитячої літератури, забезпечення видавцям реалізації продукції шляхом закупівлі до бібліотек тощо. Тобто вплив держави на видавничо-поліграфічний комплекс реалізується здебільшого не адміністративними, а економічними та юридичними методами.

На рис. 3.1 відображено важелі державної підтримки вітчизняних видавничо-поліграфічних підприємств.

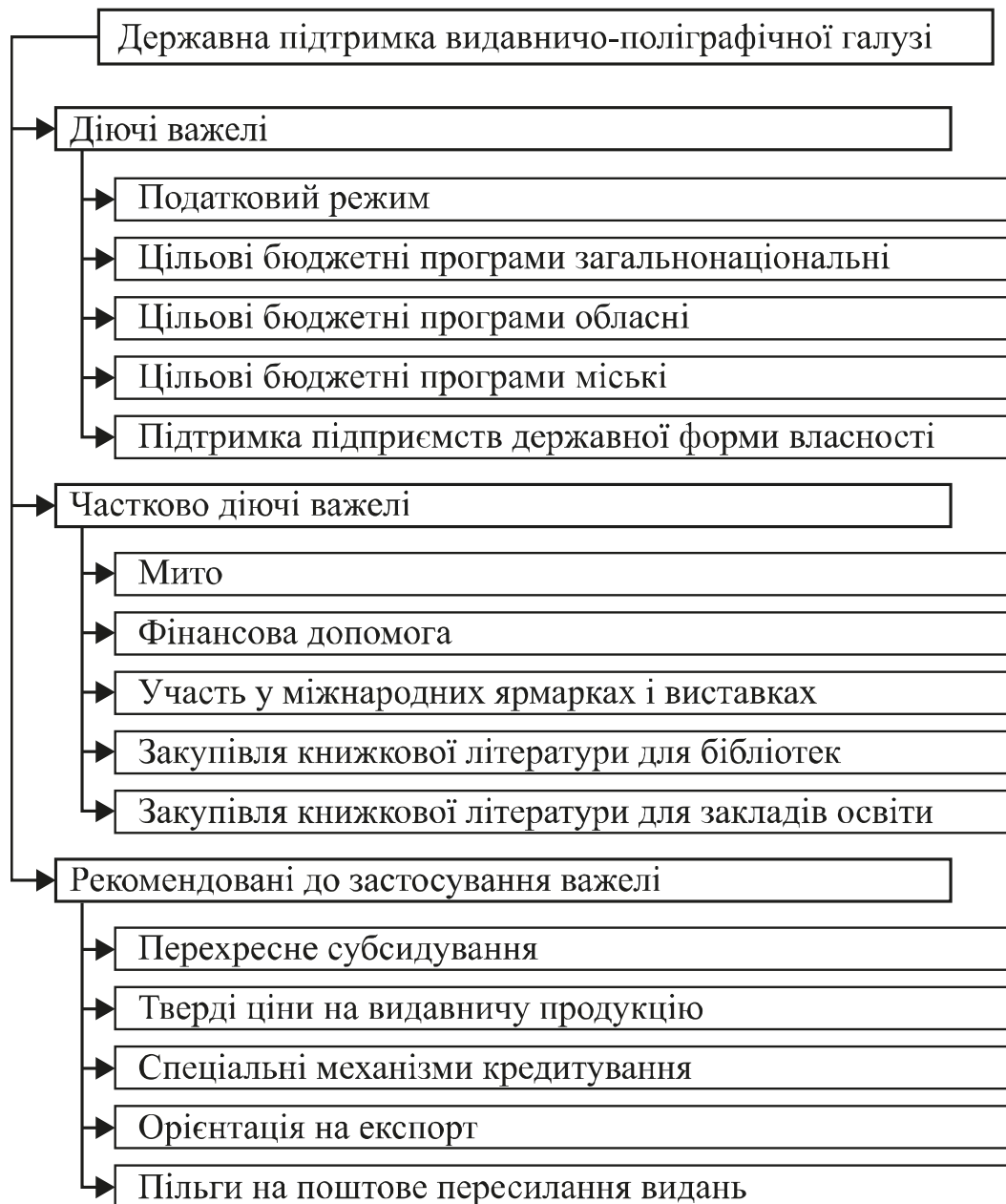

Рисунок 3.1 – Важелі державної підтримки підприємств видавничо-поліграфічної сфери (Розширено автором на основі [104, с. 189])

В Україні державна підтримка регламентується Законом України «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні» [128], а також Податковим кодексом України та Митним кодексом України [86, с. 14].

У Митному кодексі України [102] зазначено, що до 1 січня 2015 р. звільнялися від оподаткування ввізним митом товари, які не виробляються в Україні та ввозяться з метою використання у видавничій діяльності та діяльності з виготовлення книжкової продукції, яка виробляється на території України [86, с. 14].

Також певні пільги, які діяли до 1 січня 2015 р., для видавничо-поліграфічної галузі було передбачено й Податковим кодексом України, за яким:

- звільнялися від оподаткування податком на додану вартість операції з виконання робіт та постачання послуг суб'єктами підприємницької діяльності – резиденти України, які одночасно здійснюють видавничу діяльність, діяльність з виготовлення, розповсюдження книжкової продукції та виробництва паперу і картону;

- також звільнялися від оподаткування податком на додану вартість операції з виконання робіт та постачання послуг у видавничій діяльності, діяльності з виготовлення та розповсюдження видавництвами, видавничими організаціями, підприємствами поліграфії, розповсюджувачами книжкової продукції, виробленої в Україні, операції з виробництва та/або постачання паперу і картону, вироблених в Україні для виготовлення книжкової продукції, учнівських зошитів, підручників та навчальних посібників українського виробництва, а також операції з постачання книжкової продукції, виробленої в Україні, крім реклами, послуг з розміщення матеріалів рекламного та еротичного характеру і видань рекламного та еротичного характеру;

- звільнялися від ПДВ операції з постачання товарів, які не виробляються в Україні та ввозяться з метою використання у видавничій діяльності та діяльності з виготовлення книжкової продукції, яка виробляється на території України [117].

Це мало сприяти розвитку вітчизняної видавничо-поліграфічної галузі та книговидання. Проте, як свідчать статистичні дані розвитку галузі,

наведені у другому розділі роботи, суттєвого позитивного впливу наведені заходи не мали [86, с. 15].

Закон України «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні» було ухвалено 2003 року, проте його дія призупинялася на 2003 та 2004 рр. Відповідно до ст. 4 Закону метою державної підтримки книговидавничої справи в Україні є:

- визнання духовної функції книги в суспільстві; задоволення духовних, освітніх і культурних потреб Українського народу за допомогою книг;
- забезпечення державних інтересів щодо захисту національного інформаційного простору;
- сприяння збільшенню випуску книжкової продукції в Україні, зниженню її собівартості та підвищенню конкурентоспроможності як на вітчизняному книжковому ринку, так і за межами України;
- оновлення і переоснащення видавничо-поліграфічної бази суб'єктів видавничої справи та створення сприятливих умов їх розвитку [128].

У п'ятій статті Закону зазначено, що державна політика у книговидавничій справі ґрунтується на визнанні духовної, науково-освітньої і культурно-творчої функції книги в суспільстві та на принципах дотримання свободи у книговидавничій справі, протидії її монополізації, зміцнення матеріально-технічних, організаційних, правових і наукових засад книговидавничої справи, гарантії соціального і правового захисту її працівників [86, с. 15].

Державна політика у книговидавничій справі спрямовується на підтримку розвитку національного книговидання, задоволення духовних, освітніх і культурних потреб українського народу за допомогою книг [86, с. 15].

Державна політика у книговидавничій справі відповідно до поставленої мети здійснюється шляхом податкового, митного, валютного та інших видів регулювання, а також шляхом державного замовлення на видання книжкової продукції [86, с. 15].

Після виконання державного замовлення виконавець має право на виготовлення за власні кошти на умовах, визначених авторським договором, додаткового тиражу видання, випущеного за державним замовленням, для наповнення книжкового ринку та задоволення виробничих потреб. Це дає змогу видавництвам зменшити постійні витрати на виробництво видавничої продукції, такі як редагування, макетування, а також підготовчі роботи поліграфічного виробництва, які теж мають суттєву вартість при нинішніх невеликих накладах, оскільки вони будуть оплачені державою. Видавництвам же доведеться заплатити лише за друкування додаткового тиражу, що є порівняно незначними витратами [86, с. 16].

28 січня 2016 р. було ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення системи державного управління у книговидавничій сфері» [127], який зміною до Закону України «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні» [128] заснував Український інститут книги. Він є державною установою, що належить до сфери управління центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв і здійснює свою діяльність відповідно до статуту, який затверджується органом управління.

Метою діяльності Українського інституту книги є:

- підтримка книговидавничої справи;
- популяризація читання;
- стимулювання перекладацької діяльності;
- популяризація української літератури у світі [86, с. 16].

Предметом діяльності Українського інституту книги є створення організаційних, адміністративних та культурологічних умов для перетворення вітчизняної видавничої справи на культурну індустрію європейського зразка, формування єдиного книжкового ринку в країні, забезпечення за допомогою вітчизняної книги вільного доступу громадян України до всіх сфер сучасних знань, відродження культури читання [86, с. 16].

Український інститут книги на підставі делегованих повноважень здійснює такі функції:

- створення і реалізація проектів та програм популяризації української літератури в Україні та за кордоном;
- фінансування перекладів української літератури іншими мовами та іноземної літератури українською мовою;
- реалізація національно-культурних державних цільових програм, пов'язаних з популяризацією української книговидавничої продукції в Україні та за кордоном, підтримкою книговидавничої справи, бібліотек і бібліотечної справи, популяризацією читання, створенням перекладів тощо;
- організація та проведення конкурсів для визначення літературних творів, що отримують фінансування для їх видання за бюджетними програмами випуску книжкової продукції;
- реалізація бюджетної програми «Випуск книжкової продукції за програмою „Українська книга“» та інших бюджетних програм у сфері книговидання;
- фінансування видання українських книг на умовах часткової участі держави та розподілу грошових зобов'язань з приватними замовниками видавничої продукції;
- координація та організація національних і міжнародних заходів, виставок, ярмарків, семінарів, конференцій тощо;
- реалізація програм резиденцій для митців;
- ініціювання науково-дослідних проектів, здійснення моніторингу та експертизи, спрямованих на прогнозування напрямів розвитку книговидавничої сфери;
- підтримка українських та іноземних видавництв, що видають книги українською мовою (консультації стосовно дотримання законодавства, допомога в одержанні необхідних ліцензій, інформування про наявні програми фінансування та іншої підтримки їхньої діяльності);

- виконання окремих заходів програми діяльності центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв, з розвитку культури, виконання яких доручено органом управління;
- координація діяльності суб'єктів видавничої справи, сприяння налагодженню ефективних комунікаційних зв'язків між видавцями вітчизняної книги та читачами;
- розроблення заходів з популяризації вітчизняної книговидавничої продукції, співпраця із засобами масової інформації в питаннях популяризації читання, української книги, вітчизняної видавничої продукції;
- здійснення заходів, спрямованих на розвиток мереж розповсюдження вітчизняної видавничої продукції та перетворення книгарень на центри популяризації вітчизняної видавничої продукції та читання;
- створення і підтримка електронних ресурсів для популяризації української літератури;
- виконання інших завдань, покладених на Український інститут книги законами, актами Кабінету Міністрів України, Президента України та органу управління [128].

Наразі створення Українського інституту книги досі триває, але його функції та фінансування, які до цього виконував Державний комітет телебачення і радіомовлення, в останнього відібрано [86, с. 17].

Основною програмою підтримки книговидання в Україні є «Українська книга», яка діє з 2005 р. Основними завданнями програми є:

- формування та постійне оновлення асортименту вітчизняної книжкової продукції для забезпечення потреб усіх соціальних груп українського суспільства виданнями з різних галузей знань державною мовою та мовами національних меншин;
- сприяння розвитку вітчизняного книговидання для підвищення його рівня за кількісними та якісними показниками до рівня передових країн світу;

- запровадження державного протекціонізму у національній видавничій справі з метою захисту вітчизняного ринку з дотриманням положень міжнародного права;
- забезпечення доступу до надбань світової культури шляхом перекладу та видання державною мовою творів видатних зарубіжних авторів;
- видання творів українських класиків та сучасних авторів;
- переклад творів українських авторів іноземними мовами з метою популяризації української літератури на міжнародному рівні;
- сприяння максимальному задоволенню культурно-освітніх потреб населення усіх регіонів України та українців за кордоном у вітчизняній книжковій продукції;
- поповнення бібліотечних фондів України книжковою продукцією;
- вплив на формування читацьких інтересів,
- виховання культури читання та любові до друкованого слова на кращих зразках творів [131].

Видання, надруковані за кошти державного бюджету за програмою «Українська книга», направляються до публічних бібліотек, дипломатичних представництв України та українських громад за кордоном, культурно-просвітницьких товариств національних меншин та для задоволення інших загальнодержавних потреб [86, с. 18].

Результатом виконання програми «Українська книга» у 2015 р. стало видання 255 книжок загальним накладом 495,5 тис. примірників, на що було витрачено близько 40 млн грн [33]. У 2016 р. видано 236 книг загальним накладом 361,2 тис. примірників із фінансуванням на рівні близько 41,5 млн грн [113].

Також обласні та міські державні адміністрації мають власні програми підтримки книговидавання. Київська міська державна адміністрація не є винятком. Книговидавничою діяльністю КМДА займається щонайменше з 2000 р. У період 2000–2010 рр. було видано 93 книги загальним накладом майже 100 тис. примірників [78]. З 2011 р. прийнято міську цільову програму

на 2011–2015 рр. «Київ інформаційний», яка включала в тому числі й підтримку книговидання [129]. Фінансування програми з року в рік було нестабільним. У перший, 2011 р, виділені 400 тис. грн були в повному обсязі спрямовані на погашення попередньої заборгованості, а 2014 р. фінансування було повністю відсутнє. За програмою видавалися здебільшого книги, які розповідали читачам про історію та сьогодення міста й розповсюджувалися серед київських та національних бібліотек та через обмінні фонди між регіональними бібліотеками України [86, с. 18].

У 2015 р. Наказом № 51 від 23.04.2015 р. Департаменту суспільних комунікацій Київської міської державної адміністрації [126] було створено Видавничу раду при Департаменті суспільних комунікацій КМДА, завданням якої є відбір творів для друку за програмою «Київ інформаційний» з метою задоволення читацького попиту жителів м. Києва. Після закінчення дії програми «Київ інформаційний» на 2011–2015 рр. було затверджено нову програму «Київ інформаційний» на 2016–2018 рр. [130]. Підсумки видання книг за програмами наведено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1 – Динаміка випуску книжкових видань за програмами «Київ інформаційний», 2011–2018 рр.*

Роки	Кількість книг, назв	Загальний наклад, тис. пр.	Вартість, тис. грн
2011	0	0,0	400,0
2012	2	4,0	269,7
2013	33	28,0	1245,0
2015	15	6,7	183,8
2016	37	15,9	829,0
2017	13	4,5	520,9
2018**	20	9,0	1000,0

* Складено автором за [78].

** Прогнозне значення отримано з планового кошторису

Необхідно зазначити, що середній наклад відповідно до потреб бібліотек та за умови обмеженого фінансування знизився з 1 тис. примірників протягом 2000–2010 рр. до 430 примірників у 2016 р. У 2012 р. було видано дві книги, одна з яких вийшла накладом 1 тис. примірників, а інша – Ілюстрована історія Києва – накладом 3 тис. примірників [86, с. 18].

Безпосередньо видавничою обробкою та поліграфічним відтворенням видань за вказаною програмою в різні часи займалися як державні видавничо-поліграфічні підприємства, так і приватні. Рішення про обрання виконавця робіт приймалося шляхом проведення тендеру. За бажанням автора твору поліграфічне підприємство може надрукувати більший наклад, ніж вказано в тендері, за кошти автора. Оскільки додрукарська підготовка повністю оплачена державою, то вартість додаткового накладу для автора буде значно нижчою, ніж якби здійснювалася оплата за повний виробничий цикл [86, с. 19].

Отже, інституційні заходи, спрямовані на підвищення ефективності управління основними виробничими засобами, були лише частково успішними. Податкові пільги на імпорт обладнання та сировини не призвели до суттєвого оновлення основних виробничих засобів. Державні програми з підтримки книговидання мають незначний обсяг і не мають помітного впливу на становище поліграфічних підприємств [86, с. 18].

Державі бажано більш активно заохочувати підприємців видавати українську літературу, надавати державну підтримку, оскільки це є важливим аспектом національної безпеки, сприяти експорту україномовних видань, захищати внутрішній ринок від експансії іноземних видань [86, с. 18]. Деякі заходи вже здійснено – так, заборонено імпорт певного асортименту російськомовних видань, що, за свідченнями видавців, призводить до зростання кількості україномовних книжкових видань, виходу українських видавництв на нові ніші й збільшення завантаження вітчизняних поліграфічних підприємств.

Підвищення тарифів на поштове пересилання друкованих видань чинить негативний вплив на видавців періодичних і книжкових видань,

оскільки призводить до здорожчання отримання примірника споживачем і, як наслідок, падіння попиту або доходів поліграфічних підприємств, зниження тиражів. Особливо відчутною стає ця проблема останнім часом, коли все більшої популярності набуває дистанційна інтернет-торгівля з доставкою видань поштою, тобто з проблемами стикаються не лише видавці періодичних видань, а й книжкових.

Розглянемо більш детально детермінанти, які мають позитивний вплив на управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств. Детермінанти ефективного управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств слід розглядати на рівні різних середовищ впливу – на макро-, мезо- та мікрорівнях. На середовище макрорівня підприємства не можуть впливати, проте це середовище суттєво впливає на діяльність підприємств опосередковано. Виявлені детермінанти макросередовища наведено на рис. 3.2.

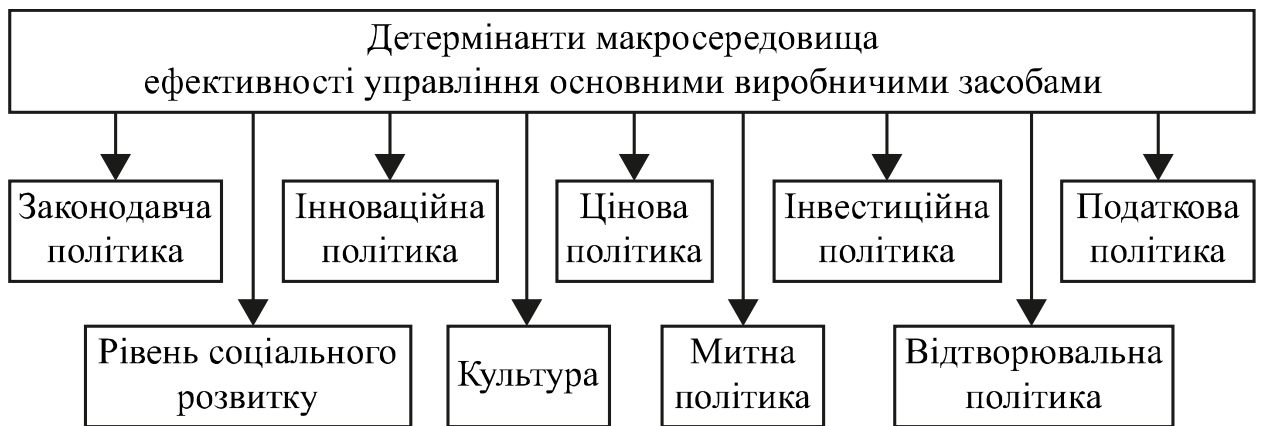

Рисунок 3.2 – Детермінанти макросередовища ефективності управління основними виробничими засобами *(Розширено автором на основі [25, с. 70])*

Для підвищення ефективності управління основними виробничими засобами законодавча політика держави має бути стабільною та досконалою, забезпечувати розвиток поліграфічної галузі. Рівень соціального розвитку впливає на стан ринку праці, рівень безробіття, відтік кадрів за кордон, потребу споживачів у культурному розвитку, а, отже, впливає на попит на

поліграфічну продукцію. Інноваційна політика впливає на розвиток науково-технічної сфери, сприяючи виготовленню вітчизняного поліграфічного устаткування. Культура впливає на традиції населення, культурні цінності, як наслідок формує попит на поліграфічну продукцію. Цінова політика має забезпечувати можливість довести рівень оплати праці працівників до світових стандартів, що дасть змогу зберегти кваліфіковані кадри на підприємстві. Митна політика визначає пільги під час імпорту поліграфічного устаткування, що є важливим фактором зростання ефективності, зважаючи на те, що абсолютна більшість устаткування виробляється за кордоном. Інвестиційна політика держави має сприяти збільшенню привабливості економіки, що матиме наслідком зростання економічної активності, внаслідок чого збільшиться попит на друковану продукцію як рекламного характеру, так і пакування. Також збільшиться привабливість поліграфічної промисловості, а поліграфічні підприємства можуть отримати інвестиції для модернізації устаткування. Відтворювальна політика має сприяти розвитку вітчизняних виробників поліграфічного обладнання. Податкова політика має забезпечувати диференційований підхід до формування податкової системи.

Детермінанти управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств на мезорівні впливають на підприємства на рівні галузі і наведені на рис. 3.3.

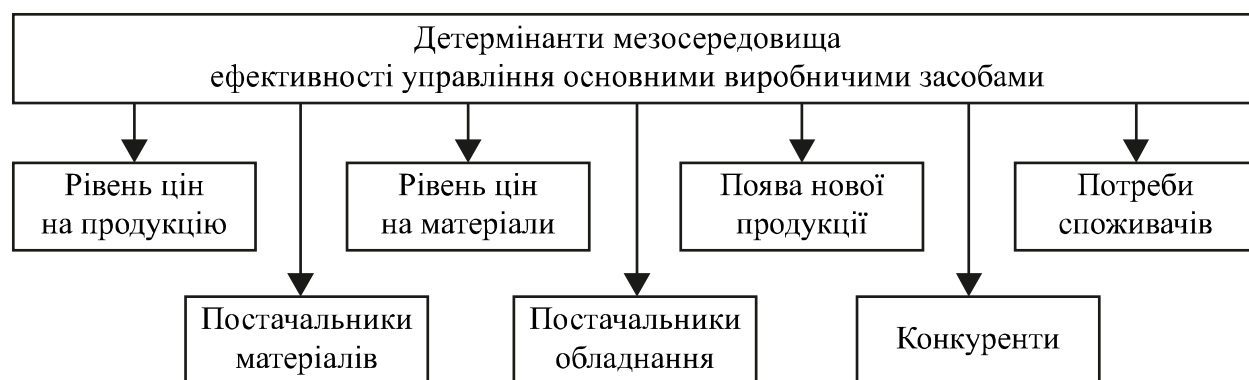

Рисунок 3.3 – Детермінанти мезосередовища ефективності управління основними виробничими засобами (Розроблено автором)

Рівень цін на продукцію впливає на показники ефективності використання основних виробничих засобів за рахунок зміни чистого доходу від реалізації продукції та прибутку. Постачальники матеріалів визначають асортимент витратних матеріалів і відповідають за їх якість. Неякісні матеріали негативно впливають на якість продукції та стан обладнання і можуть привести до виходу його з ладу. Широкий асортимент матеріалів дає змогу найкращим чином задовольнити потреби споживачів. Рівень цін на матеріали впливає на собівартість продукції і, як наслідок, на прибуток підприємства. Постачальники обладнання забезпечують сервісне обслуговування обладнання та сприяють модернізації устаткування, пропонують прийнятні схеми фінансування оновлення основних виробничих засобів. Поява на ринку нової продукції сприяє зміні технологій та впровадженню нового обладнання для задоволення потреб існуючих клієнтів і залучення нових. Конкуренти здійснюють різноспрямований вплив на показники ефективності використання основних виробничих засобів. З одного боку їхні дії можуть призводити до погіршення показників, якщо вони знижують ціни, пропонують нові види послуг і, відповідно, змушують реагувати для утримання наявних клієнтів. З іншого боку, пропонуючи нові види послуг, упроваджуючи нові технології та устаткування, конкуренти спонукають здійснювати заходи у відповідь із метою оптимізації діяльності. Потреби споживачів визначають номенклатуру необхідного обладнання, його характеристики, технологічні особливості, які мають надавати можливість задоволення споживчих запитів.

Детермінанти мікросередовища знаходяться під безпосереднім впливом підприємства. Найбільш вагомі наведено на рис. 3.4.

Для досліджуваних поліграфічних підприємств із метою підвищення ефективності управління основними виробничими засобами, враховуючи результати проведеного дослідження, доцільно рекомендувати різні заходи залежно від того, в якій групі знаходиться підприємство.

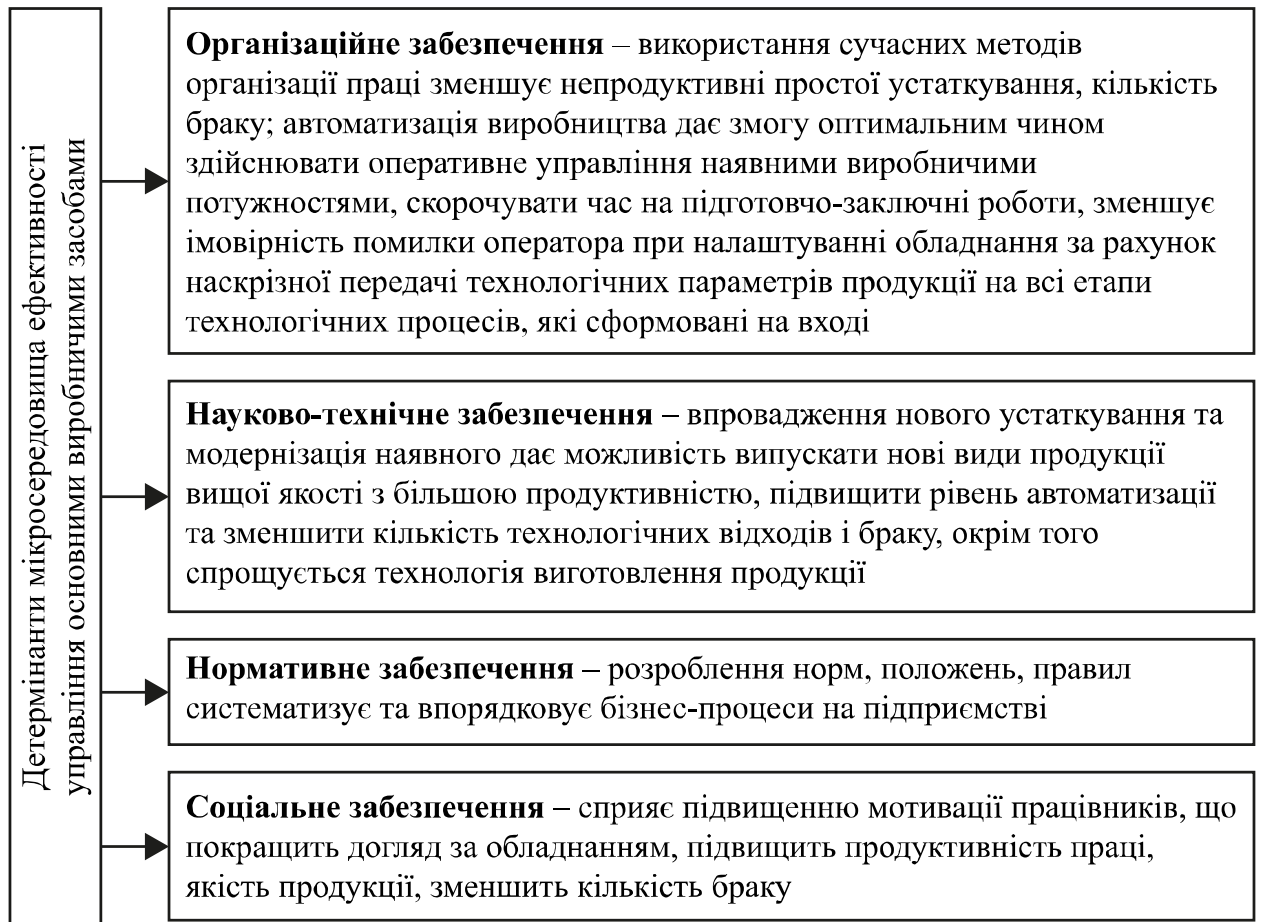

Рисунок 3.4 – Детермінанти мікросередовища ефективності управління основними виробничими засобами *(Розроблено автором)*

Отже, визначені детермінанти матимуть позитивний вплив на показники діяльності поліграфічних підприємств, призведуть до зростання попиту на поліграфічну продукцію, що покращить ефективність управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств.

Для надання оптимальних рекомендацій необхідно враховувати у процесі управління детермінанти різних рівнів економічної системи, що мають вплив на функціонування поліграфічних підприємств: макро-, мезо- та мікрорівнів. Це такі детермінанти, як система державного регулювання у сфері підприємництва, поліграфічній галузі, галузеві важелі й інструменти управління на рівні підприємства.

3.2 Повноциклова модель управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств

Необхідність оптимізації структури основних виробничих засобів поліграфічних підприємств зумовлює потребу в побудові повноциклової моделі управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств.

Система шести сигм (Six Sigma, SS) являє собою високотехнологічну методику точної настройки процесів, яка застосовується з метою мінімізації імовірності виникнення дефектів в операційній діяльності. Назва походить від статистичної категорії «середньоквадратичне відхилення», яке позначається грецькою літерою σ . Плановий показник якості при використанні цієї методики – не більше 3,4 відхилень (дефектів) на мільйон операцій [227].

Метод шести сигм заснований на таких шести базових принципах:

1. Щирий інтерес до покупця. Покупець та його інтереси є головним пріоритетом компанії.

2. Управління на основі даних і фактів. Для прийняття рішень менеджери мають відповісти на запитання: які дані дійсно необхідні і як використовувати ці дані для максимізації прибутку?

3. Діяльність орієнтована на процеси. Будь-який із досліджуваних процесів, чи то виробництво продукції, підвищення ефективності чи навіть відкриття бізнесу, позиціонується як основна рухома сила успіху.

4. Проактивне управління. Дії мають випереджати події, а не бути реакцією на них.

5. Співпраця без меж. Усунення бар'єрів всередині компанії та між продавцем і покупцем.

6. Прагнення до досконалості та поблажливості до невдач. Будь-яка операція і дія мають певний ризик, і якщо людина, намагаючись вибрати дію,

наближає його до його досконалості, боїться наслідків можливих помилок, то вона ніколи і не намагатиметься його виконати.

Реалізація методики шести сигм зводиться до виконання п'яти основних етапів, які отримали назву DMAIC: define, measure, analyze, improve, control – визначити, виміряти, проаналізувати, вдосконалити, проконтролювати.

1 етап – Визначити. Визначення цілей проекту покращень і запитів споживачів.

2 етап – Виміряти. Вимірювання процесу, щоб визначити поточний стан.

3 етап – Проаналізувати. Аналіз системи для усунення розриву між поточною ефективністю системи або процесу та бажаної цілі, визначення корінних причин дефектів.

4 етап – Вдосконалити. Покращення системи або процесу шляхом скорочення дефектів.

5 етап – Проконтролювати. Контроль нової, покращеної системи або процесу та його подальшого перебігу.

При запровадженні даного інтегрованого підходу було винайдено новий спосіб мотивації персоналу – присвоєння поясів різного кольору членам трудового колективу за аналогією до східних єдиноборств:

- майстри чорного поясу – робітники, які володіють найвищими технічними та організаційними навичками, які забезпечують технічне керівництво програмами шести сигм;

- чорні пояси – робітники, які пройшли навчання та тренінг за спеціальною програмою і присвячують роботі над проектами шести сигм від 50 до 100 % свого часу;

- зелені пояси – це лідери конкретних проектів, які очолюють відповідні команди, вони проходять скорочений курс навчання і, на відміну від чорних поясів, витрачають на проекти шести сигм лише невелику частину свого часу;

- жовті пояси, як правило – це тимчасові робітники, які пройшли початкове навчання інструментам DMAIC, щоб мати змогу свідомо брати участь у роботі команд, які очолюють чорні та зелені пояси [242].

Причини успішності даної концепції полягають у тому, що вона забезпечує:

- удосконалення організацій на основі інтегрованого підходу, який поєднує орієнтацію на процеси і за можливості більш повне використання людського фактору;
- орієнтацію на кінцевий фінансовий результат;
- поєднання інструментів удосконалення в єдину систему;
- створення інфраструктури, яка забезпечує діяльність з удосконалення необхідних ресурсів [246].

Також у концепції шести сигм є ряд недоліків, які обмежують її результативність і можливість застосування на будь-якому підприємстві:

- концепція шести сигм призводить до того, що головним для чорних поясів стає не задоволення споживача, а відповідь на запитання: «Яку економію дасть цей проект?»;
- шість сигм – це інструмент оцінки, який не має нічого спільного з попередженням проблем;
- більшість чорних поясів визнають, що 90 % покращень досягаються лише завдяки 20 % отриманих ними знань під час навчання;
- програми шести сигм ефективні лише в компаніях із сильною директивною культурою і, якщо тиск зверху зменшиться, то всі вдосконалення зупиняться;
- навчання корпоративного клієнта в Академії шести сигм коштує від 1 млн дол. США та більше – такі витрати можуть дозволити собі лише дуже великі компанії;
- підвищена увага, яка приділяється в методології шести сигм відповідності процесу встановленим нормам і стандартам, суперечить новаторству, яке, за суттю, є відхиленням від норми, що може стримувати

інноваційну діяльність підприємства, оскільки інноваційний підхід означає відхилення у виробничому процесі, надлишковість, незвичайні рішення, недостатнє пророблення – усе те, з чим бореться метод шести сигм;

- концепція шести сигм не передбачає зміни культури організації та її стилю менеджменту, тому – це чергове модне нетривале захоплення, яке приносить величезні прибутки тим, хто ним торгує [32, 224, 243, 247].

Управління ланцюгами постачання (Supply Chain Management, SCM) – це система, яка забезпечує логістичну узгодженість виробництва, постачання, запасів, розміщення і транспортування між учасниками ланцюга постачання для досягнення найкращого поєднання оперативності й ефективності на ринку, який обслуговується [230]. Ланцюг постачання охоплює всі види діяльності, які пов'язані з рухом та перетворенням матеріалу – від початкової стадії (видобуток сировини) до транспортування готового продукту на адресу замовника. Виділяють матеріальні, транспортні, фінансові, інформаційні канали, а рух може відбуватися в обох напрямках.

Мета управління ланцюгом логістичного постачання полягає в тому, щоб пов'язати ринок, розподільчу мережу, виробничий процес і закупівельну діяльність таким чином, щоб замовники обслуговувались на більш високому рівні при більш низькій загальній вартості [229].

Усі рішення в системі управління ланцюгами логістичного постачання поділяються на стратегічні та оперативні. Виділяють шість основних напрямків, на яких зосереджене управління ланцюгами логістичного постачання і по кожній з яких приймаються рішення [84]:

1. Виробництво. Стратегічні рішення відносно виробництва продукції приймаються на основі вивчення споживчого попиту. Компанія вирішує, що саме і як виробляти. Оперативні рішення зосереджені на плануванні обсягів виробництва, робочого завантаження та обслуговування обладнання, контролю якості тощо.

2. Постачання. Компанія має визначити, що вона буде виробляти самостійно, а які компоненти купувати у сторонніх фірм. Стратегічні

рішення стосуються переліку необхідних компонентів та вимог до їх постачальників відносно швидкості, якості та гнучкості поставок. Оперативні рішення відносяться до поточного управління постачанням для забезпечення необхідного рівня виробництва.

3. Розміщення. Рішення про розміщення виробничих потужностей, складських центрів та джерел постачання повністю відносяться до стратегічних. Вони залежать від характеру ринку, галузевої специфіки, а також від політичної та економічної ситуації в регіоні.

4. Запаси. Основна ціль запасів – страхування від непередбачуваних випадків, таких як зростання попиту або затримка постачання. Прогнозування поведінки споживачів, організація безперебійного постачання та гнучкість виробництва хоча, на перший погляд, і не пов'язані з рівнем запасів, проте насправді мають на них безпосередній вплив. Тому стратегічні рішення спрямовані на розробку політики компанії стосовно запасів. Тактичні рішення зосереджені на підтримці оптимального рівня запасів у кожному вузлі ланцюга для безперебійного задоволення коливань споживчого попиту.

5. Транспортування. Рішення, пов'язані з транспортуванням, здебільшого, відносяться до стратегічних. Вони залежать від місця розташування учасників ланцюга поставок, політики у відношенні запасів та необхідного рівня обслуговування клієнтів. Важливо визначити правильні способи та ефективні методи оперативного управління транспортуванням, оскільки ці операції складають близько 30 % загальних витрат на постачання, і саме із запізненням поставок пов'язані в середньому понад 70 % помилок у розподілі товарів.

6. Інформація. Ефективне функціонування ланцюга постачання неможливе без оперативного обміну даними між усіма його учасниками. Стратегічні рішення стосуються джерел інформації, її змісту, механізмів та засобів розподілу, а також правил доступу. Тактичні рішення спрямовані на

інтеграцію інформаційних систем учасників ланцюга логістичного постачання в загальну інфраструктуру.

Реалізація системи управління ланцюгами логістичного постачання у вітчизняних умовах може зіштовхнутися з такими проблемами [29]:

- низький рівень довіри між вітчизняними підприємствами;
- митне законодавство, яке ускладнює організацію логістичного постачання;
- можливий негативний вплив кліматичних та інших умов у територіально рознесених холдингах;
- далеко не на всіх підприємствах добре налагоджено внутрішні операції, без чого неможливе ефективне управління ланцюгами постачання і споживачів.

Метод аналізу основної причини (Root Cause Analysis, RCA) – один із дієвих наборів інструментів, які допомагають підприємству встановити причини невдач, аварій, поломок, інцидентів та інших проблем, які мали місце в минулому чи можуть статися в майбутньому, знижуючи збитки, витрати та підвищуючи ефективність виробництва.

Серед науковців немає одностайної думки щодо визначення методу аналізу основної причини. Одні науковці вважають, що метод аналізу основної причини – це процес, який розкриває основну правду відносно слабких місць, скарг споживачів, невиконання вимог, небажаного стану, інших негативних пригод і тяжкості їх можливих наслідків, та який ідентифікує можливі шляхи для стійких покращень [234, 244]. Інші ж вважають, що це структуроване дослідження, яке спрямоване на встановлення дійсної причини виникнення проблеми і дій, які необхідні для її усунення [223]. Треті розглядають цей метод як структурований підхід, який ідентифікує фактори, які призвели до наслідків однієї або більше минулих подій для того, щоб встановити, які вчинки або стани необхідно змінити для запобігання повторенню схожих несприятливих наслідків та отримати досвід, який необхідний для забезпечення досягнення кращих результатів у майбутньому [234].

Метод аналізу основної причини призначений для того, щоб допомогти дослідникам при виникненні проблеми:

- 1) описати, що сталося;
- 2) визначити, що сталося;
- 3) зрозуміти, чому це сталося;
- 4) розробити заходи із запобігання повторення проблеми [245].

Дослідники зможуть вжити необхідних заходів лише після того, як вони зрозуміють, чому інцидент чи аварія мали місце.

Виділяють такі основні послідовні стадії здійснення аналізу основної причини:

1. Формулювання проблеми. Залежно від складності самого процесу дослідження визначення проблеми може бути простим або складним. Тут визначається сутність проблеми та напрямок аналізу.

2. Накопичення даних. За встановленою проблемою необхідно зібрати повну інформацію, без якої неможливе розуміння проблеми та визначення причинних і основних факторів.

3. Виявлення обставин, які викликали проблему. На основі зібраної інформації проводиться аналіз та складається упорядкований перелік усіх можливих факторів проблеми, зі встановленням ступеню впливу кожного з них на проблему.

4. Встановлення основних причин. Використовуючи діаграму рішень, яка має назву Root Cause Map, визначається основна причина з кожного причинного фактору, який було виявлено на попередній стадії.

5. Вироблення рекомендацій вирішення проблеми. За встановленою основною причиною кожного причинного фактора виробляються придатні до виконання рекомендації щодо запобігання їх повторення в майбутньому.

6. Виконання рекомендацій. Здійснюється усунення аварій, поломок, інцидентів та інших виявлених проблем і недоліків відповідно до вироблених рекомендацій.

7. Дотримання рекомендованих рішень для забезпечення ефективності. З метою запобігання виникнення аналогічних проблем у майбутньому та підтримки рівня ефективності виробництвом необхідно регулярно виконувати підготовлені рекомендації [29].

Основним недоліком методу аналізу основної причини є те, що він передбачає наявність лише одного джерела проблеми. Насправді ж ситуація може бути значно складнішою, і проблема може бути викликана двома чи більше причинами, які будуть мати приблизно однаковий вплив.

Впровадження розроблених концептуальних положень управління основними виробничими засобами, що базуються на принципах і особливостях взаємоузгодження та прикладної реалізації системного, процесного, цільового і функціонального підходів у побудові повноциклової моделі управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств (рис. 3.5), відобразило повний управлінський цикл і дозволяє здійснювати стратегічну орієнтацію керуючої підсистеми на процес структурних змін із метою підвищення ефективності використання основних виробничих засобів, поліпшення їх стану для оптимізації бізнес-процесів, видів діяльності, роботи підрозділів із орієнтацією на зростання загальної результативності господарської діяльності поліграфічних підприємств та має ряд якісних і кількісних переваг. Якісні переваги досягаються за рахунок охоплення повного управлінського циклу, тобто виконання всіх функцій, які необхідні для досягнення поставлених цілей на підприємстві, самостійного оволодіння персоналом підприємства сучасними технологіями та методами управління.

Економічний ефект управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств досягається за рахунок скорочення операційних витрат, зниження адміністративних витрат і скорочення часу на обробку інформації, підвищення інвестиційної привабливості підприємства та окремого бізнес-напрямку (головним чином за рахунок підвищення прозорості та передбачуваності формування фінансового результату і підвищення стабільності роботи підприємства).

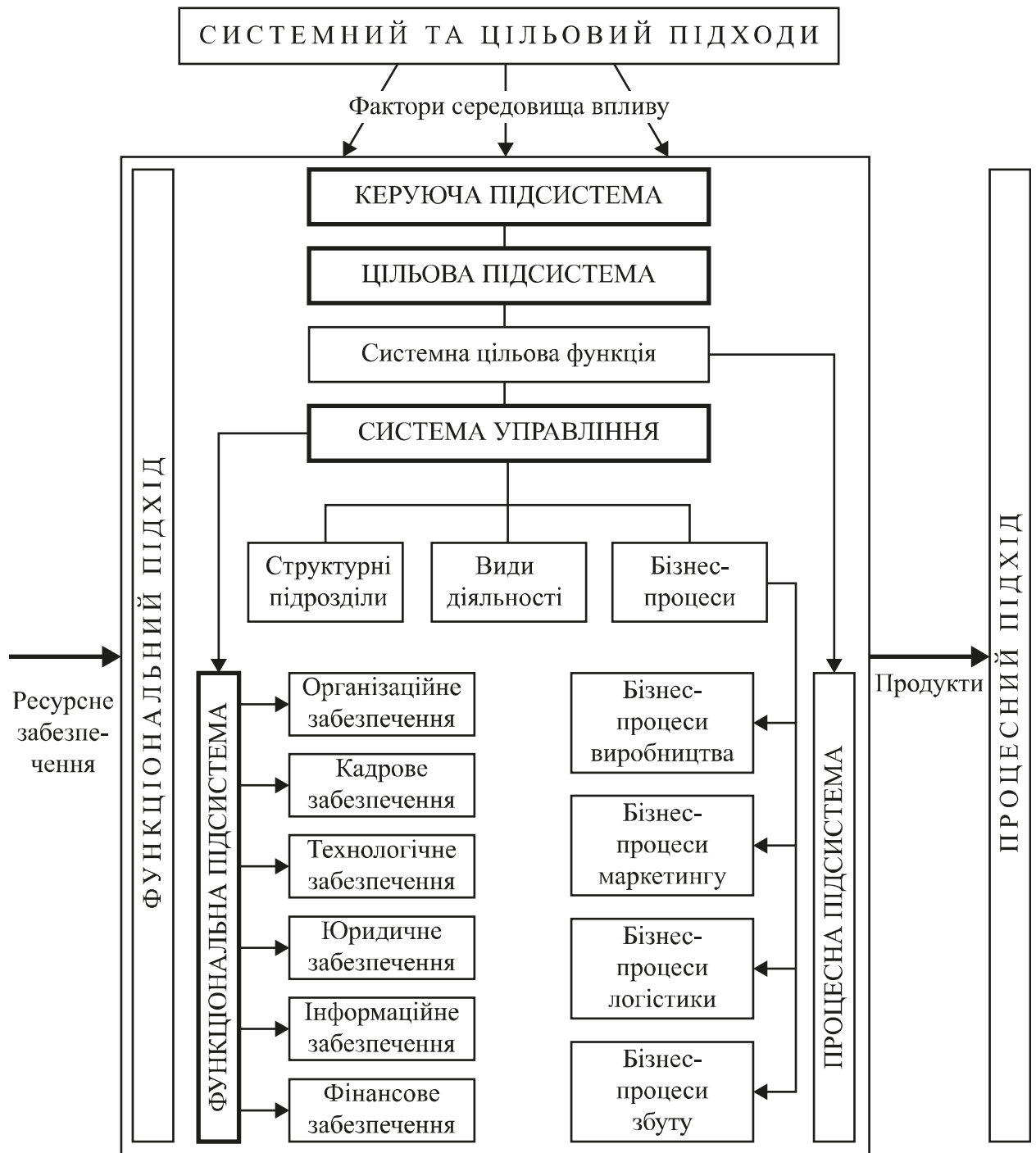

Рисунок 3.5 – Структурно-логічна схема повноциклової моделі управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств
(Розроблено автором)

Основні переваги та можливості, які досягаються при впровадженні повноциклового управління, пов'язані зі спрямуванням на безперервне поліпшення результатів діяльності з орієнтацією на основних клієнтів, як внутрішніх, так і зовнішніх; оптимізація корпоративного управління, що

забезпечує прозорість для керівництва та персоналу і дає змогу вчасно реагувати на зміни умов зовнішнього середовища господарювання; проведення аналізу та ефективності управління на кожному етапі формування цінності для споживача.

Для більш загального аналізу діяльності поліграфічних підприємств використовується метод діагностики бізнес-процесів на основі ланцюжка створення цінності, що дозволяє глибше дослідити аспекти взаємодії не тільки внутрішньокорпоративних, але й міжфірмових бізнес-процесів, виокремити «можливості» та «слабкі місця» забезпечення конкурентоспроможності поліграфічних підприємств, визначити бар'єри розвитку компанії та розробити рекомендації щодо їх нівелювання.

Система управління дає можливість чітко спланувати показники, що їх повинна досягти фірма у кожному періоді, спрогнозувати майбутній результат для встановлення подальших цілей на перспективу, проконтролювати ефективність виконання підрозділом запланованих завдань і коригувати отримані результати.

3.3 Удосконалення організаційно-економічного механізму управління основними виробничими засобами

Підвищення ефективності управління основними виробничими засобами потребує розробки організаційно-економічного механізму.

Управління основними виробничими засобами поліграфічного підприємства, на нашу думку, має бути спрямоване на вирішення таких завдань:

- скорочення витрат часу на виконання замовлень;
- підвищення якості продукції;
- розширення спектру поліграфічної інноваційної продукції, яку може виготовити поліграфічне підприємство;
- рівномірне завантаження устаткування протягом року та доби;

- випуск продукції вчасно в обумовлені терміни;
- зменшення технологічних відходів;
- випуск інноваційних видів продукції, що дасть змогу отримати конкурентні переваги та задовольнити потреби замовників;
- збільшення прибутковості власного капіталу підприємства [85, с. 305].

Наявність на балансі підприємства обладнання, площ та інших елементів основних засобів, які не використовуються – одна з причин скорочення абсолютної величини чистого прибутку, оскільки призводить до необґрунтованого зростання витрат виробництва. Потребу в основних засобах необхідно визначати максимально точно [85, с. 305].

Проте особливістю поліграфічного виробництва є наявність значної кількості допоміжного устаткування, що необхідне для забезпечення широкої номенклатури продукції, яку пропонує підприємство замовникам. Використовуватися ж це устаткування може досить рідко, проте реалізувати його не можна через особливості поліграфічного виробництва. Більшість замовлень необхідно виконувати в найкоротші терміни, здебільшого «на вчора», що неможливо реалізувати, якщо витрачати час на транспортування напівфабрикатів до субпідрядника. Окрім того, в нього теж може виявитися значне завантаження, і він не зможе вчасно виконати саме ваше замовлення. Також гостро стоїть питання якості виконання поліграфічної продукції, оскільки нерідко проконтролювати якість виконання роботи субпідрядником неможливо [85, с. 305–306].

Для впевненості в належному рівні якості поліграфічної продукції на конкретному підприємстві воно має бути сертифіковане за міжнародною системою стандартизації. В Україні окремі поліграфічні підприємства проходять стандартизацію за міжнародним стандартом менеджменту якості ISO 9001:2008 (ТОВ «АДЕФ-Україна», ПрАТ «Бліц-інформ» зразкова друкарня «Бліц-принт») та ISO 12647 «Поліграфія. Керування процесами виготовлення растрових кольороподілених фотоформ, пробних і тиражних відбитків» (ТОВ «Вольф», «Тріада-принт»). Більшість же поліграфічних

підприємств не можуть забезпечити стабільний певний рівень якості продукції. Тому важливим є пошук оптимальної структури основних засобів [85, с. 306].

Особливістю використання основних засобів газетними друкарнями є нерівномірність завантаження обладнання протягом доби, а виробнича потужність має забезпечувати випуск продукції при пікових навантаженнях. Більшість щоденних газет надходять до друку після 18 години і мають бути надруковані з дотриманням чіткого графіка видачі накладу частинами для забезпечення вчасного розсилання територією України. Редакції газет змушені друкуватися в одній друкарні через економію коштів на друкування, відсутністю в регіонах газетних друкарень із необхідними характеристиками або вільним часом у графіку та складністю контролю якості. Закінчується друк близько 2–3 години ночі. Проте відправка віддрукованих частин накладів газет починається вже з 20 години вечора і має чітко витримуватися відповідно до встановленого графіка [85, с. 306].

Решту доби високопродуктивні газетні друкарські машини простоюють. Тому перед керівництвом підприємства постає проблема завантаження виробничих потужностей у міжпіковий період. Це можна реалізувати за рахунок друкування тижневиків, каталогів, рекламних газет тощо. Також слід здійснювати пошуки нових видів продукції, які можуть бути надруковані газетними друкарнями під час простоїв обладнання [85, с. 306].

Якщо в газетній друкарні сформований портфель замовлень і вечірній час заповнено, то нові видання вчасно віддрукувати буде неможливо, що ускладнює пошук друкарень для газетних видань. Окрім того, видавцям досить складно контролювати якість друкування газетної продукції. Для вирішення цих проблем деякі газетні редакції створюють власні друкарні. Таким шляхом пішли редакції газет «Порадниця», «Сьогодні», «Київські відомості» [85, с. 306].

Український медіахолдинг, який видає велику кількість періодичних видань, створив друкарню «Укрполіграфмедіа» для друку власних видань,

серед яких як щоденні видання, так і тижневики, що дало змогу рівномірно завантажити устаткування [85, с. 306].

Ще однією особливістю поліграфічного виробництва є дрібносерійний характер. Більшість замовлень потребують особливої технології виконання і наявні основні засоби повинні забезпечувати технологічну можливість виготовлення потрібної продукції [85, с. 306].

Підприємство має прогнозувати зміну попиту на продукцію, враховувати появу нових видів продукції та відповідно до цих факторів планувати перспективну потребу в основних засобах [85, с. 306].

Для ТОВ «Київська друкарня ВОЛЬФ» з метою розширення спектру інноваційних послуг, до вже наявного устаткування можна рекомендувати придбання машини цифрового друку Ricoh Pro C7200S, яка забезпечує друкування невеликими накладками білим тонером (що дозволяє друкувати на прозорих носіях або на кольоровому папері), прозорим тонером (створюється ефект вибіркового лакування) та неоновими кольорами, які світяться в ультрафіолетовому світлі. З урахуванням розвитку підприємства та впровадження системи прийому замовлень онлайн це дасть змогу підприємству задовольнити попит споживачів на друк поліграфічної продукції зі спеціальними ефектами невеликими накладками до вже наявного устаткування для друкування великих накладів. Таким чином буде забезпечено комплексне обслуговування споживачів.

Управління основними засобами поліграфічного підприємства включає такі основні елементи:

- вимірювання, що має на меті розроблення показників ефективності та встановлення цілей для її підвищення;
- оцінка — полягає в порівнянні фактичної ефективності на поліграфічному підприємстві з її цілями та виявлення розбіжностей;
- вплив прийняття рішень із метою підвищення ефективності виробництва, тобто за кожною виявленою розбіжністю розробляються рішення для наближення фактичного значення показника до цільового;

- моніторинг – передбачає контроль виконання рішень і збір інформації, яка необхідна для подальшого вимірювання ефективності виробництва [85, с. 306].

Тобто сучасні підходи до управління ефективністю спираються на цільову ефективність виробництва, яка означає ступінь досягнення виробничою системою поставленої мети. Проте інші види ефективності також можуть використовуватися на етапі вимірювання та оцінки [85, с. 306].

У діяльності сучасних підприємств, виходячи з сучасних підходів, використовуються такі методи управління ефективністю виробництва:

- пропорційно-збалансована система показників;
- ключові індикатори видів ефективності;
- програмно-цільове управління;
- повне управління продуктивністю;
- ABC/ABM-метод – процесно-орієнтований аналіз і системне управління;
- концепція економічної доданої вартості;
- бенчмаркінг.

Формування організаційно-економічного механізму (рис. 3.6) управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств є наслідком політичних і соціальних умов, що складаються в суспільстві [85, с. 306].

Вивчення досвіду створення та функціонування аналогічних механізмів у розвинених країнах дозволяє стверджувати, що роль держави є визначальною і полягає в першу чергу в формуванні ефективної науково-промислової політики, вірному визначенні її пріоритетів, стратегії та механізмів упровадження, що повинні бути сконцентровані на технологічному відновленні виробництва, підвищенні знань і кваліфікації персоналу та задоволенні потреб ринку в поліграфічній продукції високого науково-технічного рівня [85, с. 306–307].

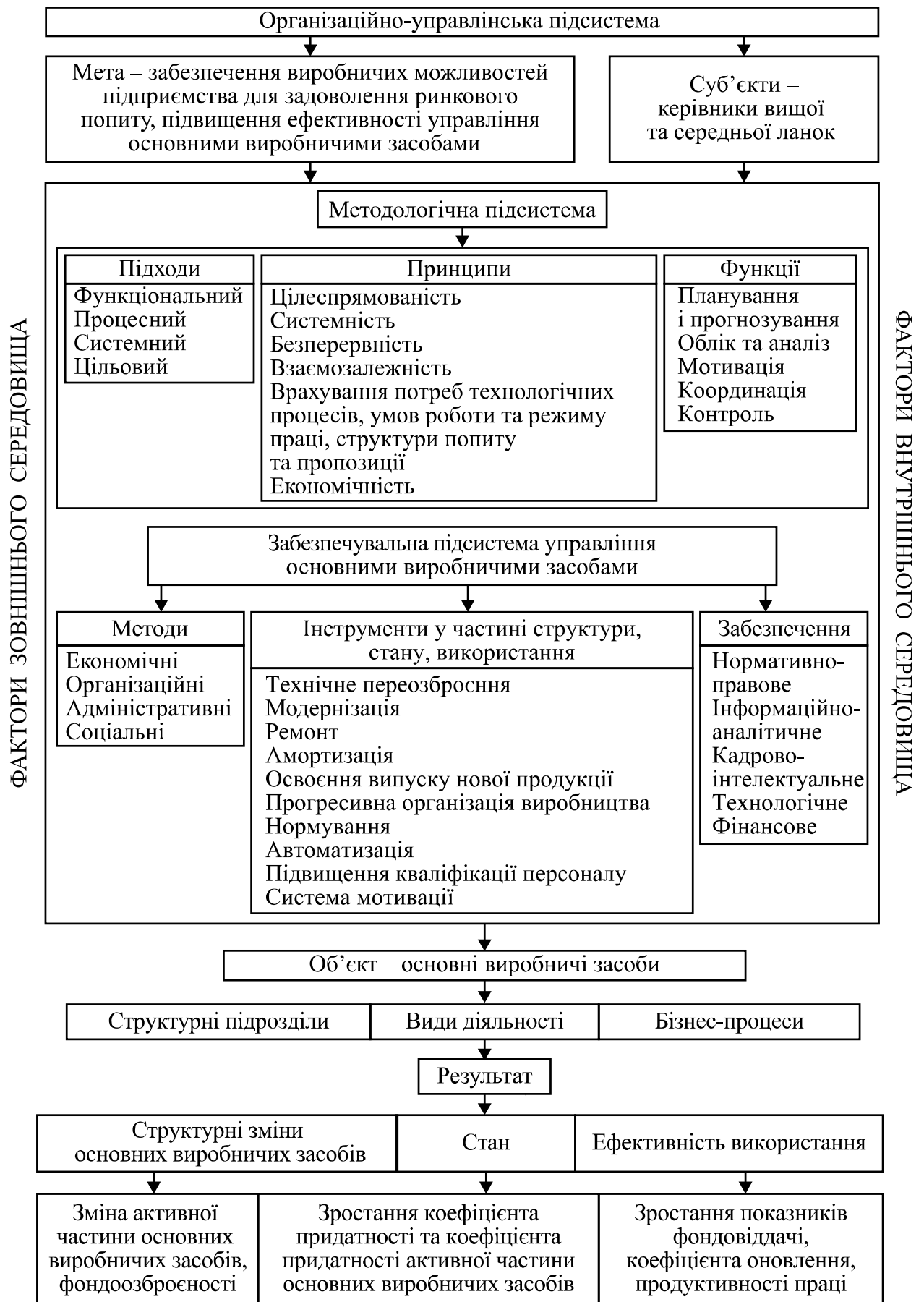

Рисунок 3.6 – Організаційно-економічний механізм управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств (Розроблено автором)

Для реалізації цих цілей організаційно-економічний механізм представлено у вигляді підсистем: організаційно-управлінської (відображає керовану та керуючу підсистеми управління), методологічної (визначає підходи, принципи та функції управління), результативної (вказує на взаємозв'язок між результатами управління основними виробничими засобами та господарської діяльності поліграфічних підприємств у частині досягнення мети) і забезпечувальної (визначає вихідні параметри, що впливають на вибір методів та інструментів управління основними виробничими засобами завдяки наявному забезпеченню). Окрім того, запропоновано систематизацію інструментів управління основними виробничими засобами відповідно до методів і завдань управління у частині впливу на параметри структури, стану чи використання основних виробничих засобів поліграфічних підприємств.

Запропонована структура організаційно-економічного механізму управління основними виробничими засобами дозволяє реалізувати принципи та підходи, виконувати функції, застосовувати методи та обирати інструменти управління ними таким чином, щоб забезпечити реалізацію загальних цілей діяльності та підвищення показників її результативності з урахуванням наявних ресурсів, реальних і виявлених потенційних можливостей, вимог ринкового попиту, динаміки екзогенних та ендогенних факторів безпосереднього впливу.

Системне управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств доцільно зосереджувати на реалізації заходів двох напрямів: перший – диференціації послуг, спрямованих на всебічне задоволення потреб у видавничо-поліграфічних послугах, упровадження рентабельних засобів виробництва, освоєння нових сегментів ринку та формування ефективних форм організації бізнесу. Так, в економічній енциклопедії процес диференціації означає розширення номенклатури продукції, що виробляють підприємства [57, с. 344]; другий – підвищення управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств, тобто впровадження

в господарську діяльність нових організаційно-економічних механізмів і розширення інструментарію впливу державних органів влади на процеси розвитку видавничо-поліграфічних послуг. Якість прийняття управлінських рішень залежить від аналітико-розрахункового обґрунтування і моделювання змін структури основних виробничих засобів поліграфічних підприємств [85, с. 307].

Головне завдання в удосконаленні управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств – забезпечення збалансованої взаємодії наукового, технічного і виробничого потенціалів та розробка і впровадження механізму активізації інноваційної діяльності [85, с. 308].

Системне управління трактується як своєрідна функція, що спрямована на забезпечення гармонізації діяльності та розвитку господарських та інших об'єктів із економіко-правовими вимогами і реалізується на об'єктивному рівні господарювання [85, с. 308].

Системне управління має здійснюватися на засадах планування з дотриманням ряду принципів, зокрема:

- системність – при дотриманні цього принципу має враховуватись взаємозв'язок і взаємодія всіх складових елементів і компонентів підприємства і його зв'язки з зовнішніми об'єктами;
- необхідна участь у плановому процесі всіх взаємодіючих об'єктів залежно від масштабів діяльності;
- безперервність – планувати роботу так, щоб вона здійснювалася постійно і безперервно, тобто послідовно одна за одною;
- гнучкість – дотримання цього принципу дозволяє вносити зміни в напрямок планових робіт з урахуванням виникнення внутрішнього і зовнішнього впливу; значна гнучкість планування може досягатися наявністю різного виду ресурсів;
- достатня значимість – планові роботи повинні бути поставлені відповідно до визначених цілей і завдань управління;

- необхідна трудомісткість – трудомісткість планових робіт повинна бути сумірною з цілями і завданнями управління;
- реальність – планові роботи для потреб управління повинні бути реально здійсненими забезпеченими ресурсами;
- конкретність – всі планові роботи повинні бути сформульовані чітко, дохідливо і конкретно;
- адресність і відповідальність – форма планів повинна передбачати адресну регламентацію відповідальних осіб і виконавців кожного із заходів;
- контрольованість – планові роботи повинні передбачати можливість простого, наочного та ефективного контролю їх виконання, а також можливість коректування відхилень від запланованих заходів [85, с. 308].

Реалізація багатьох прикладних заходів системного управління має бути як результат необхідності об'єктивно визначити потенційні можливості підприємства з урахуванням цілей його діяльності, стратегії і тактики їх досягнення, що повинно бути реалізованим у перспективних і поточних планах [85, с. 308].

Впроваджена та діюча системи системного управління на взаємодіючих поліграфічних підприємствах уже на перших етапах свого розвитку здатні привести до суттєвих економічних ефектів за рахунок економії та збереження сировини, матеріалів, енергетичних ресурсів, зниження штрафних санкцій тощо [85, с. 308].

Також упровадження системного управління дозволить підприємству отримати суттєві конкурентні переваги на ринку. Таким чином, до потенційних переваг, пов'язаних із упровадженням вищезазначеної системи, можна віднести: можливість задоволення вимог інвесторів і полегшення доступу на ринку капіталів; збільшення частки ринку підприємства за рахунок покращення його іміджу; вдосконалення управління витратами; економія сировини, електроенергії, матеріалів; створення сприятливих умов для вирішення економічних питань; розширення доступу на закордонні ринки тощо [85, с. 308].

Розроблений організаційно-економічний механізм із урахуванням результатів аналізу ефективності діяльності поліграфічних підприємств дає можливість розробити заходи з підвищення ефективності управління основними виробничими засобами.

Підприємствам із групи великих рекомендовано впровадження досягнень науково-технічного прогресу, організаційних, соціальних заходів, а також покращення нормативного забезпечення.

Так, ПрАТ ХКФ «Глобус» має найвищий рівень інтенсивності використання основних виробничих засобів, тому рекомендовано придбати нову офсетну чотирифарбову друкарську машину Man Roland 700 HiPrint для задоволення потреб споживачів у високоякісному друці та з метою збільшення виробничої потужності. Близько 30 % випуску продукції підприємства становлять підручники для школи, значна частина яких повноколірні. Серед організаційних заходів потрібно запровадити систему Кайзен, яка дасть змогу усунути неефективні витрати, поліпшити технологічні процеси, підвищити корпоративну культуру.

ПрАТ Видавничий дім «Високий замок» основним видом діяльності має видання та друкування газет. Враховуючи тенденції до зниження попиту на газети в паперовій формі, інвестувати кошти в оновлення друкарського газетного устаткування ризиковано, оскільки воно спеціалізоване і не може бути пристосоване до випуску інших видів поліграфічної продукції. Окрім того, рівень зносу активної частини основних виробничих засобів найнижчий серед усіх досліджуваних підприємств і становить 51 % у 2016 р. За матрицею ефективності управління основними виробничими засобами підприємство перейшло до екстенсивного їх використання. Зважаючи на це, підприємству необхідно зосередитися на організаційних, соціальних заходах та вдосконаленні нормативного забезпечення.

Підприємствам, які належать до групи середніх, доцільно впроваджувати результати науково-технічного прогресу у формі модернізації устаткування, організаційні заходи, нормативні та соціальні.

ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря» рекомендується інвестувати кошти в модернізацію устаткування для контролю параметрів друку відповідно до міжнародного стандарту ДСТУ ISO 12647-2:2008 «Поліграфія. Керування процесами виготовлення растрових кольороподілених фотоформ, пробних і тиражних відбитків. Частина 2. Процеси офсетного плоского друкування», запровадити заходи системи Кайзен, проводити навчання персоналу та вдосконалювати норми на підприємстві.

ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика доцільно придбати цифрову друкарську машину, що дасть змогу розширити спектр послуг випуском малотиражних видань і розробити норми для нової ділянки цифрового друку.

ПАТ «ВІПОЛ» рекомендовано зосередитися на організаційних заходах і підвищенні кваліфікації персоналу.

Для підприємств малого розміру впровадження результатів науково-технічного прогресу шляхом закупівлі нового устаткування або інвестування в модернізацію діючого є недоцільним, оскільки більшість підприємств групи мають екстенсивне використання основних виробничих засобів. Отже, цим підприємствам рекомендується впроваджувати організаційні заходи з підвищення ефективності використання вже наявного устаткування, навчання персоналу та перегляд нормативного забезпечення.

Для ПрАТ ЛКФ «Атлас» можна рекомендувати запровадити управління ланцюгами постачання, а також підвищення кваліфікації персоналу та перегляд нормативного забезпечення.

Для ПрАТ Волинська обласна друкарня та ПрАТ Видавництво «Закарпаття», зважаючи на збиткову діяльність, рекомендовано зосередитися на заходах, які не потребуватимуть значних витрат, таких як мотивація персоналу та перегляд норм.

ПрАТ Видавництво «Харків», незважаючи на перехід від екстенсивного до інтенсивного використання основних виробничих засобів, не рекомендується впроваджувати результати науково-технічного прогресу,

оскільки вони потребують значних капіталовкладень, а підприємство має найменший дохід від реалізації на рівні 1,6 млн грн у 2016 р., незначні амортизаційні відрахування в розмірі 363 тис. грн і незначний прибуток 47 тис. грн. Зважаючи на це, слід зосередитися на організаційних заходах, а саме використати метод аналізу основної причини, який не потребує значних витрат на реалізацію і допоможе виявити джерело проблем підприємства.

Впровадження проектних заходів потребуватиме для ПрАТ ХКФ «Глобус» витрат в розмірі 5500 тис. грн на придбання чотирифарбової офсетної друкарської машини Man Roland 700 HiPrint та 34,5 тис. грн на впровадження системи Кайзен.

ПрАТ Видавничий дім «Високий замок» має впровадити систему Кайзен, яка довела свою ефективність на вітчизняних поліграфічних підприємствах. Вартість заходу становить 34,5 тис. грн. Також потрібно підвищити кваліфікацію персоналу, що матиме наслідком підвищення ефективності праці. Вартість заходу становитиме 12,5 тис. грн. Удосконалення норм на підприємстві не потребуватиме додаткового фінансування, оскільки виконуватиметься співробітниками економічного відділу як складова посадових обов'язків.

Вартість придбання спектрофотометра X-Rite SpectroEye SA для ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря» становитиме 80 тис. грн, впровадження системи Кайзен – 34,5 тис. грн, навчання персоналу – 7,5 тис. грн. Удосконалення норм на підприємстві не потребуватиме додаткового фінансування, оскільки виконуватиметься співробітниками економічного відділу як складова посадових обов'язків.

ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика рекомендовано придбати машину цифрового друку Konica Minolta AccurioPress C6085 вартістю 1750 тис. грн. Розробка норм для дільниці цифрового друку додаткових витрат не потребуватиме.

ПАТ «ВІПОЛ» на впровадження системи Кайзен витратить 34,5 тис. грн, а на навчання персоналу – 25 тис. грн.

ПрАТ ЛКФ «Атлас» на запровадження управління ланцюгами постачання витратить 13 тис. грн, а на підвищення кваліфікації персоналу 7,5 тис. грн. ПрАТ Волинська обласна друкарня та ПрАТ Видавництво «Закарпаття» на мотивацію персоналу витратять по 8 тис. грн, що призведе до економії витратних матеріалів і підвищення продуктивності праці. ПрАТ Видавництво «Харків» упровадження методу аналізу основної причини коштуватиме 9 тис. грн.

Фінансовими джерелами для реалізації проектних заходів є накопичені амортизаційні відрахування та прибуток підприємства.

Необхідні капіталовкладення та очікуваний приріст прибутку наведено в табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Вартість проектних заходів, приріст амортизаційних відрахувань та очікуваний приріст прибутку*

Підприємство	Вартість заходів, тис. грн	Приріст амортизаційних відрахувань, тис. грн	Норма дисконтування, %	Приріст прибутку по роках реалізації заходів, тис. грн				
				1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Великі підприємства								
ПрАТ ХКФ «Глобус»	5534,5	1105	18	1230	1420	1380	1320	1280
ПрАТ Видавничий дім «Високий замок»	47	0	18	21	24	25	23	20
Середні підприємства								
ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря»	122	16	18	39	45	43	39	40
ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика	1750	336	18	534	586	547	524	480
ПАТ «ВІПОЛ»	59,5	0	18	27	29	28	25	23

Кінець таблиці 3.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Малі підприємства								
ПрАТ ЛКФ «Атлас»	20,5	0	18	8	10	11	8	9
ПрАТ Волинська обласна друкарня	8	0	18	3	4	4	2	2
ПрАТ Видавництво «Закарпаття»	8	0	18	3	3	4	3	2
ПрАТ Видавництво «Харків»	9	0	18	4	5	4	3	2

* Розраховано особисто автором

Ефект від упроваджених заходів розраховуємо за показниками чистого дисконтованого доходу, індексу дохідності, терміну окупності (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Показники ефекту від впровадження проектних заходів*

Підприємство	Чистий дисконтований дохід, тис. грн	Індекс дохідності	Термін окупності, років
Великі підприємства			
ПрАТ ХКФ «Глобус»	2063,5	1,37	3,18
ПрАТ Видавничий дім «Високий замок»	23,9	1,51	2,79
Середні підприємства			
ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря»	57,2	1,47	2,88
ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика	987,1	1,56	2,65
ПАТ «ВІПОЛЬ»	24,2	1,41	2,93
Малі підприємства			
ПрАТ ЛКФ «Атлас»	8,2	1,40	2,98
ПрАТ Волинська обласна друкарня	1,8	1,22	3,14
ПрАТ Видавництво «Закарпаття»	1,6	1,19	3,56
ПрАТ Видавництво «Харків»	2,8	1,32	2,82

* Розраховано особисто автором

Розрахунки показали, що всі проектні заходи ефективні та мають прийнятний термін окупності від 2,65 до 3,56 років.

Зміна показників ефективності використання основних виробничих засобів наведена в табл. 3.4. Базою для розрахунків є фактичні (2016 р.) та прогнозні (2017 р.) показники, що наведені в табл. В.1 додатку В. Показник рентабельності основних виробничих засобів із метою врахування лише доходів і витрат від основної діяльності розраховано на основі валового прибутку за вирахуванням податку на прибуток.

Таблиця 3.4 – Аналіз впливу заходів на показники ефективності використання основних виробничих засобів*

Підприємство	Фондовіддача, грн/грн			Рентабельність основних виробничих засобів, %		
	2016	2017	Темп росту, %	2016	2017	Темп при- росту, в. п.
Великі підприємства						
ПрАТ ХКФ «Глобус»	2,42	2,53	104,6	18,42	19,52	1,09
ПрАТ Видавничий дім «Високий замок»	1,29	1,28	99,2	19,12	19,00	-0,12
Середні підприємства						
ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря»	2,02	1,99	98,4	27,91	27,58	-0,33
ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика	1,54	1,61	104,4	24,63	25,57	0,94
ПАТ «ВІПОЛ»	0,99	1,00	100,4	4,20	4,42	0,22
Малі підприємства						
ПрАТ ЛКФ «Атлас»	0,36	0,41	111,1	4,38	4,99	0,61
ПрАТ Волинська обласна друкарня	0,33	0,33	99,7	0,43	0,53	0,09
ПрАТ Видавництво «Закарпаття»	0,18	0,18	100,5	-0,50	-0,49	0,01
ПрАТ Видавництво «Харків»	0,09	0,10	107,9	1,28	1,43	0,15

* Розраховано особисто автором

Аналіз показав зростання фондівдаї у більшості підприємств на 0,4–11,1 %. Проте у ПрАТ Видавничий дім «Високий замок», ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря» та ПрАТ Волинська обласна друкарня показник знизився на 0,3–1,6 %, що зумовлено недостатнім зростанням чистого доходу від реалізації в перший рік реалізації проектних заходів.

Рентабельність основних виробничих засобів зросла у всіх підприємств, окрім ПрАТ Видавничий дім «Високий замок» та ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря», де мало місце зниження показника на 0,12 та 0,33 відсоткових пункти.

Отже, реалізація організаційно-економічного механізму управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств у поєднанні з результатами аналізу їх діяльності дає можливість розробляти результативні рекомендації для підприємств із метою підвищення ефективності управління основними виробничими засобами.

Висновки до розділу

1. Формування та реалізація організаційно-економічного механізму ефективного управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств повинна здійснюватися на основі відповідного наукового та організаційного забезпечення адаптації до умов, що змінюються.

Реалізація організаційно-економічного механізму в процесі досягнення стратегічної мети пов'язується зі зміною структури основних виробничих засобів, зростання показників стану та ефективності використання основних виробничих засобів.

2. У результаті проведеного дослідження вирішено завдання, спрямовані на поглиблення та розвиток теоретико-методичних положень і обґрунтування практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств.

3. Головну складову ефективного управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств виконує інфраструктурна підтримка, яка охоплює наукову складову, трансфер технологій, підготовку кадрів, інвестування, збутову діяльність тощо. Формування інфраструктури сприяє посиленню наукових розробок і упровадницької діяльності, доведеної до стадії масового випуску нової продукції.

4. За результатами побудованого організаційно-економічного механізму управління основними виробничими засобами та систематизованими детермінантами підвищення ефективності управління основними виробничими засобами надано практичні рекомендації підприємствам щодо реалізації заходів економічного, організаційного, техніко-технологічного та соціального характеру.

5. Розроблені в дослідженні науково-методичні положення та практичні пропозиції щодо використання сукупності підходів в управлінні основними виробничими засобами можуть бути використані керівниками поліграфічних підприємств і видавництв для підвищення ефективності реалізації стратегій та поліпшення використання їх стратегічних можливостей, збереження прибуткової діяльності.

Основні результати розділу було опубліковано автором у наступних наукових роботах: [85, 86]. Отримані результати підтверджено довідками про впровадження.

ВИСНОВКИ

Результатом дисертаційної роботи є поглиблення теоретичних засад і вдосконалення науково-методичних положень підвищення ефективності управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств. Виконане дослідження дозволило зробити наступні висновки.

1. На основі аналізу та узагальнення теоретичних і емпіричних досліджень встановлено, що основні виробничі засоби у структурі активів підприємства повинні розглядатись як джерело забезпечення процесів акумулювання, розподілу, ефективного використання та загалом оптимального кругообігу їх капіталу, що виступає економічним підґрунтям процесів розвитку, реалізації відповідних структурних змін і забезпечення виконання покладених на підприємство функцій у процесі суспільного відтворення. Це надало змогу уточнити економічну сутність основних виробничих засобів, виявити їх суттєві риси, а також ідентифікувати особливості структурних змін, їх взаємозалежність з показниками стану та результатами використання основних виробничих засобів як об'єкта управління у процесі реалізації стратегії та політики розвитку підприємства.

2. На підставі проаналізованих теоретичних підходів до сутності управління основними виробничими засобами встановлено, що вони розкривають суть такого управління з окремих позицій, зокрема, структури, процесу, відповідного забезпечення, реалізації функцій чи можливості відтворювати діяльність підприємства. Їх поєднання дозволило уточнити змістовне наповнення за функціональними, методико-інструментальними, результативними складовими такого управління, заклало основу ідентифікації його типів та, відповідно, виявлення логіки практичної реалізації. З цих позицій визначено, що управління основними виробничими засобами може набувати екстенсивного чи інтенсивного типу, які характеризуються врахуванням і реагуванням на динаміку факторного

впливу у процесі реалізації функцій управління та досягнення загальної результативності діяльності підприємства.

3. За результатами аналізу та систематизації методичних підходів і методів оцінювання ефективності управління основними виробничими засобами, їх мети, об'єктів, завдань, результатів виявлено необхідність підвищення об'єктивності такого оцінювання у частині врахування особливостей підприємств за видами економічної діяльності, забезпечення доступності інформаційно-аналітичної бази оцінки, відповідності вимогам комплексності та повноти подальшого аналізу, а також можливостей прогнозування наслідків і формування своєчасної та повної аналітичної бази для прийняття відповідних управлінських рішень. З цією метою запропоновано доповнити наявні підходи та розвинути методичне забезпечення оцінювання ефективності управління основними виробничими засобами у частині побудови двовимірної матриці ефективності управління та здійснення диференціації підприємств за критерієм відносної ефективності управління основними виробничими засобами шляхом поетапного оцінювання і врахування відповідної сукупності даних про показники структури, стану та ефективності використання основних виробничих засобів.

4. З урахуванням виявлених особливостей поліграфічних підприємств, їх виробничо-технологічних процесів було здійснено аналіз структури основних виробничих засобів. Вибірку підприємств склали ПрАТ ХКФ «Глобус», ПрАТ Видавничий дім «Високий замок», ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря», ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика, ПАТ «ВІПОЛ», ПрАТ ЛКФ «Атлас», ПрАТ Волинська обласна друкарня, ПрАТ Видавництво «Закарпаття», ПрАТ Видавництво «Харків». Результати аналізу показали тенденцію до погіршення структури основних виробничих засобів за участю у виробничому процесі за показником частки активної частини у великих підприємств на 1–7 в. п., у середніх підприємств показник майже не змінювався, окрім ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря», де він зріс на 8 в. п. за досліджуваний період, у групі малих мало місце зростання

показника на 13 в. п. у ПрАТ Волинська обласна друкарня, зниження на 4 в. п. у ПрАТ ЛКФ «Атлас» та падіння на 36 в. п. у ПрАТ Видавництво «Харків». Визначено, що це призводить до наростання кризових явищ і поглиблення структурних диспропорцій, зменшення економічного потенціалу поліграфічних підприємств і не дозволяє повністю забезпечувати зростаючий попит на нові види поліграфічної продукції, а для окремих з них і наявний на традиційну продукцію.

5. За результатами аналізу стану основних виробничих засобів виявлено, що їх знос у середньому перевищує 60 % і постійно зростає, скорочуються інвестиції в їхнє оновлення, знижується реальна вартість основних виробничих засобів поліграфічних підприємств. Менш негативна динаміка при цьому характерна для великих підприємств. Результати аналізу фондівддачі та факторного впливу на ефективність використання основних виробничих засобів дозволили виявити основні чинники негативного впливу. Серед них найбільший вплив на фондівддачу має зміна віддачі активної частини основних виробничих засобів. У сукупності виявлені особливості структури, стану та ефективності використання основних виробничих засобів дали можливість виявити перешкоди, що призводять до деформації ресурсних потоків на вході управлінського циклу, зниження результативності реалізації процесу надання послуг, утворених на виході, що не відповідають потенційним ринковим можливостям підприємств.

6. На основі використання доповнених науково-методичних підходів і методичного забезпечення було здійснено оцінювання ефективності управління основними виробничими засобами, а також побудовано двовимірну матрицю ефективності, що дозволила показати взаємозалежність динаміки чистого доходу від реалізації й іммобілізації коштів, і на цій основі здійснити розподіл підприємств на ті, що мають інтенсивний та екстенсивний типи управління, виявити резерви інтенсифікації процесів управління основними виробничими засобами у частині аналітично визначеної доцільності їх уведення та виведення.

За результатами оцінювання порівняльної ефективності управління основними виробничими засобами було здійснено аналіз, виявлено внутрішні фактори впливу та обґрунтовано необхідність удосконалення концептуальних положень управління основними виробничими засобами на основі впровадження таких методів та інструментів управління, які дозволять реалізувати виробничі можливості підприємств і задовольнити наявний ринковий попит.

7. Проведений аналіз показників ефективності управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств показав, що детермінантами, які впливають на неї на рівні підприємств, є організаційні, економічні, науково-технічні, нормативні, соціальні, оскільки зниження ефективності управління є наслідком неповного використання на рівні створення, підтримки та реалізації матеріально-фінансових, техніко-технологічних, організаційних, інформаційних, кадрових та управлінських ринкових можливостей і наявних ресурсів поліграфічних підприємств, невідповідності їх нормативного, аналітичного, кадрового забезпечення вимогам ринкового попиту та цілям розвитку самих підприємств. Їх урахування у процесі управління дозволяє поліграфічним підприємствам визначити засоби управління поточною та перспективною структурою основних виробничих засобів, і, відповідно, підвищувати результативність використання та покращення їхнього стану. При цьому врахування у процесі управління положень системного, цільового, процесного та функціонального підходів формує умови підвищення результативності використання таких засобів.

8. Сформовані концептуальні положення управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств дозволили розробити модель управління ними. Використання розробленої моделі за рахунок охоплення повного циклу управління за бізнес-процесами та функціональними підрозділами у частині врахування необхідності їх системної координації, взаємоузгодження основних і допоміжних процесів,

процесів розвитку, цільової та функціональної єдності, підпорядкованості створює умови для вдосконалення організаційно-економічного забезпечення для підтримання раціональної структури основних виробничих засобів у процесі досягнення цілей економічної діяльності поліграфічних підприємств і, відповідно, підвищення адаптивності до вимог ринку, стимулювання поживавлення ділової активності.

9. Проведене дослідження дозволило поглибити та доповнити елементну структуру організаційно-економічного механізму управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств і на цій основі обґрунтувати систему заходів економічного, організаційного, техніко-технологічного та соціального характеру, що враховують результати проведеного аналізу, цілі підприємств, їх відповідність вимогам ринку та наявне у їх розпорядженні організаційно-економічне забезпечення. Індекс дохідності запропонованих заходів знаходиться на рівні 1,19–1,56, термін окупності складає 2,65–3,56 роки. Приріст прибутку коливається у межах 0,2–23 %. Найменший приріст (до 1 %) у ПрАТ Видавничий дім «Високий замок» і ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря», а найбільший у ПрАТ Волинська обласна друкарня (23 %), ПрАТ ХКФ «Глобус» (14 %), ПрАТ Видавництво «Закарпаття» (10 %). Поліпшення показників структури основних виробничих засобів шляхом збільшення їх активної частини мало місце у ПрАТ ХКФ «Глобус», ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря» та ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика.

У сукупності результати дослідження підтверджують, що реалізація поглиблених теоретичних засад, удосконалених науково-методичних положень і наданих прикладних рекомендацій забезпечує підтримку раціональної структури, оптимального стану основних виробничих засобів, створює умови для ефективного їх використання у процесі досягнення цілей економічної діяльності поліграфічних підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агарков И. 2018 год: тенденции в области полиграфии США. *Print Plus: бумага и полиграфия*. 2018. № 2. С. 54–57.
2. Азрилиян А. Н. Большой экономический словарь: 26500 терминов / А. Н. Азрилиян (ред.), О. М. Азрилиян, Е. В. Калашникова, О. В. Квардакова. Изд. 7-е, доп. Москва : Институт новой экономики, 2008. 1471 с.
3. Андрійчук В. Фонди не зношуються. Зношуються засоби праці. *Голос України*. 16.01.1997. № 6. С. 3.
4. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / Эдвард Дж. Макдоннелл (при содействии). С. Жильцов (пер.с англ.). Санкт-Петербург : Питер, 1999. 416 с.
5. Базилюк В. Б. Методи та інструменти механізму адаптивного управління видавничо-поліграфічною діяльністю в умовах інституційних змін. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління* : електрон. наук. фахове вид. 2016. Вип. 2. С. 66–69. URL: <http://easterneurope-ebm.in.ua/index.php/2-2016-ukr>.
6. Базилюк В. Б. Основні тенденції розвитку підприємств видавничо-поліграфічній галузі у Львівській області. *Економічний вісник університету* : зб. наук. праць учених та аспірантів. 2013. Вип. 20/2. С. 234–237.
7. Базилюк В. Б. Особливості функціонування та розвитку підприємств видавничо-поліграфічної галузі: регіональний аспект : монографія. Львів : Українська академія друкарства, 2015. 276 с.
8. Базилюк В. Б. Особливості функціонування та трансформації підприємств видавничо-поліграфічної галузі в умовах інституційних перетворень. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2014. Вип. 3 (44). С. 65–68.

9. Базилюк В. Б. Оцінка розвитку підприємств видавничо-поліграфічного комплексу регіону. *Наукові записки [Укр. акад. друкарства]*. Економічні науки. 2015. № 1 (50). С. 28–35.
10. Бакай В. Й., Бедін О. В. Амортизаційна політика та її вплив на фінансово-економічну діяльність підприємства. *Економічні науки*. Сер. : Облік і фінанси. 2012. Вип. 9. С. 35–42.
11. Барская С. А. Эффективность издающих организаций, специализирующихся на социально-значимой литературе, и пути её повышения. *Проблемы полиграфии и издательского дела*. 2005. № 4. С. 185–192.
12. Баюра Д. О. Організаційно-економічне забезпечення реструктуризації промислових підприємств в умовах кризи. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2015. № 1. С. 25–33.
13. Баюра Д. О., Подшивалов І. В. Організаційно-економічний механізм управління кредитоспроможністю підприємства в умовах ринкової невизначеності. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2016. № 2. С. 14–22.
14. Белоусова Н. М. Классификация и характеристики основных элементов коммуникационной политики издательства. *Проблемы полиграфии и издательского дела*. 2005. № 3. С. 194–198.
15. Бень Т. До визначення економічної ефективності інвестицій. *Фінанси України*. 2007. № 4. С. 12–19.
16. Бень Т. Методи визначення економічної ефективності інвестицій: порівняльний аналіз. *Економіка України*. 2006. № 6. С. 41–46.
17. Бердар М. М. Фінанси підприємств: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
18. Бирман Г., Шмидт С. Капиталовложения: Экономический анализ инвестиционных проектов. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. 631 с.

19. Болотин Б. Эффективность капиталистической экономики: некоторые проблемы анализа и измерения / Б. Болотин, Л. Громов, Е. Четыркин. Москва : Наука, 1990. 259 с.
20. Бурковський І. Д., Лагодієнко В. В., Червен І. І., Шебаніна О. В. Ефективність використання основних засобів виробництва і технічного обслуговування сільськогосподарських підприємств. Миколаїв : МДАУ, 2005. 198 с.
21. В Україні зростає книговидавництво – глава асоціації видавців. *Новини Укрінформ*. 2017. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2215475-v-ukraini-zrostaie-knigovidanna-glava-asociacii-vidavciv.html>
22. Васильовська М. В. Методика расчета показателей эффективности государственного управления деятельностью федерального государственного унитарного предприятия (на примере издательства). *Проблемы полиграфии и издательского дела*. 2005. № 3. С. 176–189.
23. Войтко С. В. Основні складові підвищення рівня ефективності системи управління прибутком та витратами машинобудівного підприємства / С. В. Войтко, В. О. Занора. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. № 7. С. 43–46.
24. Воронін О. Визначення показників економічної ефективності виробництва на основі модифікації ресурсного підходу. *Економіка України*. 2007. № 10. С. 29–37.
25. Воротіна Л. І., Котляревський Я. В. Стратегія управління підприємствами видавничо-поліграфічного комплексу : монографія. Львів : УАД, 2012. 184 с.
26. Газетне виробництво України / Ю. О. Барнич, М. В. Сірик, Ю. Фенько. *Технологія і техніка друкарства* : Зб. наук. праць. 2008. № 3–4. С. 168–179.
27. Галиахметов Р. А., Павлов К. В. Интенсификация производства при переходе к рыночным отношениям. Ижевск : Изд-во УдГУ, 1996. 364 с.

28. Герасимчук В. Г. Економіка і організація виробництва. Частина «Економіка підприємства» [Електронний ресурс] : навчально-наочний посібник для студентів усіх форм навчання, які навчаються за галуззю знань 0505 «Машинобудування та матеріалобробка» за напрямом підготовки: 6.050501 «Прикладна механіка», 6.050502 «Інженерна механіка». Київ : НТУУ «КПІ», 2012. 371 с. URL: <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/2352>

29. Гончарук А. Г. Методологические основы оценки и управления эффективностью предприятия : монографія. Одесса : Астропринт, 2008. 288 с.

30. Гончарук А. Новий підхід до управління ефективністю у промисловості України. *Економіка України*. 2006. № 11. С. 36–46.

31. Господарський кодекс України : Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV за станом на 02.08.2017. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

32. Гостев А., Ковалев В. Заявка на будущее. Как умирают идеи. *Секрет фирмы*. 2007. № 28. С. 20–23.

33. Гринівськи Р. «Українська книга» – 2016: як подолати хаос? *День*. 2016. 26 бер. URL : <http://m.day.kyiv.ua/uk/article/tema-dnya-ukrayinci-chytayte/ukrayinska-knyga-2016-yak-podolaty-haos>.

34. Гусейнов К. Б. Методика определения экономической эффективности и технологические способы создания ПХГ в газодобывающем регионе в пластах с трещинно-поровым типом коллектора. Москва : ООО «ИРЦ Газпром», 2001. 37 с.

35. Делятицкая А. В., Ровник В. И. Методические подходы к оценке положения предприятия на рынке полиграфических работ. *Проблемы полиграфии и издательского дела*. 2005. № 4. С. 145–153.

36. Діагностика впливу зовнішніх та внутрішніх чинників на процес інноваційно-інвестиційного забезпечення стійкого розвитку промислових підприємств / І. М. Крейдич, О. С. Наконечна, К. М. Швець. *Ефективна*

економіка. 2013. № 2. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2889>.

37. Діагностика конкурентоспроможності підприємницького потенціалу / П. В. Круш, О. О. Мезенцева. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. Київ : ІВЦ Видавництво «Політехніка», 2011. Вип. 7. С. 212–217.

38. Діагностика стратегічної стійкості підприємств видавничо-поліграфічної галузі в умовах нестабільного ринкового середовища / Л. Є. Довгань, Г. А. Мохонько. *Наукові записки [Укр. акад. друкарства]*. 2011. № 4. С. 78–88.

39. Дієсперов В. Визначення ефективності в сільськогосподарському підприємстві. *Економіка України*. 2007. № 10. С. 70–78.

40. Діяльність суб'єктів господарювання за 2014 р. : статист. зб. / Держкомстат України ; за ред. М. С. Кузнецової. Київ : Державна служба статистики України, 2015. 466 с.

41. Дрекслер Л. Измерение и планирование эффективности общественного производства. Москва : Экономика, 1984. 176 с.

42. Дугієнко Н. О. Амортизаційна політика як напрямок державного регулювання інвестиційної діяльності. *Вісник Запорізького національного університету*. 2008. № 1. С. 45–51.

43. Дурняк Б. В. Видавнича справа та поліграфічна діяльність в Україні : монографія / Б. В. Дурняк, А. М. Штангрет, О. В. Мельников, Я. М. Угрин. Львів : Укр. акад. друкарства, 2009. 150 с.

44. Дурняк Б. В. Видавничо-поліграфічна галузь України: стан, проблеми, тенденції. Статистично-графічний огляд : монографія / Б. В. Дурняк, А. М. Штангрет, О. В. Мельников. Львів : Укр. акад. друкарства, 2006. 274 с.

45. Дурняк Б. В. Оценка тенденций развития рынка печатной продукции Украины / Б. В. Дурняк, А. М. Штангрет, А. В. Мельников. *Проблемы полиграфии и издательского дела*. 2008. № 4. С. 121–125.

46. Дурняк Б. В. Перспективи розвитку ринку друкованої продукції України / Б. В. Дурняк, А. М. Штангрет, О. В. Мельников. *Вісн. Кн. палати*. 2006. № 11. С. 9–13.

47. Дурняк Б. В. Сировина та продукція видавничо-поліграфічної галузі України як об'єкт зовнішньої торгівлі / Б. В. Дурняк, А. М. Штангрет, І. М. Хом'як. *Поліграфія і видавнича справа*. Львів. : Укр. акад. друкарства. 2010. №1. С. 43–56.

48. Дурняк Б. В. Стан і тенденції розвитку підприємництва у видавничо-поліграфічній галузі / Б. В. Дурняк, А. М. Штангрет, В. В. Мартинів. *Наукові записки [Укр. акад. друкарства]*. Львів : Укр. акад. друкарства. 2008. Вип. 2. С. 77–83.

49. Дурняк Б. В. Сучасні тенденції розвитку поліграфії в Україні (2001–2005 рр.) / Б. В. Дурняк, А. М. Штангрет, О. В. Мартинів. *Науково-технічна конференція професорсько-викладацького складу, наукових працівників і аспірантів* (Львів, лютий 2007 р.). Львів : Українська академія друкарства. 2007. С.3.

50. Дурняк Б. В. Сучасні тенденції розвитку ринку друкованої продукції України / Б. В. Дурняк, О. В. Мельников, А. М. Штангрет. *Print Plus: бумага и полиграфия*. 2006. № 3 (31). С. 4–8.

51. Дурняк Б. В. Эффективность использования трудовых ресурсов на предприятиях издательско-полиграфической отрасли Украины / Б. В. Дурняк, А. М. Штангрет, А. В. Мельников. *Проблемы полиграфии и издательского дела*. Москва. 2007. №6. С. 126–133.

52. Единые нормы времени и выработки на процессы полиграфического производства. Для областных и городских типографий. Москва : Книжная палата, 1988. 248 с.

53. Економіка та організація виробництва: підруч. / В. Г. Герасимчук, А. Е. Розенплентер, С. В. Войтко Київ : Знання, 2007. 678 с.

54. Економіка та організація виробничої діяльності підприємства. Ч. 1. Економіка підприємства : навч. посіб. / Небава М. І., Адлер О. О., Лесько О. Й. Вінниця : ВНТУ, 2011. 117 с.
55. Економічна діагностика регіонального ринку туристичних послуг / Д. М. Стеченко, Ю. Б. Забалдіна. *Університетські наукові записки*. 2006. № 1. С. 350–357. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2006_1_59
56. Економічна енциклопедія / Гол. ред. Б. Д. Гаврилишин. Київ : Видавничий центр «Академія», 2000.
57. Економічна енциклопедія : у 3 т. / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Т. 1 Київ : Академія, 2002. 952 с.
58. Економічний словник / Й. С. Завадський, Т. В. Осовська, О. О. Юшкевич. Київ : Кондор, 2006. 356 с.
59. Економічний словник: тлумачно-термінологічний / В. А. Коноплицький, Г. І. Філіна. Київ : КНТ, 2007. 577 с.
60. Економічний словник-довідник / В. С. Іфтемичук, М. В. Іфтемичук. Чернівці : Прут, 1997. 240 с.
61. Елизарова О. И. Роль информационных ресурсов в повышении эффективности полиграфических предприятий. *Проблемы полиграфии и издательского дела*. 2004. № 3. С. 189–197.
62. Ерохина Е. Теория экономического развития: системно-синергетический подход. Казань, 2002. URL : <http://ek-lit.narod.ru/eroh/index.html>.
63. Живко З. Б. Словник сучасних економічних термінів / З. Б. Живко, М. О. Живко, І. Ю. Живко. Львів : Край, 2007. 384 с.
64. Забезпечення стійкого розвитку підприємств в умовах нестабільного середовища : монографія / О. А. Гавриш, Л. Є. Довгань, О. О. Бичков; Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. ін-т». Київ : НТУУ «КПІ», 2016. 241 с.

65. Засоби масової інформації та книговидання в Україні у 2010 р. : статист. бюлетень / Держкомстат України. Київ : Держкомстат України, 2011. 36 с.
66. Захаров В. Г. Особенности воспроизводства основных фондов в условиях научно-технического прогресса. М. : Экономика, 1972. 199 с.
67. Згуровский М. З. Технологическое предвидение / М. З. Згуровский, Н. Д. Панкратова. Киев : ИВЦ Изд-во «Политехника», 2005. 155 с.
68. Здравоохранение: экономика, маркетинг, менеджмент : учеб. пособие / Чухно А. А. и др. URL : <http://www.eyecenter.crimea.com/direct/book/index.html>
69. Зеленовский Я. Организация трудовых коллективов: введение в теорию организации и управления. Москва : Прогресс, 1971. 311 с.
70. Иванов Е. А. Воспроизводство и использование основных фондов. Москва : Экономика, 1968. 215 с.
71. Иванов Е. А. Основные фонды: воспроизводство и повышение фондоотдачи. Москва : Знание, 1978. 64 с.
72. Інноваційна політика кластероутворення в рекреаційно-туристичній сфері України / Д. М. Стеченко, І. В. Безуглий. *Наук. вісн. Черніг. держ. ін-ту економіки і упр.* Сер. Економіка. 2014. Вип. 2. С. 9–18.
73. Кантор Е. Л., Гинзбург А. И., Кантор В. Е. Основные фонды промышленных предприятий. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 240 с.
74. Капітал, основні та оборотні засоби підприємства : навч. посіб. / П. В. Круш, О. В. Клименко, В. І. Подвігіна, В. О. Гулевич. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 328 с.
75. Кваско А. В. Методика оцінки рівня організації поліграфічного виробництва. *Технологія і техніка друкарства*. 2010. № 2. С. 137–144.

76. Кваско А. В., Передерієнко Н. І. Аналіз фінансово-економічної діяльності поліграфічних підприємств: підруч. Київ : КПІ ім. І. Сікорського», 2017. 381 с.
77. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. Москва : Гелиос-АРВ, 2002. 352 с.
78. Київ хоче повернути статус найбільш читаючого міста України. *Вечірній Київ*. 2017. 12 січ. С. 8–9.
79. Кларк Дж. Б. Распределение богатства. Москва : Экономика, 1992. 447 с.
80. Коласс Б. Управление финансовой деятельностью предприятия. Проблемы, концепции и методы : учеб. пособ. / Пер. с франц ; Под ред. Соколова Я. В. Москва : Финансы ; ЮНИТИ, 1997. 116 с.
81. Колесов А. Оптимальное управление основными фондами: практические советы системного интегратора. *Упр. бизнесом*. 2006. № 3.
82. Концептуальні засади забезпечення сталого розвитку інформаційної сфери України : монографія / Я. В. Котляревський, О. В. Мельников, А. М. Штангрет, Е. П. Семенюк, В. І. Воробйов ; ПрАТ «Укр. наук.-дослід. ін-т спец. видів друку». Київ : Центр учбової літератури, 2016. 148 с.
83. Котляревський Я. В. Основні засади діяльності Державного комітету з питань телебачення і радіомовлення України як суб'єкта інформаційної сфери / Я. В. Котляревський, А. М. Штангрет, О. В. Мельников. *Держава та регіони*. Сер. Економіка та підприємництво. 2015. № 5 (86). С. 15–22.
84. Кристофер М. Логистика и управление цепочками поставок. Санкт-Петербург : Питер, 2004. 320 с.
85. Круш П. В., Сірик М. В. Формування організаційно-економічного механізму управління основними виробничими засобами поліграфічного підприємства [Електронний ресурс]. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018 № 21. URL : <http://global-national.in.ua/archive/21-2018/61.pdf>.

86. Круш П. В., Сірик М.В. Державна підтримка як фактор підвищення ефективності управління основними виробничими засобами підприємств видавничо-поліграфічної галузі України. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва* : зб. наук. праць. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2017 Вип. 20. С. 13–22.

87. Крылов Э. И., Власова В. М., Журавкова И. В. Анализ эффективности инвестиционной и инновационной деятельности предприятия : учеб. пособие. Москва : Финансы и статистика, 2003. 608 с.

88. Кунц Г., О’Доннел С. Управление: системный и ситуационный анализ управленческих функций / Г. Кунц, С. О’Доннел. Киев : Факт, 2007. 720 с.

89. Лебединский И. Л. Основные производственные фонды промышленности : Справочное пособие. 2-е изд., доп. и перераб. Ленинград : Лениздат, 1988. 254 с.

90. Макконнелл К. Р., Брю С. Л. Экономикс / Пер. с англ. Москва : Республика, 1992. 799 с.

91. Маркс К., Энгельс Ф. Избранные сочинения / В 9-ти томах.— Москва : Политиздат, 1987. Т. 7. 811 с.

92. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения / 2-е изд. Москва : Госполитиздат, 1961. Т. 24. 648 с.

93. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. 2-е изд. М. : Госполитиздат, 1960. Т. 23. 907 с.

94. Маршалл А. Принципы экономической науки : пер. с англ. Москва : Прогресс. 1993. Т. 1. 415 с.

95. Мельников А. В. Исследование развития полиграфии на основе информационного подхода. *XIII Міжнар. наук.-практична конф. з проблем вид.-полігр. галузі*, бер. 2010 р., Київ : тези доп. Київ : УкрНДІСВД, 2010. С. 18–20.

96. Мельников А. В. Применение информационного подхода к анализу развития полиграфии / А. В. Мельников, Э. П. Семенюк, Я. В. Котляревский. *Вісті Акад. інженерних наук*. 2010. № 1 (40). С. 40–48.

97. Мельников О. В. Трудові ресурси видавничо-поліграфічної галузі: кількісна та якісна характеристики. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2010. Вип. 9 (112). С. 149–153.

98. Мерзликина Е. М. Показатели оценки эффективности деятельности экономического субъекта и методы их анализа. *Проблемы полиграфии и издательского дела*. 2005. № 4. С. 132–144.

99. Методология оценки эффективности инноваций в угольном производстве / А. И. Амоша, А. И. Кабанов, В. Е. Нейенбург, Ю. З. Драчук : Монография / НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. Донецк, 2005. 250 с.

100. Методологія економічних досліджень : підруч. / Д. М. Стеченко, Л. І. Антошкіна. Київ : Знання, 2015. 311 с.

101. Милль Дж. Основы политической экономии. Москва : Прогресс, 1980. Т. 2. 243 с.

102. Митний кодекс України : Кодекс від 13.03.2012 № 4495-VI за станом на 26.07.2017. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.

103. Наконечний Б. В. Підвищення ефективності управління основними виробничими засобами на підприємстві. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку* : збірник наукових праць. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2010. С. 71–76.

104. Організаційно-економічний механізм розвитку видавничо-поліграфічної галузі в процесі гарантування інформаційної безпеки України : монографія / Я. В. Котляревський, А. М. Штангрет, О. В. Мельников. Львів : Укр. акад. друкарства, 2012. 214 с.

105. Орлов П. Економічні аспекти впровадження систем менеджменту якості на промислових підприємствах. *Економіка України*. 2008. № 2. С. 17–26.

106. Орлов П. Порівняльна оцінка ефективності капітальних вкладень. *Економіка України*. 2004. № 1. С. 27–32.
107. Основы менеджмента : пер. с англ. / М. Х. Мескон [и др] ; пер. М. А. Майорова [и др]. Москва : Дело, 2000. 704 с.
108. Основы экономической теории : курс дистанционного обучения / В. Кухаренко, В. Сословский, Ж. Сословская, В. Турчик. Харьков : ХГПИ, 1999. URL : <http://users.kpi.kharkov.ua/lre/econom/>
109. Особливості функціонування малих підприємств на ринку поліграфічних послуг м. Києва / З. В. Григорова, О. М. Барзилович. *Наукові записки [Укр. акад. друкарства]*. 2011. № 2. С. 194–199.
110. Отенко И. П. Методологические основы управления потенциалом предприятия : науч. изд. Харьков : ХНЭУ, 2004. 216 с.
111. Павлов П. М. Потребительская стоимость и стоимость основных фондов. *Вопросы экономики*. 1968. № 6. С. 38–50.
112. Пащенко Н.В. Теоретичні засади обліку основних засобів. *Економіка та держава*. 2009. № 1. С. 58–59.
113. Перелік книжкових видань, передбачених до випуску за програмою «Українська книга» на 2016 рік. *Державний комітет телебачення і радіомовлення України*. URL : <http://comin.kmu.gov.ua/document/128139/ukrbook29.03.2016.xls>
114. Підходи до управління інноваційно-інвестиційними процесами на підприємствах / І. М. Крейдич, В. Р. Товмасян. *Економіка та держава*. 2015. № 1. С. 33–35.
115. Плышевский Б. П. Эффективность общественного производства (критерии, методы расчета, показатели). Москва : Экономика, 1976. 216 с.
116. По эволюции ценообразования. *Социальная сеть полиграфистов*. 2017. URL : <https://printus.com.ua/article/read/3162>
117. Податковий кодекс України : Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI за станом на 26.07.2017. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

118. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства: підруч. / С. Ф. Покропивний (ред.), М. Г. Грещак, В. М. Колот, А. П. Наливайко, В. М. Сай. 2-е вид., перероб. та доп. Київ : КНЕУ, 2001. 526 с.

119. Поліграфічна промисловість України: сучасний стан та тенденції розвитку / Л. Є. Довгань, Ю. П. Воржакова. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2013. № 10. С. 139–143.

120. Положение о техническом обслуживании и ремонте оборудования полиграфических предприятий. Москва : Книжная палата, 1990. 271с.

121. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» : Наказ Міністерства фінансів України № 92 від 27.04.2000 за станом на 24.07.2015. *База даних «Законодавство України»* / Мінфін України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>

122. Положення про Державний комітет телебачення і радіомовлення України : Положення від 13.08.2014 № 341 за станом на 04.07.2017. *База даних «Законодавство України»* / КМ України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/341-2014-%D0%BF>.

123. Помилуйко Є. О. Особливості реалізації амортизаційної політики в Україні. *Ефективна економіка*. 2012. № 9. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1416>

124. Приварникова І. Ю. Особливості управління використанням та оновленням основних засобів машинобудівних підприємств України. *Економічний простір*. № 2. 2011. С. 277–286.

125. Приварникова І. Ю. Система управління використанням та оновленням основних засобів промислових підприємств. *Економічний простір*. № 47. 2011. С. 268–280.

126. Про Видавничу раду при Департаменті суспільних комунікацій виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) : Наказ Департаменту суспільних комунікацій виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) від

23.04.2015 № 51. *Департамент суспільних комунікацій виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації)*. URL : http://kievcity.gov.ua/done_img/f/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%94%D0%A1%D0%9A-%D0%9A%D0%9C%D0%94%D0%90-51-23042015.pdf

127. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення системи державного управління у книговидавничій сфері : Закон України від 28.01.2016 № 954-VIII за станом на 06.11.2016. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/954-19>.

128. Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні : Закон України від 06.03.2003 № 601-IV за станом на 06.11.2016. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/601-15>.

129. Про затвердження міської цільової програми на 2011–2015 роки «Київ інформаційний» : Рішення Київської міської ради від 15.12.2011 № 841/7077 за станом на 21.02.2013. *Департамент суспільних комунікацій виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації)*. URL : <http://dsk.kievcity.gov.ua/files/2015/4/29/Kyiv-info-2011-2015.pdf>.

130. Про затвердження міської цільової програми на 2016–2018 роки «Київ інформаційний» : Рішення Київської міської ради від 14.04.2016 № 333/333. *Хрещатик*. 2016. № 46 від 6.05.2016. URL : <http://www.kreschatic.kiev.ua/file/11702.pdf>.

131. Про затвердження Порядку реалізації бюджетної програми «Випуск книжкової продукції за програмою „Українська книга“» : Наказ від 28.11.2012 № 313 за станом на 05.07.2016. *База даних «Законодавство України»* / Держкомтелерадіо України. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z2087-12>.

132. Про оподаткування прибутку підприємств : Закон України від 28.12.1994 № 334/94-ВР за станом на 22.12.2010. *База даних «Законодавство*

України» / ВР України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/334/94-%D0%B2%D1%80>

133. Про систематизацію методичних підходів до оцінки економічної ефективності інновацій у промисловому виробництві / А. Кабанов, В. Нейєнбург, Ю. Драчук. *Економіка України*. 2005. № 9. С. 70–74.

134. Рикардо Д. Основы политэкономии и налогового обложения. Москва : Соцэкгиз, 1955. Т. 1. 86 с.

135. Рикардо Д. Сочинения. Москва : Соцэкгиз, 1955. Т. 1. 360 с.

136. Розвиток ринкових відносин на основі квазіінтеграції / С. О. Солнцев, Ж. М. Жигалкевич. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Логістика. 2016. № 846. С. 159–164.

137. Салига К. С. Эффективность господарської діяльності підприємств. Запоріжжя : ЗЦНТЕІ, 2005. 180 с.

138. Салига К. С., Скачкова О. В. Эффективность виробництва на рівні структурних підрозділів підприємства. Запоріжжя : ЗЦНТЕІ, 2008. 218 с.

139. Самуэльсон П. Экономика : пер. с англ. Москва : НПО «Алгон», 1992.

140. Сатуновский Л. М. Показатели эффективности общественного производства. Москва : Статистика, 1980. 176 с.

141. Сергеев А. Социально-экономическая эффективность общественного производства. *Вопросы экономики*. 1975. № 3. С. 91–96.

142. Симагина С. Г. Методика статистической обработки и анализа результатов исследования рынка полиграфических работ. *Проблемы полиграфии и издательского дела*. 2005. № 3. С. 190–194.

143. Синк Д. С. Управление производительностью: планирование, измерение и оценка, контроль и повышение. Москва : Прогресс, 1989. 528 с.

144. Системний підхід до реструктуризації та класифікації її видів / Д. М. Стеченко, О. С. Омельченко. *Моделювання та інформаційні системи в економіці*. 2012. Вип. 86. С. 59–67. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mise_2012_86_7

145. Сірик М. В. Амортизаційні відрахування як джерело оновлення основних засобів поліграфічних підприємств. *Друкарство молоде* : тези доповідей 11-ї міжнар. наук.-техн. конференції студ. і асп. Кн. 2. Київ : ВПІ НТУУ «КПІ», 2011. С. 4–5.

146. Сірик М. В. Аналіз впливу факторів на фондovіддачу поліграфічних підприємств. *Друкарство молоде* : тези доповідей 17-ї міжнар. наук.-техн. конференції студ. і асп. Київ : ВПК «Політехніка», 2017. С. 127–128.

147. Сірик М. В. Аналіз джерел фінансування оновлення основних засобів державних поліграфічних підприємств. *Соціально-економічний розвиток країн: досвід та перспективи* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 30–31 травня 2014 р.) / ГО «Львівська економічна фундація». У 3-х частинах. Львів : ЛЕФ, 2014. Ч. 3. С. 54–56.

148. Сірик М. В. Аналіз динаміки структури активної частини основних засобів поліграфічного підприємства. *Конкурентоспроможність економіки України в процесі глобалізації* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 7–8 трав. 2015 р., м. Запоріжжя. Дніпропетровськ : НГУ, 2015 р. С. 58–60.

149. Сірик М. В. Аналіз практики управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Херсон : Гельветика, 2017. Вип. 23. Ч. 2. С. 102–106.

150. Сірик М. В. Аналіз стану активної частини основних засобів поліграфічних підприємств. *Ефективні соціально-економічні механізми розвитку в умовах кризового стану: зарубіжний та вітчизняний досвід* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 27–28 трав. 2015 р., м. Миколаїв. Дніпропетровськ : НГУ, 2015. С. 20–21.

151. Сірик М. В. Аналіз стану і динаміки основних засобів державних поліграфічних підприємств України. *Вісник Одеського національного університету* : наук. журнал. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2014. Том 19, випуск 2. С. 65–69.

152. Сірик М. В. Аналіз структури основних засобів поліграфічних підприємств. *Проблеми обліку, контролю та аналізу в економіці на сучасному етапі* : збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 23–24 травня 2014 р.) / ГО «Центр економічних досліджень та розвитку». У 2-х частинах. Одеса : ЦЭИР, 2014. Ч. 2. С. 26–27.

153. Сірик М. В. Еволюція поняття «ефективність» щодо функціонування економіки. *Теорії мікро-макроекономіки* : зб. наук. праць. Київ : Академія муніципального управління, 2013. С. 216–221.

154. Сірик М. В. Ефективність використання основних засобів державних поліграфічних підприємств. *Актуальні напрями забезпечення ефективності економіки країни* : зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 10–11 червня 2016 р.) / Східноукраїнський інститут економіки та управління. У 2-х частинах. Запоріжжя : ГО «СІЕУ», 2016. Ч. 2. С. 106–108.

155. Сірик М. В. Класифікація основних засобів поліграфічних підприємств. *Фінансово-економічні пріоритети розвитку економіки: стратегія і перспективи* : зб. тез наук. робіт учасників Міжнародної наук.-практ. конференції для студ., асп. та молодих учених (м. Київ, 23–24 травня 2014 р.). У 3-х частинах. Київ : Аналітичний центр «Нова економіка», 2014. Ч. 2. С. 82–84.

156. Сірик М. В. Книговидавнича діяльність Київської міської державної адміністрації. *Друкарство молоде* : тези доповідей 18-ї міжнар. наук.-техн. конференції студ. і асп. Київ : ВПК «Політехніка», 2018. С. 127–128.

157. Сірик М. В. Методи підвищення ефективності використання основних засобів поліграфічних підприємств. *Актуальні питання економічних наук* : зб. матеріалів I Міжнар. наук-практ. конференції, 28–29 червня 2013 р. Донецьк : ГО «СІЕУ», 2013. С. 76–79.

158. Сірик М. В. Методологічні підходи до визначення ефективності впровадження нового друкарського обладнання. *Технологія і техніка друкарства* : зб. наук. праць. 2008. № 3–4. С. 150–159.

159. Сірик М. В. Міська програма підтримки книговидавництва Києва: ретроспективний аналіз та сучасний стан. *Технологія і техніка друкарства* : зб. наук. праць. 2018. № 1. С. 78–84.

160. Сірик М. В. Проблематика інноваційного управління основними засобами поліграфічних підприємств України. *Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність* : зб. праць XIII (XXV) Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Київ, 16–17 березня 2017 р.). Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2017. С. 74.

161. Сірик М. В. Розвиток технологій як фактор управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»* : зб. наук. праць. 2018. № 15. URL : <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/135915/132886>.

162. Сірик М. В. Стан і тенденції розвитку підприємств видавничо-поліграфічної галузі України. *Друкарство молоде* : тези доповідей 12-ї міжнар. наук.-техн. конференції студ. і асп. Кн. 2. Київ : ВПІ НТУУ «КПІ», 2012. С. 4–5.

163. Сірик М. В. Стан та динаміка основних засобів державних поліграфічних підприємств України. *Перспективи розвитку сучасної науки* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24–25 червня 2016 р.). Київ : МЦНД, 2016. С. 13–16.

164. Сірик М. В. Сутність амортизаційної політики підприємства. *Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки* : матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 16 листопада 2016 р.). Київ : ІВЦ Видавництво «Політехніка», 2016. С. 220.

165. Сірик М. В. Сутність зносу основних засобів поліграфічних підприємств. *Актуальні проблеми економіки та управління сучасної України* :

матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 16–17 травня 2014 р.) / За заг. ред.: М. М. Палінчак, В. П. Приходько. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2014. С. 151–152.

166. Сірик М. В. Сутність основного капіталу поліграфічного підприємства. *Наукові записки [Укр. акад. друкарства]*. 2011. № 2 (35). С. 111–116.

167. Сірик М. В. Сутність управління основними засобами на поліграфічних підприємствах України. *Економіка та підприємництво: формування інноваційних моделей розвитку* : матеріали міжнар. наук-практ. конференції, 7–8 червня 2013 р. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2013. С. 90–91.

168. Сірик М. В., Мельников О. В. Оцінка ефективності управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств. *Наукові праці НДФІ*. Київ : Академія фінансового управління, 2017. Вип. 2. С. 118–131.

169. Сірик М. Видавничі системи для сучасних редакцій. *Друкарство*. 2006. № 4. С. 51–52.

170. Сірик М. Сучасне обладнання для друкування газет. *Друкарство*. 2006. № 2. С. 60–61.

171. Сірик М., Фенько Ю. Ринок газетних друкарських машин України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Друкарство молоде* : Доповіді 6-ї наук.-техн. конференції студ. і асп. Київ : ВПІ НТУУ «КПІ», 2006. С. 212–216.

172. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Москва : Эксмо, 2007. 960 с.

173. Соколова О. Амортизаційна політика в системі антикризового регулювання економіки. *Вісник Національної академії державного управління*. 2012. Вип. 1. С. 187–195.

174. Солодовник Л. М., Колесник Ю. В. Вибір методів нарахування амортизації та раціональної амортизаційної політики підприємства. *Економіка і регіон*. 2012. № 3. С. 202–207.

175. Состояние и тенденции развития издательско-полиграфической отрасли в Украине / Котляревский Я. В., Штангрет А. М., Сирык М. В. *Общество и экономика постсоветского пространства* : международный сборник научных статей. Липецк : Изд. центр «Гравис», 2014. Вып. VI. Ч. I. С. 81–90.

176. Стан і тенденції видавничо-поліграфічної галузі України / В. І. Воробйов, А. М. Штангрет, О. М. Петрашова, О. В. Мельников. *Удосконалення методичного забезпечення антикризового управління на підприємствах видавничо-поліграфічної галузі*. Київ : УкрНДІСВД, 2010. С. 67–144.

177. Становление рынка в постсоветской России: Институциональный анализ / С. Афонцев, Е. Балабанова, А. Карпов и др. ; Под ред. Р. Нуреева ; Ин-т «Открытое о-во». Москва : Аспект Пресс, 2002. 168 с.

178. Стасовська А. С. Структурні зміни на промислових підприємствах: теоретичні засади. *Економіка і менеджмент – 2016: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку* : зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 квіт. 2016 р. Дніпропетровськ : Біла К. О., 2016. URL : http://www.confcontact.com/2016-ekonomika-i-menedzhment/2_stasovska.htm

179. Стеченко Д. М. Наукова сутність процесу кластеризації в сфері туризму. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2004. № 1–2. С. 376–380. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2004_1-2_65

180. Стратегічні напрями розвитку підприємств видавничої галузі, поліграфічної діяльності і книготоргівлі : монографія / Ю. С. Ганжуров, Л. А. Пунчак, Г. П. Грет [та ін.] ; НТУУ «КПІ» ; за ред. Ю. С. Ганжурова. Київ : НТУУ «КПІ», 2015. 282 с. URL : <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/15408>

181. Струмилин С. Г. Об измерении производительности труда. *Соц. труд*. 1956. № 4. С. 27–34.

182. Струмилин С. Г. Проблемы экономики труда. Москва : Госполитиздат, 1957. 733 с.

183. Сэй Ж.-Б. Трактат по политической экономии. Москва : Дело, 2000. 232 с.

184. Тарасюк Г. М. Концептуальний підхід до збалансованого розвитку промислових підприємств: механізми проведення модернізації / Г. М. Тарасюк, Н. В. Валінкевич. *Соціально-економічні процеси та суспільні трансформації в Україні: чинники, тенденції, концептуальне обґрунтування прогресивних змін* : монографія / за заг. ред. д. е. н. Мельничука Д. П. Житомир : Видавець О. О. Євенок, 2016. С. 298–310.

185. Тарасюк Г. М. Фінансово-економічний механізм забезпечення модернізації підприємств / Г. М. Тарасюк, Н. В. Валінкевич. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аудиту* : міжнародний збірник наукових праць. Житомир : ЖДТУ, 2016. № 2–3 (35) С. 448–457.

186. Тарасюк Г. М. Формування моделей управління основними засобами підприємств та підвищення ефективності використання їх виробничих потужностей в умовах інноваційно-інвестиційного розвитку. *Менеджмент суб'єктів господарювання в умовах забезпечення сталого розвитку* : колективна монографія / за заг. ред. д. е. н., проф. Тарасюк Г. М. Житомир : ЖДТУ, 2017. С. 52–61.

187. Теоретичні основи компетентнісного управління підприємством / В. В. Дергачова, О. С. Ченуша. *Економіка: реалії часу* : науковий журнал. 2016. № 4. С. 60-68. URL : <http://economics.opu.ua/files/archive/2016/n4.html>.

188. Теоретичні положення та методичне забезпечення реінжинірингу бізнес-процесів управління як інструмент підвищення ефективності діяльності машинобудівних підприємств / О. А. Гавриш, В. В. Дідух. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2015. № 2. С. 69–77.

189. Управление эффективностью хозяйственной деятельности промышленного предприятия : монография / Г. Е. Куденко, Н. В. Канарская, В. Н. Беленцов, С. И. Севостьянова. Севастополь : Вебер, 2003. 239 с.
190. Управління основними фондами торговельного підприємства : монографія / А. А. Садеков, О. В. Воскобаєва. Донецьк : Ноулідж, 2011. 209 с.
191. Файоль А. Общее и промышленное управление. Москва : Контроллинг, 1992. 112 с.
192. Фальцман В. К., Крылатых Э.Н. Интенсивный курс МВА: Учеб. пособие Москва : ИНФРА-М, 2011 544 с.
193. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. Львів : НУ «Львівська політехніка», 2005. 714 с.
194. Формування механізмів регіонального управління соціально-економічними процесами / Д. М. Стеченко. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2003. № 2. С. 240–244. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2003_2_33
195. Фролова Е. К. Оценка производительности труда на полиграфическом предприятии. *Проблемы полиграфии и издательского дела*. 2005. № 4. С. 154–160.
196. Хайман Д. Н. Современная микроэкономика: анализ и применение : пер. с англ. Москва : Финансы и статистика, 1992. Т. 1. 284 с.
197. Хачатуров Т. С. Экономическая эффективность капитальных вложений. Москва : Экономика, 1964. 279 с.
198. Хейне Пол. Экономический образ мышления : пер. с англ. / Издание второе. Москва : Изд. «Дело» при участии изд. «Catallaxy», 1992. 364 с.
199. Хикс Дж. Р. Стоимость и капитал : пер. с англ. / Общ. ред. и вступ. ст. Р. М. Энтова. Москва : Издательская группа «Прогресс», 1993. 488 с.
200. Хотомлянський О., Знахуренко П. Порівняння методів визначення економічної ефективності інвестицій. *Економіка України*. 2007. № 6. С. 82–86.

201. Череп А. В. Управління витратами суб'єктів господарювання : монографія. Харків : ВД «Інжек», 2006. Ч. II. 360 с.
202. Черненко С. К. Природа основних фондів : монографія. Рівне, 2006. 120 с.
203. Чухно А. А. Економічна теорія : [у 2-х т.]. Київ : ДННУ «Академія фінансового управління», 2010. Т. 2. 628 с.
204. Швайка Л. А. Економіка видавничо-поліграфічної галузі : підруч. / Л. А. Швайка, А. М. Штангрет. Львів: Укр. акад. друкарства, 2008. 480 с.
205. Швайка Л. А. Розвиток і регулювання видавничого підприємництва : монографія. Львів : Укр. акад. друкарства, 2005. 432 с.
206. Шегда А. В. Менеджмент: навч. посіб. Київ : Знання, КОО, 2002. 583 с.
207. Шедловский Р. В. Экономические аспекты использования и воспроизводства основных фондов предприятий строительной отрасли : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / Р. В. Шедловский ; Моск. гос. строит. ун-т. Москва, 2003. 20 с.
208. Штангрет А. М. Видавнича справа та поліграфічна діяльність в Україні: регіональний аспект / А. М. Штангрет, Б. В. Дурняк, О. В. Мельников. *Технол. і техн. друкарства*. 2010. № 4 (30). С. 206–216.
209. Штангрет А. М. Загроза як ключовий елемент системи безпеки / А. М. Штангрет, Я. В. Котляревський. *Вісник (Львів. ін-т екон. і туризму)*. 2010. № 5. С. 20–27.
210. Штангрет А. М. Ключові аспекти розвитку підприємництва у видавничо-поліграфічній галузі України / А. М. Штангрет, В. В. Шляхетко. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2008. №8. С. 61–65.
211. Штангрет А. М. Ключові загрози забезпечення техніко-технологічної безпеки на підприємствах видавничо-поліграфічної галузі України / А. М. Штангрет, О. М. Петрашова. *Екон. вісник ун-ту [Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди]*. 2011. № 16/2. С. 142–146.

212. Штангрет А. М. Основні проблеми та напрямки інноваційного розвитку поліграфічних підприємств України / А. М. Штангрет, В. В. Шляхетко. *Економіка: проблеми теорії та практики* : зб. наукових праць. Випуск 215: В 4 т. Дніпропетровськ: ДНУ, 2006. Том I. С. 61–70.

213. Штангрет А. М. Стан та загрози кадровій безпеці на підприємствах поліграфії / А. М. Штангрет, В. І. Воробйов. *Економіка: проблеми теорії та практики*. Випуск 252: В 6 т. Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. Т. I. С. 229–238.

214. Штангрет А. М. Стан та ключові проблеми освіти на шляху України до економіки знань / А. М. Штангрет, Я. Я. Пушак. *Наукові записки [Укр. акад. друкарства]*. Львів : Укр. акад. друкарства. 2011. №1. С. 15–22.

215. Штангрет А. М. Стан та перспективи розвитку поліграфії в умовах інтернаціоналізації та глобалізації ринкової економіки / А. М. Штангрет, О. В. Мельников, В. В. Мартинів. *Зб. наук. пр. Луцького нац. техн. ун-ту*. 2009. Вип. 6 (23), ч. 2. С. 390–400.

216. Штангрет А. М. Стан та проблеми пріоритетних галузей промисловості / А. М. Штангрет. *Вісн. (Львів. ін-т економіки і туризму)*. 2011. № 1. С. 21–29.

217. Штангрет А. М. Сучасні тенденції розвитку малого підприємництва у видавничо-поліграфічній галузі України / А. М. Штангрет, В. В. Шляхетко, О. Б. Волович. *Економіка: проблеми теорії та практики* : зб. наукових праць. Випуск 227: В 3 т. Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. Т II. С. 332–340.

218. Штангрет А. М. Сучасні тенденції розвитку підприємництва у видавничо-поліграфічній галузі України / А. М. Штангрет, В. В. Шляхетко. *Вісник економічної науки України*. 2008. № 2 (14). С. 160–162.

219. Штангрет А. М. Формування економіки знань в Україні: характеристика, оцінка та моделювання : монографія. Львів : Укр. акад. друкарства, 2011. 248 с.

220. Эффективное управление: пер. с англ. / П.Друкер. Москва : Гранд, 2002. 304 с.

221. Янковий О. Фундаментальне дослідження методології оцінки та управління ефективністю. *Економіка України*. 2009. № 1. С. 94–95.
222. Ammerman M. The Root Cause Analysis Handbook: A Simplified Approach to Identifying, Correcting, and Reporting Workplace Errors. New York : Productivity Press, 1998. 135 p.
223. Andersen B., Fagerhaug T. Root Cause Analysis: Simplified Tools and Techniques. Milwaukee : ASQ Quality Press, 2006. 223 p.
224. Antony J. Some Pros and Cons of Six Sigma. *Quality America*. 2007. URL : http://210.212.115.113:81/AK.Dey/Management%20Tools/TQM_SixSigma_MTool/Antony_SomeProsandConsofSixSigma.pdf
225. Bloom N. B. Reliability Centered Maintenance. New York : McGraw-Hill Professional, 2006. 291 p.
226. Bolstad W. M. Introduction to Bayesian Statistics. Hoboken : Wiley-Interscience, 2007. 437 p.
227. Brue G. Six Sigma For Managers. New York : McGraw-Hill, 2005. 210 p.
228. Carreira B. Lean Manufacturing That Works: Powerful Tools for Dramatically Reducing Waste and Maximizing Profits. New York : American Management Association, 2005. 295 p.
229. Chopra S., Meindl P. Supply Chain Management. Upper Saddle River : Prentice Hall, 2007. 536 p.
230. Hugos M. Essentials of Supply Chain Management. Hoboken : Wiley, 2006. 304 p.
231. IAS 16 «Property, Plant and Equipment» / prepared by IASC Foundation staff. 2009. 47 p.
232. Imai M. Kaizen: The Key To Japan's Competitive Success. New York : McGraw-Hill, 1986. 260 p.
233. Jing B. On the Profitability of Firms in a Differentiated Industry. *Marketing Science*. 2006. Vol. 25, Issue 325. P. 248–259.

234. Lation R. J., Latino K. C. Root Cause Analysis: Improving Performance for Bottom-Line Results. Boca Raton : CRC Press, 2006. 288 p.
235. Mika G. Kaizen Event Implementation Manual. Dearbon : Society of Manufacturing Engineers, 2006. 240 p.
236. Moore R. Selecting the Right Manufacturing Improvement Tools: What Tool? When? Oxford : Butterworth-Heinemann, 2007. 416 p.
237. Moubray J. Reliability-Centered Maintenance. Oxford : Butterworth-Heinemann, 1999. 440 p.
238. Nakajima S. Introduction to TPM: Total Productive Maintenance. New York : Productivity Press, 1988. 149 p.
239. New Webster's Dictionary and Thesaurus. Danbury : Lexicon Publication Inc., 1993. 1210 p.
240. Nowlan F. S., Heap H. F. Reliability-Centered Maintenance. Technical report AD-A066-579. Springfield : U. S. Department of Commerce, 1978. 89 p.
241. Ohno T. Toyota Production System: Beyond Large-Scale Production. New York : Productivity Press, 1988. 163 p.
242. Pande P. S., Neuman R. P., Cavanagh R. R. The Six Sigma Way: How GE, Motorola, and Other Top Companies are Honing Their Performance. New York : McGraw-Hill, 2000. 448 p.
243. Rae J. Debate: Six Sigma vs. Innovation. *BusinessWeek*. 2007. February. URL : <http://www.businessweek.com/stories/2007-02-27/debate-six-sigma-vs-dot-innovationbusinessweek-business-news-stock-market-and-financial-advice>
244. Robitalle D. Root Cause Analysis: Basic Tools and Techniques. Chico : Paton Press, 2004. 104 p.
245. Root Cause Analysis Handbook: A Guide to Effective Incident Investigation / ABSG Consulting (eds). Brookfield : Rothstein Associates, 2005. 384 p.
246. Snee R. D. Why should statisticians pay attention to Six Sigma? *Quality Progress*. 1999. Vol. 32, Issue 9. P. 100–103.

247. Stamatis D. H. Who Needs Six Sigma, Anyway? *Quality Digest*. 2000. May. URL : <http://www.qualitydigest.com/may00/html/sixsigmacon.html>
248. Tague N. R. The Quality Toolbox. Milwaukee : ASQ Quality Press, 2005. 558 p.
249. Willmott P. Total Productive Maintenance: The Western Way. Oxford : Butterworth-Heinemann, 1997. 224 p.
250. Willmott P., McCathy D. Total Productivity Maintenance: A Route to World-Class Performance. Oxford : Butterworth-Heinemann, 2001. 264 p.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А.1 – Мінімально допустимі строки корисного використання основних засобів та можливі способи нарахування амортизації (за групами основних засобів)*

Групи	Мінімально допустимі строки корисного використання, років	Методи нарахування амортизації				
		Прямолінійний	Зменшення залишкової вартості	Прискореного зменшення залишкової вартості	Кумулятивний	Виробничий
група 1 – земельні ділянки	–	–	–	–	–	–
група 2 – капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом	15	+	+	–	+	+
група 3 – будівлі,	20	+	+	–	+	+
споруди,	15	+	+	–	+	+
передавальні пристрої	10	+	+	–	+	+
група 4 – машини та обладнання	5	+	+	+	+	+
з них: електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичного оброблення інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, пов'язані з ними комп'ютерні програми (крім програм, витрати на придбання яких визнаються роялті, та/або програм, які визнаються нематеріальним активом), інші інформаційні системи, комутатори, маршрутизатори, модулі, модеми, джерела безперебійного живлення та засоби їх підключення до телекомунікаційних мереж, телефони (в тому числі стільникові), мікрофони і рації, вартість яких перевищує 2500 гривень	2	+	+	+	+	+
група 5 – транспортні засоби	5	+	+	+	+	+
група 6 – інструменти, прилади, інвентар (меблі)	4	+	+	–	+	+
група 7 – тварини	6	+	+	–	+	+
група 8 – багаторічні насадження	10	+	+	–	+	+
група 9 – інші основні засоби	12	+	–	–	–	+
група 10 – бібліотечні фонди	–	–	–	–	–	–
група 11 – малоцінні необоротні матеріальні активи	–	–	–	–	–	–
група 12 – тимчасові (нетитульні) споруди	5	+	–	–	–	+
група 13 – природні ресурси	–	–	–	–	–	–
група 14 – інвентарна тара	6	+	–	–	–	+
група 15 – предмети прокату	5	+	–	–	–	+
група 16 – довгострокові біологічні активи	7	+	+	–	+	+

* Побудовано автором на основі [117]

ДОДАТОК Б

РІЧНА ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

Таблиця Б.1 – Витяг з річної фінансової звітності ПрАТ ХКФ «Глобус»,
тис. грн*

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Середньорічна кількість працівників, осіб	346	323	312	293	231	220
Чистий дохід від реалізації продукції	41671	40870	34416	36471	62379	112255
Первісна вартість основних засобів всього	64331	62742	44595	45223	45432	47334
- Інвестиційна нерухомість						
- Будинки, споруди та передавальні пристрої	11452	11452	11452	11452	11434	11434
- Машини та обладнання	52334	50735	32571	33227	33498	35020
- Транспортні засоби	288	291	293	286	281	630
- Інші	257	264	279	258	219	250
Знос основних засобів всього	47363	47834	39247	39698	40556	41219
- Інвестиційна нерухомість						
- Будинки, споруди та передавальні пристрої	8152	8331	8454	8584	8770	8959
- Машини та обладнання	38746	39037	30375	30691	31357	31750
- Транспортні засоби	276	263	265	268	271	376
- Інші	189	203	153	155	158	134
Майно	37624	41747	43709	46017	39538	56003
Амортизація	1895	1552	1023	796	859	709
Валовий прибуток	4879	4060	2600	1487	5695	10420
Валовий збиток						
Чистий прибуток			0			1993
Чистий збиток	(1896)	(1978)		(4834)	(2775)	

* Складено автором за даними Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України <https://smida.gov.ua/>

Таблиця Б.2 – Витяг з річної фінансової звітності ПрАТ Видавничий дім «Високий замок», тис. грн*

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Середньорічна кількість працівників, осіб	182	272	257	258	202	197
Чистий дохід від реалізації продукції	34488	49530	57345	68747	75053	78663
Первісна вартість основних засобів всього	43721	44835	53065	53922	60432	61426
- Інвестиційна нерухомість						
- Будинки, споруди та передавальні пристрої	17437	17959	17749	24228	25274	25309
- Машини та обладнання	24230	24806	33276	26919	32455	33248
- Транспортні засоби	1417	1405	1357	1379	1244	1362
- Інші	637	665	683	1396	1459	1507
Знос основних засобів всього	13790	15960	18059	20264	22677	24526
- Інвестиційна нерухомість						
- Будинки, споруди та передавальні пристрої	2536	3014	4897	5495	6149	6397
- Машини та обладнання	9635	11239	11368	13883	15536	16984
- Транспортні засоби	1087	1119	1169	185	207	237
- Інші	532	588	625	701	785	908
Майно	40179	56119	59526	67625	67985	75914
Амортизація	1683	2260	2508	2392	2720	2786
Валовий прибуток	5620	14489	14373	14102	12649	14209
Валовий збиток						
Чистий прибуток	431	4884	3688	1654	317	1951
Чистий збиток						

* Складено автором за даними Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України <https://smida.gov.ua/>

Таблиця Б.3 – Витяг з річної фінансової звітності ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря», тис. грн*

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Середньорічна кількість працівників, осіб	96	143	138	138	107	105
Чистий дохід від реалізації продукції	27767	28967	30250	37749	38641	52963
Первісна вартість основних засобів всього	22489	23027	23638	23744	25813	26641
- Інвестиційна нерухомість	4687	4762	5932	5964	5993	6003
- Будинки, споруди та передавальні пристрої	9931	10191	9735	9807	10024	10083
- Машини та обладнання	5572	6005	6012	6017	7839	8910
- Транспортні засоби	198	198	198	198	206	196
- Інші	2101	1871	1761	1758	1751	1449
Знос основних засобів всього	10525	11724	13062	14511	15942	17438
- Інвестиційна нерухомість	1693	2021	2750	3190	3635	4085
- Будинки, споруди та передавальні пристрої	3407	4038	4239	4851	5473	6110
- Машини та обладнання	3716	4188	4618	4977	5320	6019
- Транспортні засоби	188	193	197	197	199	157
- Інші	1521	1284	1258	1296	1315	1067
Майно	30885	27066	29502	28039	25490	25755
Амортизація	1516	1506	1473	1462	1459	1584
Валовий прибуток	5916	3397	4570	7234	6425	8926
Валовий збиток						
Чистий прибуток				737		2851
Чистий збиток	(176)	(681)	(614)		(413)	

* Складено автором за даними Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України <https://smida.gov.ua/>

Таблиця Б.4 – Витяг з річної фінансової звітності ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика, тис. грн*

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Середньорічна кількість працівників, осіб	151	139	144	126	108	110
Чистий дохід від реалізації продукції	27908	27341	26706	25823	32254	39929
Первісна вартість основних засобів всього	24444	24933	24981	25437	25686	26216
- Інвестиційна нерухомість						
- Будинки, споруди та передавальні пристрої	3623	3669	3693	3705	3771	3771
- Машини та обладнання	18837	18981	19005	19405	19662	20203
- Транспортні засоби	413	672	672	685	848	848
- Інші	1571	1611	1611	1642	1405	1394
Знос основних засобів всього	15634	17179	18192	19692	20677	21782
- Інвестиційна нерухомість						
- Будинки, споруди та передавальні пристрої	1602	1706	1810	1959	2056	2173
- Машини та обладнання	12392	13731	14526	15714	16758	17669
- Транспортні засоби	343	368	403	405	671	743
- Інші	1297	1374	1453	1614	1192	1197
Майно	17806	18296	17089	13923	15823	13024
Амортизація	1627	1569	1332	1239	1177	1231
Валовий прибуток	4463	2554	2319	2976	6332	7796
Валовий збиток						
Чистий прибуток	91	171	141		2115	501
Чистий збиток				(847)		

* Складено автором за даними Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України <https://smida.gov.ua/>

Таблиця Б.5 – Витяг з річної фінансової звітності ПАТ «ВІПОЛ»,
тис. грн*

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Середньорічна кількість працівників, осіб	147	143	132	111	94	89
Чистий дохід від реалізації продукції	13003	12454	12220	9190	11388	13104
Первісна вартість основних засобів всього	13563	14015	13279	13237	13254	13161
- Інвестиційна нерухомість	1147	1147	1147	1147	1147	1147
- Будинки, споруди та передавальні пристрої	3034	3282	3355	3355	3355	3355
- Машини та обладнання	8584	8788	8283	8247	8302	8200
- Транспортні засоби	433	433	274	274	260	255
- Інші	365	365	220	214	190	204
Знос основних засобів всього	8912	9317	9103	9464	9872	10165
- Інвестиційна нерухомість	711	748	786	825	865	909
- Будинки, споруди та передавальні пристрої	1115	1300	1297	1389	1604	1686
- Машини та обладнання	6468	6595	6609	6842	6974	7141
- Транспортні засоби	324	367	216	219	244	242
- Інші	294	307	195	189	185	187
Майно	10111	10023	9021	7968	7476	7115
Амортизація	408	425	435	418	408	354
Валовий прибуток	1075	609	959		276	677
Валовий збиток				(245)		
Чистий прибуток	277	66	5			
Чистий збиток				(794)	(782)	(524)

* Складено автором за даними Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України <https://smida.gov.ua/>

Таблиця Б.6 – Витяг з річної фінансової звітності ПрАТ ЛКФ «Атлас»,
тис. грн*

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Середньорічна кількість працівників, осіб	149	122	68	57	17	23
Чистий дохід від реалізації продукції	7030	12021	10586	3113	2602	2685
Первісна вартість основних засобів всього	9049	9090	9090	9092	8095	6628
- Інвестиційна нерухомість						
- Будинки, споруди та передавальні пристрої	2516	2516	2516	2516	2311	1976
- Машини та обладнання	5726	5732	5732	5727	5102	3917
- Транспортні засоби	319	334	334	334	288	288
- Інші	488	508	508	515	394	447
Знос основних засобів всього	6462	6719	6967	7214	6453	5237
- Інвестиційна нерухомість						
- Будинки, споруди та передавальні пристрої	1080	1118	1156	1650	1476	1182
- Машини та обладнання	4722	4911	5104	4809	4302	3371
- Транспортні засоби	258	279	286	319	285	287
- Інші	402	411	421	436	390	397
Майно	5442	6756	7372	5265	4381	3661
Амортизація	246	242	249	247	236	221
Валовий прибуток		3600	246		247	393
Валовий збиток	(1377)			(209)		
Чистий прибуток		24				5
Чистий збиток	(2905)		(1436)	(1050)	(424)	

* Складено автором за даними Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України <https://smida.gov.ua/>

Таблиця Б.7 – Витяг з річної фінансової звітності ПрАТ Волинська
обласна друкарня, тис. грн*

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Середньорічна кількість працівників, осіб	116	97	68	55	50	40
Чистий дохід від реалізації продукції	7130	6893	5462	6191	6257	2783
Первісна вартість основних засобів всього	8136	8233	8251	8349	8322	8419
- Інвестиційна нерухомість						
- Будинки, споруди та передавальні пристрої	5287	5300	5280	4224	4300	4300
- Машини та обладнання	2255	2327	2339	3428	3359	3446
- Транспортні засоби	224	224	230	233	226	243
- Інші	370	382	402	464	437	430
Знос основних засобів всього	4008	4317	4557	4845	4796	5054
- Інвестиційна нерухомість						
- Будинки, споруди та передавальні пристрої	1446	1637	1889	2013	1993	2111
- Машини та обладнання	2015	2095	2167	2304	2281	2398
- Транспортні засоби	192	198	204	212	210	232
- Інші	355	387	297	316	312	313
Майно	9062	8767	7288	6737	6617	7115
Амортизація	297	320	388	803	278	261
Валовий прибуток	1117	913	334		433	44
Валовий збиток				(262)		
Чистий прибуток						
Чистий збиток	(366)	(521)	(746)	(1152)	(233)	(27)

* Складено автором за даними Агентства з розвитку інфраструктури
фондового ринку України <https://smida.gov.ua/>

Таблиця Б.8 – Витяг з річної фінансової звітності ПрАТ Видавництво
«Закарпаття», тис. грн*

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Середньорічна кількість працівників, осіб	86	71	67	65	62	60
Чистий дохід від реалізації продукції	2464	2536	2266	2380	4708	4715
Первісна вартість основних засобів всього	26434	26347	26267	26260	26156	25979
- Інвестиційна нерухомість						
- Будинки, споруди та передавальні пристрої	16964	16964	16964	16964	16964	16964
- Машини та обладнання	8326	8340	8320	8301	8203	7998
- Транспортні засоби	266	246	210	210	211	234
- Інші	878	797	773	785	778	783
Знос основних засобів всього	17530	17867	18223	18483	18644	18672
- Інвестиційна нерухомість						
- Будинки, споруди та передавальні пристрої	8835	9184	9534	9749	9930	10081
- Машини та обладнання	7687	7769	7824	7863	7835	7674
- Транспортні засоби	245	227	194	196	198	215
- Інші	763	687	671	675	681	702
Майно	11052	10571	9871	10014	10078	9833
Амортизація	488	455	457	338	295	291
Валовий прибуток					170	
Валовий збиток	(731)	(502)	(514)	(197)		(131)
Чистий прибуток				8	4	
Чистий збиток	(635)	(471)	(572)			(255)

* Складено автором за даними Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України <https://smida.gov.ua/>

Таблиця Б.9 – Витяг з річної фінансової звітності ПрАТ Видавництво
«Харків», тис. грн*

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Середньорічна кількість працівників, осіб	139	48	50	36	37	23
Чистий дохід від реалізації продукції	8501	1628	1618	1012	512	1636
Первісна вартість основних засобів всього	26836	23868	20067	19017	19019	16462
- Інвестиційна нерухомість						
- Будинки, споруди та передавальні пристрої	15876	16119	15867	16652	16652	15697
- Машини та обладнання	10233	7020	3818	1983	1983	380
- Транспортні засоби	163	163	163	163	163	163
- Інші	564	566	219	219	221	222
Знос основних засобів всього	12844	12915	11765	10232	10628	8958
- Інвестиційна нерухомість						
- Будинки, споруди та передавальні пристрої	7744	8001	8089	8358	8655	8214
- Машини та обладнання	4460	4240	3316	1502	1592	361
- Транспортні засоби	160	161	163	163	163	163
- Інші	480	513	197	209	218	220
Майно	17484	12892	10941	11095	10592	10051
Амортизація	832	777	625	370	396	363
Валовий прибуток			604	341	104	276
Валовий збиток	(446)	(566)				
Чистий прибуток						47
Чистий збиток	(697)	(4822)	(2275)	(433)	(300)	

* Складено автором за даними Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України <https://smida.gov.ua/>

Додаток В

ПОКАЗНИКИ ПРОЕКТНИХ ЗАХОДІВ

Таблиця В.1 – Базові та проектні показники впровадження проектних заходів для поліграфічних підприємств бази апробації*

Підприємство	Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн		Собівартість продукції, тис. грн		Вартість основних виробничих засобів, тис. грн	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017
Великі підприємства						
ПрАТ ХКФ «Глобус»	112255	126755	101835	114835	47334	52834
ПрАТ Видавничий дім «Високий замок»	78663	78669	64454	64435	61426	61426
Середні підприємства						
ПАТ Київська поліграфічна фабрика «Зоря»	52963	53002	44037	44028	26641	26721
ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика	39929	43527	32133	35079	26216	27966
ПАТ «ВІПОЛЬ»	13104	13113	12427	12403	13161	13161
Малі підприємства						
ПрАТ ЛКФ «Атлас»	2685	2687	2292	2284	6628	6628
ПрАТ Волинська обласна друкарня	2783	2791	2739	2737	8419	8419
ПрАТ Видавництво «Закарпаття»	4715	4721	4846	4840	25979	25979
ПрАТ Видавництво «Харків»	1636	1638	1360	1351	16462	16462

* Розраховано особисто автором на базі фінансової звітності підприємств за даними Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України <https://smida.gov.ua/>

Додаток Г

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Сірик М. В. Сутність основного капіталу поліграфічного підприємства. *Наукові записки [Української академії друкарства]*. 2011. № 2 (35). С. 111–116. 0,38 авт. арк.

2. Сірик М. В. Еволюція поняття «ефективність» щодо функціонування економіки. *Теорії мікро-макроекономіки* : зб. наук. праць. Київ : Академія муніципального управління, 2013. С. 216–221. 0,39 авт. арк.

3. Сірик М. В. Аналіз стану і динаміки основних засобів державних поліграфічних підприємств України. *Вісник Одеського національного університету* : наук. журнал. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2014. Том 19, випуск 2. С. 65–69. 0,48 авт. арк.

**Статті у наукових фахових виданнях України,
що включені до міжнародних наукометричних баз**

4. Сірик М. В. Аналіз практики управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Херсон : Гельветика, 2017. Вип. 23. Ч. 2 С. 102–106. 0,56 авт. арк. (Наукометрична база: Index Copernicus).

5. Сірик М. В., Мельников О. В. Оцінка ефективності управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств. *Наукові праці НДФІ*. Київ : Академія фінансового управління, 2017. Вип. 2. С. 118–131. 0,84/0,56 авт. арк. (Наукометричні бази: Index Copernicus, ResearchBible). (Особистий внесок автора: здійснено оцінювання порівняльної ефективності управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств).

6. Круш П. В., Сірик М. В. Формування організаційно-економічного механізму управління основними виробничими засобами поліграфічного підприємства [Електронний ресурс]. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 21. С. 305–308. URL : <http://global-national.in.ua/archive/21-2018/61.pdf>. 0,42/0,21 авт. арк. (Наукометрична база: Index Copernicus).

(Особистий внесок автора: розкрито принципи системного управління та розроблено організаційно-економічний механізм управління основними виробничими засобами).

Статті в інших наукових виданнях

7. Сірик М. В. Методологічні підходи до визначення ефективності впровадження нового друкарського обладнання. *Технологія і техніка друкарства* : зб. наук. праць. 2008. № 3–4. С. 150–159. 0,57 авт. арк.

8. Газетне виробництво України / Ю. О. Барнич, М. В. Сірик, Ю. Фенько. *Технологія і техніка друкарства* : зб. наук. праць. 2008. № 3–4. С. 168–179. 0,72/0,48 авт. арк. *(Особистий внесок автора: проаналізовано та виявлено тенденції розвитку газетного ринку України, а також структуру пропозиції обладнання для поліграфічних підприємств).*

9. Состояние и тенденции развития издательско-полиграфической отрасли в Украине / Котляревский Я. В., Штангрет А. М., Сирок М. В. *Общество и экономика постсоветского пространства : междунар. сб. науч. статей*. Липецк : Изд. центр «Гравис», 2014. Вып. VI. Ч. I. С. 81–90. 0,53/0,35 авт. арк. *(Особистий внесок автора: проаналізовано показники фінансово-економічного стану, виявлено тенденції розвитку поліграфічних підприємств та можливості задоволення попиту на поліграфічну продукцію).*

10. Круш П. В., Сірик М.В. Державна підтримка як фактор підвищення ефективності управління основними виробничими засобами підприємств видавничо-поліграфічної галузі України. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва* : зб. наук. праць. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2017. Вип. 20. С. 13–22. 0,58/0,29 авт. арк. *(Особистий внесок автора: виявлено та систематизовано детермінанти підвищення ефективності управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств, обґрунтовано роль державної нормативно-правової підтримки).*

Матеріали науково-практичних конференцій

11. Сірик М. В. Амортизаційні відрахування як джерело оновлення основних засобів поліграфічних підприємств. *Друкарство молоде* : тези доп. 11-ї міжнар. наук.-техн. конф. студ. і асп., м. Київ, 20 квіт. 2011 р. Київ : ВПІ НТУУ «КПІ», 2011. Кн. 2. С. 4–5. 0,04 авт. арк.

12. Сірик М. В. Стан і тенденції розвитку підприємств видавничо-поліграфічної галузі України. *Друкарство молоде* : тези доп. 12-ї міжнар. наук.-техн. конф. студ. і асп., м. Київ, 19 квіт. 2012 р. Київ : ВПІ НТУУ «КПІ», 2012. Кн. 2. С. 4–5. 0,06 авт. арк.

13. Сірик М. В. Сутність управління основними засобами на поліграфічних підприємствах України. *Економіка та підприємництво: формування інноваційних моделей розвитку* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Херсон, 7–8 черв. 2013 р. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2013. С. 90–91. 0,08 авт. арк.

14. Сірик М. В. Методи підвищення ефективності використання основних засобів поліграфічних підприємств. *Актуальні питання економічних наук* : зб. матеріалів І міжнар. наук.-практ. конф., м. Донецьк, 28–29 черв. 2013 р. Донецьк : ГО «СІЕУ», 2013. С. 76–79. 0,16 авт. арк.

15. Сірик М. В. Сутність зносу основних засобів поліграфічних підприємств. *Актуальні проблеми економіки та управління сучасної України* : матеріали доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Ужгород, 16–17 трав. 2014 р. / За заг. ред.: М. М. Палінчак, В. П. Приходько. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2014. С. 151–152. 0,16 авт. арк.

16. Сірик М. В. Аналіз структури основних засобів поліграфічних підприємств. *Проблеми обліку, контролю та аналізу в економіці на сучасному етапі* : зб. тез наук. робіт учасн. міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 23–24 трав. 2014 р. / ГО «Центр економічних досліджень та розвитку». У 2-х ч. Одеса : ЦЭИР, 2014. Ч. 2. С. 26–27. 0,11 авт. арк.

17. Сірик М. В. Класифікація основних засобів поліграфічних підприємств. *Фінансово-економічні пріоритети розвитку економіки:*

стратегія і перспективи : зб. тез наук. робіт учасн. міжнар. наук.-практ. конф. для студ., асп. та молодих учених, м. Київ, 23–24 трав. 2014 р. У 3-х ч. Київ : Аналітичний центр «Нова економіка», 2014. Ч. 2. С. 82–84. 0,12 авт. арк.

18. Сірик М. В. Аналіз джерел фінансування оновлення основних засобів державних поліграфічних підприємств. *Соціально-економічний розвиток країн: досвід та перспективи* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 30–31 трав. 2014 р. / ГО «Львівська економічна фундація». У 3-х ч. Львів : ЛЕФ, 2014. Ч. 3. С. 54–56. 0,11 авт. арк.

19. Сірик М. В. Аналіз динаміки структури активної частини основних засобів поліграфічного підприємства. *Конкурентоспроможність економіки України в процесі глобалізації* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 7–8 трав. 2015 р. Дніпропетровськ : НГУ, 2015 р. С. 58–60. 0,13 авт. арк.

20. Сірик М. В. Аналіз стану активної частини основних засобів поліграфічних підприємств. *Ефективні соціально-економічні механізми розвитку в умовах кризового стану: зарубіжний та вітчизняний досвід* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Миколаїв, 27–28 трав. 2015 р. Дніпропетровськ : НГУ, 2015. С. 20–21. 0,08 авт. арк.

21. Сірик М. В. Ефективність використання основних засобів державних поліграфічних підприємств. *Актуальні напрями забезпечення ефективності економіки країни* : зб. матеріалів II міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 10–11 черв. 2016 р. / Східноукраїнський інститут економіки та управління. У 2-х ч. Запоріжжя : ГО «СІЕУ», 2016. Ч. 2. С. 106–108. 0,11 авт. арк.

22. Сірик М. В. Стан та динаміка основних засобів державних поліграфічних підприємств України. *Перспективи розвитку сучасної науки* : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 24–25 черв. 2016 р. Київ : МЦНД, 2016. С. 13–16. 0,19 авт. арк.

23. Сірик М. В. Сутність амортизаційної політики підприємства. *Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки* :

матеріали XV міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 16 листоп. 2016 р. Київ : ІВЦ Вид-во «Політехніка», 2016. С. 220. 0,10 авт. арк.

24. Сірик М. В. Проблематика інноваційного управління основними засобами поліграфічних підприємств України. *Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність* : зб. праць XIII (XXV) всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Київ, 16–17 берез. 2017 р. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2017. С. 74. 0,13 авт. арк.

25. Сірик М. В. Аналіз впливу факторів на фондівдачу поліграфічних підприємств. *Друкарство молоде* : тези доп. 17-ї міжнар. наук.-техн. конф. студ. і асп., м. Київ, 6 квіт. 2017 р. Київ : ВПК «Політехніка», 2017. С. 127–128. 0,05 авт. арк.

26. Сірик М. В. Книговидавнича діяльність Київської міської державної адміністрації. *Друкарство молоде* : тези доп. 18-ї міжнар. наук.-техн. конф. студ. і асп., м. Київ, 18 квіт. 2018 р. Київ : ВПК «Політехніка», 2018. С. 192. 0,05 авт. арк.

Таблиця Г.1 – Апробація результатів дисертаційної роботи

№ з/п	Тип конференції	Назва конференції	Місце та дата проведення	Тип участі
1	2	3	4	5
1.	Міжнародна науково-технічна конференція	Друкарство молоде	м. Київ, 20 квітня 2011 р.	Очна
2.	Міжнародна науково-технічна конференція	Друкарство молоде	м. Київ, 19 квітня 2012 р.	Очна
3.	Міжнародна науково-практична конференція	Економіка та підприємництво: формування інноваційних моделей розвитку	м. Херсон, 7–8 червня 2013 р.	Очна

Продовження таблиці Г.1

1	2	3	4	5
4.	Міжнародна науково-практична конференція	Актуальні питання економічних наук	м. Донецьк, 28–29 червня 2013 р.	Заочна
5.	Міжнародна науково-практична конференція	Актуальні проблеми економіки та управління сучасної України	м. Ужгоод, 16–17 травня 2014 р.	Очна
6.	Міжнародна науково-практична конференція	Проблеми обліку, контролю та аналізу в економіці на сучасному етапі	м. Одеса, 23–24 травня 2014 р.	Заочна
7.	Міжнародна науково-практична конференція	Фінансово-економічні пріоритети розвитку економіки: стратегія і перспективи	м. Київ, 23–24 травня 2014 р.	Заочна
8.	Міжнародна науково-практична конференція	Соціально-економічний розвиток країн: досвід та перспективи	м. Львів, 30–31 травня 2014 р.	Заочна
9.	Міжнародна науково-практична конференція	Конкурентоспроможність економіки України в процесі глобалізації	м. Запоріжжя, 7–8 травня 2015 р.	Очна
10.	Міжнародна науково-практична конференція	Ефективні соціально-економічні механізми розвитку в умовах кризового стану: зарубіжний та вітчизняний досвід	м. Миколаїв, 27–28 травня 2015 р.	Очна
11.	Міжнародна науково-практична конференція	Актуальні напрями забезпечення ефективності економіки країни	м. Запоріжжя, 10–11 червня 2016 р.	Заочна

Кінець таблиці Г.1

1	2	3	4	5
12.	Міжнародна науково-практична конференція	Перспективи розвитку сучасної науки	м. Київ, 24–25 червня 2016 р.	Заочна
13.	Міжнародна науково-практична конференція	Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки	м. Київ, 16 листопада 2016 р.	Очна
14.	Всеукраїнська науково-практична конференція	Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність	м. Київ, 16–17 березня 2017 р.	Очна
15.	Міжнародна науково-технічна конференція	Друкарство молоде	м. Київ, 6 квітня 2017 р.	Очна
16.	Міжнародна науково-технічна конференція	Друкарство молоде	м. Київ, 18 квітня 2018 р.	Очна

ДОДАТОК Д

ДОВІДКИ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

20.09.2017 № 274/17
на № _____ від _____

Спеціалізованій вченій раді
Д 26.002.23 Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
за місцем захисту кандидатської дисертації Сірика М. В.

ДОВІДКА
щодо впровадження результатів дисертаційної роботи
Сірика Максима Віталійовича
на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Результати дисертаційної роботи Сірика М. В. були враховані при плануванні збільшення парку устаткування та модернізації обладнання, що дало можливість розширити спектр послуг та асортимент продукції, які надаються підприємством. Це сприятиме розвитку підприємства та підвищенню конкурентоспроможності на ринку.

Зокрема, було використано:

- модель управління змінами структури основних виробничих засобів поліграфічних підприємств;
- пропозиції щодо мінімізації витрат при збільшенні кількості основних виробничих засобів.

Рекомендації Сірика М. В. були використані у практичній діяльності ТОВ «Київська Друкарня ВОЛЬФ», а також враховані при розвитку філіальної мережі.

Директор Дінь М.А.

**Львівська книжкова
фабрика "АТЛАС"**

**Приватне акціонерне товариство
"Львівська книжкова фабрика
"АТЛАС"
корпоративне підприємство
ДАК "Укрвидавполіграфія"**

79005, м. Львів, вул. Зелена, 20
Тел. (032) 276-45-80, тел. (032) 275-41-83
E-mail: atlaslviv20@gmail.com
ЄДРПОУ 02470141
ПАТ «Банк Кредит Дніпро»
р/р 2600631109101 МФО 305749

**ПРАТ "Львівська книжкова фабрика
"АТЛАС"**

"01" лютого 2018р. № 14/1/18

Спеціалізованій вченій раді
Д 26.002.23 Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
за місцем захисту кандидатської дисертації Сірика М. В.

**ДОВІДКА
щодо впровадження результатів дисертаційної роботи
Сірика Максима Віталійовича
на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук**

Результати дисертаційної роботи «Управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств» Сірика М. В. враховані при плануванні перспективної діяльності підприємства, а також для діагностики поточного стану управління.

Враховано дослідження управління основними виробничими засобами на підприємстві, що сприятиме зростанню ефективності їх використання.

Впроваджено розроблений організаційно-економічний механізм при плануванні діяльності підприємства.

Отримані результати наукової роботи застосовуються при управлінні основними виробничими засобами підприємства.

З повагою

Голова правління

Захаров О.Ю.

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»

03056, м. Київ, пр-т Перемоги, 37; тел. (+38 044) 204-82-82 тел./факс (+38 044) 204-97-88
<http://www.kpi.ua> e-mail: mail@kpi.ua ЄДРПОУ 02070921

25.01.18р. № 18DD/3-1
на № _____ від _____

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор
КПІ імені Ігоря Сікорського

Ю. І. Якименко

«25» 01 2018 року

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ

положень дисертаційної роботи

асистента кафедри менеджменту видавничо-поліграфічної галузі

Видавничо-поліграфічного інституту КПІ імені Ігоря Сікорського

Сірика Максима Віталійовича

на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

у навчальний процес Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Комісія у складі:

Голова — директор Видавничо-поліграфічного інституту КПІ імені Ігоря Сікорського, д. т. н., професор Киричок Т. Ю.

Члени комісії: завідувач кафедри менеджменту видавничо-поліграфічної галузі, д. політ. н., професор Ганжуров Ю. С.; заступник директора Видавничо-поліграфічного інституту із навчально-методичної роботи, к. е. н., доцент Кваско А. В.; к. е. н., доцент Шендерівська Л. П.

Актом засвідчують, що основні теоретичні та практичні положення дисертаційної роботи «Управління основними виробничими засобами поліграфічних підприємств» Сірика М. В. використані як матеріал для навчально-методичного забезпечення дисциплін «Економіка та організація виробництва» для студентів освітнього ступеня бакалавр спеціальностей 186 «Видавництво та поліграфія» і 133 «Галузеве машинобудування», «Економіка видавництва і поліграфічних підприємств» для студентів освітнього ступеня бакалавр спеціальності 186 «Видавництво та поліграфія», «Стратегічне управління підприємством» для студентів освітнього ступеня бакалавр спеціальності 073 «Менеджмент» Видавничо-поліграфічного інституту.

Голова комісії: д. т. н., професор Киричок Т. Ю.

Члени комісії: д. політ. н., професор Ганжуров Ю. С.

к. е. н., доцент Кваско А. В.

к. е. н., доцент Шендерівська Л. П.